

Goriška knjižnica »Franceta Bevka«
ŠTUDIJSKI ODDELEK

8414

1989

KOLEDAR 1989

KOLENDAR

Goriške Mohorjeve družbe

za leto

1989

KRATICE ZA KALENDARIJ:

ap: apostol; cs: cesar(ica); c. uč: cerkveni učitelj; ev: evangelist;
dh: duhovnik; dk: diakon; dv: devica; kn: knez; kg: kneginja; km:
kmet; kr: kralj(ica); oč: očak; op: opat; mč: mučenec; mh: menih;
pp: papež; pr: prerok; rd: redovni(k)ica; sv: svetopisemski (mož, žena);
sp: spokorni(k)ca; šk: škof; pšč: puščavnik; us: ustanovitelj(ica);
vd: vdova; ž: žena.

Koledar uredil dr. Jože Markuža
Platnice in koledarski del opremil Edi Žerjal

Natisnila tiskarna Budin v Gorici

Leto 1989

je navadno leto in ima 365 dni, to je 52 tednov in en dan. Začne in konča se z nedeljo.

Svetovni dan miru 1. januarja 1989 po našem — gregorijanskem — koledarju, je isti dan:

- 19. december 1988 po julijanskem koledarju
- 24. Tébeth leta 5749 po judovskem koledarju
- 23. Keihak leta 1705 po koptskem koledarju
- 23. Djoumada-l-oula leta 1409 po muslimanskem koledarju

LETNI ČASI

Začetek pomladi 20. marca ob 16.29; začetek poletja 21. junija ob 10.53; začetek jeseni 23. septembra ob 02.20; začetek zime 21. decembra ob 22.22.

SONČNA MRKA

Delni sončni mrk bo 7. marca ob 17.17 do 20.58; viden bo nad zahodnim delom Severne Amerike. Drugi delni sončni mrk bo 31. avgusta ob 4.34 do 8.28; viden bo na jugu Afrike in delu Antarktike.

LUNINA MRKA

Popolni lunin mrk bo 20. februarja ob 13.32 do 19.39; viden bo v Evropi, Afriki, Aziji, Avstraliji in zahodnem delu Severne Amerike. Drugi popolni lunin mrk bo 17. avgusta ob 1.24 do 6.52; viden bo v zahodni Evropi, Afriki in Ameriki.

JANUAR

PROSINEC

31 DNI

VODNAR

LUNE: Nova luna ali mlaj 7. ob 20.22
Prvi krajec 14. ob 14.58
Polna luna ali ščip 21. ob 22.34
Zadnji krajec 30. ob 3.02

- 1 N Novo leto - Marija, sveta Mati božja
Dvanajstletni Jezus med učitelji (Lk 2, 41-52)
- 2 P Bazilij Veliki in Gregor Nacijanški šk c. uč
- 3 T Genovefa Pariška dv
- 4 S Angela Fol. rd; Benedikta mč
- 5 Č Emilijana (Milena) dv; Simeon pšč
- 6 P Gospodovo razglášenje - Sv. Trije kralji
Našli so Marijo, Jožefa in Dete (Lk 2, 16-21)
- 7 S Rajmund Penjaf. dh; Lucijan Ant. mč
- 8 N Jezusov krst; Severin Noriški op
Oče pričuje o Sinu (Lk 3, 15-16, 21-22)
- 9 P Julijan in Bazilisa mč; Hadrijan op
- 10 T Viljem šk; Gregor Niški šk c. uč
- 11 S Pavlin Oglejski šk; Teodozij op
- 12 Č Tatjana mč; Alfred op; Ernest mč
- 13 P Hilarij (Radovan) šk c. uč; Veronika dv
- 14 S Oton mh; Feliks (Srečko) Nolanski dh; Odorik dh
- 15 N 2. nav. nedelja; Pavel pšč; Maver op
Jezusov prvi čudež (Jn 2, 1-12)
- 16 P Marcel pp; Berard, Oton in Peter mč
- 17 T Anton (Zvonko) op; Marijan mč
- 18 S Marjeta Ogrska rd; Suzana mč
- 19 Č Knut kr; Marij in drugi mč
- 20 P Fabijan pp in Sebastijan (Boštjan) mč
- 21 S Neža (Janja) dv mč; Epifanij šk
- 22 N 3. nav. nedelja; Vincenc (Vinko) dk mč; Anastazij mč
Pismo se spolnjuje na Jezusu (Lk 1, 1-4, 14-21)
- 23 P Emerencijana mč; Ildefonz šk
- 24 T Frančišek Saleški šk c. uč; Ksenija mč
- 25 S Spreobrnitev sv. Pavla; Ananija mč
- 26 Č Timotej šk in Tit šk; Pavla sp
- 27 P Angela Merici dv; Julijan mč
- 28 S Tomaž Akvinski rd c. uč; Peter Nolasko rd
- 29 N 4. nav. nedelja; Valerij šk; Julijan Ubogi sp
Jezus ni prerok samo za Jude (Lk 4, 21-30)
- 30 P Martina dv mč; Hijacinta rd
- 31 T Janez Bosco rd us; Marcela vd

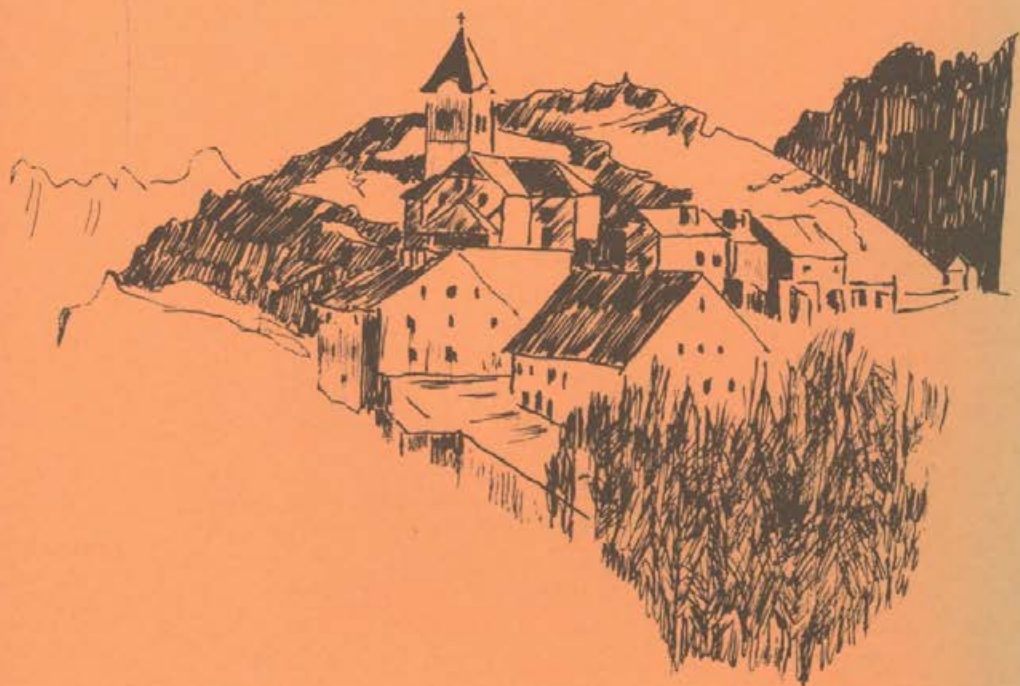

DOM I.

8414

»In Beseda je človek postala« (Jn 1, 14)

DSO 140.32P/1988

SV. VIŠARJE

FEBRUAR

28 DNI

SVEČAN

RIBI

LUNE: Mlaj 6. ob 8.37
Prvi krajec 13. ob 00.15
Ščip 20. ob 16.32
Zadnji krajec 28. ob 21.08

1	S	Brigida Irska dv; Sever šk	.....
2	Č	<i>Svečnica - Gospodovo darovanje</i>	.....
3	P	Blaž šk mč; Oskar (Ansgar) sk	.....
4	S	Andrej Corsini šk; Janez de Britto dh mč	.....
5	N	5. navadna ned.; Agata dv mč <i>Apostoli pustijo vse in gredo za Jezusom (Lk 5, 1-11)</i>	.....
6	P	Pavel Miki in tov. mč; Teofil mč	☉
7	T	Rihard kr; (Pust)	.....
8	S	<i>Pepelnica</i> ; Hieronim Emiliani rd; Janez de Matha rd	.....
9	Č	Apolonija dv mč; Nikefor mč	.....
10	P	Sholastika dv; Viljem Veliki pšč	.....
11	S	Lurška Mati božja; Saturnin mč	.....
12	N	1. postna ned.; Evlalija mč; Benedikt A. op <i>Jezus zavrne skušnjavo (Lk 4, 1-13)</i>	.....
13	P	Katarina de Ricci rd; Ermelinda rd	☽
14	T	Ciril in Metod, slov. ap; Valentin (Zdravko) dh	.....
15	S	Jordan Saški rd; Sigfrid (Zmago) šk	.....
16	Č	Julijana mč; Onezim šk	.....
17	P	Aleš in tov. us. servitov; Silvin šk	.....
18	S	Simeon Jeruz. šk mč; Flavijan šk	.....
19	N	2. postna ned.; Konrad sp; Barbat šk <i>Jezus se med molitvijo spremeni (Lk 9, 28b-36)</i>	.....
20	P	Sadot in tov. mč; Leon Sicilski šk	☼
21	T	Peter Damiani šk c. uč; Irena dv mč	.....
22	S	Sedež ap. Petra; Marjeta Kortonska sp	.....
23	Č	Polikarp šk mč; Romana sp	.....
24	P	Lucij (Švitomir) mč; Sergij mč	.....
25	S	Taras šk; Valburga dv	.....
26	N	3. postna ned.; Aleksander šk; Matilda dv <i>Pokora odvzame božjo kazen (Lk 13, 1-9)</i>	.....
27	P	Gabrijel Žal. Matere božje rd; Baldomir sp	.....
28	T	Roman op; Hilarij pp	☾

»On ima življenje v sebi« (Jn 5, 26)

SLAPOVNIK (GARMAK)

MAREC

SUŠEC

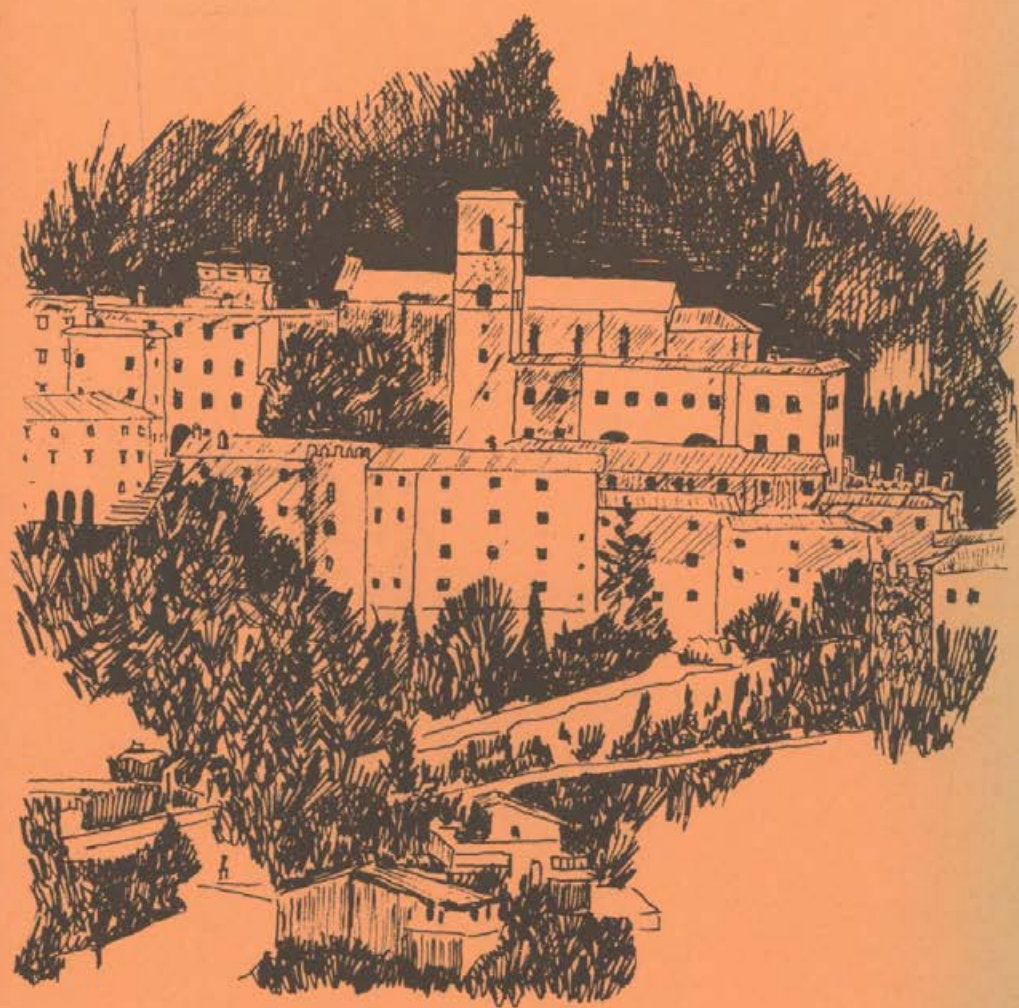
31 DNI

OVEN

LUNE: Mlaj 7. ob 19.19
Prvi krajec 14. ob 11.11
Ščip 22. ob 10.58
Zadnji krajec 30. ob 11.21

1	S	Albin šk; Antonina mč	.....
2	Č	Neža Praška rd; Henrik rd	.....
3	P	Kunigunda cs; Marin mč	.....
4	S	Kazimir poljski kraljevič	.....
5	N	4. postna ned.; Janez od križa rd; Hadrijan mč <i>Izgubljeni sin se vrne k očetu (Lk 15, 1-3; 11-32)</i>	.....
6	P	Fridolin sp; Koleta (Nika) rd	.....
7	T	Perpetua in Felicita mč; Gavdioz (Veselko) šk	●
8	S	Janez od Boga rd us; Beata mč	.....
9	Č	Frančiška Rimska vd; Bruno šk	.....
10	P	40 mučencev; Makarij šk	.....
11	S	Sofronij šk; Konstantin sp	.....
12	N	5. postna ned.; Doroteja (Dora) mč; Maksimilijan mč <i>Grešnik ne sme obsojati grešnika (Jn 8, 1-11)</i>	.....
13	P	Teodora mč; Nikefor šk	.....
14	T	Matilda kr; Florentina op	③
15	S	Klemen (Milko) Dvorak rd; Ludovika	.....
16	Č	Hilarij šk mč in Tacijan dk mč; Herbert šk	.....
17	P	Patricij (Patrik) šk; Jedert (Jerica) dv	.....
18	S	Jožef rednik; Ciril Jeruzalemski šk c. uč	.....
19	N	Cvetna ned. Jezusovega trpljenja; Sibilina dv <i>Trpljenje N. G. Jezusa Kristusa (Lk 22, 14-71; 23, 1-56)</i>	.....
20	P	Klavdija in tov. mč	.....
21	T	Nikolaj iz Flüe pšč; Filemon mč	.....
22	S	Lea sp; Zaharija pp	☞
23	Č	Veliki četrtek; Turibij šk; Frumencij (Žitko) mč	.....
24	P	Veliki petek; Dionizij Palestinski mč	.....
25	S	Velika sobota; Dizma des. razbojnik	.....
26	N	Velika noč Gosp. vstajanja <i>Potrebno je bilo, da je Kristus vstal od mrtvih (Jn 20, 1-9)</i>	.....
27	P	Rupert Salzburški šk; Lidija mč	.....
28	T	Bojan kn mč; Sikst III. pp	.....
29	S	Bertold rd; Ciril dk	.....
30	Č	Amedej Savojski kn; Janez Klimak op	☪
31	P	Modest Gosp. šk; Gvido op	.....

»Pri Bogu je en dan kakor tisoč let« (2 Pet 3, 8)

STARA GORA

APRIL

MALI TRAVEN

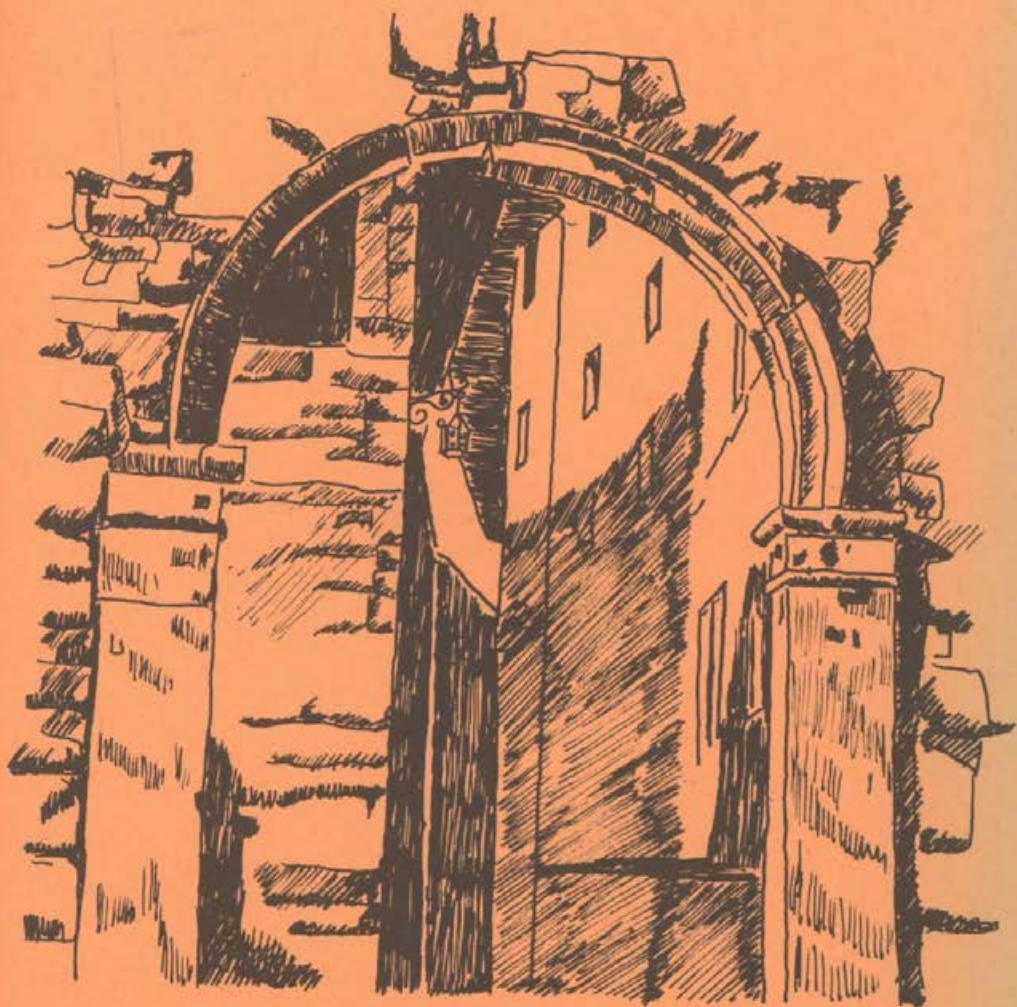
30 DNI

BIK

LUNE: Mlaj 6. ob 4.33
Prvi krajec 13. ob 00.13
Ščip 21. ob 4.13
Zadnji krajec 28. ob 21.46

1	S	Hugo šk; Venancij šk mč	.....
2	N	2. velik. ned. - bela ned.; Frančišek Paolski rd us Čez osem dni je prišel Jezus (Jn 20, 19-31)	.....
3	P	<i>Gospodovo oznanjenje; Sikst I. pp; Rihard šk</i>	.....
4	T	Izidor Seviljski šk; Konrad op	.....
5	S	Vincenc Ferrer dh; Julijana rd	.....
6	Č	Irenej Sirmijski šk; Marcelin mč	☉
7	P	Janez de la Salle rd us; Herman Jožef rd	.....
8	S	Tomaž Tolentinski mč; Marija Klopajeva ž	.....
9	N	3. velik. ned.; Albert šk mč; Valter op Jezus da apostolom jesti (Jn 21, 1-19)	.....
10	P	Ezekijel pr; Apolonij in tov. mč	.....
11	T	Stanislav šk mč; Gemma Galgani rd	.....
12	S	Zeno šk	.....
13	Č	Martin pp; Hermenegild mč; Ida sp	☽
14	P	Valerijan in tov. mč; Lidvina dv	.....
15	S	Milena (Jelka) kg; Peter Gonzales rd	.....
16	N	4. velik. ned.; Ned. dobrega pastirja; Bernardka rd Dobri Pastir daje večno življenje (Jn 10, 27-30)	.....
17	P	Fortunat mč; Rudolf mč	.....
18	T	Elevterij Ilirski mč	.....
19	S	Leon IX. pp; Ema rd	.....
20	Č	Teotim šk; Hilda dv; Sulpicij mč	.....
21	P	Anzelm šk c. uč; Konrad iz Parzhama rd	☼
22	S	Leonid mč; Aleksander (Saša) mč	.....
23	N	5. velik. ned.; Jurij mč; Adalbert (Vojteh) šk mč Nova zapoved medsebojne ljubezni (Jn 13, 31-33a; 34-35)	.....
24	P	Fidelis iz Sigmanringena rd	.....
25	T	Marko ev; Ermin šk - <i>Državni praznik</i>	.....
26	S	Mati dobrega sveta; Pashazij op	.....
27	Č	Cita dv; Hozana Kotorska dv	.....
28	P	Peter Chanel dh mč; Ludvik rd	☾
29	S	Katarina Sienska dv.c. uč; Peter Veronski mč	.....
30	N	6. velikon. ned.; Pič V. pp; Jožef Cottolengo rd us Sveti Duh nas učl evangelič (Jn 14, 23-29)	.....

»Jaz sem trta, vi mladike« (Jn 15, 5)

PORTAL NA STARI GORI

MAJ

VELIKI TRAVEN

31 DNI

DVOJČKA

LUNE: Mlaj 5. ob 12.46
Prvi krajec 12. ob 15.20
Sčip 20. ob 19.16
Zadnji krajec 28. ob 5.01

1	P	Jožef Delavec, mož Marije Device - <i>Praznik dela</i>	.....
2	T	Anastazij šk c. uč; Boris k	.....
3	S	Filip (Zdenko) in Jakob ap	.....
4	Č	Lazar tržaški mč; Florijan (Cvetko) mč	.....
5	P	Gotard šk; Angel mč	☉.....
6	S	Marija, mati in kraljica (Vejna); Dominik Savio dijak	.....
7	N	Gospodov vnebohod; Gizela op <i>Jezus blagoslavlja apostole in gre v nebo (Lk 24, 46-53)</i>	.....
8	P	Viktor mč; Dezider (Željko) šk	.....
9	T	Herma učenec ap Pavla; Katarina iz Bologne dv	.....
10	S	Antonin šk	.....
11	Č	Mamert šk; Sigismund (Žiga) kr	.....
12	P	Leopold Bogdan Mandič rd; Pankracij mč	☽.....
13	S	Marija Mazzarello rd; Servacij šk; Peter Regalati rd	.....
14	N	Binškoštna ned.; Matija ap; <i>Kakor me je Oče poslal, tudi jaz pošljem vas (Jn 20, 19-23)</i>	.....
15	P	Zofija (Sonja) mč; Izidor km	.....
16	T	Janez Nepomuk dh mč; Ubald šk; Andrej Bobola rd	.....
17	S	Pashal Baylon rd; Jošt op	.....
18	Č	Janez I. pp mč; Erik kr	.....
19	P	Peter Celestin rd; Ivo dh	.....
20	S	Bernardin Sienski rd; Plavtila sp	☼.....
21	N	Sveta Trojica; Krispin, rd <i>Duh oznanja, kar ima Sin od Očeta (Jn 16, 12-15)</i>	.....
22	P	Rita rd; Renata sp	.....
23	T	Evrozinja rd; Leon Rostovski šk	.....
24	S	Marija pomočnica kristjanov; Socerb, trž. mč	.....
25	Č	Beda Častiljivi, dh c. uč; Gregor VII. pp	.....
26	P	Filip Neri dh; Marijana dv	.....
27	S	Avguštin Canterburyški šk; Julij mč	.....
28	N	Sv. Rešnje Telo in rešnja Kri; German Pariški šk <i>Vsi so jedli in se nastitili (Lk 9, 11b-17)</i>	.....
29	P	Teodozija dv; Maksim Emonski šk	.....
30	T	Kancij in tov. oglejski mč; Ivana Orleanska dv	☾.....
31	S	Marijino obiskanje - Petronila dv	.....

»Glej, dekla sem Gospodova, zgodi se mi po tvoji besedi« (Lk 1, 38)

VHOD V LANDARSKO JAMO

JUNIJ

ROŽNIK

30 DNI

RAK

LUNE: Mlaj 3. ob 20.53
Prvi krajec 11. ob 7.59
Ščip 19. ob 7.57
Zadnji krajec 26. ob 10.09

- 1 Č Justin mč; Klavdij op
- 2 P Jezusovo srce; Marcelin in Peter mč; Erazem šk
- 3 S Brezmadežno Marijino srce; Klotilda kr
- 4 N 9. nav. ned.; **Frančišek Caracciolo rd us**
Jezus hvall stotnikovo vero (Lk 7, 1-10)
- 5 P Bonifacij šk mč; Norbert šk
- 6 T Bertrand Oglejski šk; Norbert šk
- 7 S Robert op; Vilibald šk; Prvi mč trž. Cerkve
- 8 Č Marija Mati Cerkve (v Sloveniji); Medard šk
- 9 P Efrem Sirski dk c. uč; Primož in Felicijan mč
- 10 S Bogumil šk; Janez Dominici šk
- 11 N 10. nav. ned.; **Barnaba ap; Feliks in Fortunat mč**
Jezus oživi mladeniča iz Naíma (Lk 7, 11-17)
- 12 P Janez Fak. rd; Adela dv
- 13 T Anton Padovanski rd c. uč; Trifil mč
- 14 S Elizej pr; Valerij mč
- 15 Č Vid (Vitomir) mč; Prot mč
- 16 P Gvido Kortonski rd; Beno šk
- 17 S Gregor Barbarigo šk; Adolf šk
- 18 N 11. nav. ned.; **Marcelljan in Marko mč; Marina dv**
Jezus odpusti spokorjeni grešnici (Lk 7, 36-50; 8, 1-3)
- 19 P Romuald op
- 20 T Mihelina sp; Silverij I. pp. mč
- 21 S Alojzij Gonzaga (Vekoslav) rd
- 22 Č Ahac mč; Janez Fisher in Tomaž More mč; Nicet šk
- 23 P Agripina dv mč; Jožef Cafasso dh
- 24 S Rojstvo Janeza Krstnika; Favst mč
- 25 N 12. nav. ned.; **Eleonora kr; Doroteja dv**
Jezus napove svojo smrt (Lk 9, 18-24)
- 26 P Vigilij (Stojan) šk
- 27 T Ema Krška kg; Ladislav kr; Ciril Aleks. šk c. uč
- 28 S Irenej (Hotimir) šk mč
- 29 Č Peter in Pavel ap
- 30 P Prvi rimski mč; Emilijana mč

»Kar se vidi, je časno; kar se pa ne vidi, je večno« (2 Kor 4,18)

HIŠE V LAZAH

JULIJ

MALI SRPAN

31 DNI

LEV

LUNE: Mlaj 3. ob 5.59
Prvi krajec 11. ob 1.19
Sčip 18. ob 18.42
Zadnji krajec 25. ob 14.31

1	S	Teobald (Bogoslav) pšč; Estera sv ž	.....
2	N	13. nav. ned.; Oton Bamberški sv; Vital (Živko) mč Jezusova zahteva do učencev (Lk 9, 51-62)	.....
3	P	Tomaž ap; Heliodor šk	.....
4	T	Urh šk; Elizabeta Portugalska kr	.....
5	S	Ciril in Metod ap Slovanov (v slov. škofijah)	.....
6	Č	Marija Goretti dv mč; Bogomila sp	.....
7	P	Izaija pr; Vilibald šk	.....
8	S	Kilijan šk mč; Prokop mč	.....
9	N	14. nav. ned.; Veronika Giuliani op; Brikič šk Kristusovi učenci prinašajo mir (Lk 10, 1-12; 17-20)	.....
10	P	Amalija (Ljuba) rd	.....
11	T	Benedikt op; Olga Kijevska kg; Pij I. pp mč	.....
12	S	Mohor šk in Fortunat dk, oglejska mučenca	.....
13	Č	Henrik (Hinko) II. kr; Evgen šk	.....
14	P	Kamil de Lellis rd us; Frančišek Solan rd	.....
15	S	Bonaventura šk c. uč; Vladimir Kijevski kn	.....
16	N	15. nav. ned.; Karmelska Mati božja Kdo je moj bližnji? (Lk 10, 25-37)	.....
17	P	Aleš (Aleksij) sp; Marcelina dv	.....
18	T	Friderik (Miroslav) šk mč; Arnold šk	.....
19	S	Avrea (Zlatka) dv; Arsen dk mč	.....
20	Č	Marjeta Antiohijska dv mč; Elija pr	.....
21	P	Danijel (Danilo) pr; Lovrenc iz Brindisija dh c. uč	.....
22	S	Marija Magdalena (Magda, Majda) sp	.....
23	N	16. nav. ned. Brigita Švedska rd; Apolinarij šk mč Marta sprejme Jezusa (Lk 10, 38-42)	.....
24	P	Kristina dv mč; Boris in Gleb kn mč	.....
25	T	Jakob starejši ap; Krištof mč	.....
26	S	Joahim in Ana, starša Device Marije	.....
27	Č	Kliment Ohridski, Gorazd in drugi uč	.....
28	P	Viktor I. pp; Samson (Samo) šk	.....
29	S	Marija iz Betanije sv ž; Olaf kr	.....
30	N	17. nav. ned.; Peter Krizolog šk c. uč Jezus objublja uslišanje vztrajne molitve (Lk 11, 1-13)	.....
31	P	Ignacij Lojolski rd us	.....

»Obraz se mu je zasvetil ko sonce« (Mt 17, 2)

CERKVICIA PRI LIPI

AVGUST

VELIKI SRPAN

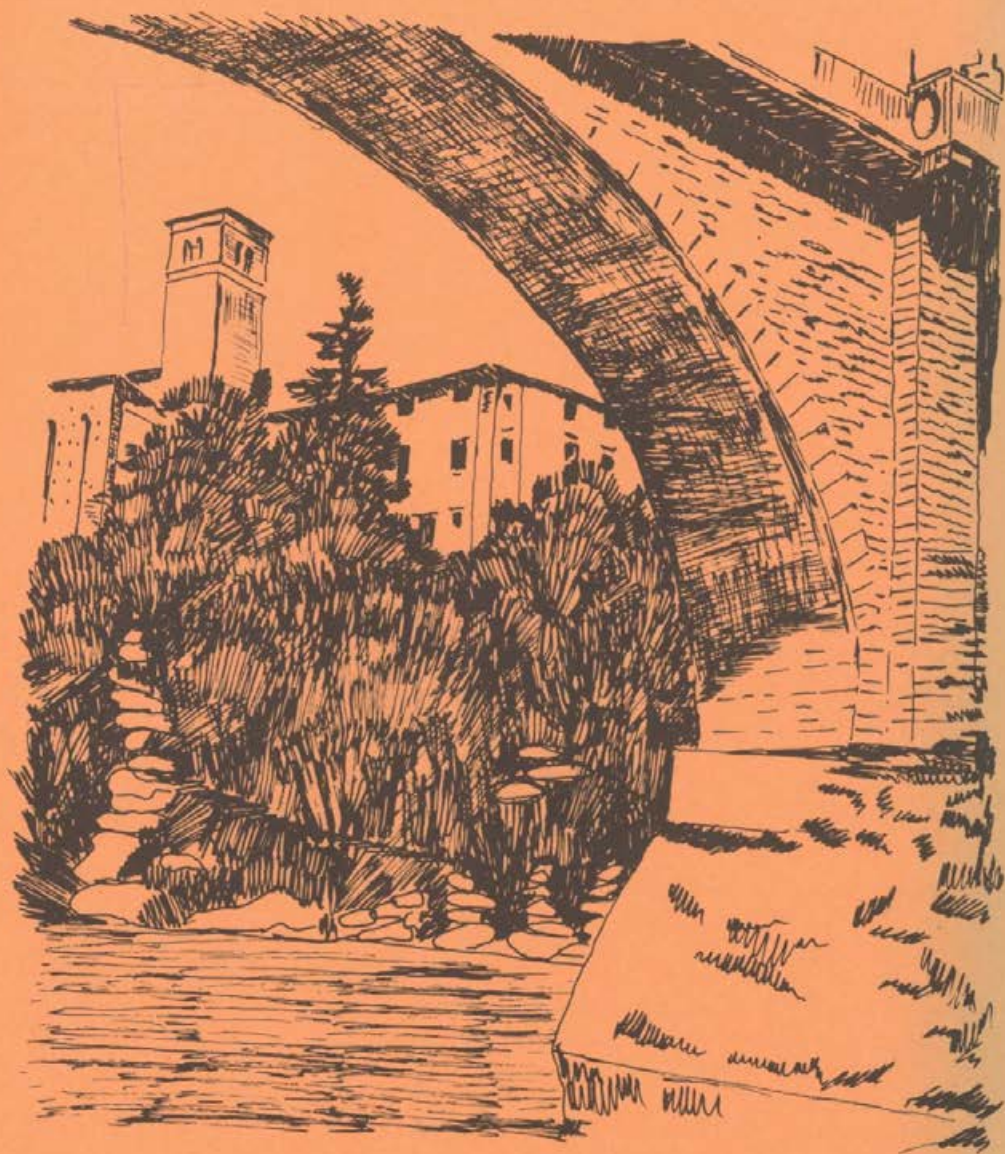
31 DNI

DEVICA

LUNE: Mlaj 1. ob 17.06 in 31. ob 6.45
Prvi krajec 9. ob 18.29
Ščip 17. ob 4.07
Zadnji krajec 23. ob 19.10

1	T	Alfonz de Liguori šk c. uč; Makabejski bratje	☉	.....
2	S	Evzebij iz Vercellija šk; Štefan I. pp		.....
3	Č	Lidija ž; Peter Eymard dh		.....
4	P	Janez M. Vianney dh		.....
5	S	Marija Snežna (Nives); Ožbalt kr		.....
6	N	18. nav. ned.; Jezusova spremenitev na gori <i>Jezus svaril pred lakomnostjo (Lk 12, 13-21)</i>		.....
7	P	Sikst II. pp in tov. mč; Kajetan dh		.....
8	T	Dominik rd us; Cirijak in tov. mč		.....
9	S	Roman mč; Peter Faber rd	☽	.....
10	Č	Lovrenc dk mč; Asterija (Zvezdana) mč		.....
11	P	Klara (Jasna) dv; Tiburcij in Suzana mč		.....
12	S	Hilarija mč; Evplij mč		.....
13	N	19. nav. ned.; Poncijan pp in Hipolit dh mč <i>Vedno moramo biti pripravljeni (Lk 12, 32-48)</i>		.....
14	P	Maksimilijan Kolbe rd mč		.....
15	T	Marijino vnebovzetje <i>Bog povlačuje nizke (Lk 1, 39-56)</i>		.....
16	S	Štefan Ogrski kr; Rok sp		.....
17	Č	Hijacint Poljski rd; Liberat(Svobodan) op mč	☺	.....
18	P	Helena (Jelka, Alenka) cs; Agapit mč		.....
19	S	Janez Eudes rd us; Boleslav mč		.....
20	N	20. nav. ned.; Bernard op c. uč; Samuel (Samo) kr <i>Za Jezusa se je treba odločiti (Lk 12, 49-53)</i>		.....
21	P	Pij X. pp; Sidonij (Zdenko) šk		.....
22	T	Devica Marija Kraljica; Sigfrid (Zmago) šk		.....
23	S	Roza iz Lime dv; Filip Benizzi dh	☾	.....
24	Č	Jernej (Bartolomej) ap; Emilija de Vialar rd		.....
25	P	Ludvik IX. kr; Jožef Kalasanc dh		.....
26	S	Rufin šk; Ivana E. Bichier rd us		.....
27	N	21. nav. ned.; Monika, ž; Cezarij, šk <i>Jezus je odrešenik vseh ljudi (Lk 13, 22-30)</i>		.....
28	P	Avguštin šk c. uč; Pelagij mč		.....
29	T	Mučeništvo Janeza Krstnika; Sabina mč		.....
30	S	Feliks (Srečko) mč; Gaudencija mč		.....
31	Č	Rajmund Nonat (Rajko) rd; Pavlin šk	☉	.....

»In ti dete, boš prerok Najvišjega« (Lk 1, 76)

ČEDAD - HUDÍČEV MOST

SEPTEMBER

30 DNI

KIMAVEC

TEHTNICA

LUNE: Prvi krajec 8. ob 10.49
Ščip 15. ob 12.51
Zadnji krajec 22. ob 3.10
Mlaj 29. ob 22.47

1	P	Egidij (Tilen) op; Verena dv	.....
2	S	Maksima mč; Emerik kn	.....
3	N	22. nav. ned.; Gregor Veliki pp c. uč; Kdor se ponižuje, bo povišan (Lk 14, 1; 7-14)	.....
4	P	Rozalija (Zalka) dv; Ida sp	.....
5	T	Lovrenc Giustiniani šk; Viktorin šk mč	.....
6	S	Petronij šk; Evelina mč	.....
7	Č	Regina dv mč; Bronislava rd	.....
8	P	Rojstvo Device Marije; Hadrijan mč	☽
9	S	Peter Klaver rd; Dorotej in Gorgonij mč	.....
10	N	23. nav. ned.; Nikolaj Tolentinski sp Odpoved prinaša svobodo (Lk 14, 25-33)	.....
11	P	Emilijan (Milko, Milan) šk; Nada op	.....
12	T	Gvido sp; Tacijan (Tihomil) mč	.....
13	S	Janez Krizostom šk c. uč	.....
14	Č	Povišanje sv. Križa; Notburga dv	.....
15	P	Žalostna Mati božja (Dolores); Melita mč	☼
16	S	Kornelij pp in Ciprijan šk mč; Ljudmila kg	.....
17	N	24. nav. ned.; Robert Bellarmino, šk c. uč; Lambert šk Veseljé v nebesih zaradi spreobrnjenih grešnikov (Lk 15, 1-32)	.....
18	P	Jožef Kupertinski dh	.....
19	T	Januarij šk mč; Teodor (Božidar) šk	.....
20	S	Korejski mučenci; Kandida (Svetlana) mč	.....
21	Č	Matej (Matevž) ap ev; Jona pr	.....
22	P	Tomaž Villanovski šk; Mavricij in tov. mč	☾
23	S	Lin pp; Marta Perzijska dv mč	.....
24	N	25. nav. ned.; Marija Devica, rešiteljica Jetnikov Izbira med Bogom in bogastvom (Lk 16, 1-13)	.....
25	P	Avrelija (Zlata) dv; Sergij Radoneški op	.....
26	T	Kozma in Damijan mč; Nil op	.....
27	S	Vincencij Pavelski dh; Janez in Adolf mč	.....
28	Č	Vencęslav (Vaclav) kn mč; Lavrencij Ruiz in tov. mč	.....
29	P	Mihael, Gabriel in Rafael, nadangeli	.....
30	S	Hieronim dh c. uč; Zofija sp	☼

»Kdor ni z menoj, je zoper mene« (Lk 11, 23)

HISA V OŠJEM

OKTOBER

VINOTOK

31 DNI

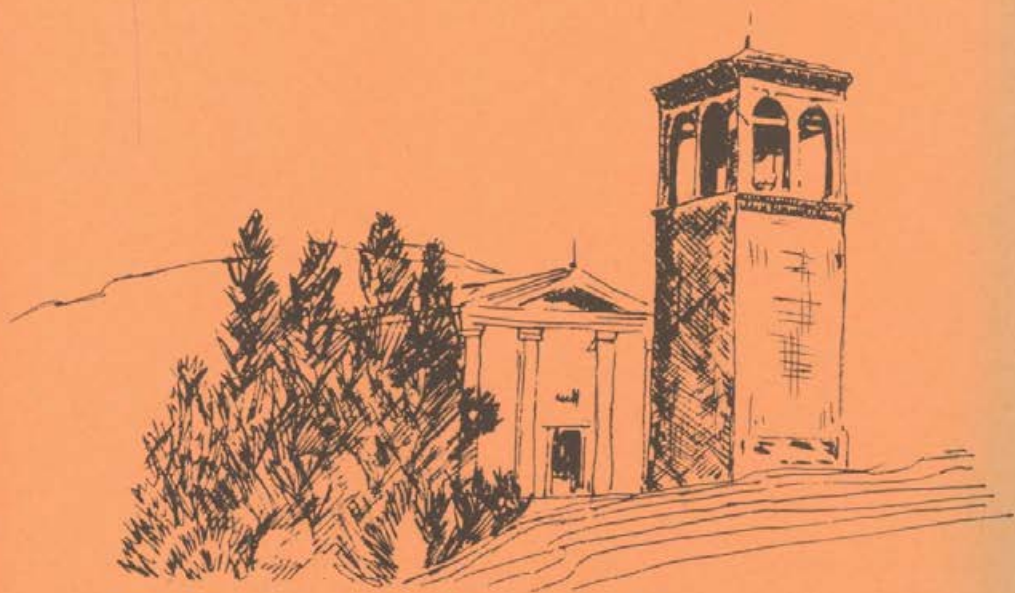
SKORPIJON

LUNE: Prvi krajec 8. ob 1.52
Šcip 14. ob 21,32
Zadnji krajec 21. ob 14.19
Mlaj 29. ob 16.27

- 1 N 26. nav. ned.; Rožnovenska ned.; Terezija D. Jezusa .....
V večnosti ima vse drugačno vrednost (Lk 16, 19-31)
- 2 P Angeli varuhi, Teofil sp .....
- 3 T Kandid (Žarko) mč; Evald mč .....
- 4 S Francišek Asiški rd us .....
- 5 Č Marcelin šk; Flavija mč .....
- 6 P Bruno rd us; Renato šk .....
- 7 S Rožnovenska Mati božja; Marko I. pp .....
- 8 N 27. nav. ned.; Pelagija sp; Demetrij (Mitja) Sol. mč ☽
Prosimo za močno vero (Lk 17, 5-10) .....
- 9 P Janez Leonardi rd, Dioniz šk in tov. mč: .....
- 10 T Francišek Borgia rd; Hugolin mč; Sergij trž. mč .....
- 11 S German šk; Aleksander Sauli šk .....
- 12 Č Maksimilijan Celjski šk mč; Serafin rd .....
- 13 P Edvard kr; Koloman pšč .....
- 14 S Kalist I. pp mč; Gaudencij (Veselko) šk mč ☽
- 15 N nav. ned.; Terezija Velika Avilska rd c. uč
Pohvala hvalečnega ozdravljenca (Lk 17, 11-19) .....
- 16 P Hedvika rd; Marjeta Alakok dv .....
- 17 T Ignacij Antiohijski šk mč; Viktor šk .....
- 18 S Luka ev; Julijan pšč .....
- 19 Č Izak Jogues in tov. kanadski mč; Pavel od Križa dh .....
- 20 P Irena (Mira) mč; Vendelin op .....
- 21 S Uršula mč; Celina sp ☽
- 22 N 29. nav. ned.; Bertila rd; Misijonska
Bog pomaga do pravice (Lk 18, 1-8) .....
- 23 P Janez Kapistran rd; .....
- 24 T Anton M. Claret šk rd us; Martin op .....
- 25 S Krizant in Darija mč; Krišpin šk mč .....
- 26 Č Lucijan mč; Florij mč .....
- 27 P Sabina Avilska mč; Vincenc mč .....
- 28 S Simon in Juda Tadej ap; Cirila dv mč .....
- 29 N 30. nav. ned.; Mihael Rua rd; Narcis šk ☽
Bog odpušča skesanemu grešniku (Lk 18, 9-14) .....
- 30 P Marcel mč; Doroteja ž .....
- 31 T Volfang (Volbenk) šk; Alfonz Rodriguez rd .....

»Bog ni daleč od nobenega izmed nas« (Apd 17, 27)

CERKEV V GORENJI VASI NAD STUPICO

NOVEMBER

30 DNI

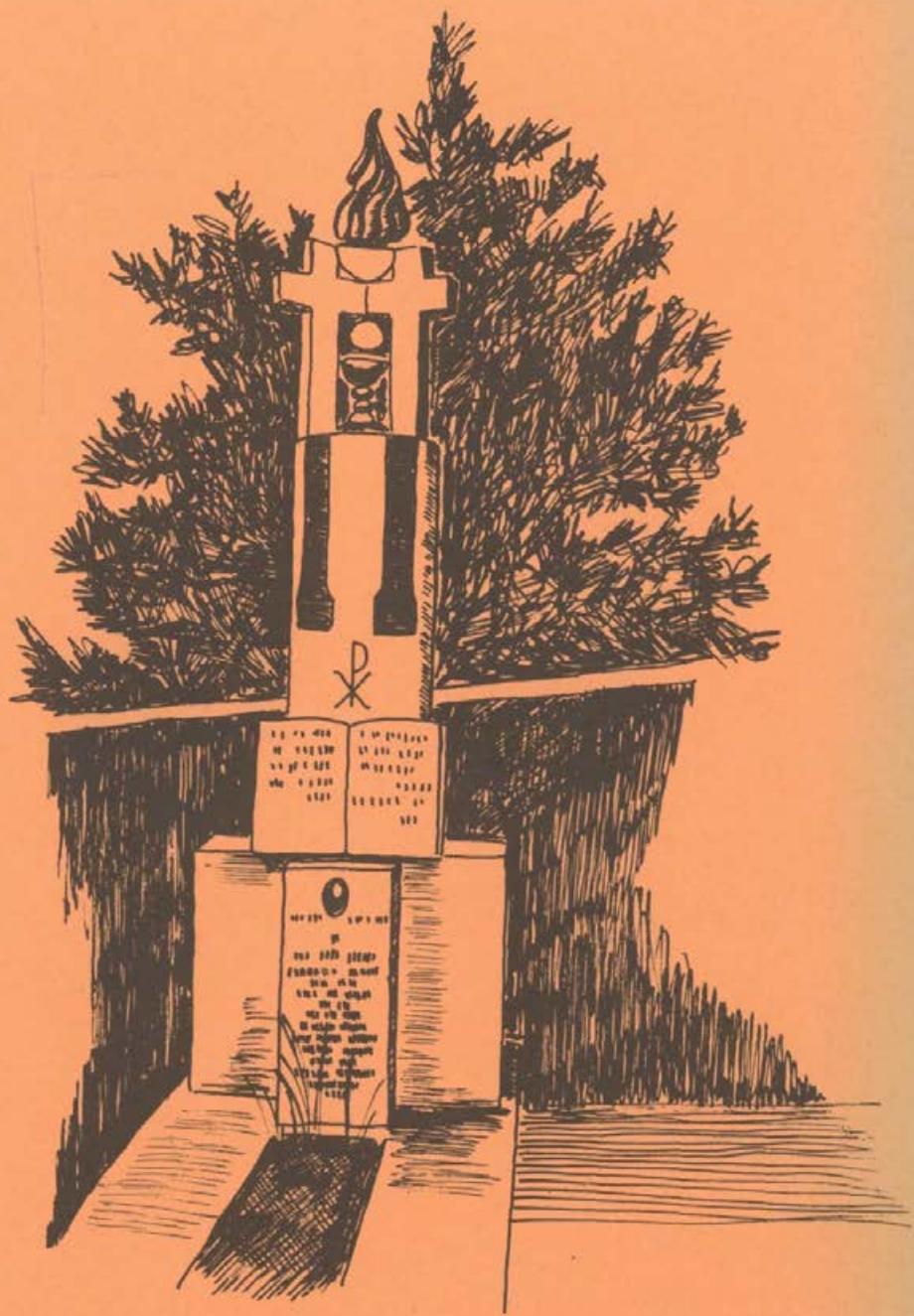
LISTOPAD

STRELEC

LUNE: Prvi krajec 6. ob 15.11
Ščip 13. ob 6.51
Zadnji krajec 20. ob 5.44
Mlaj 28. ob 10.41

1	S	Vsi Sveti <i>Veliko je plačilo v nebesih (Mt 5, 1-12a)</i>	.....
2	Č	Spomin vseh vernih rajnih	.....
3	P	Just Tržaški mč; Viktorin Ptujski šk mč	.....
4	S	Karel (Drago) Boromejski šk	.....
5	N	31. nav. ned.; Zaharija in Elizabeta; Oglejski mč <i>Jezus vabi grešnike k pokori (Lk 19, 1-10)</i>	.....
6	P	Lenart op	☾ .....
7	T	Engelbert šk mč; Ernest mč	.....
8	S	Deodat (Bogdan) pp	.....
9	Č	Posv. later. bazilike; Teodor (Božidar, Darko)	.....
10	P	Leon Veliki pp c. uč; Andrej Avelinski dh	.....
11	S	Martin (Davorin) šk; Menas pšč	.....
12	N	32. nav. ned.; Jozafat Kunčevič šk mč <i>Bog daje večno življenje (Lk 20, 27-38)</i>	.....
13	P	Stanislav Kostka rd	☺ .....
14	T	Nikolaj Tavelič dh mč; Didak (Diego) rd	.....
15	S	Albert Veliki šk c. uč; Leopold kn	.....
16	Č	Marjeta Škotska kr; Gertruda (Jedrt) rd	.....
17	P	Evfemija in Tekla, trž. mč; Elizabeta Ogrska rd	.....
18	S	Posv. rim. bazilik Petra in Pavla; Abdija pr	.....
19	N	33. nav. ned.; Matilda rd <i>Stanovlino čakajmo Kristusov prihod (Lk 21, 5-19)</i>	.....
20	P	Edmund kr mč; Feliks Valois rd	☾ .....
21	T	Marijino darovanje (Marija od zdravja); Gelazij I. pp	.....
22	S	Cecilija mč	.....
23	Č	Klemen I. pp mč (Milivoj, Milko); Kolumban op	.....
24	P	Krizogon Oglejski mč; Flora (Cvetka) dv mč	.....
25	S	Katarina Aleksandrijska dv mč	.....
26	N	Jezus Kristus, kralj vesoljstva; Leonard rd <i>Desni razbojnik prosi za sprejem v Kristusovo kraljestvo (Lk 23, 35-43)</i>	.....
27	P	Valerijan Oglejski šk; Virgil šk	.....
28	T	Katarina Labourè dv; Eberhard šk	☾ .....
29	S	Saturnin mč	.....
30	Č	Andrej ap; Justina dv mč	.....

»Moje kraljestvo ni od tega sveta« (Jn 18, 36)

TRINKOV NAGROBNIK

DECEMBER

31 DNI

GRUDEN

KOZOROG

LUNE: Prvi krajec 6. ob 2.26
Šcip 12. ob 17.30
Zadnji krajec 20. ob 00.55
Mlaj 28. ob 4.20

- 1 P Eligij šk; Natalija (Božena) sp
- 2 S Kromacij šk; Bibijana (Vivijana, Živa) mč
- 3 N 1. adventna ned.; Francišek Ksaver rd.
Jezus opominja, naj bomo pripravljeni (Mt 24, 37-44)
- 4 P Barbara dv mč; Janez Damaščan dh c. uč
- 5 T Saba (Sava) op; Krispina mč
- 6 S Nikolaj (Miklavž) šk
- 7 Č Ambrož šk c. uč; Agaton pp
- 8 P Brezmadežno spočetje Device Marije
Zdrava, milosti polna, Gospod je s teboj (Lk 1, 26-38)
- 9 S Valerija mč; Peter Fourier rd
- 10 N 2. adventna ned.; Loretska Matl božja
Janez Krstnik nas kliče k spreobrnitvi (Mt 3, 1-12)
- 11 P Damaz I. pp; Danijel Stilit pšč
- 12 T Ivana Frančiška de Chantal rd; Amalija mč
- 13 S Lucija dv mč; Otilija op
- 14 Č Janez od Križa dh c. uč; Dušan šk
- 15 P Kristina dv; Marija K. de Rosa rd
- 16 S Albina dv mč; Adelhajda (Adela) cs
- 17 N 3. adventna ned.; Lazar iz Betanije
Janez Krstnik vprašuje Krstusa (Mt 11, 2-11)
- 18 P Teotim in Baziljan mč; Gracijan šk
- 19 T Urban V. pp; Favsta sp
- 20 S Evgen in Makarij mč; Dominik Sil. op
- 21 Č Peter Kanizij dh c. uč; Severin šk
- 22 P Demetriј Afriški (Mitja) mč; Frančiška Cabrini rd
- 23 S Janez Kancij dh; Viktorija mč
- 24 N 4. adventna ned.; božična vigiliја
Jezusova matl je iz Davidovega rodu (Mt 1, 18-24)
- 25 P Božič - Gospodovo rojstvo; Anastazija mč
Beseda se je učlovečila in se naselila med nami (Jn 1, 1-18)
- 26 T Štefan prvi mč; Zosim pp
- 27 S Janez Evangelist ap
- 28 Č Nedolžni otroci, mučenci
- 29 P Tomaž Becket šk mč; David kr
- 30 S Evgen šk; Liberij šk
- 31 N Sveta družina; Silvester (Silvo) pp
Jožef po božji volji reši Sveto Družino (Mt 2, 13-15; 19-23)

»Pridi, Gospod Jezus!« (Raz 22, 20)

CERKEV V ST. LENARTU

OKROŽNICA JANEZA PAVLA II. O SKRBI ZA SOCIALNO VPRAŠANJE

Druga okrožnica papeža Janeza Pavla II. o socialnem vprašanju nosi naslov »O skrbi za socialno vprašanje«. Objavljena in predstavljena javnosti je bila 19. februarja 1988. Predstavil jo je v Vatikanu kardinal Roger Etcheagaray, marsejski nadškof in predsednik papeške komisije *Iustitia et pax* (Pravičnost in mir). Sv. oče jo je podpisal ob 20-letnici socialne okrožnice Pavla VI. »*Populorum progressio*« (O delu za razvoj narodov) in s tem pokazal na povezanost med obema okrožnicama.

Pobudo in začetek za socialni cerkveni nauk je dal že papež Leon XIII. v »veliki listini - magna charta« »*Rerum novarum*« (O novih rečeh leta 1891). Tej listini so še sledili naslednji cerkveni dokumenti o socialnem vprašanju: »Štirideseto leto« Pija XI.; radijski govor Pija XII. ob 50-letnici Leonove okrožnice; okrožnici Janeza XXIII. »*Mati in Učiteljica*« ter »*Mir na zemlji*«; okrožnici Pavla VI. »O delu za razvoj narodov« in »Ob osemdesetletnici« v spomin na Leonovo okrožnico; koncilski dokument »*Cerkev v sedanjem svetu*« leta 1965; okrožnica Janeza Pavla II. »*Z delom*« 1981.

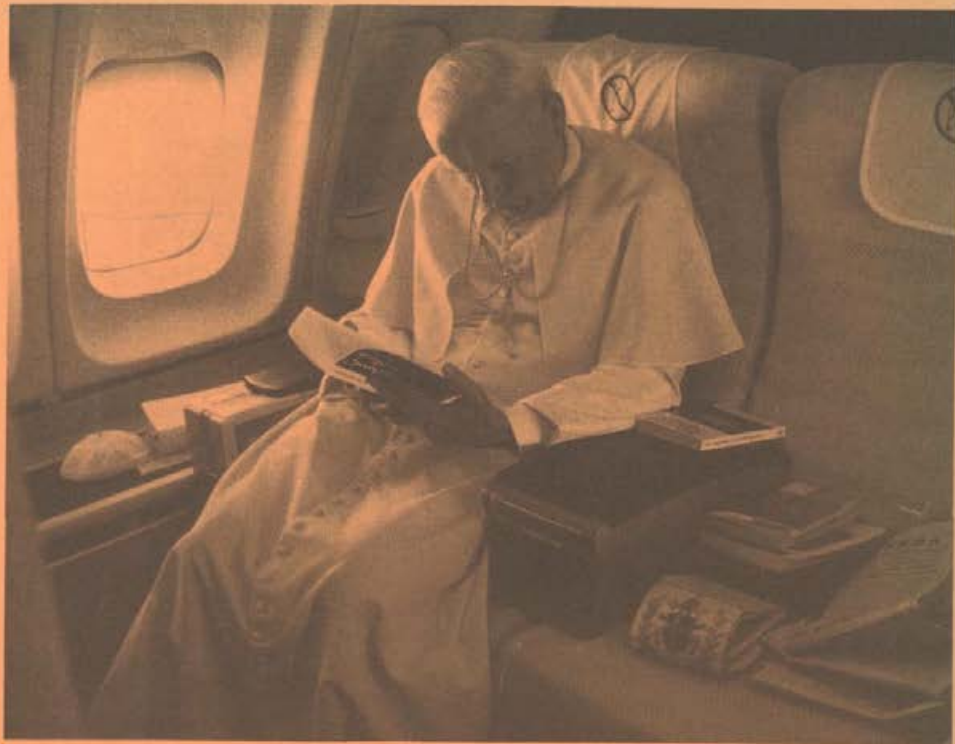
Okrožnico »O skrbi za socialno vprašanje« je papež Janez Pavel II. namenil vsemu človeštvu, katoličanom, kristjanom in vsem ljudem dobre volje. Socialna vprašanja so skupna vsem ljudem, prav tako tudi prizadevanja za rešitev kriznih žarišč. Papež upošteva tudi drugačna verska in življenjska prepričanja, toda čuti dolžnost, da opozori na moralna in etična načela, ki izhajajo iz evangeljskih resnic, ki dajejo vprašanju sodobnega sveta širšo osnovo in pot k reševanju. Vsi smo poklicani k delu za blagor vsega človeštva. V tem delu je izražen božji načrt, pri katerem človek sodeluje.

Ob izidu okrožnice so nekateri menili, da Cerkev ponuja tako imenovano »tretjo pot« pri reševanju socialnih vprašanj. Tako naj bi Cerkev iskala svojo pot in rešitve tako proti liberalnemu kapitalizmu kot tudi proti marksističnemu kolektivizmu. Zato so nekateri iskali dokazov za kritiko nasprotnega sistema ali dokazov v prid lastnemu sistemu. Okrožnica pa noče biti kritika določenih ekonomskih ali političnih sistemov, hoče pa pokazati na zmote ali pomankljivosti, ki so nezdržljive s pravim razvojem, zlasti pa z dostojanstvom in poklicanostjo človeške osebe. Vsekakor tudi v sedanjem svetu so pozitivna znamenja za premostitev splošne socialne krize. Ta znamenja izhajajo iz »velike zavesti številnih mož in žena o njihovem dostojanstvu in o dostojanstvu vsakega človeškega bitja«.

V začetku okrožnice je spregovoril sv. oče o pomembnosti socialne okrožnice Pavla VI. »O delu za razvoj narodov«: »... ki je bila naslovljena na ljudi in družbo šestdesetih let, a še vedno nosi svojo moč, da prebuja vest tudi danes, ob koncu osemdesetih let«.

»Čas, to dobro vemo, poteka vedno v istem ritmu. Dandanes pa imamo vendarle vtis, piše papež Janez Pavel II., da beži vedno hitreje, zlasti zato,

Pred desetimi leti (16. okt. 1978) je bil kardinal Karol Wojtyła izvoljen za papeža Janeza Pavla II. Na svojih apostolskih potovanjih je prepotoval nad 600.000 km, največ z letalom. Na sliki: sveti oče v letalu na apostolskem potovanju.

ker je mnogo, in to zapletenih pojavov, ki jih doživljamo. Zato pa se je podoba sveta v teh zadnjih dvajsetih letih na mnogo načinov spremenila; čeprav je nekatere bistvene poteze ohranila, se kažejo tudi nove. To obdobje pred tretjim krščanskim tisočletjem, ki je zanj značilno nekakšno nedoločno pričakovanje, kakor da gre za novi "advent", ki se nekako polašča vseh ljudi, nudi priložnost, da poglobimo nauk okrožnice...«

Že Pavel VI. je v svoji socialni okrožnici poudaril, da je »razvoj novo ime za mir«. Isto drži še danes, navaja Janez Pavel II. in dostavlja: »Kako opravičiti dejstvo, da se ogromne vsote denarja, ki bi mogle in morale biti namenjene rasti blaginje ljudstev, namesto tega uporabljajo za bogatitev posameznikov ali skupin, ali pa se trošijo za povečanje vojaških sredstev tako v razvitih deželah kot v tistih na poti k razvoju, s čimer se prevrača pravi red vrednot? To je še hujše, če upoštevamo velike težave, ki dostikrat ovirajo neposreden prenos kapitala, namenjenega za pomoč ljudstvom v stiski. Če je "razvoj novo ime za mir", potem so vojna in vojaške priprave največji sovražnik vsestranskega razvoja narodov.«

Med negativnimi ugotovitvami, ki razdvajajo sodobni svet, navaja sv. oče tudi zemljepisno izražanje med tako imenovanim razvitim Severom in Jugom, ki je na poti razvoja; na eni strani obilje dobrin, na drugi pa nedopustna zaostalost; kulturna nerazvitost, iz katere rastejo različne oblike eko-

nomskega, socialnega, političnega in verskega izkoriščanja ter zatiranja človeka in njegovih pravic. To so vse oblike diskriminacije ali razločevanja, med katerimi je najbolj odvratno rasno razlikovanje. Nerazvitost danes ni več samo ekonomska, temveč tudi kulturna, politična in preprosto človeška.

Papež se v okrožnici vprašuje, zakaj se je stanje poslabšalo. Med vzroke in vire poslabšanja stavi »očitne težke napake v deželah v razvoju samih, posebno tistih ljudi, ki imajo v njih politično in ekonomsko moč«. Nadalje vse večja stanovanjska kriza zaradi povečane urbanizacije in brezposelnost ali nepopolna zaposlenost. Tudi demografsko vprašanje vzbuja v nekaterih preplah zavoljo usihanja ekonomskih virov. Tako pa raste zadolženost nerazvitih dežel in mednarodni dolg.

Poleg teh brez dvoma zapletenih vprašanj je pomemben obstoj dveh nasprotnih si blokov ali kot jih imenujemo »Vzhod« in »Zahod«, ki skušata vsak po svoje asimilirati ali zbrati okoli sebe kar največ držav.

»Na Zahodu imamo namreč sistem, ki se zgodovinsko drži načel liberalnega kapitalizma, kakor se je zadnjem stoletju razvil z industrializacijo. Na Vzhodu imamo sistem, ki se drži načel marksističnega kolektivism, ki je nastal iz posebne razlage položaja delavskega razreda in v luči posebnega branja zgodovine. Vsaka od teh dveh ideologij je glede na dvojno, tako različno pojmovanje človeka, njegove svobode in njegove vloge v družbi na ekonomskem področju predložila in pospešuje nasprotujoče si oblike organizacije dela in lastniških struktur, zlasti na področju tako imenovanih sredstev».

»Bilo je neizogibno, da se je to ideološko nasprotje... spreminjalo v vedno večje vojaško nasprotje; tako sta nastala dva močna oborožena bloka, ker sta drug do drugega nezaupljiva in se bojita nasprotnikove prednosti. Bilo je nemogoče, da se ne bi v mednarodnih odnosih občutili učinki te »logike blokov« in njihovih »vplivnih področij«. Napetost med dvema blokoma, ki je nastala po koncu druge svetovne vojne, se je nadaljevala štirideset nadaljnjih let in smo jo poznali zdaj kot »hladno vojno«, zdaj kot »vojno z pomočjo tretjega«, ker sta izkoriščala krajevne spore, ali pa sta držala ljudi v negotovosti in strahu z grožnjo odprte in totalne vojne.

Trenutno se zdi, da se je ta nevarnost oddaljila, čeprav ni popolnoma izginila; saj je prišlo do prvega sporazuma o uničenju določene vrste atomske oborožitve; vendar pa bloka še obstajata in njuno nasprotje je še vedno veliko, kar ustvarja zaskrbljenost, ki še naprej vpliva na položaj v svetu».

Cerkveni socialni nauk zavzema torej kritično stališče tako do liberalnega kapitalizma kot do marksističnega kolektivism. Oba bloka namreč skrivata v sebi vsak po svoje težnjo po imperializmu, da uporabimo običajni izraz, ali po oblikah neokolonializma«. To pa ovira razvoj posameznih narodov in zanika vsako človekovo dostojanstvo. Namesto da bi se dežele v razvoju spreminjale v avtonomne države, postanejo samo del ogromnega kolesja — mehanizma, ki jih ugonablja. Zato je sedanja razdelitev sveta neposredna ovira za resnično preobrazbo razmer v državah v razvoju in manj razvitih.

Papež nadalje obsoja v okrožnici trgovino z orožjem in vsako vrsto terorizma ali brezobzirno ubijanje ljudi in uničevanje dobrin. Te »grešne struk-

ture«, katerim je podvržen svet je treba premagati z evangeljskim spreobrnjenjem, z odprtostjo do bližnjega, z večjo zavestjo solidarnosti do ubogih in potrebnih, zatiranih in izkoriščanih. »Ta solidarnost je hkrati tudi pot k miru in vodi v razvoj ter napredek človeka in človeštva...« Izvira iz krščanskega pričevanja in vere v Boga, ki je vsem skupen Oče in da smo si vsi ljudje bratje in sestre v Kristusu, »sinovi v Sinu«, ter da je v nas navzoč in deluje Sveti Duh, ki je nekakšna duša Cerkve, da postaja vesoljni zakrament odrešenja za vse ljudi.

Socialni nauk Cerkve ni neka »tretja pot« med dvema nasprotujočima se ideologijama, »niti ni ideologija, temveč določena formulacija dosežkov pozornega razmišljanja o zapletenih stvarnostih človekovega bivanja v družbi in mednarodni povezavi, razmišljanja v luči vere in cerkvenega izročila«. Zato tega nauka ne prištevamo k ideologiji, temveč k moralni teologiji. Krščansko načelo je, da so dobrine tega sveta najprej namenjene vsem. Zato je tudi npr. lastninska pravica nekaj pozitivnega in nujnega, vendar ne sme vzeti veljave omenjenemu načelu. Potrebna je torej večja zavzetost do

Papež je z veseljem pozdravil Mater Terezijo, ki s svojimi sestrami že nad 40 let deluje med najubožnejšimi v svetu.

ubogih. Posebna oblika uboštva je tudi v tem »če je kdo brez temeljnih človekovih pravic, zlasti brez pravice do verske svobode in ekonomske iniciative.«

Potrebne so reforme mednarodnega trgovinskega sistema, ki danes večkrat vodi v diskriminacijo tistih proizvodov, ki nastajajo v deželah v razvoju, da bi učinkovito posegle v ekonomski razvoj manj razvitih dežel. Vsaka dežela mora pa delovati po svoji lastni odgovornosti, ne da bi vse pričakovala od bogatejših in delati mora skupaj z drugimi, ki so v enakem položaju. Tako npr. bodo morale nekatere države povečati svojo prehrambeno proizvodnjo, da bodo imele stalno dovolj prehrane za življenje; druge drža-

ve pa bodo morale spremeniti krivične strukture, »zlasti svoje politične ustanove, korumpirane, diktatorske in avtoritarne režime zamenjati z demokratičnimi oblikami, ki spodbujajo soudeležanje«.

Papež Janez Pavel II. ob koncu svoje socialne okrožnice izraža zaupanje Cerkve v človeka, »čeprav ve, kakšne sprijenosti je sposoben, ki ji je dobro znano, da je v človeški osebi — kljub izvirnemu grehu in grehu, do katerega v »grešnih strukturah« laže pride — dovolj sposobnosti in moči, da prebiva v njem temeljna »dobrota«, ker je Stvarnikova podoba in pod Kristusovim odrešilnim vplivom«.

Papež vabi k sodelovanju za pravičnejši svet vse kristjane, tiste, ki imajo z nami dediščino Abrahama »praočeta vere«, to je Jude in Muslimane in vse pripadnike svetovnih verstev, s katerimi se je srečal v Assisiju 27. okt. 1986, ker je mir nujen pogoj za napredek celotnega človeka in vseh ljudi. Prav tako poziva sveti oče vse ljudi, »može in žene brez razlike«, zavedajoč se vsak svoje osebne odgovornosti, »naj prispevajo k ekonomskim in političnim odločitvam na narodni in mednarodni ravni« pri uresničevanju dostojanstva človeške osebe. Skrb vesoljne Cerkve izroča zaupno materinskemu varstvu Device Marije.

Kljub toliko nerešenim vprašanjem socialnega reda in pravičnosti ter miru v svetu, okrožnica prinaša optimistično sporočilo: vera in zaupanje v Boga narekuje tudi zaupanje v človeka in njegovo odprtost za dobro.

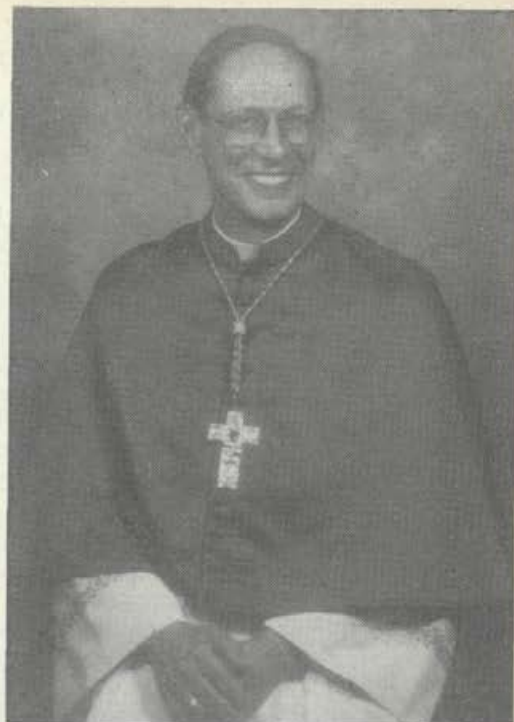
Od 10. do 19. septembra 1988 je bil Janez Pavel II. na pastoralnem obisku v deželah vzhodne Afrike.

Slovenec

Edvard Pevec

pomožni škof

v Clevelandu

Škof Edvard Pevec

Med svojim obiskom pri slovenskih rojakih po ZDA in Kanadi v juliju 1988 se je g. Franc Bole, urednik »Ognjišča« iz Kopra, nekaj časa ustavil tudi v Clevelandu v ameriški zvezni državi Ohio, ki so mu nekoč rekli »ameriška Ljubljana«, ker je tam živelo zelo veliko slovenskih izseljencev. Večina jih je odšla »čez veliko lužo« na začetku tega stoletja in še po prvi svetovni vojni iskat dela in zaslužka.

Danes odrašča že drugi in tretji rod, ki ga počasi vsrkava vase angleško okolje. V mnogih otrocih slovenskih izseljencev, ki so bili rojeni že v Ameriki, pa je še zelo živa narodna zavest, ohranili so tudi ljubezen do jezika svojih prednikov in do običajev njihove domovine.

Med takimi je tudi dr. Anton Edvard Pevec, ki se je rodil 16. aprila 1925 v Clevelandu in bil krščen v tamkajšnji slovenski župniji sv. Vida, 13. aprila 1982 pa je bil imenovan za pomožnega škofa v svojem rojstnem mestu. V pogovoru z urednikom Ognjišča (v septembrski številki leta 1988 tega lista je bil škof Pevec predstavljen kot »gost meseca«) je prvi ameriški škof Slovenec, rojen v Ameriki, v lepi, pojoči dolenjščini, ki se je je naučil od svojih staršev, povedal, da je bil njegov oče doma iz Šentlovrenca, mati pa iz Šentruperta na Dolenjskem. Leta 1923 sta odšla v Ameriko ter se kmalu zatem poročila pred oltarjem župnijske cerkve sv. Vida v Clevelandu, ki je bila tedaj »največja slovenska župnija na svetu«. Za Edvardom sta mlada zakonca dobila še troje otrok: dve hčeri in sina. Oče je bil vzor slovenske pridnosti iz »lepih starih časov« in je petintrideset let delal v tovarni s tako ljubeznijo, kot da je njegova. »Ko je zbolel,« pravi sin škof, »so napol v šali, napol zares rekli, da bo tudi tovarna propadla, tako zelo je bila zraščena s svojim delom.«

Mati pa se je povsem posvetila družini. »Bila je doma, vzgajala je nas otroke. Učila nas je slovenščine, tako da sem se kar bal, da se v šoli z angleščino ne bom najbolje sprijaznil. Oče in mati sta doma med seboj in z nami otroki govorila slovensko, otroci pa smo se pozneje pogovarjali med seboj že angleško.«

Otroci so hodili v angleško osnovno šolo; pri Sv. Vidu pa so jih slovenski duhovniki poučevali slovenščino. Edvard je po končani srednji šoli študiral bogoslovje, najprej v Detroitu in nato v Clevelandu, ter bil 29. aprila 1950 posvečen v duhovnika. Po novi maši je nadaljeval študije na privatni univerzi ter z razpravo »Problemi akademsko izobraženih fantov« leta 1964 dosegel doktorat.

Študiral je »ob delu«, saj je bil ta čas kaplan po raznih župnijah, zatem študijski prefekt, podravnatelj in nazadnje ravnatelj semenišča v Wicliffu, od 1975 do 1979 pa župnik pri Sv. Vidu v Clevelandu. Zavzeto je sodeloval pri škofijskem svetu za duhovne poklice, bil je član škofijskega duhovniškega sveta in raznih drugih škofijskih ustanov. Pritegnili so ga tudi v izvršni odbor narodne katoliške vzgojne zveze, kjer je deloval v odseku za semenišča. Nekaj časa je bil tudi profesor v bogoslovnem semenišču sv. Janeza v Clevelandu. S to svojo vsestransko dejavnostjo si je pridobil velik ugled in spričo tega je bil 13. aprila 1982 imenovan za clevelandskega pomožnega škofa. Škofovsko posvečenje je prejel julija 1982 in od takrat je škofov vikar (namestnik) za vzhodni del obsežne clevelandske škofije. Med številnimi priznanji, ki jih je prejel, je zelo ponosen na to, da ga je clevelandska zveza Slovencev 1985 razglasila za »slovenskega moža leta«.

Škofija Cleveland šteje danes okoli 800.000 katoličanov, kar je manj kot polovica celotnega prebivalstva, ki živi na njenem ozemlju. Samo »veliki Cleveland« (mesto z okolico) ima poldrug milijon prebivalcev. Škofija spada pod metropolijo Cincinnati (v stolnici tega mesta je 1. novembra 1853 prejel škofovsko posvečenje slovenski svetniški kandidat Irenej Friderik Baraga, misijonar med Indijanci ob Velikih jezerih in prvi škof v mestu Marquette). Sedanji škof Clevelanda je italijanskega rodu, ima pa še štiri pomožne škofove. Vsak od njih upravlja enega od teritorijev, na katere je škofija razdeljena. Škof Edvard Pevec ima vzhodni del: 51 župnij z 280.000 katoličani. Škofje posvečajo veliko skrbi katoliškim šolam vseh stopenj, od osnovnih do univerz. Slednje so v glavnem v rokah redovnikov: v clevelandski škofiji vodijo eno univerzo jezuiti, svoji univerzi pa imajo tudi redovnice uršulinke in notredamke. Sole se vzdržujejo z rednimi darovi vernikov. Kakor drugod po svetu, tudi v Ameriki čutijo veliko pomanjkanje duhovnih poklicev. »Praktični materializem je ljudi pokvaril,« pravi škof Pevec. »Ljudje stremijo za čim večjimi uspehi, kar pomeni veliko denarja, ki je merilo uspešnosti in sreče. Manj pomembno pa je to, da se trudiš za druge. Sicer jih je precej pripravljenih delati za Jezusa, toda Jezus ne plača preveč dobro — če računamo v dolarjih.«

Kljub vsem težavam škof Pevec z zaupanjem gleda v prihodnost, kajti prav katoliška Cerkev je tista sila v ZDA, ki širi zdrave ideje in opozarja na pristne moralne vrednote. Njen življenjski zagon sta poživila dva obiska papeža Janeza Pavla II. v letu 1979 in leta 1987.

Papež pri sv. Emi v Krki na Koroškem

»EMIN JUBILEJ 87-89«

Pred sedem sto leti (1287) so Emo Krško razglasili za blaženo in pred petdesetimi leti (1938) za svetnico. Zato je krška (celovška) škofija razglasila »Emin jubilej 87-89«, ki se je pričel sredi oktobra 1987 v Beljaku pod geslom »Koliko prihodnosti ima naša preteklost«. Namen je bil spoznati korenine vernosti in jo poživiti ter oblikovati življenje posameznikov in škofije za prihodnost.

Verniki južne Koroške so se zbrali pri Sv. Hemi nad Globasnico; bogoslužje je vodil ljubljanski nadškof A. Šuštar. Začetne slovesnosti na Kamnu

pri Tinjah je vodil škof iz Brixna Henrik Forer, pri nekdanji prafari Mariji na Zilji pa goriški nadškof Bommarco. Skoraj vse župnije na Koroškem so na poseben način začele Emin jubilej.

Na srednjeveškem obnovljenem gradu Strassburg ob cesti v Krko so odprli posebno razstavo (od 14. maja do 26. okt. 1988), ki je prikazovala dobo srednjega veka na Koroškem in vse, kar je bilo v zvezi z Emo Krško. Grad je bil nekdanj sedež krških škofov in je še danes škofijska last.

Emin jubilej se bo nadaljeval in zaključil s katoliškim shodom za Koroško od 23. do 25. junija 1989.

Ilustracija oficija iz 14. stol.: sv. Ema izroča cerkev v Krki v varstvo Materi božji

Obstaja malo zanesljivih zgodovinskih podatkov o življenju sv. Eme, zato se njeni življenjepisci v marsičem razhajajo. Najprej že glede rojstnega leta in kraja. Po starem ljudskem izročilu naj bi se Ema rodila leta 983 na gradu Pilštajn nad trgom z enakim imenom na Spodnjem Štajerskem, kjer je bila dedna posest njenih staršev. Isto izročilo ve povedati, da sta bila starša grof Engelbert in grofica Tuta. Po sodbi zgodovinarja Josipa Grudna naj bi bila plemiča slovenske krvi. To naj bi potrjevalo ime Emina-ga deda (ali praded) Svetopolka, kateremu je cesar Arnulf I. leta 898 podelil okrožje Breže (Friesach) na Koroškem ali krško grofijo s središčem v gradu Selče pri Brežah, zato se njena rodbina imenuje Breže-Selška. Po novejših dognanjih naj bi bila Ema rojena v zadnjem desetletju 10. stoletja (okoli leta 990) in sicer na gradu Selče, na gradu Breže ali v trgu pod tem gradom. Glede narodnosti pa velja pripomniti tole: takrat med ljudmi še ni bilo kakšne posebne zavesti o pripadnosti temu ali onemu narodu, ker ta pojem še ni bil izoblikovan. Že omenjeni Josip Gruden pravi, da je ob času rojstva naše svetnice slovensko plemstvo začelo izginjati in je vedno bolj prihajalo na površje nemško. Vendar smemo trditi, da je Ema vsaj znala slovensko, ker je bila Koroška takrat še daleč na sever slovenska. Plemstvo si je v tistih časih prizadevalo za prenovo javnega življenja v duhu krščanstva: ustanavljalo je cerkve, župnije, samostane in druge zavode za verske in gospodarske namene. Tako sta delala tudi Emina starša, ki sta svojo hčerko učila prisrčne bogoljubnosti, da bi mogla biti v zgled podložnikom. Mlada groficična je bila tesno povezana z ljudmi, ki so bili v pretežni večini Slovenci, tako v okolici Brež na Koroškem, kakor v Posavju.

Že v zgodnji mladosti je prišla Ema na nemški cesarski dvor, da se nauči uglajenega vedenja in se izpopolni v izobrazbi. Tedanji cesar Henrik II., po materini strani Emin sorodnik, in njegova žena Kunigunda, ki ju Cerkev časti kot svetnika (pri nas ju poznamo pod ljudskima imenoma Areh in Kungota), sta ji nudila najboljši zgled lepega krščanskega življenja, zato je bilo Emino bivanje na dvoru predvsem šola krščanske popolnosti.

Na dvoru je Ema dobila tudi ženina: to je bil Viljem, mejni grof ali krajišnik v Savinjski marki, državni mejni pokrajini, imenovani po

reki Savinji, ki pa je segala še prek Save na Kranjsko. Ženin je imel velika dedna posestva tudi na Koroškem, cesar mu je podelil še ozemlje ob Sotli, v okolici Celja in dolino Mirne na Dolenjskem. Za doto je dobil še dediščino Eminih staršev in tako je bil najmočnejši gospod na slovenskih tleh. Mejne grofe so imenovali tudi kneze in Ema je po svojem možu postala prava »slovenska kneginja«. Izročilo in zgodovinski viri bolj kot njuno bogastvo in moč naglašajo njuno pobožnost in dobroto. Stanovala sta na gradu v Brežah na Koroškem, ki ga je kneginja Ema večkrat zapuščala, da bi v neposrednem stiku z ljudmi spoznavala njihove tegobe in jim po svojih močeh pomagala.

Viljem in Ema sta v zakonu imela dva sinova: Viljema in Hartvika (nekateri življenjepisci govorijo samo o enem). Hartvik je umrl, še preden je dorasel. Okoli leta 1015 naj bi Ema postala vdova. Njen mož je, po tedanji navadi, odšel na romanje v Rim (drugi pravijo, da v Sveto deželo); ko se je vračal, je nevarno zbolel in v Labotski dolini, tako rekoč na pragu doma, ga je doletela smrt. Emo je izguba zelo prizadela, vendar jo je prenašala v duhu vere. Za pokojnega moža je poskrbela tako, da je dala zgraditi več cerkva, kjer so zanj molili (med te cerkve najbrž spadata tudi župnijski cerkvi v Sentrupertu na Dolenjskem in v Vidmu ob Savi). Po moževi smrti se je mlada vdova posvetila vzgoji sina Viljema, ki naj bi nasledil očeta kot mejni grof. Toda izgubila je tudi njega. To se je zgodilo leta 1035, ko je zoper novega cesarja Konrada II. vstal koroški mejni grof Adalberon Eppenstein, ki je hotel Koroško odtrgati od nemške krone. Viljem je bil na cesarjevi strani in Adalberon ga je dal ubiti. (Ovržena je pripovedka, da so oba sinova ubili uporni selški rudarji, kar prikazuje tudi eden od znamenitih »Eminih reliefov« iz krške stolnice.)

Tedaj je kneginja Ema ostala popolnoma sama; ker ni imela dedičev, je sklenila vse svoje veliko imetje porabiti za dobre namene. Njena prva darila so veljala zidanju cerkva za nove župnije, ki jih je ustanovil nadškof, potem ko so bili dani materialni pogoji. Samo na Koroškem je takih »Eminih« župnij 12, nekaj tudi na Štajerskem. Za cerkveno življenje med Slovenci pa sta posebno pomembni dve ustanovi kneginje Eme Krške: benediktinska opatija v Admontu na gornjem Štajerskem, za katero je izročila salzburškemu škofu svoja posestva v

**Somaševanje
s škofom
L. Bellomijem
ob 130-letnici
svetoivanske
cerkve
v Trstu**

tistem predelu, in samostan benediktink v Krki, kjer je želela tudi sama v tihoti dočakati večer življenja. Po izročilu je osebno nadzorovala gradnjo romanske cerkve in samostana, in sama plačevala delavce. Samostan je bil določen za 70 redovnic, ki so prišle iz Salzburga, blizu samostana pa je dala postaviti tudi hiše za duhovnike, ki naj bi vodili dušno pastirstvo. Cerkev, katere zavetnica je bila Žalostna Mati božja, je slovesno posvetil salzburški nadškof Balduin 15. avgusta 1043. Po slovesnosti so redovnice vstopile v samostan; med njimi je bila tudi kneginja Ema, ki je tisti dan s posebno darilno listino izročila samostanu svoja posestva v Brežah, v Savinjski dolini in ob Mirni na Dolenjskem. Sprejela je redovno obleko, ne da bi napravila redovne zaobljube. Njena želja je bila samo, da se pridruži redovniškim molitvam in se v samostanskem miru čim bolj pripravi za večnost. Prehod iz časnega v večno je po izročilu doživela 29. junija 1045, vendar je letnica sporna, kajti šele leta 1070 se omenja njen grob v novi cerkvi. Na ureditev groba po smrti navadno niso tako dolgo čakali, zato ni bila upravičena domneva, da je umrla pozneje. Njen grob je kmalu postal božja pot: v Krko so romali ljudje, kot hodijo otroci na grob svoje matere. Leta 1174 so ji postavili veličasten grob v kripti nove stolnice in romanja iz slovenskih in hrvaških dežel so se še pomnožila. Leta 1229 so

sestavili zapisnik vseh čudežnih dogodkov in ozdravljenj na njeno priprošnjo. 21. novembra 1287 je tedanji krški škof ljudsko češčenje potrdil s tem, da jo je razglasil za blaženo, papeži pa so dali soglasje, ko so romarjem v Krki naklanjali posebne odpustke. Njeni častilci so želeli, da bi blažena Ema dosegla svetniško čast in bila znana v vsej Cerkvi. V ta namen se je 24. avgusta 1466 v Krki sešla posebna komisija (v njej je bil tudi prvi ljubljanski škof Žiga Lamberger), da po izpovedi prič dokaže njeno svetništvo. Zapisnik o tem so poslali v Rim, toda zavoljo turških vpadov in verskih nemirov je vse zastalo. Leta 1933 so avstrijski in slovenski škofje dosegli obnovitev postopka in 5. januarja 1938 je rimska kongregacija svetih obredov blaženi Emi priznala svetniško čast in po tem letu se je njeno češčenje še bolj razširilo.

STOLNICA V KRKI

Samostan benediktink v Krki je bil kmalu po Emini smrti zavoljo raznih nerednosti ukinjen. Kneginja Ema je v ustanovni listini določila, naj se v primeru, če bi samostan nehal obstajati, vse premoženje uporabi za kako drugo cerkveno ustanovo. Ta ustanova je bila škofija; njen škof je bil sprva le pomočnik ali namestnik salzburškega nadškofa za pokrajine tostran Velikih Tur. Sveta Ema upravičeno velja za njeno ustanoviteljico, saj je (vsaj posredno) posta-

vila temelje zanjo. Meje nove škofije so bile določene šele leta 1131, njen prvi škof pa je prejel škofovsko posvečenje v Emini cerkvi v Krki 6. maja 1072. To je bil domačin Gunther iz Krappfelda blizu Brež. Izročilo pravi, da je bila razlaga obredov samo v slovenskem jeziku, kar pomeni, da so bili med navzočimi verniki slovensko govoreči v večini.

Emina cerkev je bila za stolnico premajhna, zato so začeli misliti na novo. Zidave se je leta 1140 lotil podjetni škof Roman I. (1131-61). Držal se je bavarskih vzorov, da je najprimernejša cerkvena zgradba bazilika s tremi ladjami, ločenimi s stebri, s tremi apsidami na vzhodni in z dvema stolpoma na zahodni strani. Vsa stavba je zgrajena iz rumeno-rdečkastih kvadrov. Posebno lepa je južna stena s stranskim, najstarejšim romanskim vhodom, nad katerim je relief Kristusa s knjigo v roki. Na vzhodni strani so od zunaj vidne tri čudovite romanske apside. Izredna umetnina je glavni vhod (portal) — najlepši romanski portal celotne stare Avstrije. Imenujejo ga tudi »paradiž«. V gotski dobi so pred ta vhod postavili steno in tako ta portal spremenili v svojevrstno kapelo. Stara lesena vrata (ok. 1230) so okrašena z reliefi, ki prikazujejo dogodke iz Svetega pisma in imenovali so jih »biblia pauperum« (Sveto pismo preprostih). Stolnica je od zunaj 66 m dolga, okoli 20 m široka in prav toliko visoka, zvonika pa segata v višino 60 metrov. V ozadju mogočne cerkve je velikansko poslopje: do leta 1786, ko so sedež krške škofije prenesli v Celovec, so bili tam škofijski uradi in stanovanja za kanonike. Zdaj tam bivajo redovniki salvatorijanci, ki od leta 1932 skrbijo za stolnico in sprejemajo romarje. Krška stolnica je bila za Emino slavlje lepo prenovljena (prvič so jo obnovili leta 1930).

Vsak romar obiše tudi spodnjo cerkev ali kripto, kjer je grob »naše« prve svetnice. Vhod vanjo je blizu glavnega oltarja. Oboki kripte slonijo na šestih mogočnih stebrih, med temi pa cel gozd (100) romanskih stebričkov. Sveto Emo so najprej pokopali na navadnem pokopališču. Ko so začeli zidati novo stolnico, so najprej zgradili kripto in v njej grobnico, ki je bila dokončana leta 1174, in takrat so vanjo prenesli Emine posmrtno ostanke. Iz prejšnje Emini cerkve so v kripto prenesli tudi Marijino podobno in jo ustoličili na glavnem oltarju. Krsta z Eminimi relikvijami je stala prosto na šestih podstavkih v obliki treh človeških glav in treh

živali. Sarkofag je iz gladkega marmorja in vanj so položili prvotno krsto. Kmalu so zaradi naraščajočega števila romarjev poleg glavnega oltarja v kripi postavili še oltar blizu Eminega groba, ki so ga posvetili Tomažu (Becketu), mučencu tedanje dobe (1176). Dve leti po razglasitvi kneginje Eme za blaženo, so v kripi postavili še tretji oltar sv. Janeza Evangelista (1289). Kripto, kakršno vidimo zdaj, je uredil v 18. stol. prošt Kochler, ki je dal na oltar bl. Eme postaviti kipe treh božjih kreposti: vere (z zagnjenim obrazom), upanja (s sidrom) in ljubezni, ki jo predstavlja bl. Ema sama.

ROMARJI V KRKI

Sprva so romali v Krko predvsem slovenski romarji iz bližnje in daljne okolice. Dokler je bila večina Slovencev pod eno državo — staro Avstrijo, so naši ljudje romali v Krko ob vsaki priložnosti. Glavni romarski shod je bil za praznik sv. Petra in Pavla, ob smrtnem dnevu sv. Eme. S Štajerske so romarji prihajali za binkošti, s Kranjskega pa dva tedna pred tem praznikom. Dolga leta so se zbirali pri Sv. Lenartu nad Skofjo Loko in hodili peš po poti, ki jo je (po izročilu) večkrat prehodila sv. Ema, ko je obiskovala svoja posestva na Štajerskem in Kranjskem. V Krko so prišli v petek zvečer in ta petek je v Krki dobil ime »kranjski petek« (Krainger Freitag). Zadnje veliko romanje v Krko iz ljubljanske škofije je bilo 20. in 21. avgusta 1938 po razglasitvi bl. Eme za svetnico. Udeležilo se ga je okoli 400 ljudi vod vodstvom tedanjega ljubljanskega škofa Gregorija Rožmana, ki je bil doma iz Koroške. Prav to romanje je čiščenje naše svetnice na Slovenskem poživilo.

Romanje ob srečanju treh dežel in obisk papeža Janeza Pavla II. je bil nedvomno največji dogodek. To romanje je bilo združeno, kot rečeno, z že tradicionalnim srečanjem vernikov treh dežel. Prvo je bilo leta 1982 na Sv. Višarjah, v Marijinem svetišču, ki stoji na tromeji med Avstrijo, Italijo in Jugoslavijo in navezuje nase tri svetove: germanskega, romanskega in slovanskega. Maša je bila v treh jezikih sosednjih dežel. Prvi gostitelj, videmski nadškof Battisti, je Višarje imenoval simbol združene Evrope, celovški škof Kapellari je dejal, da narodnostne meje v Cerkvi ne smejo pomeniti pregraj, ljubljanski nadškof Suštar pa je poudaril, naj bi bilo to srečanje seme bratskega sožitja. Voditelji teh treh krajevnih Cerkva so se dogo-

vorili, da bo podobno srečanje izmenoma vsako leto v drugi deželi. Leta 1983 je bilo na Brezjah pod geslom »Kristus, Odrešenik sveta, združuje preko vseh meja«; geslo srečanja 1984 pri Gospe Sveti na Koroškem je bilo »Duh veje, kjer hoče«. Naslednje leto je srečanje spet pripravila videmska nadškofija, to pot ne na simboličnih Višarjeh, ki so težje dostopne in kjer je malo prostora, ampak v Tricesimu pri Vidmu, in potekalo je v razmišljanju o združenih krščanskih Evropi narodov. Vodilna misel petega srečanja vernikov treh dežel, ki je bilo 16. avgusta 1986 na Brezjah, je bila »Mir brez meja«. Leta 1987 je bila spet na vrsti celovška škofija, pa je škof Kapellari prosil, naj bi srečanje za eno leto odložili in bi se dobili skupaj s papežem ob sv. Emi v Krki. Geslo srečanja je bilo »Oni bodo njegovo ljudstvo«, vzeto iz Razodetja, preroške knjige Nove zaveze, ki slika podobo človeštva, združenega v vstalem in poveljanim Kristusu.

PAPEŽ NA SREČANJU TREH NARODOV

V osrčju Krške doline je sv. očeta Janeza Pavla II. pozdravila ogromna množica ljudi, ko je v soboto 25. junija 1988 prispel na slavnostni prostor pred krško stolnico. Med verniki je bilo okrog 20.000 slovenskih romarjev s Koroške, iz Slovenije in zamejstva. Združeni zbori slovenskih, koroških in peščice furlanskih pevcev — vseh je bilo približno 2.000, med temi 700 slovenskih, so zapeli ob spremljavi vojaškega pihalnega orkestra motet »Ecce sacerdos magnus« J. Gallusa. Za tem pa so slovenski pevci zapeli Kimovčovo veličastno skladko »Ti si Peter - skala«.

Po srečanju z verniki je papež molil posebno molitev na grobu sv. Eme.

Srečanje vernikov pri Sv. Emi v Krki: v sredi oltar, v ozadju bazilika

Nato so otroci okrasili oltar in ga pripravili za daritev. Združeni zbori so zapeli vsak v svojem jeziku skupno pesem Krška Ema. Slovensko besedilo je napisal koroški duhovnik Lovro Kaselj, uglasbil pa koroški rojak Jože Ropitz.

Papeža so k oltarju spremljali škofje, ki so z njim somaševali: krški Kapellari, graški Weber, ljubljanski Šuštar in videmski Battisti ter drugi prisotni škofje iz Slovenije in goriški nadškof Bommarco. Sv. očeta je naprej v treh jezikih pozdravil škof Egon Kapellari. Berili sta bili v slovenskem in italijanskem jeziku, evangelij pa v nemškem. Pred evangelijem so združeni zbori zapeli Krško Alelujo, ki jo je za to priložnost uglasbil prof. Jože Trošt iz Ljubljane. Osrednji papežev govor je bil v nemščini, na kratko je spregovoril v slovenščini in italijanščini. Glavni del govora je sv. oče posvetil vprašanju žene v Cerkvi in družbi, duhovniškemu in redovniškemu življenju ter novi evangelizaciji Evrope. V slovenskem jeziku je dejal:

Kot romarji ste prišli v Krko k tej častiljivi Marijini cerkvi in na grob sv. Eme. Že dolgo častijo Emo tudi Slovenci in mnogo slovenskih romarjev je že priromalo v Krko. Vi to izročilo danes nadaljujete, ko se udeležujete šestega romanja treh dežel; pobudo za to romanje so dali škofje treh škofij in treh pokrajin. Zvesti ste veri, ki ste jo prejeli od svojih očetov in mater. Ta vera je stoletja dajala pečat vaši kulturi — naj jo oblikuje tudi v bodoče. Pomagajte svojim otrokom, pomagajte mladim ljudem, da bodo spoznali, kako dragocena je ta vera, in da se je ne bodo sramovali. Bodite bratski tudi do ljudi, ki še niso bili deležni milosti krščanske vere, da bodo mogli z vašo pomočjo spoznati dobroto in ljudomilost Boga Očeta.

Naj bo Kristus srce vaših zakonov in vaših družin. Molite, da bi Bog vašim škofijam podaril duhovnih poklicev v zadostni meri.

Bodite močni v veri, veseli v upa-

nju in potrpežljivi v stiskah. Priprošnja božje Matere naj vas vedno spremlja!

Združeni zbori so zapeli »Krško vero«, za predpevcem so verniki odpeli: Verujem, Gospod, verujem! Pesmi med mašo so bile tudi v latinskem jeziku, prošnje pa v treh deželnih jezikih in v furlanščini. Zbrane darove in nabirke je sv. oče namenil beguncem iz Mozambika v Zimbabveju, ki jih je obiskal septembra 1988. Na koncu so združeni zbori, ki jih je vodil Herbert Kaffer, zapeli zahvalno pesem v treh jezikih. Zadnja pesem je bila »Je angel Gospodov oznanil Mariji...«.

Srečanje z Janezom Pavlom II. v Krki je bilo veličastno in nepozabno. Skupnost iste vere je povezala različne narode, toda kaplja pelina je kanila v slovenska koroška srca, ker nihče jih ni omenil, ker so bili pozabljeni pred širnim evropskim svetom, čeprav živijo v svoji deželi že več kot 1400 let. Nihče ni omenil Gospe Svete, častiljivega slovenskega spomenika, knežjega kamna, odkoder so slovenski predniki vodili svojega izvoljenega poglavarja Karantanije k blagoslovu v stolno cerkev, potrjevali svojo samostojnost in ustoličevali v slovenskem jeziku. Pozabili so na koroške Slovence, na njihovo žlahtno besedo in otožno pesem, na njihovo kulturo in dediščino, ki je skupna vsem Slovencem.

ALBERT MIKLAVEC

POMLADNI DEŽ

*Na razpokano zemljo
se razlil je dež:
se gozdje budi,
se popje odpira
se z roso napaja...*

*V razklano dušo
je kanila sreča:
se misli budijo,
občutki gorijo
in duša
se v sreči preraja.*

Don Bosko med spominom in prihodnostjo

Leto 1988 je bilo za salezijance, hčere Marije Pomočnice, salezijanske sodelavce in številne druge skupine kristjanov, ki črpajo navdihe za svoje krščansko življenje in delo v Cerкви pri sv. Janezu Bosku in se imenujejo salezijanska družina, čas zavzetega spoznavanja svetnikovega življenja in odkrivanja sporočila, ki nam ga posreduje tudi po sto letih, odkar se je zaključilo njegovo zemeljsko življenje. Obletnica smrti je bila priložnost za poglobljeno zvestobo in praznovanje.

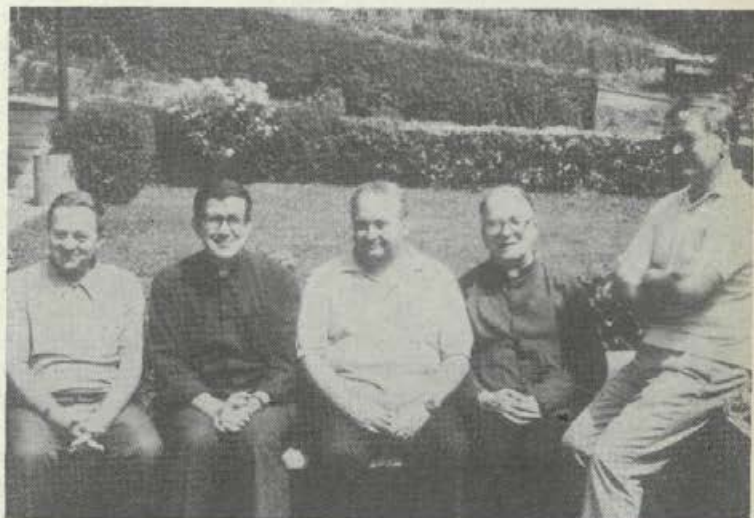
Spodbuda papeža Janeza Pavla II.

Za začetek jubilejnega leta je papež Janez Pavel II. na vrhovnega predstojnika salezijanske družine naslovil spodbudno pismo »Iuvenum Patris« in v njem orisal sporočilo svetnika mladih za naš čas. »Radi se spominjamo na čudovite besede, ki jih je Don Bosko namenil svojim fantom in ki predstavlja jo sintezo njegove temeljne izbire: "Zavedajte se, da, kolikor me je, sem ves za vas, podnevi in ponoči, zjutraj in

zvečer, v vsakem trenutku. Moj edini cilj je, poskrbeti za vaše moralno, intelektualno in telesno dobro. (...) Za vas študiram, za vas delam, za vas živim in za vas sem pripravljen dati tudi življenje." Do takega darovanja samega sebe za mlade, sredi včasih skrajnih težav dospe Don Bosko po zaslugi posebne in močne ljubezni ali pa v moči notranje energije, ki v njem neločljivo povezuje ljubezen do Boga in do bližnjega. Tako mu uspe vzpostaviti sintezo med evangelizacijo in vzgojo,« je zapisal papež.

Različna srečanja so mu dala priložnost, da se je ponovno vračal k Don Bosku in predstavljal bogastvo, ki ga je s svojim življenjem in delom prinesel v Cerkev.

Slednjič je na začetku septembra 1988 obiskal kraje, kjer se je odvijalo svetnikovo življenje. Pridružil se je mladim z vsega sveta, ki so bili šest dni zbrani v Valdoccu in razmišljali ob temi »Mladi v Cerкви in za svet«. »Bodite pogumni, prepričani, odprti za upanje,« jim je zaželel, ko jim je po

Misijonarji salezijanci:
Jože Mlinarič,
Gusti Horvat,
Andrej Majcen
in Danilo Lisjak
z novim inšpektorjem
Stankom Hočevarjem

Don Boskovem zgledu spregovoril za zaključek dneva.

V soboto 3. septembra 1988 se je v baziliki Marije Pomočnice v Turinu srečal z duhovniki in redovniki iz Piemonta. V Don Boskovem življenju je poudaril njegovo popolno predanost Kristusu in duhovniškemu služenju in spomnil na besede, ki jih je 1866 izrekel ministrskemu predsedniku: »Eksceleuca, vedite, da je Don Bosko duhovnik pri oltarju, duhovnik v spovednici in med mladimi; kot je duhovnik v Turinu, je tudi v Firencah, v hiši reveža in v kraljevi ali ministrski palači« (MB VIII., 534).

Še istega dne je papež obiskal svetnikov rojstni kraj in na trgu pred cerkvijo na Colle Don Bosco med evharističnim bogoslužjem prišel med blažene Cerkve komaj 13-letno Čilenko Lauro Vicuño, čudovit sad vzgojnih prizadevanj salezijanskih sester. Vključena je bila v vrsto zglednih članov Cerkve, ki so se navdihovali v šoli sv. Janeza Boska. Za vso salezijansko družino, ki stopa po isti poti, pa je ta dogodek pomenil enega od vrhuncev praznovanj v spominskem letu. »Obred beatifikacije nas mora spodbuditi, da razmišljamo o važnosti družine v vzgoji otrok in o pravic, ki jo otroci imajo, da živijo v normalni družini, kjer je prostor za obojestransko ljubezen in za človeško ter krščansko oblikovanje,« je zatrdil papež. »To je opomin moderni družbi, da bi bolj spoštovala družino in se zavzemala za vzgojo mladih.«

Za boljše poznanje Don Boska

Na različnih področjih je bilo v tem letu mogoče opaziti bolj zavzeto delo tudi slovenske salezijanske družine. Predvsem so želeli poglobiti poznavanje njihovega učitelja med rojaki. V več skupinah so obiskali kraje, ki so povezani z Don Boskovim imenom in se srečali s pripadniki številnih narodnosti, ki črpajo spodbude za svoje pričevanje pri istih virih. Največja skupina je poromala v Piemont v začetku julija.

Več življenjepisov je s tiskano be-

sedo predstavilo lik »očeta in učitelja mladih«. Najmlajšim je bil namenjen ilustrirani življenjepis v treh zvezkih. Mnogi so ga dobili kot dar za Miklavža ali za pridno obiskovanje šmarnic. Za šolarje je izšel prevod Hünermanove romansirane pripovedi »Priatelj mladih« in nenavadno hitro izginil s polic za verski tisk. Kar uspešnico pa bi mogli imenovati povsem novo predstavitev Don Boskovega življenja v knjigi s preprostim naslovom »Don Bosko«. Na štiri sto straneh in z bogatimi ilustracijami je svetnik zaživel v prenovljeni podobi. Dokaj visoka naklada ni dolgo čakala na policah.

Kot jubilejni stoti naslov v zbirki Knjižic je izšla »Don Bosko živi«, kratka predstavitev svetnika, skupnosti, ki se navdihujejo ob njem in življenja lete med Slovenci.

Utrinke veselja ob jubilejnem letu pa je seveda bilo mogoče čutiti na vseh drugih področjih, kjer delujejo Don Boskovi duhovni sinovi in hčere. O njem je večkrat spregovoril »Salezijanski vestnik«. Duhovne vaje za mlade, ki so bile pripravljene na več krajih Slovenije, so posegle v duhovno bogastvo sv. Janeza Boska. Njegovo sporočilo so vključevali nagovori pri raznovrstnih liturgičnih shodih.

Molitvena in druga srečanja

Vrsta srečanj, ki smo jim bili priče na začetku jubilejnega leta, je pokazala, v koliki meri je Don Bosko že bil navzoč v naših cerkvenih skupnostih. Domala za vsako srečanje so bile cerkve polne. Pastirji posameznih krajevnih cerkva so s svojo navzočnostjo pokazali, da je Janez Bosko s svojimi ustanovami postal sestavina in bogastvo vse Cerkve.

V cerkvi Marije Pomočnice na Rakovniku pri Ljubljani so se za to priložnost predstavnikom salezijanske družine pridružili predstojniki moških redovnih skupnosti, zastopnik slovenskih škofov za redovnike ter nadškof in metropolit dr. Alojzij Šuštar, ki je vodil evharistično bogoslužje in spregovoril

o aktualnosti življenjskega pričevanja sv. Janeza Boska. Predstavitve prizora, ko se je v zakristiji cerkve sv. Frančiška srečal z Jernejem Garellijem, je vsem navzočim prikazala odločenost mladega duhovnika, da se ves posveti mladim in s pomočjo božje Matere začne orati globoko brazdo mladinskega apostolata.

V mladi mariborski župniji, ki ima Don Boska za zavetnika, je o njem spregovoril škof dr. Franc Kramberger. Prisotne je spomnil, da Bog ni le v stari zavezi pošiljal preroke, temveč da v vsakem času obuja med svojim ljudstvom močne osebnosti, ki usmerjajo tok zgodovine po božjem načrtu v pravo smer. Ena takšnih osebnosti je v preteklem stoletju bil sv. Janez Bosko, ki je tudi govoril in delal v božjem imenu.

Škof Kramberger je dal ton praznovanju v dijaškem domu sv. Modesta, ki ga v Celovcu vodijo slovenski salezijanci. Pridružilo se mu je več koroških duhovnikov, redovnih sester in staršev gimnazijcev. Osrednja slovesnost za Koroško pa je bila v celovski stolnici, ko so se ob škofu dr. Egonu Kapellariju zbrali slovensko in nemško govoreči salezijanci. Bogoslužje je bilo v obeh deželnih jezikih. Mešani pevski zbor iz Sel je v bogoslužje vpletal tudi slovenske zborovske pesmi.

Z Don Boskovim jubilejem so bila prav tako zaznamovana nedeljska srečanja na Tržaškem in Goriškem. Tržaški škof Lorenzo Bellomi je vodil somaševanje v stolnici sv. Justa, nadškof A. V. Bommarco pa v goriški stolnici, ko se je ob njem zbralo veliko bivših salezijanskih gojencev.

Podobni shodi so bili seveda še v mnogih drugih cerkvenih skupnostih, od diaspore, kjer salezijanci delujejo med pravoslavno in muslimansko večino v Titogradu in Prištini ter drugod, do Hamiltona v Kanadi, kjer se Slovenci zbirajo v župnijski cerkvi sv. Gregorija Velikega.

Na poseben način je ob koncih tednov Don Boska predstavljala skupina mladih, ki so od župnije do župnije šli

Slovenski par pred Don Boskovim kipom v Valdoccu

s cirkuškim šotorom, v njem predstavili razstavo o življenju in delu sv. Janeza Boska, zapeli vrsto pesmi o njem in zavrtili video »Salezijanci v svetu« s prikazom Don Boskove navzočnosti v različnih delih sveta. »Skupina sodelavcev se je iz dneva v dan večala. Poleg zahtevne tehnične izvedbe je bilo potrebno za načrt zoreti tudi duhovno. Uspelo nam je pridobiti petnajst mladih sodelavcev, s katerimi smo tedne dolgo pilili in dopolnjevali program. Ekipa se je dobro znašla. Don Bosko je zaživel.« je navdušeno pripovedoval eden od organizatorjev. Razstavo in program so si z zanimanjem ogledali tudi starejši, čeprav sta bila v prvi vrsti namenjena mlajšim.

Zgovorno znamenje veseljnosti Don Boskovega poslanstva so bili misijonarji in misijonarke, ki so počitnice preživeli med nami in na izviren način pričevali za resnost evangeljskega služnja. Iz Patagonije nas je obiskal Franc

Petek, iz Zaira Danilo Lisjak; pred odhodom v Ruando sta se med nami zastavila Jože Mlinarič in Gusti Horvat. Iz Egipta je prišel Franci Zajtl. Indijo je za nekaj dni pustila s. Terezija Medvešek in Madagaskar s. Marjeta Zanjekovič. Po prazničnih dneh med nami so se vrnili v svoje skupnosti, da bi Don Bosko še naprej živel po njih.

OSREDNJA PROSLAVA

Osrednja prireditev v prvi polovici oktobra v Ljubljani je imela dve dejavnosti. V organizaciji katedre za oznanjevalno teologijo pri ljubljanski Teološki fakulteti in s sodelovanjem Katehetskega centra je bil na Teološki fakulteti dvodnevni simpozij z naslovom »Problemi mladih«. Pesmi mladih in besedila iz spisov sv. Janeza Boska so poživilo predavanja uglednih poznavalcev. Akademik dr. Anton Trstenjak je spregovoril o času, ki izziva mlade, kot so tudi mladi izziv našemu času. Dr. Jan Makarovič je v svojem posegu predstavil vrednote mladih in obdobja družbenega dogajanja. Prvi večer je s predavanjem o oblikovanju mladih osebnosti — »poštenih občanov in dobrih kristjanov« — sodeloval še dr. Jože

Ramovš. V okrogli mizi so nato mladi sami spregovorili o sebi, o odnosih do starejših, Cerkve in verouka in o številnih drugih razsežnostih njihovega vključevanja v življenje.

V drugem dnevu je salezijanska sestra mag. Vida Žabot predstavila preventivni sistem, Don Boskov prispevek na vzgojnem področju, kot alternativo drugim ustaljenim potem vzgojnega dela. Dr. Jože Bajzek, profesor na salezijanski papeški univerzi, pa je nakažal nekatere poti, po katerih bi mladi lahko prišli iz obrobja v center družbe in Cerkve. Slavnostna je bila beseda prof. Alojza Rebule, dobrega poznavalca svetosti v Cerkvi. Z izbranimi besedami je začrtal izvirnost sv. Janeza Boska in med drugim dejal: »Ob tem enkratnem liku bi človek rekel z Dantejem: Bog ga je ulil, potem pa razbil kalup.« Nekaj stotim poslušalcem je slednjič spregovoril še slovenski metropolit dr. Alojzij Šuštar in jim po svetnikovem zgledu zaželel »lahko noč«.

V nedeljo, 9. oktobra 1988, so v cerkvi Marije Pomočnice na Rakovniku somaševali slovenski škofje, zbrani ob nadškofu Šuštarju. Schubertovo mašo je ob spremljavi orkestra izvajal me-

Božični koncert
pri Sv. Justu
v Trstu
10. Jan. 1988

šani zbor Kodeljevo-Rakovnik. Istega dne popoldne pa je bila v cerkvi sv. Terezije Deteta Jezusa na Kodeljevem slavnostna akademija pod naslovom »Don Bosko živi med svojim ljudstvom pod Triglavom«. Ponovno se je oglasila ubrana pesem mladih pevcev iz Cerknice, Rakovnika in župnij, kjer poučujejo verouk salezijanke. Tem so se pridružili še člani mladinskih pevskih zborov Vesela pomlad in Repentabor s Tržaškega. Ko so se vsi pevci povezali v skupni pesmi, so jih spremljali še instrumentalisti. Akademijo je obogatil dramski prizor iz življenja mladih, ki

imajo težave s predpisi, in slavnostni nagovor.

Slovesno izrečene besede, znanstvena misel, s srcem zapeta pesem, ali poglobljeno zaupanje v priprošnje svetnika mladih so bili zgovorni izrazi, da je Don Bosko vstopil v življenje slovenskega naroda in ga je le-ta sprejel za svojega. Jubilejno leto je bilo zato za široko salezijansko družino in druge izziv, da so z bolj odprtim srcem prisluhnili mladim, »ki so prikrajšani za ljubezen, toplino urejenega doma, krščansko vzgojo in z zaskrbljenostjo mislijo na svojo prihodnost«.

DUŠAN JAKOMIN

Tržaška škofija se pripravlja na Ljudski misijon 1989

Tržaška škofija se pripravlja na izreden dogodek, ki bo daleč presegal ostale dogodke cerkvenega življenja na tem ozemlju: pripravlja se na Ljudski misijon, ki bo v februarju 1989 in sicer v dveh delih. Najprej za italijanske vernike (od 12. do 26. febr.), nato za slovenske vernike (od 26. febr. do 12. marca).

Najprej — kaj je misijon? Odgovor ni enostaven (ne zadostuje le en stavek), šele z vpogledom v celoto lahko dojamemo celotni dogodek.

Misijon je predvsem versko doživetje in konkretno, izredno, slovesno, a občasno oznanjevanje božje besede po duhovnikih, ki pridejo »od zunaj« in ki jih v tem primeru imenujemo misijonarje (a nimajo nobene zveze npr. z misijonarji v Afriki). Toda oznanjevanje božje besede je le prvi del, katerega nujno sledi liturgično ali, natančneje, zakramentalno doživetje. Misijon naj bi torej približal vernega in oddaljenega človeka Bogu.

Misijon sklicuje in napoveduje krajevni škof skupaj s svojimi duhovniki.

S škofovimi privoljenjem pa se lahko odloči za misijon tudi vsak župnik za svojo župnijo. V našem primeru pa bo misijon, po škofovi volji, istočasno za vso škofijo.

Starejši verniki že vedo, kaj je misijon, ker so ga že večkrat doživeli.

Če se ozremo v preteklost italijanske Cerkve, ima misijon svoj mejnik približno v letu 1960.

Do tega leta je veljala metoda, da so verniki v cerkvi poslušali govore misijonarja, ki je običajno govoril posameznim stanovom. Misijon je trajal tri dni. Ob sklepu misijona pa so postavili na posebno mesto v cerkvi velik lesen križ — v spomin na misijon — običajno z napisom: »Reši dušo«, in z letnico misijona.

ZNACILNOSTI MISIJONA

Misijon v Trstu bo potekal po novih metodah. Namreč družbeno življenje se je spremenilo, kot so se spremenile tudi razmere, zato je bila posodobitev misijona potrebna. Vsi misijonarji se s temi metodami ne strinjajo, vendar se

Srebrnomašnika Franc Vončina in Lojze Petrič v Mačkoljah (28. avg. 1988)

strinja z njimi večina izmed njih in tudi škof Lorenzo Bellomi se je odločil za novi pristop.

Misijon bo trajal dva tedna. Predvsem moramo poudariti obisk vseh družin v času priprave na misijon. Po župnijah oz. po družinah, naj se ustanovijo posebni kraji srečanj ali zbiranj (italijansko »centro di ascolto«). Duhovnik se dogovori z družino, ki dá na razpolago svoje družinske prostore za srečanja oz. zbiranja. Tu se bodo zbirali sosede istega stanovanjskega bloka (kar velja predvsem za mesto), ali stanovalci v bližini. Zbere se lahko le od 15 do 20 udeležencev, ker le tako more priti vsakdo do besede oz. do izraza. Na dan pridejo posamezna vprašanja o verskih ali sploh življenjskih problemih. Take skupine lahko vodijo tudi posebej pripravljene laiki, in že obstajajo v nekaterih mestnih družinah. S svojim delom naj bi nadaljevale tudi po misijonu.

V prvem tednu misijona gre na obisk k družinam tudi misijonar. V drugem tednu misijona pa se verska skupnost zbira v cerkvi za zakramentalno doživetje.

Iz vsega tega sledi, da postaja središče vsega dogajanja župnija, v kateri se misijon začne in zaključi. Za vse župnije veljajo splošna navodila, ki jih daje škof in jih posreduje tajništvo, vendar vsaka župnija ureja celotno dogajanje glede na svoje razmere in po svojih možnostih.

Poleg župnika, ki je vodja vsega dogajanja, je pomemben, in tudi to je novost, tajnik-tajnica posebne pripravljalne skupine, ki deluje v župniji. Te tajnike je tajništvo misijona sklicalo že trikrat, da so poročali, kako potekajo priprave v župniji in kakšne so težave v času pred misijonom.

NAČRT MISIJONA

Po vsem tem, kar smo nanizali, je jasno, da je za misijon, ki bo potekal po novih metodah, potrebna posebna struktura. V škofijskem merilu obstaja poseben škofijski odbor (približno 30 ljudi - zastopnikov vseh stanov v škofiji, med temi so tudi Slovenci), ki ga sklicuje in vodi škof. To je pripravljalni odbor, ki mu pomagajo še posebne komisije (liturgična, finančna, komisija za družbena občila ter komisija za kraje srečanj). Ožji odbor pa sklepa in določi, kar komisije svetujejo, celotno delo pa koordinira tajništvo. Dolžnost tajništva pa je tudi preskrbovanje posameznih župnij z misijonarji. Tako bo v februarju 1989 prišlo v Trst (hkrati) okrog 150 italijanskih redovnikov-misijonarjev iz vseh krajev Italije in enako število redovnic, nekaj laikov ter 28 redovnikov-misijonarjev iz raznih krajev Slovenije za okolico in mesto.

Če pomislimo le na množico vseh teh ljudi, ki bodo istočasno v našem mestu, nam že to govori o pomembnosti napovedanega dogodka.

Škof Bellomi je 13. in 14. oktobra 1988 povabil v Trst vse italijanske in

slovenske misijonarje (ločeno), da so vzpostavili prvi stik z ljudmi in kraji, kjer bodo delovali.

Slovenski misijonarji so se 14. okt. 1988 srečali s slovenskimi duhovniki. Nato je vsak župnik sprejel »svojega« misijonarja v svojo župnijo (enako italijanski župniki, ki imajo več misijonarjev) in tako se je začela nova pripravljalna faza. Po župnikovi uvidenosti in v kolikor bo prost (ker ima vsak svojo župnijo), bo misijonar večkrat prišel med njegove vernike.

KAKŠNO JE SEDANJE STANJE PO ŽUPNIJAH

Sedanje stanje po župnijah je različno, odvisno od tega, kako je krajevni župnik sprejel vso zadevo. Težave so ponekod velike, povsod pa raznovrstne. Vsakdo ve, kakšno je versko stanje našega mesta in kakšno je versko razpoloženje naših ljudi. Marsikdo se bori z malodušnostjo in je preveč pod vplivom negativnega stanja svoje župnije. Nihče ne podcenjuje težav, saj nismo naivni, vendar vemo, komu je vse to namenjeno, kdo je končni Vodja in Smisel vsega tega.

Že pred meseci je škof Bellomi poslal vsem družinam pismo-vabilo in sestavil posebno molitev, ki jo v vsaki župniji molimo vsaj ob nedeljah.

ŠKOFOVA MOLITEV za ljudski misijon 1989

Jezus, dobri Pastir človeštva, Ti si dal življenje, da bi združil in odrešil razkropljene in izgubljene božje otroke.

Tudi nas pošiljaš, da v svetu nadaljujemo Tvoje odrešenjsko delo za ljudi.

Katoliška Cerkev v Trstu se v polni zavesti svojega misijonskega poslanstva pripravlja na izjemno oznanjevanje Tvojega evangelija.

Daj, da bomo tudi mi, tvoji učenci, v bratski ljubezni živeli svojo vero vate, da bi bili za vse miroljubna in uslužna družina.

Daj misijonarjem, ki se bodo v Tvojem imenu odpravili po domovih in se srečevali z ljudmi, da bi odprli mnoga srca Tebi, ki si Pot, Resnica in Življenje.

Ozri se na nas, može in žene našega Primorja: Ti nas ljubiš in iščeš. Pomagaj nam, da bi vsi spoznali Tvoje usmiljenje in zaživeli polno in milostno življenje.

Naj v letu, posvečenem Tebi, Marija, naša Mati in Kraljica, nad našimi potmi bedi Tvoje oko, Tvoja priprošnja, Tvoj zgled.

Sveti Just, vse svetnice in svetniki božji, izprosite nam za to veliko delo, ki nas čaka, pri Gospodu dar edinosti, poguma in božjega upanja. Amen.

Božični koncert
v nabrežinski cerkvi:
nastop mladih pevcev
iz Budanj pri Vipavi
(januarja 1988)

Rimski simpozij o škofu JANEZU GNIDOVCU

Za škofoma A. M. Slomškom in F. Barago prihaja do večjega slovesa škof dr. Janez Gnidovec kot tretji slovenski svetniški kandidat. Čeprav je bil Gnidovec do sedaj bolj skrit in skoraj nepoznan, je proces za njegovo razglasitev za blaženega v polnem teku. Poleg svetniškega življenja mu namreč pripisujejo precej čudežev, kar je za razglasitev bistvene važnosti.

Janez Gnidovec se je rodil 29. sept. 1873 v župniji Ajdovec pri Žužemberku na Dolenjskem. Po opravljeni srednji šoli v Novem mestu in bogoslovnih študijah v Ljubljani je prav v Ljubljani 23. julija 1896 prejel mašniško posvečenje. Kot kaplan je služboval v Idriji in Vipavi, ki sta tedaj pripadali ljubljanski škofiji.

Ljubljanski škof A. B. Jeglič je pripravil ustanovitev slovenske gimnazije in je zato poskrbel za profesorski kader. Tako je tudi kaplana Gnidovca iz Vipave poslal na Dunaj študirat klasično filologijo. Te študije je Gnidovec končal leta 1903 in bil promoviran za doktorja filozofije.

Kot suplent je 1903-1905 služboval na gimnaziji v Kranju, 1904 je naredil usposobljenostni izpit z latinščino in grščino kot glavnima predmetoma in slovenščino kot stranskim predmetom. Leta 1905 je prišel kot profesor v zavod sv. Stanislava v Št. Vidu nad Ljubljano in mu postal prvi ravnatelj. Organiziral je zavod na znotraj in obenem skrbel za spisovanje in izdajanje slovenskih učbenikov za srednje šole. Med vojno je z odločnim nastopom rešil zavod, da ga ni vojaštvo popolnoma zasedlo z vojaško bolnišnico.

Jesen 1919 je pustil zavod in vstopil v Misijsko družbo sv. Vincencija Pavelskega (lazaristi) in jeseni 1924 je bil imenovan za škofa v Skopju v Makedoniji s sedežem v Prizrenu na Kosovu.

Škof Janez Gnidovec

Dne 30. novembra istega leta je v Ljubljani prejel škofovsko posvečenje in naslednjega 8. decembra je bil v Prizrenu ustoličen. Umrli je 30. novembra 1939 v Ljubljani, kamor se je zatekel zaradi bolezni. Počiva na ljubljanskem pokopališču med svojimi sobratimi lazaristi.

Pri vseh svojih službah (duhovnik, vzgojitelj, profesor, redovnik, molivec, ravnatelj, dušni pastir, škof) je bil Gnidovec pričevalec skromnosti, zavzetosti za božje kraljestvo, izredne dobrote in ljubezni do vseh: Slovencev, Makedoncev, Albancev, Turkov, katoličanov, pravoslavnikov, muslimanov, odpadnikov, oblastnikov, do malih in velikih, do ubogih in potrebnih. Bil je mož, ki so ga življenjske razmere in zahteve porinile iz bele Ljubljane na jug Jugoslavije. Kakšen skok in kakšna razlika! Tam so bile tudi takrat po prvi svetovni vojni izredno težke razmere v vseh ozirih: politične, verske, moralne. A Gnidovec je šel pogumno prek vseh ovir. Znašel se je, delil je dobrote in vsi so ga imeli radi.

Kakor v življenju vsakega svetnika, so tudi v življenju škofa Gnidovca luči in sence, vsaj kakor jih mi sedaj vi-

dimo, skušamo razumeti in razložiti s pogledom na čas in razmere, v katerih je božji služabnik živel in širil božje kraljestvo. Kako odkriti njegovo notranjo podobo in kako pravilno ovrednotiti njegovo delo in tako pripomoči hitrejšem postopku za razglasitev za blaženega in se oddolžiti božjemu služabniku?

To nalogo si je vsaj delno zastavil letošnji Gnidovčev simpozij, ki ga je s pomočjo Slovenika od 19. do 23. sept. 1988 organizirala Slovenska teološka akademija v Rimu. Duša simpozija je bil dr. Stanko Žakelj CM, vicepostulator, ki se pa simpozija samega zaradi bolezni ni mogel udeležiti. Njegove pozdrave je prinesel msgr. Franc Mikuž.

Simpozij, ki se ga je udeležilo lepo število duhovnikov in laikov, je kot pr-

vi pozdravil ljubljanski nadškof Alojzij Šuštar; za njim je pozdravil nadškof A. Turk, ki je bil pet let Gnidovčev sodelavec na jugoslovanskem jugu in tako še živa priča njegovega dela in trpljenja; nadškof Turk je ves čas simpozija dodajal svoja pojasnila in opombe, ki so v marsičem poživile potek simpozija. Kot tretji je pozdravil sedanji skopsko-prizrenski škof J. Herbut.

Na simpoziju so nastopili: Dr. Borut Košir, prof. Janez Prunk, žpk Andrej Sever iz Ajdovca, dr. Metod Benedik, g. Stanko Boljka CM, dr. Walter Lukan, prof. Justin Stanovnik (njegov prispevek so prebrali), dr. Lojze Pirnat, dr. Stanko Žakelj CM (tudi njegov prispevek so prebrali), nadškof Al. Turk, dr. Franc Gorjup, msgr. Damijan Kurti, dr. Kiro Stojanov, don Marko

Slovenski romarji pozdravljajo sv. očeta Janeza Pavla II.

Sopi, dr. Vilko Novak, g. Janez Osvald in dr. Anton Štrukelj.

S simpozijem sta bili združeni tudi slovesnost na grobu sv. Cirila v cerkvi sv. Klementa in srečanje s sv. očetom pri skupni avdienci v sredo 21. sept.

Sv. oče je takole v slovenščini pozdravil: »Pozdrav udeležencem znanstvenega simpozija, ki ga je organizirala Slovenska teološka akademija o

škofu Janezu Gnidovcu. Pozdrav tudi romarjem, posebno z Opčin, ki ste z metropolitom dr. Alojzijem Šuštarjem odkrili v baziliki sv. Klementa spominsko ploščo svojima blagovestnikoma sv. Cirilu in Metodu. Vse očetovsko blagoslavljam. Pozdravljam tudi tu prisotnega skopskega škofa msgr. Herbuta in bivšega beograjskega nadškofa msgr. Turka.«

VILJEM ZERJAL

Spominska plošča na grobu sv. Cirila

Avgusta 1987 je predlog zdravnika dr. Srečka Simonete dobil stvarne oblike. Predlagal je namreč slovenskemu metropolitu dr. Alojziju Šuštarju in rektorju Slovenika v Rimu dr. Maksimilijanu Jezerniku postavitev slovenske spominske plošče h grobu sv. Cirila v spodnji baziliki sv. Klementa v Rimu.

Msgr. Jezernik je 1. sept. 1987 že poslal na Opčine, ki so prevzele delno skrb za izvedbo predloga, načrt spominske plošče. Dr. Simoneta je kmalu preskrbel ploščo iz repenskega marmorja pri sorodniku Alojzu Škabarju v Velikem Repnu. Ta je kamen obdelal in ga daroval. Plošča meri 50x42 cm. Napis se glasi:

Sloveni svojima blagovestnikoma
sv. Cirilu in Metodu
v hvaležen spomin
1988

Slovenorum populus suis Apostolis
Ss. Cyrillo et Methodio
grato animo posuit
A. MDCCCCLXXXVIII

Msgr. Jezernik je naročil v Kropi štiri umetniške žeblje, s katerimi je plošča pritrjena na zid. Stoji namreč na desni strani podobe sv. Cirila, nad oltarjem, med sličnimi ploščami, ki so jih tja postavili v zahvalo slovenski narodi, tj. slovaški, makedonski, bolgarski in ukrajinski.

Naprosili so našo župnijo sv. Jerneja ap. na Opčinah, naj bi preskrbela dva svečnika in križ za oltar sv. Cirila ter prav tako dva svečnika in križ za kapelo v Sloveniku. Za tri predmete na oltarju sv. Cirila so bile predložene štiri skice. Izmed teh je komisija izbrala vzorec umetniškega kovaštva iz Maribora, ker najbolj odgovarja katakombalnemu slogu kripte. Prav tako lepo izdelan model umetnokovinske obrti Kropa iz Kroke pa bo krasil Slovenikovo kapelo.

Kot datum odkritja plošče so predlagali najprej konec januarja 1988 ob zaključku duhovniškega tečaja v Sloveniku. A kasneje se je porodila misel, da bi jo odkrili ob obisku slovenskih škofov v Rimu »ad limina«. Ker so pa morali datum obiska škofov spreminjati, je padla dokončna odločitev za čas Gnidovčevega simpozija v Sloveniku (19.-23. sept. 1988) in sicer v sredo 21. septembra 1988.

Odkritje spominske plošče smo želeli povezati z duhovno pripravo. Seveda je ta duhovna stran zaobjemala vso organizacijsko zahtevnost za romanje v Rim, vključno vaje pevskega zbora.

Cerkveni pevski zbor je skoraj st odstotno, kljub tiski s časom in obveznostmi posameznih članov, obljubil svoje sodelovanje in prisotnost na slo-

Slovenska plošča ob grobu sv. Cirila v baziliki sv. Klemena v Rimu

vesnosti v Rimu. Zbor je to pot vodil prof. Janko Ban.

V sredo, 21. septembra 1988 ob 7. uri zjutraj je zbor zapel dve kitici pesmi »Opevajmo junaka dva« ob pristopu ljubljanskega nadškofa Šuštarja k oltarju sv. Cirila pri Sv. Klemenu v Rimu. Z njim so somaševali bivši beograjski nadškof A. Turk, škopsko-prizrenski škof J. Herbut, rektor Slovenika dr. M. Jezernik, tržaški škofov vikar dr. L. Škerl, irski rektor bazilike sv. Klemena ter 22 duhovnikov. Prisotni so bili dr. Simoneta, Ljubka Šorli-Bratuž in dr. Lojzka Bratuž iz Gorice, skupina rimskih Slovencev, kakih 30 romarjev iz Ljubljane in drugih ter 61 romarjev z Opčin in okolice.

Rektor Slovenika je orisal zamisel dr. Simonete in zavzetost župnije sv. Jerneja z Opčin, pozdravil metropolita in vse prisotne ter izrekel zahvalo vsem, ki so se zavzeli za postavitvev spomin-ske plošče. Mlad fant je pristopil, snel

zaveso in pokazala se je spominska plošča. Na oltarju so že stali križ in svečnika. Nadškof Šuštar je vse to blagoslovil. Zbor sv. Jerneja je spremljal bogoslužje. P. Leskovec, vodja slovenske vatikanske radijske oddaje, je snemal za Radio Vatikan. Nastopila je tudi televizija in poklicni fotografi.

Nadškof Šuštar je govoril po evangeliju. Njegove besede je posnel tudi radio Trst A. Zahvala in odgovornost za dar vere in duhovne vrednote ob zgledu svetih bratov sta prepletala niz misli in kazala pot naprej.

Pri papeški avdienci v dvorani Pavla VI. smo zasedli po zaslugi rektorja Slovenika sedeže precej spredaj pred odrom, kjer je sedel sv. oče. Naš pevski zbor je sredi množice 7-8 tisoč ljudi zapel nekaj pesmi, med temi »Ti si Peter skala«. Ob pozdravu papeža v slovensčini udeležencem na Gnidovčevem simpoziju in ko je izrecno nagovoril našo skupino z Opčin, ki da je prišla

v Rim za odkritje in blagoslovitev spominske plošče sv. Cirilu in Metodu, smo mu navdušeno zaploskali.

Ob dolgem papeževem obhodu od ene do druge strani dvorane, so nekateri naši romarji mogli sv. očetu stisniti roko. Štiri naše ženske z Opčin pa so mu v narodnih nošah izročile dar naše župnije: umetniško izdelan prt ge. Bogomile Doljak, košaro s kruhom, grozdjem in steklenicami terana g. Štolfe iz Saleža, roman Alojza Rebule »Zeleno izgnanstvo« s posvetilom:

»Svetemu očetu Janezu Pavlu II.
tole pripoved
o njegovem predhodniku Piju II.
z voščilom
da vsi pridemo
iz zelenega izgnanstva
v večnozeleno Domovino.
Trst. 8. sept. 1988
Alojz Rebula l. r.«

ter knjigo R. Dolharja in A. Miklavca
»Prigišče Krasa« s posvetilom Alberta
Miklavca:

»Sveti oče,

vsi Openci priklanjamo
se vam s sinovsko vdanostjo
in z radosno predanostjo
ta dar v spomin poklanjamo.
Albert Miklavec l. r.
Opčine, 21.9.1988.«

Zvečer 21. sept. ob 21. uri pa je bil zaključek slovesnosti v Sloveniku s koncertom našega cerkvenega zbora.

Dr. Vinko Milič, član zbora, je na koncu povzel besedo v pozdrav in zahvalo v imenu župnije za vso slovesnost nadškofu in drugim škofom, rektorju Slovenika ter vsem navzočim. Sloveniku je poklonil knjigo »Prigišče Krasa« s posvetilom A. Miklavca, izdelka v lesu Bogomile Doljakove in nekaj steklenic terana.

Sledila je še zahvala dr. Jezernika, dr. Simonete in nadškofa Šuštarja. Naša zahvala pa velja vsem, ki so na kateri koli način pripravili in izpeljali slovesnost v Rimu in vsem drugim romarjem. Prav posebna zahvala gre gđč. Berti Vremec, ki je bila duša pri organiziranju in izpeljavi tega našega romanja.

Cerkveni pevski zbor Sv. Jernej z Opčin poje na papeževi avdijenci

Cerkvica sv. Cirila in Metoda v Cerovljah

Uvod. Vas Cerovlje leži na vzhodnem vznožju Grmade (323 m) in spadajo pod župnijo v Mavhinjah. Ime Cerovlje izhaja iz latinskega naziva za hrast - cerrus, ker so bili po vsej verjetnosti v preteklosti na pobočju Grmade hrastovi gozdovi. Prva imena prebivalcev-kmetov, ki so bili podložniki devinskega princa, so zapisana v urbarjih iz 16. stoletja. V prvi krstni knjigi mavhinske župnije najdemo takoj na prvi strani ime Andreja Legiše iz Cerovelj, ki se je rodil 10. okt. 1762; v mrliški knjigi pa ima Antona Legiše prav tako iz Cerovelj, ki je umrl komaj 40-leten in je bil 1771 pokopan na pokopališču ob cerkvi v Mavhinjah. Vas Cerovlje je bila že v 16. stol.

Obe svetovni vojni sta pustili v Cerovljah globoke sledove. Pred prvo svetovno vojno so vaščani sezidali na koncu vasi majhno kapelico, kamor so postavili kipec sv. Miklavža. V času vojne so vse prebivalce izselili deloma na Dolenjsko, deloma na južno Štajersko, kapelico pa so porušile granate.

Med drugo svetovno vojno so nemški vojaki 16. avgusta 1944 požgali vas, moške odgnali na prisilno delo v Nemčijo, ženske pa v Sosljan. Šele po vojni so skrbni in delavni prebivalci obnovili svoje naselje in osnovno šolo v hiši »pri Kovačevih« (1947). Tu je že od leta 1937 bila osnovna šola v italijanščini. Novo osnovno šolo so zgradili 1957 izven vasi ob cesti, ki vodi v Sosljan. To so leta 1982 poimenovali po pesniku in narodnem buditelju Miroslavu Vilharju. Žal, že več let te šole ne obiskuje noben učenec, ker je zaradi zelo majhnega števila otrok zaprta; otroci hodijo v šolo v Mavhinje ali v Devin. Danes živi v Cerovljah okoli 130 ljudi. V vasi je še trgovina in gostilna. Največ ljudi je zaposlenih izven vasi, šest družin pa

se bavi še s kmetijstvom in živinorejo. Vas je skoraj v celoti ohranila svoj slovenski značaj.

ZACETEK IN NAČRTI

V začetku leta 1981 je župnik dr. Jože Markuža povabil vernike, naj bi sodelovali pri načrtih in delih za uredničenje dolgoletne želje cerovskih vernikov, da bi imeli sredi vasi neko krščansko znamenje. To zamisel in načrt so Cerovci podprli na skupnem zborovanju v domači osnovni šoli. Pokojni goriški nadškof Peter Cocolin nas je med svojim pastirskim obiskom februarja istega leta spodbudil k delu za kapelo, ki naj bi bila po župnikovi zamisli posvečena sv. Cirilu in Metodu ob bližajoči se obletnici smrti sv. Metoda leta 1985. Začeli smo zbirati prostovoljne prispevke, medtem pa je domačin Janko Pahor ponudil v dar zemljišče sredi vasi. Naslednje leto je nenadna smrt nadškofa Cocolina (11. jan. 1982) zaustavila vse birokratsko delo do poletja 1984. Šele takrat je novi nadškof p. Antonio Vitale Bommarco privolil v začetek za izdelavo načrta in postopek za ureditev administrativnih zadev.

Leta 1985 se je katoliški svet spomnil 1100-letnice smrti sv. Metoda. Papež Janez Pavel II. je napisal posebno okrožnico o sv. solunskih bratih »Savorum Apostoli - Apostola Slovanov«, še prej pa je ob sklepu Benediktovega leta 1980 objavil apostolsko pismo »Egregiae Virtutis - Izredne kreposti«, s katerim je sveta brata razglasil za sozavetnika Evrope poleg sv. Benedikta. Vsi trije so namreč vnesli krščanske rešitve in vrednote v kulturo in civilizacijo evropskih narodov. Sv. Benedikt je po svojih samostanih razsvetlil ro-

Nadškof
A. V. Bommarco
podpisuje listino
ob blagoslovitvi
temeljnega
kamna
za cerkvico
v Cerovljah.
ob njem župnik
Jože Markuža
in msgr.
Ivan Kretič.
zadaj
devinsko-
nabrežinski
župan
Bojan Brezigar

manski in germanski svet, sveta Ciril in Metod pa s svojim apostolskim delom ves slovanski svet. Iz hvaležnosti do sv. bratov so se zavzeli tudi verniki mavhinske župnije, da zgradijo spominsko kapelo. Načrte za gradnjo kapela smo poverili inž. dr. Adolfu Močniku iz Trsta, ki je po rodu goriški rojak.

BLAGOSLOVITEV IKONE IN TEMELJNEGA KAMNA

Ikono ali podobo sv. Cirila in Metoda je ob koncu bogoslužja pri oltarju sv. bratov na Vejni pri Trstu blagoslovil tedanji koprski škof pomočnik msgr. Metod Pirih. Slovesnost je bila 14. julija 1985.

Umetniško ikono je naslikal Paolo Orlandi iz Tržiča. Značilnost te ikone je, da podaja vse tri slovanske črkopise: glagolico, cirilico in latinico v odlomku iz začetka evangelija po Janezu.

Blagoslovitev temeljnega kamna za novo cerkvico sv. Cirila in Metoda je opravil goriški nadškof p. A. V. Bommarco v petek popoldne 25. septembra 1987. Slovesnost je potekala ob lepem vremenu in veliki udeležbi domačinov in prijateljev iz okoliških vasi. Z goriškim nadpastirjem so bili še škofov vi-

var msgr. Oskar Simčič, domači župnik in okoliški dušni pastirji. Devinsko-nabrežinsko občino je zastopal župan Bojan Brezigar.

Nadškof Bommarco je pred blagoslovom spregovoril v slovenščini nekaj priložnostnih besed in izrazil željo, da bi v najkrajšem času prišlo tudi do posvetitve cerkvice na čast sv. Cirilu in Metodu, ki sta skupaj s sv. Benediktom zavetnika Evrope. Msgr. Ivan Kretič je prebral besedilo pergamentne listine, ki je bila vzdana v kamen:

V imenu troedinega Boga Očeta in Sina in Svetega Duha v slavo božje Matere Device Marije in slovanskih apostolov Cirila in Metoda, 25. septembra Gospodovega leta 1987 v Marijinem letu na pragu tretjega tisočletja, vesoljno Cerkev vodi papež Janez Pavel II., krajevno Cerkev goriški nadškof Antonio Vitale Bommarco, župnijo sv. Miklavža v Mavhinjah župnik Jože Markuža, zbrani na gradbišču nove cerkve sv. Cirila in Metoda v Cerovljah; duhovniki in verniki tudi sosednjih župnij skupaj z goriškim nadpastirjem blagoslavljamo temeljni kamen nove cerkve, ki bo posvečena sv. Cirilu in Metodu ob 1100-letnici smrti sv. Metoda v zahvalo za

oznanjevanje evangelija in bogoslužja v slovenskem jeziku.

Načrte je zasnoval in izdelal inž. dr. Adolf Močnik, izvedbo gradbenih del je prevzelo podjetje Idle Tul iz Trsta, kamnoseško delo pa Boris Zidarič iz Sempolaja.

Na to listino so se podpisali g. nadškof, duhovniki, župan, inž. A. Močnik, geom. Idle Tul in predstavnik vasi Alojz Antonič.

Medtem ko je g. nadškof vzdal listino, so domače pevke in nekateri člani zbora Fantje izpod Grmade zapeli tri priložnostne pesmi. Pred sklepom slovesnosti je navzoče pozdravil tudi župan Bojan Brezigar. V svojem kratkem nagovoru je poudaril važnost zamisli in polaganja temeljnega kamna za novo cerkvico sv. Cirila in Metoda - zavetnika Evrope, ki naj krepita mir in sožitje med evropskimi narodi.

Vaščani so za vse udeležence slavja pripravili prijetno zakusko.

BLAGOSLOVITEV ZVONA

V soboto 2. julija 1988 je bila v novi cerkvi prva evharistična daritev. Vodil jo je škofov vikar msgr. Oskar Simičič ob asistenci msgr. Ivana Kretiča in domačega župnika. Navzočih je bilo

veliko vernikov iz župnije in okoliških vasi, ker so prišli tudi na blagoslovitev novega zvona. Toda zaradi neke neprilike v tovarni, kjer so ulili zvon, so ga pripeljali z dokajšnjo zamudo. Zato je bila blagoslovitev preložena na naslednjo soboto 9. julija.

Novi zvon je pred evharistično daritvijo blagoslovil domači župnik. Verniki so ponovno napolnili cerkvico. Zvon je posvečen Devici Mariji božji Materi. Na njem je napis v latinščini in slovenščini: Prepeval bom v božjo čast in mir ljudem oznanjal - v Marijinem letu 1988 - v čast B. D. Marije Bogorodice - Sveta Marija, Mati božja, prosi za nas!

Za botre so bili izbrani po posvetu z župnijskim pastoralnim svetom in župnijskim gospodarskim svetom predstavniki vseh komponent vernikov: Ema Legiša, Pavlica Legiša, Vanda Peric, Stefan Terčon, Janko Pahor in Danilo Legiša, vsi iz Cerovelj.

Žene in dekleta so tudi ob tej priložnosti okrasile cerkev in poskrbele za dobro zakusko. Sodelovanje cerkvenega pevskega zbora je povzdignilo vso slovesnost.

POSVETITEV NOVE CERKVICE

Slovesnost je bila v nedeljo 4. sep-

Nova cerkvica
v Cerovljah

tembra 1988. Že ves teden prej so se domačini složno pripravljali na skupni praznik. Mladina je uredila zemljišče in postavila lep slavolok, žene in dekleta pa so okrasile cerkev znotraj in zunaj. Cerkev je bila pripravljena na posvetitev.

Ob 18. uri je prišel goriški nadškof p. A. V. Bommarco. Pred vhodom v cerkev ga je najprej pozdravil mlad fant domačin Štefan Terčon in mu izrazil veselje ter zahvalo za njegov prihod, da opravi posvetitev cerkvice. Prav tako je nadškofa pozdravil domači župnik dr. Jože Markuža in povedal, da so se uresničile želje vaščanov, ki so si želeli zgraditi cerkev sredi yasi. Izbrali so sv. Cirila in Metoda za svoja zavetnika, ker sta bila začetnika slovenske krščanske kulture in da bi pomagala pri ohranjanju vseh naših kulturnih in verskih vrednot.

Nato je nadškofa pozdravil devinsko-nabrežinski župan Bojan Brezigar in mu izrazil dobrodošlico. V svojem nagovoru je omenil vlogo in pomen solunskih bratov sv. Cirila in Metoda, ki sta bila oznanjevalca krščanstva in začetnika pisane besede pri slovanskih narodih ter znanilca miru v Evropi. Poudaril je tudi vlogo Cerkve pri uveljavljanju kulture posameznih narodov, izobraževanju in osveščanju prebivalstva. To sta najbolj razumela sv. brata, ki sta začela pokristjanjevati Slovane. Cerkev je že pred 1100 leti pravilno ocenila pomen učenja v narodnem jeziku in se tega dosledno držala ves čas, pri nas tudi med fašizmom, saj se je edino v cerkvah ohranjala naša govornica. Župan Brezigar je sklenil svoj govor z ugotovitvijo, da je bilo poslanstvo sv. Cirila in Metoda poslanstvo miru in prijateljstva med narodi: »Naj bo torej ta kapelica znanilec prijateljstva in miru, tako kot sta ob spoštovanju različnosti narodov, oznanjala mir in prijateljstvo sveta Ciril in Metod.«

Ob vstopu v cerkev je g. nadškofa pozdravil domači cerkveni zbor, kateremu so pomagali nekateri člani zbora

Fantje izpod Grmade, s pesmijo »Opevajmo junaka dva«.

Nadškof je najprej blagoslovil cerkev ob asistenci domačega župnika, nato pa začel z bogoslužjem posvetitve cerkvice. Z nadškofom sta somaševala msgr. Ivan Kretič in devinski dekan Ugo Bastiani. Obred posvetitve in bogoslužje je nadškof opravil v slovenščini. V pridigi v italijanskem jeziku je poudaril pomen delovanja svetih bratov, ki sta skrbela za ohranjanje narodnega jezika in narodne identitete ter povezovala Vzhod in Zahod. Ta cerkviča je edina na območju sedanje goriške nadškofije, na ozemlju nekdanjega oglejskega patriarhata, zato naj bo tudi znamenje edinosti med verniki različnih kultur in jezikov. Nadškof se je tudi zahvalil vsem, ki so dali pobudo za gradnjo cerkvice, zlasti domačim dobrotnikom, inženirju za načrte in vodstvo del, gradbenemu podjetju in vsem, ki so pomagali graditi cerkev.

Po pridigi je nadškof posvetil tudi evharistični oltar. Verniki so napolnili cerkev, mnogo pa jih je ostalo zunaj, ker v njej ni bilo prostora. Zato je bilo poskrbljeno za ozvočenje znotraj in zunaj cerkvice.

Po končani slovesnosti so domačini ponudili prigrizek in okrepcilo vsem navzočim.

Naj omenim še, da je pri ikoni sv. Cirila in Metoda vzidan kamen, ki ga je poslal msgr. Maksimilijan Jezernik, rektor Slovenika v Rimu, in ga je osebno s posebnim dovoljenjem predstojnika bazilike sv. Klemena v Rimu vzel iz tradicionalnega groba sv. Cirila. Na ta način je nova cerkviča duhovno povezana s svetinjami sv. Cirila in simbolično predstavlja vez s središčem krščanstva.

Nova cerkviča je bila zgrajena v zahvalo svetima bratoma ob 1100-letnici smrti sv. Metoda (885) za njuno oznanjevanje evangelijskih resnic v narodnem jeziku. Zato naj bo tudi kot prošnja k svetima bratoma za ohranjanje krščanstva in narodne kulture ter vez edinosti med vsemi narodi v Evropi.

Udeleženci Gnidovčevega simpozija pred baziliko sv. Petra v Rimu

JOZE KUNCIC

Misijonski križ in ljudski misijoni v Sv. Križu pri Trstu

Ob bližajočih se ljudskih misijonih po naših župnijah na Tržaškem, sem se spomnil na naš misijonski križ, ki je že nekaj let na podstrešju in na misijone, ki so bili v preteklosti v naši župniji.

Naš misijonski križ, ki je gotovo med najlepšimi na Tržaškem, je bil blagoslovljen leta 1911. Od takrat naprej do 1969 je visel v cerkvi na desni strani med glavnim oltarjem in oltarjem sv. Petra in Pavla ter spominjal vernike na pretekle misijone in na sklepe, ki so jih med njimi naredili.

Sredi avgusta 1969 smo po dolgih letih obnavljali slike na stropu in pleškali notranje stene. Zato smo križ od-

stranili in odnesli na podstrešje. Po končanih delih pa ga nismo več obesili v cerkvi. Zakaj? Zato, ker so se med prenosom na podstrešje štirje prsti na Kristusovih rokah odlomili in zato, ker imamo že itak dosti križev v naši cerkvi. Poleg tega smo imeli decembra 1975 velik požar v cerkvi. Nekdo je pritaknil prižgano svečo k jaslicam in te so se vnele. K sreči se je to zgodilo ob enajstih dopoldne. Gasilci so sicer kmalu prihiteli, vendar je ogenj že naredil svoje, očrnil vse slike na stropu, stranske stene, lestence in oltarje.

Tako smo imeli naslednje leto zopet obnovitvena dela v cerkvi. Leta 1982 smo delali novo streho, obnavljali in

pleskali zunanje stene. Leta 1988 smo obnovili vso električno napeljavo. Toda sedaj, ko se bliža ljudski misijon, bomo misijonski križ obnovili in ga zopet postavili na njegovo mesto, čeprav bo v cerkvi triindvajseti po številu. Naj nas le spominja na vernost naših prednikov in na vse misijone, ki so jih imeli ter se jih tako množično in pobožno udeleževali.

V naši vasi, ki je postala župnija leta 1847 — prej je bila openska kaplanija — je bilo sedem misijonov.

Prvi je bil od Božiča do Novega leta 1899, ko je bil župnik Ivan Grubiša. Vodila sta ga jezuitska patra Doljak in Vrhovec. Zakramente so z majhnimi izjemami prejeli skoraj vsi župljani.

Drugi misijon se je vršil od 12. do 19. januarja 1908 pod župnikom Andrejem Furlanom, ki je vodil našo župnijo kar 37 let. Misijon sta vodila jezuita Kunstelj in Pristov. Udeležilo se ga je veliko število župljanov. K zakramentom pa ni šlo kakih sto delavcev socialistov. Misijon so zaključili z uspešno zahvalno evharistično procesijo v nedeljo 19. januarja.

Tretji misijon je bil od 3. do 10. decembra 1911, tudi pod župnikom Furlanom. Vodila sta ga frančiškana Klemen Grampovčan in Emilijan Dovgan. O uspehu tega misijona kronist molči. Ob zaključku so blagoslovili misijonski križ.

Četrty misijon je bil med Velikim tednom leta 1922. Kronist poroča o tem misijonu dobesedno takole: »Misijon bi moral biti že od 15. do 22. januarja, pa zaradi občinskih volitev in nameranih fašističnih napadov, se je odnesel na Veliki teden. Udeležba pri sv. misijonu je bila velika; moške in fantje pa so, žal mnogi, opustili misijonsko in velikonočno dolžnost. Pri mnogih je bil vzrok brezverstvo in mlačnost; pri večini pa strah pred zabavljanjem brezverskih jezikov. Ker sta bila oba misijonarja g. Alojzij Plantarič in g. Zdravljč zelo vljudna, sta pomagala, da so se obredi Velikega tedna, od Velikega četrta naprej z vso mogočo slovesnostjo obhajali. Zelo sijajna je bila zlasti procesija na Veliko soboto, ker smo prvikrat šli po veliki cesti okoli kala-klanca nazaj v cerkev. Sklep misijona se je vršil na velikonočni ponedeljek. Imela je biti sijajna procesija. Od vseh bližnjih župnij je prišlo silno veliko vernikov. Pa neki domači fašisti so začeli nagajati, nastali so nemiri po vasi, nekateri občinarji so bili zaprti; ljudje, zlasti žene, so zahtevali, naj se jih izpusti. Na prizadevanje domačega župnika, kurata iz Nabrežine č. g. Vodopivca in č. g. Škabarja, kateheta na Ciril-Methodovi šoli v Trstu in organista v Sv. Križu, so bili izpuščeni. Šele potem so šli domači verniki (okoli 17. ure) v cerkev, da se je moglo skle-

Misijonski križ

niti sv. misijon. Od onega dne je bil nekaj mesecev mir pred fašisti.«

Peti misijon je bil od 7. do 15. marca 1931. Vodila sta ga lazarista Klančnik in Zdravljčič z Mirenskega Grada. Udeležba je bila pri vseh pridigah zelo velika. Vsak dan so bili po štirje govori, trije slovenski in eden italijanski. Za fante in dekleta je bil po en govor na dan pri Sv. Roku v času večerne pridige v župni cerkvi. K pridigam je prihajalo tudi veliko Nabrežincev in od drugod. Sv. spoved je opravilo 1.130 oseb. Sv. obhajil je bilo 1.900. Misijon so zaključili z eharistično procesijo. Uspeh tega misijona je bil mnogo boljši od prejšnjih treh.

Šesti misijon se je vršil od 22. do 30. marca 1958 pod župnikom dr. Jožefom Gracarjem. To je bil Marijin misijon. Vodil ga je misijonar Jožef Vidmar iz Gorice. Začel se je s prenosom kipa Lurške Matere božje iz cerkve sv. Roka v župno cerkev. Udeležba je bila

zelo lepa. Posebno stanovski govori so bili zelo obiskani. Nad sto mož in fantov jih je poslušalo. K zaključku tega misijona je prišel sam tržaški škof Anton Santin.

Sedmi in zadnji misijon pa smo imeli od 15. marca do 1. aprila 1962. Vodila sta ga lazarista misijonarja dr. Jakob Kolarič in Ludvik Šavel. Udeležba je bila za naše takratne razmere še kar dobra. Spovedi in obhajil je bilo okoli 500. Misijon smo zaključili z govorom in večerno procesijo z lučkami po vasi.

Osmi misijon bo, če Bog da, od 26. februarja do 12. marca 1989. Vodil ga bo jezuit Lojze Markelj iz Ljubljane. Kaj pričakujemo od njega? Težko je reči. Upanje pa imamo, da bo zbudil iz mrtvila mlačne in površne, jih utrdil v veri in v pričevanju za Kristusa. Radi bi, da bi dosegel tudi vse ostale od Boga in Cerkve oddaljene župljane, da bi tudi oni spet zaživel življenje milosti.

L. B.

Najnovejše študije o prvem goriškem nadškofu K. M. Attems

Podoba grofa Karla Mihaela Attemsa, prvega goriškega nadškofa, ki se je rodil in umrl v Gorici (1711-1774), je bila dobri dve stoletji po njegovi smrti malo znana. Šele raziskave zadnjih let jo primerno osvetljujejo in ji odmerjajo v zgodovini goriške nadškofije in kulture nasploh tisto mesto, ki ji upravičeno pripada. Leto 1988 bo najbrž zapisano v analih kulturne zgodovine goriškega mesta kot Attemsovo leto, saj so v tem času tako rekoč dozoreli sadovi večletnih raziskav in študij o velikem nadškofu, kar je pobudilo nekaj pomembnih dejanj.

Med njimi sta dve zborovanji, ki sta ju priredila Inštitut za družbeno in versko zgodovino (Istituto di Storia Sociale e Religiosa) in Inštitut za mittelev-

ropska kulturna srečanja (Istituto per gli Incontri Culturali Mitteleuropei). Prvo je potekalo v začetku aprila in je bilo zasnovano kot nekaj uvod oziroma priprava na glavno zborovanje meseca oktobra. Na enodnevnem posvetu so govorili italijanski, slovenski in avstrijski strokovnjaki, ki so sodelovali tudi na oktobrskem zborovanju in jih bomo zato omenili pozneje.

Ob tej priložnosti so predstavili zanimivo in nadvse koristno publikacijo z naslovom *Carlo M. d'Attems primo Arcivescovo di Gorizia (1752-1774). Studi introduttivi - Uvodna raziskovanja - Einführende Studien*. Knjiga vsebuje sledeče prispevke: Predstavitev (Gabriele De Rosa), Karel Mihael iz rodovine grofov Attems - Biografski oris (Ales-

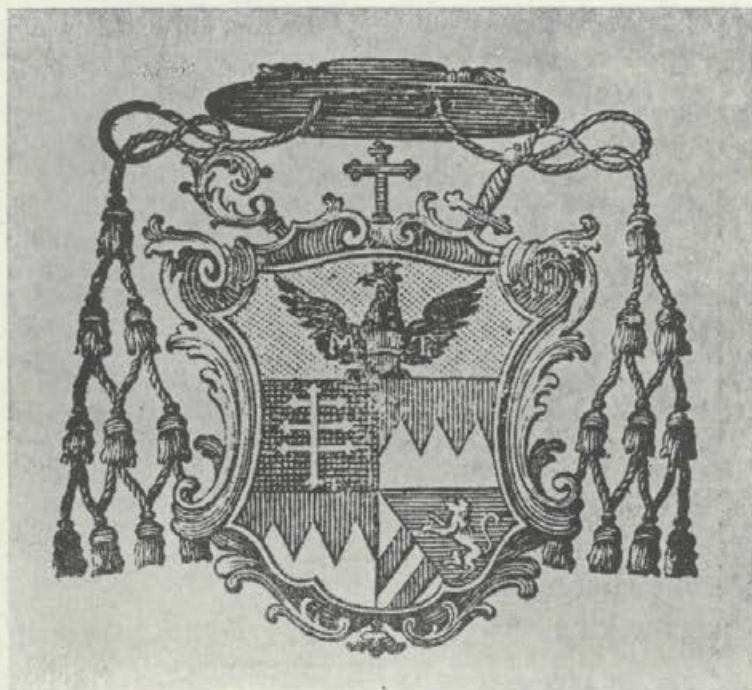

sandra Martina), Goriški arhivski viri o K. M. Attems (več avtorjev), Zapisi o pastirskih obiskih (avtorica Lucia Pilon je pripravila še katalog, imenski seznam oskrbovanih duhovnij in seznam krajevnih imen), Časovni podatki goriških arhidiakonov (Luigi Tavano); publikacijo dopolnjujejo trije majhni zemljevidi. Prva dva prispevka in vsi drugi naslovi so objavljeni tudi v slovenskem in nemškem prevodu. Slovenskega je oskrbel Drago Butkovič.

V uvodu beremo, da je goriški Inštitut priročnik namenil raziskovalcem s treh območij, italijanskega, slovenskega in avstrijskega. »Zborovalcem se bodo zastavljala številna vprašanja, saj bo govora o Attemsovem pastirskem delovanju, a tudi o kulturnih razmerah, v katerih je deloval in so zadevale duhovništvo in nekatera nasprotovanja oglejske tradicije. Razpravljati bo treba o škofijskih narodnostnih skupnostih, ki so bile tako različne in včasih tudi težko dosegljive zaradi nehodnih

poti in njihove ločenosti od sveta in ljudi, med nje pa so se zasejali tudi nauki iz drugih verstev. Skratka, pomembno bi bilo, če bi ob koncu tega zborovanja mogli jasno opredeliti celotno območje verovanja, miselnosti in verskega izpovedovanja, ki je spremljalo Attemsovo ustanoviteljsko prizadevanje, ko je sproti oblikoval svojo Cerkev.«

Zborovanje, ki ga napoveduje navedeno besedilo, je trajalo tri dni, od 6. do 8. oktobra, tudi tokrat v Attemsovi palači v Gorici. Že na vabilu je bilo zapisano, da bodo uradni jeziki na zborovanju italijanščina, slovenščina in nemščina. Prijavilo se je petindvajset referentov. Nekateri med njimi so govorili že na prvem posvetu, in sicer zgodovinarji Gabriele De Rosa iz Rima, Grete Walter Klingenstein iz Gradca, Bogo Grafenauer in France M. Dolinar iz Ljubljane ter Luigi Tavano iz Gorice. Iz naših krajev so nastopili še Tržačan Fulvio Salimbeni ter Goričani

Grb nadškofa K. M. Attemsa

Sergio Tavano, Alessandra Martina, Lucia Pillon in Lojzka Bratuž. Razumljivo je, da bodo referati v pozneje objavljenem zborniku daljši in bogatejši kakor tisti, ki jih je bilo mogoče prebrati na zborovanju, zato bo pravzaprav šele zbornik predavanj prikazal številne izsledke dosedanjih raziskav.

V slovenskem svetu so v preteklosti Attemsa v svojih delih omenjali Simon Rutar (*Poknežena grofija Goriška in Gradiščanska*, 1893), Josip Gruden (*Zgodovina Slovencev*, 1916) in Fran Erjavec (*Koroški Slovenci II*, 1956). Sredi prejšnjega stoletja je bilo v *Zgodnji danici* z daljšo opombo vred objavljeno Attemsovo besedilo, vendar prilagojeno sodobni slovenščini. Drugače pa se zdi, da je v slovenščini o Attemsu še najobširneje pisal Rudolf Klinec, in sicer v *Zgodovini goriške nadškofije 1751-1951* (GMD 1951) in v knjigi *Marija v zgodovini Goriške* (GMD 1955). V slednji je objavil tudi daljše odlomke iz pridige, ki jo je nadškof imel na praznik Karmelske Matere božje na Kostanjevici pri Gorici. Prav v zvezi s to objavo je Klinec opozoril na zbirko Attemsovih pridig v slovenskem jeziku in povedal, da se hranijo v goriški bogoslovni knjižnici. Omeniti je treba še prvi snopič prve knjige *Primorskega slovenskega biografskega leksikona* iz leta 1974 s prispevkoma o Attemsovi rodbini (Marija Češčut) in o samem nadškofu (Rudolf Klinec). Iz novejšega časa je daljši članek, ki ga je za *Koledar GMD 1987* pripravil Angel Kosmač in ima naslov *Goriški nadškof Attems in njegovi načrti za edinost Cerkve*. Prispevek vsebuje tudi Attemsov življenjepis in prikaz njegovega dela.

O Attemsu je bil govor še na simpoziju o obdobju baroka v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi, ki je bil poleti 1987 na ljubljanski univerzi, junija 1988 pa je bila v Društvu slovenskih izobražencev v Trstu predstavitev zgoraj omenjene publikacije o Attemsu. Ti dve in še katera druga priložnost so omogočile, da se je tudi v slovenskem prostoru obudilo zanimanje za velikega goriškega nadškofa.

Ob vsem povedanem moramo poudariti, da je novejše zanimanje slovenskih zgodovinarjev in raziskovalcev za Attemsovo delo utemeljeno v glavnem iz dveh razlogov: ker je imela goriška nadškofija ob svojem nastanku veliko večjo razsežnost kot kdajkoli pozneje, saj je obsegala precejšen del Primorske in cele predele Dolenjske, Gorenjske, Štajerske in Koroške, in ker se je v bogati Attemsovi zapuščini ohranil tudi zajeten sveženj rokopisov z nadškofovimi pridigami v slovenskem jeziku.

V zvezi z Attemsovimi pastoralnim delom so izredno pomembna v latinščini pisana poročila o pastirskih obiskih. Nadškof je vestno in redno obiskoval zaupane mu vernike, celo po večkrat. Če upoštevamo, kdaj se je to dogajalo in kakšna so bila tedaj prometna sredstva, se zdi skoraj neverjetno, da je zmožni tolikšne napore. Večina obiskanih krajev je bila namreč zelo oddaljena od goriškega središča. Kakor vse druge nadpastirske dolžnosti je Attems tudi pastirske obiske opravljal z veliko vnemo in natančnostjo. Iz poročil o njih zgodovinar lahko črpa dragocene podatke o prebivalstvu, o njegovem življenju, običajih in o

---

ALBERT MIKLAVEC

SVETA GORA

*Na Sveti gori cerkev si želela,
ki dviga se v nebo kot trdna skala:
Kraljica Svetogorska, kraljevala
kot Mati boš in vse nas boš objela.*

*Nešteto muk si vdano pretrpela,
ko si otroke ranjene iskala
na duši in telesu: trepetala
za vse si, ker si rada vse imela.*

*Na Sveti gori Tvoje je svetišče
odprto vsem, ki srčno te želijo
dobiti toplo, varno zavetišče.*

*Neštete duše k Tebi zdaj hitijo,
da nudiš jim potrebno zatočišče:
daj vsem, da božjo milost zadobijo.*

družbenih razmerah na obsežnem ozemlju tedanje goriške nadškofije. Na svojih popotovanjih je nadškof najraje neposredno občeval z duhovniki in verniki. In ker je želel, da bi vsi razumeli njegove besede, je povsod uporabljal njihov jezik. Tudi pridigal jim je v njihovi materinščini. Ta pa je bila ob nemščini in furlanščini še najpogosteje slovenščina.

Knjižnica centralnega bogoslovnega semenišča v Gorici hrani več desetih rokopisov s slovenskimi besedili. Med njimi je največ Attemsovih lastnoročnih osnutkov, nekaj pridig pa se je ohranilo tudi v prepisu. Osnutke so nadškofu prepisovali povečini slovenski duhovniki, ki si jih je izbral za svoje sodelavce.

Attems se slovenščine najbrž ni nikoli posebej učil, pač pa jo je moral znati iz mladih let. Kot otrok jo je lahko slišal tako v domačem okolju kot na slovenskem podeželju, kjer so imeli Attemsi svoje posesti. V njegovem jeziku je precej narečnih prvin, zlasti vipavskih. Pisal je, kakor je znal govoriti. Pomagal si je z italijanskim in nemškim pravopisom, pri čemer je bil precej nedosleden. Tudi v besedišču in v raznih besednih zvezah so pogostni germanizmi in romanizmi. Pri tem ne gre pozabiti, da nadškof slovenskih spisov ni nameraval objaviti, ampak jih je sam uporabljal. Več Attemsovih pridig je posvečenih Jezusovemu imenu, med njimi je nekaj datiranih. Druge so bile napisane za pastirske obiske, za blagoslovitve cerkva, ob kakem Marijinem prazniku ipd.

Tu objavljamo, verjetno prvikrat, začetek neke pridige iz Attemsovega rokopisa, in sicer v dveh inačicah: prvo besedilo je natančen prepis iz rokopisa, drugo pa je preneseno v današnji črkopis, in delno pravopis. Posegi zadevajo predvsem soglasniške skupine kot **sch**, ki je v pomožnem glagolu *schem* (= šem) v pravopisno posodobljeni varianti postala **s**, dvojni **ss**, s katerim Attems navadno zapisuje **š**, z ali samo **s**, skupino **qu** in podobne primere. V nikalnici **ne** se največkrat upo-

rablja **a**, tudi v predponi: nasgruntano za nesgruntano (= nedoumljivo). Da bo tudi drugo besedilo kolikor mogoče pristno, ohranjamo nekatere zastarele oblike, tako vse opisne deležnike (dočaku, podau), predloge (per za pri), veznike (de za da), zaimke (suojo, muojo) in še kaj. Iz istega razloga so v drugem besedilu ostali tudi vsi odvečni kazalni zaimki (ta dan tega obiskanja). Nekje je predlog **na** v oklepaju, ker zaradi madeža s črnilom v originalu ni razvidno, za kaj gre. Po analogiji z večino podobnih zvez je **na**, lahko pa bi bil tudi **za**, in tako bi bila raba pravilna. Opozoriti je treba še na nekaj spodrseljavev, ki jim je botrovala raztresenost ali naglica pri pisanju, npr. dochu namesto tochu, gliichi, visi, douchune namesto duchoune, odputche brez s, pouponeme (drugje ima sicer popouneme, vendar je zadnji zlog **-me** obakrat odveč).

PREPIS IZ ROKOPISA

Kumei schem dochiachu ta dan tegha obischania, kocher Tobiava mati je salvàla dochu dougu, de ni supet suoja sinù vidla; gliichi vaš jest schem na vas actau, sachai (na) vasso Isvelichianie scherbim, inu kocher en pastir suoje ousize jest vasso dusso iman sa lubo. Lubesin ima u sebi leto lestnust de te teske inu grenche rechj sladka inu prietne stri. Ssem mojo scofio sapustu, inu na to ostro rajso schem se podau debi posnau aku vam kai premancha, inu chem vas potrostat inu na vasse douchune potrebe pomagat. Schem vam pernesseu te svete rimske pouponeme odputche, de bi scuss eno pravo spovet gnado bosio sadobili, po massi s'mojo rocho vass hom obhaju, inu to sveto masso sa vas derseu, Jesusa nebeschimu ochettu offrau per Altariu sa vasso Isvelichianie, debi vam suojo nasgruntano milost kasau, na dussi na telessi posegnu. Bug ve de jest nez drusiga ne selim, kocher de po tem de ste pernesli na dolin tech sousse te reve te nadluga tega sveta de bi to veznu vesselie dosegli. Od tot je de kocher David je jokau Absalona suoja naqualesniga sinù, de je sellu savol niega od salosti unreti, gliichi visi kocher en dober pastir sa moje ouze selim muojo dusso postavit. Te so moje selie, savol tega chies hribe inu doline schem perseu na leto posteno faro.

PREČRKOвано BESEDILO

Kumej sem dočaku ta dan tega obiskanja, koker Tobiava mati je žalvala toku dougu, de ni zupet suojga sinu vidla; glihi viži jest sem na vas ahtau, zakaj (na) vašo Izveličanje skerbim, inu koker en pastir suoje oučice jest vašo dušo imam za lubo. Lubezin ima u sebi leto lastnust, de te težke inu grenke reči sladke inu prijetne strī. Sem mojo škofijo zapustu, inu na to ostro rajžo sem se podau de bi poznau aku vam kaj premanjka, inu čem vas potroštāt inu na vaše duhoune potrebe pomagat. Sem vam perneseu te svete rimske popoune odpustke, de bi skuz eno pravo spoved gnado božjo zadobili, po maši z' mojo roko vas bom obhaju, inu to sveto mašo za vaš deržeu, Jezusa nebeškemu očetu ofrau per Altarju za vašo Izveličanje, de bi vam suojo nazgruntano milost kazau, na duši na telesi požegnu. Bug ve de jest neč družiga na želim koker de po tem de ste pernesli na dolin teh souz te reve te nadluge tega sveta, de bi to večnu veselje dosegli. Od tod je de koker David je jokau Absalona suojga nakualežniga sinu, de je

želu zavol njega od žalosti umreti, glihi viži koker en dober pastir za moje ouce želim muojo dušo postaviti. Te so moje želje, zavol tega čez hribe inu doline sem peršeu na letò pošteno faro.

Kljub pomanjkljivostim so Attemsova slovenska besedila dragoceno gradivo, vredno vse pozornosti in natančnega študija. So pa tudi izraz tedanjih jezikovnih in kulturno zgodovinskih razmer in zato ponovna priča stoletne slovenske prisotnosti na izpostavljenem zahodnem robu etničnega ozemlja. Dokazujejo nadalje, da je sredi 18. stoletja človek tolikšnega ugleda in na tako visokem položaju, neslovenec, z vso sproščenostjo in popolnoma suvereno uporabljal slovenščino kot drugim jezikom enakovreden jezik. V tem pogledu je bil prvi goriški nadškof daljnovidnejši, sodobnejši in bolj prežarjen s pravim evangeljskim duhom kot nekateri njegovi nasledniki.

Ob tisočletnici pokristjanjenja Ruslje so se nekateri tržaški in goriški verniki pridružili slovenskemu ekumenskemu potovanju v Sov. zvezo; na sliki sprejem v Zagorsku (sept. 1988)

Ohranjanje narodnosti in vere med našimi zdomci in izseljenci

Kot naslov pove, gre pri tem pre-mišljanju za dve stvari: za ohranjanje narodnosti, tj. slovenstva, in za ohranjanje vere, tj. katolištva, oboje pa v določenem prostoru, tj. med našimi zdomci in izseljenci. Oznako zdomci jemljem za naše rojake, ki so le začasno na delu v tujini, pojem izseljenci pa za tiste, ki so se od doma izselili za stalno. Naj omenim, da se vedno več naših zdomcev po Zahodni Evropi spreminja v izseljence; glavni razlog za to je gospodarska kriza v domovini.

Pri tem premišljevanju gre predvsem za ugotavljanje nalog slovenske Cerkve, ki jih ima pri ohranjanju narodnosti in vere med našimi rojaki na tujem. Spis vsebuje sedem tez, v kate-re je skrčen odgovor na zastavljeno vprašanje.

Prva trditev: Čeprav bodo slovenski izseljenci prešli v tretjem, četrtem rodu v druge narodnosti, imajo dolžnost gojiti slovenstvo.

Da bodo slovenski izseljenci v tretjem, četrtem rodu prešli v tuje narodnosti, utegne biti žalostna ugotovitev, je pa to železni zakon vseh izseljencev. Izjema so bili Judje, Irci in Poljaki, pa še ti dostikrat samo zato, ker so se naseljevali v tujini skupaj, kot narodne skupine. Nadškof Šuštar je rekel pri svojem obisku v Argentini: »Vprašanje integracije izseljencev v druge narodne skupnosti je med nerešljivimi.« (Pojem integracija se rabi proti pojmu asimilacija; medtem ko pomeni asimilacija popolno stopitev neke narodnosti z drugo, označuje integracija vključitev neke narodne skupnosti v drugo tako, da svojo narodnost ohranja.)

Da je integracija nerešljiva torej pomeni, da je nemogoče na dolgo roko ohranjanje sredi tuje narodnosti svojo narodnost. Razlog za to nemožnost je

v tem, da se pri izseljencih nujno izgubljajo tiste bistvene sestavine narodnosti, ki jih je možno gojiti samo na domačih tleh.

Kljub tej gotovosti, da bodo na dolgo roko svojo narodnost na tujem izgubili, pa jo imajo izseljenci dolžnost gojiti tudi na tujem. To dolžnost je zelo težko dokazovati, ker se slehernemu dokazu upira ugovor, češ, kakšen smisel ima ohranjanje narodnost na tujem, ko pa bo slej ko prej čisto gotovo potonila v tujem morju. Glavni razlog, da je ohranjanje narodnost dolžnost, je dejstvo, da je sleherni narodnost vrednota, v bistvu vsake vrednote pa je, da jo je človek dolžan ohranjanje. Ob že omenjenem obisku v Argentini je nadškof Šuštar to misel izrazil v negativni obliki takole: »Kdor svoj narod izda ali pozabi, kdor se mu izneveri, naredi nekulturno dejanje, ne glede na svojo etično odgovornost.«

Pri tem nastane vprašanje, kako težka dolžnost je to ohranjanje. Odgovor je lahko le splošen: dolžnost je toliko manjša, kolikor več časa je poteklo od naselitve izseljencev v novo domovino. Sicer ja pa bolj kot odgovor na gornje vprašanje važna splošna ugotovitev: dolžnost ohranjanja narodnosti na tujem obstaja toliko časa, kolikor je to po pameti možno. Včasih so to dolžnost dokazovali preveč čustveno-nacionalno in so premalo upoštevali dejanskost življenja, a sleherni takšno pretiravanje je brez koristi.

Dr. Vinko Brumen omenja v knjigi »Iskanja« tale primer: V popotresno Ljubljano pride Italijan iz Toskane. Tam se poroči. Rodijo se jima otroci. Kakšne narodnosti se bodo čutili? In kakšen jezik bodo govorili? Če bo družina ostala v Sloveniji, gotovo slovenskega. Če se bo izselila v Italijo, gotovo italijanskega. Če se bo pa izselila

v Ameriko, gotovo angleškega. Koliko časa imajo dolžnost gojiti npr. v Ameriki slovenstvo in italijanstvo? Koliko časa bo to sploh praktično možno?

Dolgoletni delegat za Slovence v Argentini msgr. Anton Orehar je zagovarjal načelo, da je treba izkoreninjati iz rodne narodnosti in prehajanje v narodnost nove domovine zavirati. Najbrž je zagovarjal to zaviranje predvsem iz verskih razlogov, kajti velikokrat je bilo v tujini potrjeno dejstvo, da se je tisti, ki se je odtujil svoji narodnosti, kmalu odtujil tudi Cerkvi.

Se to: ohranjati in gojiti slovenstvo je predvsem kulturni pojem. Brumen pravi: »Bistveni znak domovine je tisti rahli pajčolan kulture, s katerim je narodova ustvarjalnost prekrila zgolj fizične akcidence nekega ozemlja.« Pri ohranjanju narodnosti gre torej za obliko življenja, ki črpa iz slovenskega kulturnega izročila. Konkretno pomeni to, gojiti slovensko zavest, ohranjati pozitivne lastnosti slovenskega narodnega značaja (poštenost, delavnost, srčno dobroto, gostoljubnost, skromnost...), ohranjati materni jezik, narodne običaje, slovensko pesem, črpati iz narodne duhovne zakladnice. Napačno bi bilo zamenjati kulturo s folkloro, kajti slovenstva v tujini ne bodo reše-

vali ne čevapčiči ne kranjske klobase ne narodno zabavni ansambli ne narodne noše.

Druga trditev: Da bodo Slovenci v tujini ostali čim dlje Slovenci, si morajo ustvariti strukture svojega narodnega življenja.

Kaj so te strukture? To so društva, organizacije za gojitev kulturnega, prosvetnega, tudi verskega življenja. Tisk, knjižnice, časopisi, šolski tečaji, pevski zbori, gledališke skupine, športna društva. Razlog za te strukture je jasen: s tem si izseljenci priskrbijo skupinske narodnostne vplive, ki jim bodo pomagali ohranjati slovenstvo.

Kako je danes s temi strukturami med Slovenci v svetu? Župnik Janez Rihar iz Fužin v Ljubljani je obiskal argentinske Slovence in o njih v Družini zapisal: »Njihovo življenje na verskem, duhovnem, kulturnem, znanstvenem, gospodarskem, socialnem, športnem in turističnem področju je visoko nadpovprečno.« Kolikor ta hvala drži, so razlogi za takšno stanje tile: izseljenci veliko več žrtvujejo za ohranjanje slovenstva kot zdomci, ker si želijo v tujini pač ustvariti drugo Slovenijo; pri argentinskih Slovencih ne gre za ekonomske emigrante, ampak za ideo-

Goriški gojenci Slovenskega centra za glasbeno vzgojo »Emil Komel«

loške, kar vključuje veliko idealizma; naselili so se precej skupaj in med njimi je dosti razumnikov.

Tržaški pisatelj Alojz Rebula je zapisal v knjigi Vrt bogov: »Edina slovenska kultura, ki gre v zdomstvu čez folkloro, je argentinska. Konkretno: Slovenska kulturna akcija.« To ne drži povsem. Ne za Argentino ne za druge dežele, kjer živijo Slovenci. V Argentini je še marsikaj kulture zumaj Slovenske akcije: osnovnošolski tečaji in srednješolski tečaj, predavanja pri Slovenskem katoliškem starešinstvu, pevski zbori in gledališke skupine, publikacije Svobodne Slovenije, verske revije ipd. Po drugih državah pa imajo Slovenci tudi pevske zборе (npr. v Belgiji, Holandiji, v ZDA, Kanadi, Avstraliji), pa šolske tečaje in še marsikaj.

Za Zahodno Evropo lahko rečemo na splošno, da nekaj kulture gojijo režimski klubi, še več pa folklore in športa — pa je zadnja leta brati, da je v klubih čutiti precejšnjo utrujenost in naveličanost. Nekaj prosvete gojijo tudi naše fare, a ne prav veliko, saj to ni njihova glavna naloga.

Tretja trditev: Za ohranjanje slovenstva v tujini morajo skrbeti izseljenci sami. Pri tem jim morata pomagati osrednja Slovenija in nova domovina. Slovenska Cerkev jih mora za to delo predvsem motivirati.

Ohranjanje slovenstva v tujini je dolžnost izseljencev samih — brez njih ne more tega storiti nihče drugi. Starši imajo dolžnost posredovati to vrednoto tudi svojim potomcem. Konkretno to pomeni, da govorijo doma slovensko in gojijo vse druge možne oblike slovenstva ter da sodelujejo pri slovenskih organizacijah, društvih, farah in ostalem.

Pri tem jim mora najprej pomagati osrednja Slovenija. Kakor ima družina do svojih članov določene dolžnosti tudi še potem, ko so se ti že osamosvojili, tako ima tudi domovina dolžnosti do svojih izseljenih članov. Kolikor je slovenstvo pri izseljencih bolj v nevarno-

JEZUS ODREŠENIK

I

*Jeruzalem te je na smrt obsodil,
ko te Sinedrij je obtožil krivo;
ko si že gledal v duhu smrt grozljivo,
si od Pilata do Heroda hodil.*

*Apostoli so v strahu vsi zbežali,
le Petra je še radovednost gnala:
tajil je, ko ga dekla je spoznala
in so vojaki ga ustrahovali.*

*Nešetokrat so krivo te tožili
in v javnosti te niso pripoznali,
prevratništva so večkrat te dolžili.*

*Nešetokrat so te povsod izdali
in večkrat strahopetno te tajili,
so za denar in slavo te prodali.*

II

*Enačen zlobnim vzel si križ na rame,
sovražne psovke vdano si poslušal,
sadove nevhvaležnosti okušal,
vse pretrpel si iz ljubezni same.*

*Tvoj križ zdaj vedno težji je postajal,
ker težo naših grehov zdaj si nosil,
in si nebeškega Očeta prosil,
da bi na poti tej do konca vztrajal.*

*Skrivnostni Kristus križ še danes nosi
po blatnih cestah naše borne zemlje
in vsepovsod darove svete trosi.*

*Ljubezen tvoja nas vsak dan objemlje,
kristjana pri Daritvi sveti prosi,
naj brašno za življenje večno jemlje.*

III

*Zmaličen ves si prvič padel zame,
od bičev ranjen ves in okrvavljen,
razžaljen, opsovan in zapostavljen:
v sovražnikih se srd še bolj razvname.*

*Le križaj ga, je kruti krik odmeval
iz razdivjane množice ob icesti,
kj te imela v svoji je posesti
in srh je tvojo dušo vso preveval.*

*Nešetokrat boš padal po vsem svetu
v vseh mučenih vesoljnega krščanstva
že v zrelih letih in v mladosti cvetu.*

*Dandanes iz svetovnega prostranstva
prihajajo vesti, da svetemu očetu
grozè zaradi svetega poslanstva.*

IV

*Užaloščen ob materi si hodil,
ki dolgo noč jokaje je prečuda
in bi od žalosti glasno zarjula,
ko te je rabelj mimo nje zdaj vodil.*

*A bridko žalost stisnila v brezčutnost
si svoje rute in si onemela,
si se porinila v ospredje smela
in videla prizora vso okrutnost.*

*Marija, glej na nas, otroke svoje,
ki vsak svoj križ prenašamo v življenju
in se zatekamo v naročje tvoje.*

*Tolaži nas, ko jokamo v trpljenju,
ker ljubiš, Mati, vse različne sloje,
pomagaj vsem na poti k posvečenju.*

V

*Sprejel je Simon težki križ prisiljen,
ko s polja truden je domov prihajal,
navdih skrivnosten ga je zdaj navdajal,
da je pomagal Jezusu usmiljen.*

*Ko vedel bi, da križ, ki zdaj sprejema,
Odrešenikov je in, da daritev sveta,
prišla bo do nebeškega Očeta
prav s križa, ki težko ga zdaj prevzema.*

*Današnji človek še domov prihaja,
na skupni poti sreča sočloveka,
ki s križem le s težavo ga dohaja.*

*Ne sliši ga, da neumorno veka,
ne vidi, da v težavah se nahaja
in da se od slabosti opoteka.*

VI

*Obraz ti je Veronika odstrla,
ki ves pokrit je bil s krvjo in pljunki,
obraz, poln krvavih lis, ki so jih sunki
storili, zdaj na prtju je uzrla.*

*Pregrenka solza se ji je utrla,
ko videla je čudež in častila
je sveti prt in k sebi ga privila,
in je za Bogom in Človekom zrla.*

*Terezija iz Kalkute zdaj to dela,
ko poklekujè vsak dan pred bojniki
in Bogu zahvaljuje se vesela.*

sti doma, toliko večjo pomoč jim mora domovina nuditi.

Kako je to videti konkretno? Izseljenska matica vabi na srečanja izseljencev v domovini, po tujini pa ustanavlja klube. Ljubljanski Teleks je pred nedavnim zapisal: »(Za naše zdomce) so prisrčni nagovori in podiranje kegljev na zdomskih proslavah resda prijeten dogodek, toda ko fikcija prazničnega razpoloženja preide, se izkaže, da je domovina, razen besed, sposobna ali pripravljena ponuditi bore malo.«

Za zdomskega duhovnika so ti klubi zelo vprašljivi. Ker so le transmisija režima oz. partije, je duhovniku zaradi ločitve Cerkve od države vhod vanje prepovedan. Poleg tega pa duhovnik že po svojem poslanstvu ne more biti pripravljen sodelovati s podružnicami nedemokracije in ateizma, naenkrat pa tudi špijonaže.

Tako nastaja tu prazen prostor, ki bi ga Cerkev rada zapolnila, čeprav ni to njena direktna dolžnost, ko bi imela za to primerne kadre. Tako ga precej neuspešno zapolnjuje partija, sicer so pa naši ljudje v glavnem izpostavljeni vplivom tujine.

Tudi nova domovina je dolžna pomagati priseljencem pri ohranjanju njihove narodnosti. Države, ki sprejemajo imigrante, se vedno močneje zavedajo, da pomeni ohranjanje prvotne narodnosti pri priseljencih za te države samo obogatitev. V skladu s tem spoznanjem jim nudijo potrebno pomoč.

Slovenska Cerkev bi morala gojitev slovenstva pri izseljencih predvsem motivirati. Neposredna naloga Cerkve je evangelizacija in delitev božjega življenja. Zato ni njena naloga ustanavljanje npr. tečaje za slovenski jezik, slovenske knjižnice, revije ipd. Motivirati za ohranjanje slovenstva pa je dolžna iz dveh razlogov: zato, ker je narodnost del krščanskega vrednostnega sveta, in zato, ker je narodnost podgradnja verskega življenja in torej važna opora zanj. Zaradi tega drugega raz-

loga mora Cerkev storiti celo več kot le motivirati ohranjanje narodnosti.

Cetrta trditev: Slovenska Cerkev mora med slovenskimi izseljenci slovenstvo tudi gojiti, kolikor je to podgradnja njihovega verskega življenja.

To, da je slovenstvo pri izseljencih podgradnja njihovega verskega življenja, pomeni, da svoje versko življenje najlažje in najuspešneje gojijo v slovenskem jeziku in s slovenskimi melodijami. Tako je slovenstvo zanje velika, če ne naravnost odločilna opora verskega življenja. Odtod dolžnost Cerkve, da slovenstvo med njimi tudi pozitivno goji.

S tega vidika je zanimiv primer obeh naših svetniških kandidatov Barage in Slomška. Baraga je porabil nemalo časa za pisanje indijanskih slovnice in slovarjev. Iz kakšnega motiva je to počel? Da ohranja njihovo narodnost, torej za ohranjanje čisto naravne vrednote, ali da s tem ohranja podgradnjo njihovega verskega življenja, ali pa končno iz obeh motivov? Slomšek je znan po delu za ohranjanje slovenstva in po svojih anátemah nad narodnimi odpadniki, ki jih je — anáteme — možno razumeti samo iz tedanjega časa in tedanjih razmer. Ustanovitev Mohorjeve družbe, pisanje Drobtinic, propagiranje slovenske nedeljske šole — iz kakšnih motivov je vse to delal? Najbrž iz istih kot Baraga.

Sicer sta pa ta dva motiva najbrž tudi najboljši odgovor na očitek klerikalizma slovenskim duhovnikom v preteklosti, ki so bili aktivni v šolstvu, na finančnem in gospodarskem področju, pri ljudski prosveti in v politiki.

Kar zadeva dejansko uresničevanje te dolžnosti, to je, da bi Slovenska Cerkev med našimi izseljenci direktno posegala na prosvetno in kulturno področje, je treba reči: utopično je misliti, da bi kakšen duhovnik v izseljenstvu in zdomstvu ustanavljal strukture slovenskega družbenega življenja, kot to počno npr. laiki v Argentini: noben

*O, da bi zaživelj taki liki,
najhujša bi bolezen ozdravela
in vsi ljudje postali bi svetniki.*

VII

*Drhal te drugič je na tla podrla,
ponovno te ponižala je javno,
s teboj je spet ravnala nepostavno
in jo oblast krivično je podprla.*

*Vsa množica se v tebe je zagnala,
se nad teboj na tleh je kruto znesla:
sovragom se namera je obnesla,
ko te je množica zaničevala.*

*Zla sila po vsem svetu je zdijvala,
na duši in telesu te ranila,
ko v svetega očeta je streljala.*

*Današnja družba te je zapustila,
te množično sramotno je izdala
in te je iz življenja izločila.*

VIII

*Razjokane si žene zrl usmiljen,
jim rekel, naj nad tabo ne bi jokale,
a nad otroki naj bi žalovale,
ki zlobni svet jih kvari neusmiljen.*

*Neštete matere so že točile
obilne grenke solze nad sinovi,
ki so zavedli jih tokovi novi,
ki širijo jih še satanske sile.*

*O, matere, ki danes se solzite,
nad svojimi sinovi in hčeramí,
vsak dan Boga za milosti prosíte.*

*Hudobne sile vstajajo nad nami
in delajo po svetu razborite,
premagati ne moremo jih sami.*

IX

*Edini božji Sin si tretjič padel,
ko si se že Kalvariji približal,
da bi te satan zadnjikrat ponižal
in bi ti še poslednjo čast ukradel.*

*Hudobni duh te podlo je umazal,
svoj nauk razglašal dolga tisočletja,
da svetu bi zakril luč Razodetja
in svojo moč nad svetom bi dokazal.*

*Današnji svet te javno ponižuje,
premnogi te izdajajo, tajijo
in človek zoper tebe se vojskuje.*

*Premnogi kot kristjani ne živijo,
in to dandanes se močno maščuje,
ko še apostoli te zapustijo.*

X

*Se slekli so te, dali žolč in vino,
so te pred javnostjo osramotili,
pijačo omanljivo ti nalili,
da bi skalili umsko ti jasnino.*

*Omame nisi hotel ti sprejeti,
da bi prisebno bil ves vdan Očetu;
da bi zaslužil odrešenje svetu,
si hotel vse bolesti pretrpeti.*

*Nesramežljivost je ves svet prevzela,
da so ljudje sprevrgli se v živali
in bela lilija je ovenela.*

*Mamilom so ljudje se danes vdali,
ker je duhovnost v mnogih otopela,
so se ljudje mesenosti predali.*

XI

*Edinstveno so te na križ pribili,
ker so hoteli tebe kaznovati
najstrožje in človeštvu dokazati,
da bodo ti učence vse pobili.*

*Prebodli so ti ostri žebliji ude
in te zabili so v lesnino križa;
da tvoje se telo še bolj poniža,
so povzročili ti še muke hude.*

*Človeška hudobija je dobila
načine mučenja ljudi strahotne,
da bi nasprotnikov se iznebila.*

*Vzgojila je osebnosti togotne,
da v svetu bi svoj boj uspešno bila
in mogla širiti zdaj nauke zmotne.*

XII

*Na križu si unrl, Zveličar mili,
ko svojim ubijalcem si odpustil,
ko svojo mater si nam vsem zapustil,
ko molil si Očeta v smrtni sili.*

*Na križu zdaj visiš, izdan voditelj
in te pozivajo vsi zmagovito,
da stopiš s križa in ljudem odkrito
dokažeš, da si božji Sin, Rešitelj.*

*V premnogih dušah si unrl za vedno,
ker s smrtnim grehom so te umorili
in zdaj živijo tu življenje bedno.*

duhovnik nima ne časa ne sil, da bi to zmoget, tudi ko bi imel talente; vse-kakor pa naj bi vsak duhovnik moti-viral za to delo laike, kajti kolikor več bo v tujini vsestranskega slovenskega življenja, toliko bolj bo živo tudi ver-sko življenje naših izseljencev, vsaj kar ga gojijo v slovenskih okvirih.

Peta trditev: Slovenska Cerkev ima dolžnost gojiti med slovenskimi kato-ličani na tujem versko življenje.

Po cerkvenem pravu ima skrb za dušno pastirstvo priseljencev krajevni škof, npr. za Slovence v Berlinu ber-linski škof. Vsak krajevni škof naj po cerkvenih navodilih ustanavlja zanje misije, tj. personalne župnije, ki jih vodijo duhovniki iste narodnosti, kot so člani teh misij. Tako je organizira-nost in živost vsake takšne misije od-visna ne od krajevnega škofa, ampak od Cerkve v matični domovini. Tu pa se začno konkretne težave.

Skupine izseljencev in zdomcev ni-so prav vključene ne v Cerkev svoje stare domovine, ne v Cerkev nove do-movine. Obsojeni so na življenje v ne-kakšnem mrtvem prostoru, gluhi lozi, ki je krajevnemu škofu tuje po jeziku in mentaliteti, škofom v matični domo-vini pa prostorsko zelo oddaljeno.

Tej težavi je treba dodati še druge: izseljenci ne živijo skupaj, kar je za sleherno faro naravnost življenjskega pomena, marveč raztreseno, včasih na ogromnih ozemljih; ure maš so veliko-krat nadvse neugodne, ker so ugodne ure namenjene pač mašam domačinov; naši izseljenci se počasi potujčujejo, s tem se pa želje po domači maši manj-šajo; ob obiskih domovine uslužbenci notranje uprave zaslišujejo naše izse-ljence tudi o tem, če hodijo k sloven-skim mašam, in jih že s tem od njih odvračajo; izseljenci v od domovine ne preoddaljenih deželah obiskujejo do-movino zelo pogosto, kar je za te naše fare neugodno. Vsi ti razlogi vplivajo na to, da naše maše niso bogve kaj obi-skovane. Naravna težnja je, da k ma-šam z malo ljudmi, še marsikdo od ti-stih, ki so doslej prihajali, počasi neha hoditi.

Kajpada vpliva tako stanje tudi na dušnega pastirja. Ob velikem trudu, saj je treba v nekaterih župnijah včasih za eno mašo prevoziti več sto kilometrov, je redno tako malo sadu, vsaj opaznega. Na splošno je treba reči, da te fare ne nudijo veliko osebnega zadovoljenja, ki je kljub prepričanju, da Bog ne gleda na uspeh, ampak na delo, vendarle tako močna motivacija tudi za pastoralno delo.

V tem oziru so te fare slabše kot fare v misijonih. Ni vedno lahko govoriti z apostolom Pavlom oz. parafrazirati njegove stavke: »Kdo nas bo ločil od ljubezni Kristusove? Razdalje, skozi sneg in temo prevoženi kilometri, samota, neodzivnost faranov, občutek obrobnosti v Cerkvi, prepuščenost samemu sebi in plavanje v zraku, vedno novo začenjanje in poskušanje novih metod, občutek neuspešnosti, nekoristnosti, odvečnosti... Mislim, da nas ne bo vse to odvrnilo od ljubezni božje...«

Seveda ni mogoče spremeniti nevspečnosti, ki izvirajo iz narave teh far ali iz nujnih spremljevalnih okoliščin. Spremeniti pa bi bilo mogoče nekaj drugega: ustvariti v matični Cerkvi zaledje za Cerkev v zdomstvu in izseljenstvu. Tega zaledja danes ni.

*Brez tebe so ljudje se izgubili,
žive življenja za ljudi nevredno,
telo in dušo so ugonobili.*

XIII

*In si bil vzet v naročje materino,
ki v mraku te pod križem je čakalo:
srce je materino zajokalo,
je začutilo strašno bolečino.*

*Z ljubeznijo te k sebi je privila,
ki jo je zmožna le nebeška Mati;
bridkost poslednjo znala je prestati,
ko truplo tvoje je v nov prt povila.*

*K Mariji se zatekamo vsi radi,
kot k materi, ki nas vse srčno ljubi
in daje trdnost vsaki naši nadi.*

*Ce z Jezusom smo, nas posebno vzljubi,
bedi, ko se odpirajo prepadi
pregrehe in rešenje nam obljubi.*

XIV

*Ko čakal grob je, kjer ne boš razpadel,
nebeška Mati z dobrimi ženami,
apostoli, učenci, vsi s solzami,
žalujejo, misleč, da si propadel.*

*Večerni mrak prikrival je dogodek
Odrešenikovega usmrčenja:
v pomladi nove dobe odrešenja
začel je kliti v svetu nov zarodek.*

**Podelitev
nagrade
iz sklada
Dušana Černeta
profesorju
Martinu
Jevnikarju;
slavnostni
govornik
Saša
Martelanc**

*Neskončni Bog in satan sta sejala
v premnogih srcih dobro, slabo seme,
resnice večne in laži minljive.*

*Previdnost je vso setev negovala,
uničila je v svetu ljuljke breme;
je zrasel Cerkve sad neuničljive.*

MAGISTRALNE

*Jeruzalem te je na smrt obsodil,
Enačen zlobnim vzal si križ na rame,
Zmaličen ves si prvič padel zame,
Užaloščen ob materi si hodil.*

*Sprejel je Simon težki križ prisiljen,
Obraz ti je Veronika odstrla,
Drhal te drugič je na tla podrla,
Razjokane si žene zrl usmiljen.*

*Edini božji Sin si tretjič padel,
Še slekli so te, dali žolč in vino,
Edinstveno so te na križ pribili.*

*Na križu si umrl, Zveličar mili,
In si bil vzet v naročje materino,
Ko čakal grob je, kjer ne boš razpadel.*

Šesta trditev: Za uspešno ohranjanje vere in slovenstva med našimi rojaki na tujem naj bi ustvarila slovenska Cerkve zaledje v domovini v pomoč zdomskim duhovnikom.

Vzemimo za primerjavo misijonsko delo! Katoliški misijoni imajo v Sloveniji misijonski list, študij misijologije na Teološki fakulteti, misijonske krožke, tudi v semenišču, misijonske simpozije, predavanja o misijonih in še kaj.

Od vsega tega ima dušno pastirstvo med Slovenci na tujem občasno kakšen dopis v Družini — niti ne stalne ali v rednih obdobjih ponavljajoče se rubrike, kje še posebno glasilo; posebno komisijo s tremi člani, iz vsake škofije po enem; na Teološki fakulteti se o tem ne govori; krožkov ni, tudi med bogoslovci ne; enkrat na leto je maša na Brezjah, namenjena predvsem zdomcem, ki so prišli za Božič domov na dopust, za tiste pa, ki so se vrnili ni bilo doslej še nobenega srečanja;

če je kje kakšno predavanje o tej problematiki, je to zato, ker je slučajno prišlo nekemu zdomskemu duhovniku na misel, da bi pokazal svoje skioptične slike.

Tu gre le za ugotavljanje stanja. Za dejstvo, da doma še ni zaledja, je vsaj toliko kot Cerkve v domovini odgovorna slovenska Cerkve na tujem, ker ji ni doslej uspelo ustvariti tega zaledja.

Iniciativo za organiziranje takšnega zaledja naj bi imela komisija za izseljence pri Slovenski pokrajinski škofovski konferenci, ki pa naj bi se pri svojem delu tesno naslonila na izseljenke dušne pastirje.

Ta komisija naj bi bila kvantitativno in kvalitativno dovolj močna. K pogovorom naj bi se zbirala zelo pogosto. Studirala naj bi to problematiko, jo analizirala in iskala rešitev. Po Sloveniji naj bi razpredla mrežo skupin, ki bi se za ta vprašanja zanimale, npr. pri župnijskih svetih. Tudi v bogoslovju naj bi bil tak krožek, na Teološki fakulteti morda seminar. Skrbela naj bi za redno, čeprav občasno poročanje v domačem verskem tisku. Organizirala naj bi simpozije, predavanja, srečanja s to tematiko. Duhovnike v tujini naj bi obveščala o verskih tiskih, ki bi prihajali v poštev za njihove farane, pa jih oskrbovala s prosvetnim materialom (igre, diapozitivi, videokasete, pole za šolske tečaje). Prirejala naj bi študijske dneve s to tematiko itd.

Sedma trditev: V navzkrižnih primerih, ko gre za to, ali naj se naš izseljenec udeležuje slovenskega cerkvenega življenja, ki je običajno dokaj skromno, ali pa tujega, ki je živo, bo treba dajati prednost tujemu.

Gre za navzkrižje med narodnim in verskim. Navadno lahko nudi slovenska župnija v tujini svojim faranom razmeroma malo verskih uslug, tuja pa mnogo. Seveda je treba dobro pretehtati premoč uslug, saj kvaliteta lahko odtehta kvantiteto: to, da je bogoslužje slovensko, je lahko za koga izrednega

pomena. V resničnem navzkrižju je pa treba dati prednost verskim vrednotam pred narodnimi, saj so prve absolutne, druge pa ne.

Sicer je pa tudi še povsem neraziskano vprašanje načrtnega prehajanja s slovenskega bogoslužja na tuje. V času med obema vojnama se je v severni Franciji dogajalo, da so se poljski izseljenci udeleževali maš v poljskem jeziku, ki so hodili tudi k poljskemu ve-rouku, čeprav poljščine niso razumeli. Ko so odrasli, so postali ateisti.

Tudi to se dogaja, da gre naš rojak k maši le, če je slovenska. Ker je takšna po mnogih krajih le enkrat na mesec, gre pač samo enkrat na mesec k maši.

Ohranjanje slovenstva in vere med našimi rojaki na tujem po vsem tem ni najbolj rožnato. Slovenski duhovniki, ki delajo med njimi, vedo, da mora biti tam, kjer so naši rojaki, navzoč tudi slovenski duhovnik. Koliko časa bo ta dušnopastirska mreža obstajala, je odvisno od mnogih dejavnikov. Pa to sedaj tudi ni tako aktualno. Za sedaj je važno, da se njihova sedanja služba čimbolj usposobi, da je čimbolj kvalitetna, da si ustvari doma močno zaledje, v tujini pa laične strukture. Tako bo slovenska Cerkev pri naših zdomcih in izseljencih kar najbolj uspešno ohranila slovenstvo in vero. S tem bo pa svoje poslanstvo izpolnila.

PETER RUSTJA

Zapis o dijaški prilogi »Rimskega katolika«

Leta 1888, se pravi pred sto leti, je v Gorici izšel »odmeven« list, ki je s svojim pisanjem ustvaril vrsto polemik tako na političnem kot tudi na literarnem področju. »Rimski katolik« se je javnosti predstavil kot protiutež celotnemu liberalno mislečemu taboru na Slovenskem, kot edini zagovornik katoliškega svetovnega nazora. Njegova kritika liberalcem je bila večkrat aprioristična in radikalna, saj je revija poudarjala, da je sleherno liberalno dišeče delo ali dejavnost že vnaprej vredno obsodbe, češ da je vsa liberalna dejavnost protikatoliška, torej nemoralna in nesprejemljiva za katoličana. Zaradi te miselne predpostavke je Mahničev »Rimski katolik« postavil na zatožno klop skorajda vse tedanje romanopisce ter pesnike: Jurčiča, Aškerca in Stritarja, ter »priporočal« svojim bralcem in pristašem, naj ne berejo ali širijo takovrstne literature, ki bi zavoljo svoje vsebine in lažnih idealov oddaljevala katoliškega človeka od svojega poslednjega življenjskega cilja.

Ker je bilo branje zgoraj omenjenega čtiva ter avtorjev zelo razširjeno med slovenskim dijaštvom, je Mahnič skušal »razumeti« dijaško vprašanje oz. dijaštvo samo. Zavedal se je, da sta pravzaprav gimnazijsko in vseučiliško dijaštvo nadaljevalca kulturne in politične dediščine sedanjosti oz. preteklosti; zavedal se je, da pomeni »liberalizacija« slovenskega dijaštva (tj. vključevanje dijakov v liberalno usmerjena društva in organizacije) hujši udarec kot kateri koli napad liberalnih veljakov.

V članku »Sumljiva znamenja v slovenskih akademskih krogih«⁽¹⁾ ugotavlja Mahnič prav ta dejstva v zvezi z dunajskim akademskim listom slovenskih dijakov »Vesna« oz. z društvom, ki je ob njem nastalo. Iz Mahničevega pisanja se razbere veliko mero zaskrbljenosti, saj so se podobna društva razvijala po vsej Evropi, nenazadnje tudi pri drugih slovanskih narodih v sklopu avstro-ogrske monarhije. Zlasti idejna povezava s češkim dijaškim gibanjem,

oz. z glasilom praškega dijaštva »Časopis česého studentstva« sta Mahniča zaskrbljala, saj so ideali panslavizma, narodnosti in (celo!) enakopravnosti med spoloma, ki so bili nekateri izmed argumentov novega časopisa oz. društva, porinili v stran najvišji ideal, ideal, za katerega se je Mahnič brezpogojno boril: katolištvo.

Čeprav se je Mahnič, vsaj navidezno, tolažil, da sta liberalno usmerjena mladina oz. dijaštvo v znatni manjšini, se je tega problema kar kmalu lotil v samem Rimskem katoliku.

Že v prvem letniku so izšla »Pisma o vzgoji«, v katerih je Mahnič nakazoval probleme takratnih vzgojiteljev oz. rešitve zanje v luči evangeljskega sporočila, iz katerega naj bi sleherni vzgojitelj našel navdih in oporo za svoje poslanstvo. Tudi v drugem letniku Rimskega katolika je serija 15. člankov, zbranih pod naslovom »Vzgoja in šolstvo«, nadaljevala svojo »vojno« na pe-

dagoško-didaktičnem, se pravi vzgojnem področju.

Naslovniki prvih dveh nizov člankov o vzgoji in šolstvu so bili predvsem vzgojitelji in izobraženci, ki naj bi s svojim zgledom in vplivom pripomogli k pravilni krščanski rasti mlajših rodov, toda to ni bilo seveda še dovolj, da bi uspešno zaustavil prodor liberalnih idej med katoliškim dijaštvom. Mahnič je ugotovil, da se predvsem s tiskom (tj. ob branju raznih knjig in revij) širi največ »nevarnih« idej. Ugotavljal je nadalje, da se prav zaradi najrazličnejših liberalno dišečih tiskovin izgubi veliko katoliških dijakov, ki se zlasti izven domačega okolja »nalezejo« liberalne propagande in mišljenja.

Rešitev tega problema je nakazal v članku »Dijakom na pot« (*). Pismo je napisal dijakom ob začetku novega šolskega leta in se prav zaradi direktnega stika z dijaki razlikuje od prejšnjih

Koncert čembalistke
Marinke Breclj
iz Bocna
za praznik sv. Roka
v Nabrežini (1988);
na sliki:
prva na levi strani

»Pisem«. Glavne misli te Mahničeve poslanice bi lahko skrčili na dve točki. Uvodni odlomki obravnavajo predvsem Mahničeve spomine na svoje dijaštvo ter opisovanje dijaških let treh cerkvenih očetov, Gregorija Nacijanskega, sv. Bazilija ter Gregorija Nisenskega, ki naj bi bili v zgled slehernemu študirajočemu fantu. V drugem delu se Mahnič loti »sodobnejše« problematike ter očetovsko nagovarja slovenske dijake in študente na sledeči način:

»... Ne čitajte preveč časnikov, najmanj pa političnih... Vi še ne morete sami presojevati, je li ta ali ona trditev verojetna ali ne... Kar pogosto čitamo, se nam vdomači; misliti začnemo, kaker misli pisatelj članka ali knjiga, kmalu vže tudi govorimo, kaker govori naše glasilo. Pa ne le ideje in mišljenje pisateljevo, celo slog in "ton" si prilastimo... Pa tudi v leposlovju je treba oprezni biti. Varuj se romanov, ki razgrevajo že itak vročo mladeniško domišljijo, naj so iz tujega ali domačega slovstva. Lista, kateri vredniki sami zatrjujejo, da ne pišejo za mladino, torej, nikar ne čitaj, vzlasti če ti je na razpolago drugi primeren list...«⁽⁵⁾

»Drug primeren list« se pojavi že v naslednjem letniku Rimskega katolika, in sicer v obliki Dijaške priloge. Z nastankom te priloge je prišlo torej tudi krščansko usmerjeno dijaštvo do (tiskane) besede. Dijaška priloga je, ob uvodnih mislih urednika (Mahniča!), objavljala izključno literarne izdelke mladih, še študirajočih avtorjev.

Imena teh avtorjev so žal ostala neznanca, saj je Rimski katolik v mladinski prilogi objavljajl članke podpisane samo z navedbo šolskega leta (npr. Četrtošolec, Petošolec itd.), ki ga je dijak obiskoval.

Iz branja Dijaške priloge lahko posredno razberemo marsikaj zanimivega o avtorjih samih. »Pisci« so bili razporejeni po celotnem slovenskem ozemlju (od Ljubljane do Koroške ter seveda Primorske); številčnost prispevkov, ki jih je urednik Rimskega katolika redno prejemal na pisalno mizo (tudi po 66 na številko)⁽⁶⁾, dokazujejo izred-

no priljubljenost med slovenskimi dijaki od poglabljanja in razmišljanja različnih argumentov do pisanja in branja v materinščini, saj se večkrat avtorji teh prispevkov sklicujejo na raznovrstne knjige, ki so jih prebrali.

Naslovi, ki so jih dijaki razvijali na straneh Dijaške priloge, so bili vsebinsko raznoliki: od pripovedno opisnih naslovov, kot so lahko Prvi pogled na morje, Z mojega sprehoda po gozdu ali Kaj nam govori narava v zimi, do analitičnih kot sta lahko Kdo je bolj občudovanja vreden: Hanibal ali Aleksander ter Zadoščuje, da umetnik naravo posnema?, pa še bi lahko naštevali, saj je Mahnič objavljajl tudi po 28 različnih naslovov na številko!⁽⁶⁾

Kot vsak list je imela tudi Dijaška priloga Rimskega katolika svoje »stalne« sodelavce, ki so se s svojimi prispevki večkrat oglašali, nekateri celo s 16. pošiljko različnih spisov v enem samem pismu!⁽⁶⁾ Za vsebinsko oceno ter objavo člankov v Dijaški prilogi je bil odgovoren sam Mahnič, kar se seveda pozna v vsebini objavljenih prispevkov, ki so odraz Mahničevih idejnih in stilističnih načel.

Literarno ustvarjanje mladih te priloge je bilo torej didaktičnega značaja, saj so sestavki služili prvič oblikovanju mišljenja pisca samega, drugič pa ustvarjanju nekega načina mišljenja, ki naj bi bil mladini blizu ter obenem katoliško sprejemljiv. Obstoj te »literarne tribune« je pozitivno vplival k odzivu mladih, saj so jo zelo cenili in sledili novim literarnim delom in usodi piscev.

Literarno ustvarjanje mladih bralcev Rimskega katolika se konča leta 1894. Odločitev ravnateljstva ljubljanske gimnazije, da prepove svojim dijakom prejemanje in branje nekaterih revij, med njimi je bil tudi Rimski katolik, je prisilila Mahničev list, da sta Dijaška priloga ter rubrika Pisma slovenskim dijakom prenehali izhajati.

Dijaki ljubljanske gimnazije so namreč pisali večino prispevkov Dijaške priloge, kar je tudi razumljivo, saj je bila že tedaj v Ljubljani velika koncentracija slovenskih študentov. Vrzal, ki

je nastala z ukinitvijo Dijaške priloge, je leta 1895 zapolnila prva številka glasila slovenskih katoliških akademikov na Dunaju »Zora«. Med drugim je to glasilo bilo priloženo tudi Rimskemu katoliku. Že naslednje leto pa je revija Rimski katolik prenehala izhajati. Anton Mahnič je bil posvečen za krškega škofa, njegov odhod iz Gorice leta 1896, pa je dokončno zapečatil to zanimivo

poglavje slovenske publicistike.

- (1) Anton Mahnič, *Sumljiva znamenja v slovenskih akademskih krogih*, Rimski katolik, 1892 str. 53-60.
- (2) Anton Mahnič, *Dijakom na pot*, Rimski katolik, 1891, str. 332.
- (3) Prav tam.
- (4) Dijaška priloga - »Slovenskim dijakom«, Rimski katolik, 1893, str. 37.
- (5) Prav tam, str. 21.
- (6) Prav tam, str. 37.

J. S.

Rogovi okras karantanskega grba

Okoli leta 1200 se uveljavi po Evropi navada, da si vitezi stavljaajo na svojo čelado za okras različne figure, ki jih sprva nazivajo po latinsko »crest« (greben). Naziv se udomači tudi v francoščini kot »crête«; viteštvo in trubadurstvo je tedaj v Franciji bilo namreč v razcvetu; najbolj v današnjih južnofrancoskih predelih, takrat Okcitaniji. Po srednje-evropskih deželah, povečini nemško govorečih, se udomači za ta okras ime »Kleinod« tj. dragotina, kot se glasi tudi v slovenščini, poleg naziva grbovni okras.

Rogovi z ilpovimi listi v dragotini grba Koroške (od 1363 dalje)

Od srede 13. stoletja dalje je dragotina sestavni del grba, poleg ščita z grbovnim znakom, čelade in okrasnega listovja. Zaradi porok med plemiškimi rodbinami in dedovanj so se znaki na ščitu spreminjali oz. množili, tako da ni bilo več jasno, kateri znak je prvoten. Tedaj se je uveljavila kot spoznavni znak rodu in njegovih vej prav dragotina. Pa tudi kadar so grbe klesali v kamen, ni bilo mogoče vnesti še barv, znaki na ščitu pa so bili pri več rodbinah isti in so se razlikovali le v barvah. Tudi v tem primeru je šele dragotina odločila jasno pripadnost grba.

pogosto kot edino najdemo na rodbinskih pečatih.

Grbi vladarskih rodbin so postali grbi pripadajočih dežel. Poleg ščitov in znakov na njih je izredno pomembna tudi dragotina. Ta kaže dejansko še večjo obstojnost od znaka na ščitu. Znak se namreč spremeni tudi večkrat, dragotina oz. grbovni okras pa ostaja. Tako se uveljavijo stalne dragotine kakor npr. perutnica v grbu Češke, pávjí čop v grbu Avstrije ali rogovi z različnimi dodatki v grbih Bavarske, Turinške ter Koroške-Karantanije ipd.

Zato je na območju Srednje Evrope postala dragotina najpomembnejši spoznavni znak grba oz. njegove rodbine, tako da jo skupaj s čelado prav

Koroški, po zgodovinskem pravu karantanski grbovni okras, je prvič ome-

njen leta 1246, ko Jans Enenkel poroča o srečanju s sinom koroškega vojvode, Ulrikom III., v kraju Laa ob reki Thaya. Kot sovladar ob svojem očetu, vojvodi Bernardu Spannheimu, je imel Ulrik III. naslednji ščit: prva polovica trije črni levi na zlatem; druga polovica bel prečnik na rdečem; za dragotino pa *bizonovi rogovi, prevlečeni s hermelinom in potaknjeni s pavjimi peresi*.

Ker mora dragotina odražati barve ščita, je jasno, da pripadajo rogovi pravemu koroško-karantanskemu grbu: s hermelinom prevlečen ščit, na njem sobolov tj. črni panter, kakor nam ga Jans Enenkel opiše že ok. 1210.

Po smrti očeta Bernarda je Ulrik III. prevzel znova panterjev ščit (1256). Toda z njegovo smrtjo leta 1269 je prišel panter na Koroškem dokončno iz rabe. Novi vladar dežele, češki kralj Otokar II. je prevzel ponovno ščit, ki ga je Ulrik III. uporabljal kot sovladar očetu. Za njim tudi drugi vladarji Koroške, vse do danes.

Menjala pa se je tudi dragotina koroškega grba. Že Ulrik III. si je s ponovnim prevzemom panterjevega ščita

prevzel za dragotino pavji čop. Vojvoda Majnard Goriško-Tirolski, ki je leta 1286 postal vojvoda koroški, si je za okras nad čelado privzel širokokrajni klobuk in na vrhu prav tako pavji čop. Njegov sin, vojvoda Henrik, ki mu je sledil, pa *klobuk s petelinovim čopom in štirimi listi lipe na krajcih*.

Ko je bil Henrik izvoljen za češkega kralja (1307), si je namesto klobuka tudi nad koroški ščit nadel češko perutnico. Le-to so potem zamenjali leta 1363 Habsburžani, ki so znova uvedli rogove kot staro znamenje dežele, dasi z rahlo spremembo: rogovi z laticami, na njih lipovi listi, desno črni in levo rdeči. Tudi ta dragotina se je ohranila v koroškem grbu do danes.

Grboslovje sicer zavrača poskuse razlaganja simbolike barv in figur v grbih, vsaj v tem, kar zadeva neki splošno veljavni pomen. Grbi so prvenstveno uradni znaki dežel, zatem rodbin in drugih ustanov ter združenj. Toda v mnogih primerih je znan tudi pomen samega znaka, kakor tudi barve. Znaki kot orel, lev, konj, grif, zmaj ipd. imajo prastaro simboliko. Podobno tudi cvet vrtnice, lilije ali list lipe. Prav tako tudi rogovi.

V primeru karantanskega grba ne tvorijo namreč samo dragotine, temveč jih ima tudi panter v ščitu. Prvič na pečatu vojvode Ulrika II. (1181-1202), iz leta 1208. Panter grofov Matrei, ki so imeli grad v kraju tega imena v porečju gornje Drave, pa ima rogove že na pečatu iz leta 1197. Zato nas še toliko bolj zanima, kakšen pomen utegnejo imeti.

Rogovi, ki služijo živalim za napad in za obrambo, so že starim narodom predstavljali silo in moč, pa tudi znamenje zmage. Niso zato nikakršna posebnost »starih Germanov«. Bojevniki številnih narodov so jih pogosto nosili kot znak bojevitosti. Njih simbolika pa je še mnogo širša. V zgodbah iz Stare Zaveze so večkrat tudi znak blaginje ljudstva. Njih simbolika doseže v tem pogledu svoj vrhunec takrat, ko predstavljajo duhovne moči, prejete po milosti božji in s tem tudi zdravje ljud-

---

JOZE ALEKSIJ MARKUZA

OPOMIN

*Sedaj tavaš
po mrzlem mestu,
med prahom in dimom,
za pot
ne veš kam,
ker nimaš več
svojega doma.*

*Premišljaš —
nikdar več
gospodar na svoji zemlji.*

*Za nekaj papirja
si prodal
svojo zemljo
s tisočletno zgodovino.
Izdal si jo,
zato so te izruli
in vrgli iz rodnih tal.*

stva — *rog zdravja*. Milost božja, tj. duševno očiščenje je že starim narodom pomenilo tudi telesno zdravje.

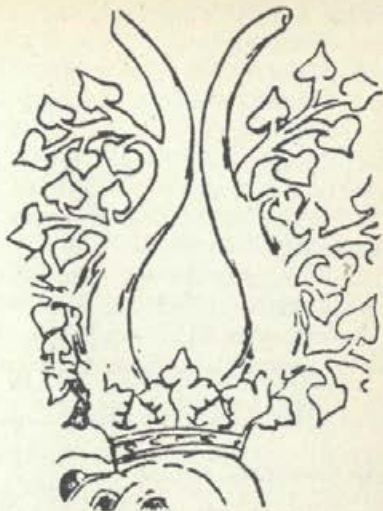
Simbolični pomen roga je iz poganških mitov prišel tudi v krščanstvo. Prvotna simbolika izhaja, kot kaže, od bikovih rogov ter njemu sorodnih živali, divjega bika, tura, bivola in bizona.

Bik je namreč po verovanju starih ljudstev predstavljal s svojo silo čudežno moč sonca, kakor je konj zaradi svoje hitrosti njegovo dozdevno kroženje. V tem pomenu so bikovi rogovi ponazarjali sončne žarke, ki sijejo na zemljo, jo oplajajo, napravljajo rodovitno. Zato pri vseh starih poljedelskih ljudstvih predstave o rogatih bitjih, ki naj bi se nahajala v žitnem polju in pospeševala njegovo rast in zatem dobro žetev. Prav tako tudi rogate pustne maske na začetku pomladi, ki kažejo na prebujeno moč sončnih žarkov.

Prisposodba ni kaj posebnega, saj jo najdemo že v Stari Zavezi. Ko je npr. Mojzes prišel s Sinaja, kjer je govoril z Bogom, je »imel rogove« (hebr. qâran), pravi izvorno besedilo, kar grški prevod Septuaginta pravilno prevaja, rekoč, da je njegov obraz sijal (2 Mojz 34,29.30.35). Latinski prevod Vulgata pa to prevaja kot »*facies cornuta*« (rogato obličje). Zato na številnih slikah srečamo Mojzesa upodobljenega z rogovi.

Iz stare predstave o rogovih (sončnih žarkih), ki vzbujajo rodovitnost, izhaja tudi *rog izobilja* (*cornucopia*), iz katerega se vsipa cvetje in sadje. Ta rog je bil pritiklina božanstev zemeljskega bogastva pri Grkih in Rimljanih.

Prisposoda roga izobilja je prazgodovinska, saj ga drži v rokah že vklesana ženska postava tkm. Lausselska Venera (Francija), ki izhaja iz obdobja okoli 25.000 let pred Kr. Zato je bilo nekaj povsem naravnega, če so to prisposodo privzeli v svoje spise tudi cerkveni očetje, npr. sv. Avguštin (Ps 17,3) in sicer kot odrešitveni simbol sv. križa. Križ je odrešil človeka, prinesel mu bo večno zdravje, blaginjo in srečo v raju (torej rog izobilja). V obredu škofskega posvečenja, kakor nam ga po-

Rogovi z lipovimi listi v grbovnem okrasu Svetega rimskega cesarstva (1433)

daja Pontificale Romanum, pa ima rog tudi pomen obrambe vere, ko posvečevalec ob izročitvi mitre izreka novemu škofu: »Z rogovoma obeh Zavez opremljen vzbujaj strah nasprotnikom Resnice...«

Sele ob razjasnitvi teh pomenov nam postane jasna vsebina ubodobitev panterja z rogom v prvih stoletjih po Kr.: panter je simbol Vstajenja in Evangelija, rog izobilja v njegovih prednjih šapah pa Križa in s tem večne blaginje v raju; pogosto se panter ali panterjeva dvojica nahaja pod trto (drevesom življenja), ki raste iz vaze (daritev). Takšna upodobitev se nahaja nad vhomom v stolnico pri Gospe Sveti na Koroškem (2. stol.).

Bizonovi rogovi v okrasu karantansko-koroškega grba predstavljajo prvenstveno viteško bojevitost, da si se njih mistični pomen gotovo še ni izgubil. To nam daje slutiti prva omemba bizonovih rogov (Ulrik III., 1246), ki so bili potaknjeni s pavjimi peresi. Pav pa je prisposoda lepote rajskih vrtov. Rogovi v pomenu Križa kažejo torej, kakor že omenjeno, pot k dokončni sreči v raju.

Tudi kasneje, ko postanejo spet okras koroškega grba (1363), imajo podobno simboliko, kot *bizonovi rogovi*

z laticami ter lipovimi listi, saj tudi lipa kot drevo življenja kaže k nadnaravnemu in božjemu. Kakor prevladuje lipa po deželah srednje Evrope v pomenu življenjskega drevesa, tako imajo tudi mnoge dežele tega območja za grbovni okras rogove z lipovimi listi, npr. Bavarska in tudi sam cesar Svetega Rimskega cesarstva, kar zagotovo ni simbolika germanstva, temveč dediščina predzgodovinskih ljudstev v zgodnjem krščanstvu in v srednjem veku.

Bik z rogovi v simboličnem pome-

nu je značilen že v starem Noriku, v obdobju od 9. do 5. stol. pred Kr., ko je bila prav ta dežela središče stare železne dobe. O tem pričajo železne figurice bikcev z velikimi rogovi, ki so jih izkopali. Enake figurice pa so po nekaterih slovenskih planinah kot zaobljubljene predmete prinašali v kapele in znamenja še do druge svetovne vojne. Za srečo pri živini, pri delu in gospodarstvu. Ta okoliščina kaže na možnost, da so karantanski rogovi še predzgodovinska dediščina.

AMBROŽ KODELJA

Razmišljanje ob jeziku, kulturi in veri

Stik človeka s človekom je pogojen z jezikom. Običajno govorimo o materinem jeziku. Mati prva komunicira (ima stik) z otrokom; najprej s čustvi, med nosečnostjo, nato s kretnjami (stik, objem, poljub), z besedo, ko se pogovarja z dojenčkom in ko otroka prva uči govoriti. Pri vsem tem ne smemo prezreti »govorice materinega življenja«, saj ima prav ta za otroka izreden pomen.

Danes se zelo razlikujejo tri prvine, ki pa se bodo v bodoče še mnogo bolj, to so jezik, kultura in vera.

JEZIK

V zakonu, kjer sta starša iste narodnosti, se to vprašanje običajno ne pojavlja, niti v primeru, da živita v drugem okolju, kot je njuna narodna pripadnost. Velik problem pa je jezik tam, kjer sta starša različne narodnosti. Običajno v narodnostno mešanem zakonu ni večjih težav, če mati govori jezik, v katerem bosta vzgajala otroke. Če je oče član večinskega naroda, pa se navadno pojavijo hude težave. Vzgoja je namreč še vedno v materinih rokah in če mati ne obvlada lastnega jezika, je to za otroka usodno. Nikoli namreč, ali v izredno redkem primeru, ne bo mogel pravilno dojeti veličine materine-

ga jezika. Običajno otroci iz takih zakonov lebdijo med očetovo in materino govorico ter »ustvarjajo« mešanico obeh jezikov. To velja tudi za stavčno sintakso, bodisi v govornem bodisi v pisani besedi.

KULTURA

Z jezikom je povezana kultura. Starša, ki pripadata različnima jezikoma, pripadata navadno tudi dvema kulturama. Vsak ima svoje prirojene kulturne navade, prav tako tudi dojemanje in spoznavanje.

To dvoje — kultura dojemanja in kultura spoznavanja — je za mešani zakon velikega pomena. Običajno so prav tu vzroki, zakaj se takšni narodnostno mešani zakoni zelo pogosto krhajo, ali pa životarijo, kar jih žal velikokrat pripelje celo do ločitve. Kultura je in ostane pomembnejša od jezika, ko gre za oblikovanje zakonske skupnosti. O tem navadno zelo malo razmišljamo. Med pripravo na zakon bi morali nameniti tem vprašanjem več pozornosti. Običajno se o tem ne govori, da ne bi koga prizadeli! Ne gre za vprašanje nacionalizma, narodne nestrpnosti itd., pač pa za pomoč zaročencem, da bi se pravočasno zavedali

vprašanj, ki so s tem v zvezi, in znali ali poskušali poiskati ustrezne rešitve. Velikokrat bi jih morali na to pozoriti, preden pridejo v te težave. Običajno se vsega tega zavejo šele, ko je načeta zakonska trdnost, ali pa ko je zakon že razbit.

VERA

Poleg jezika in kulture sta takšna zakonca prinesla v zakon tudi vsak svoje religiozno prepričanje in doživljanje. To je običajno izhajalo iz njunih družin, okolja in naroda, ki mu pripadata. Zato se pri družinski katehezi pridruži še nova ovira, tj. njuna vernost. Ker pripadata vsak svojemu narodu, svoji kulturi, imata še vsak svoje religiozno doživljanje. Sklop vseh teh različnosti velikokrat pripelje tak zakon v versko brezbriznost. Zakonca, ki nista sposobna v svojem okolju poiskati pomoči za usklajevanje vseh teh razlik, običajno poiščeta najlažjo pot, tj. versko mlačnost.

Velikokrat slišimo neutemeljene trditve, češ da je tako imenovani verski internacionalizem živi ekumenizem ali celo lepa priložnost, ko se v različnosti življenjsko izkaže edinost. Prav gotovo so tudi takšni primeri. Vendar so zelo

redki in so se pozitivno razvili običajno le pri zakoncih z nekoliko višjo željo in potrebo po duhovnosti. Navadno je v takem zakonu vera odrinjena na stranski tir in jo potrebujejo samo v izjemnih primerih, kot so družinska slavlja, krst, birma, obhajilo... Zelo redki pa so zakonci, ki skušajo različno versko podoživljanje uskladiti in si med seboj pomagati, da drug ob drugem odkrivajo lepote in vrednote vernosti.

KAKO NAJ POMAGAMO TAKIM DRUŽINAM?

Najprej moramo vedeti, kje bosta takšna zakonca živela. Če sta v župniji, ki je narodnostno tuja veri, mora biti naša prva skrb, da mati počasi začuti župnijski utrip. Tako ob župniji podoživlja vero in oblike vernosti, ki jih bo kasneje posredovala otrokom. Z očetimi navadno ni večjih »težav«, ker mož drugače živi vero kot žena. Njegova vloga pri verski in osebni vzgoji je še vedno, žal, drugotnega pomena.

Te misli so dobrodošle vsem tujcem, ki so se doselili v neki kraj. Skozi župnijo se lahko mimogrede vključijo v okolje in tako odstranijo občutek, da niso tu doma.

Mladinski zbor
Fran Venturini
iz Domja
pri Trstu
na reviji
Pesem
mladih

Gostovanje v Kanadi

GOSTOVANJE MLADINSKEGA PEVSKEGA ZBORA, DEKLIŠKE IN FANTOVŠKE SKUPINE »VESELA POMLAD« TER ANSAMBLA »ZVEZDE« Z OPČIN V KANADI

»Ufa, ma kaj bomo tle celih dvajsti dni?« se je slišalo 9. avgusta zvečer na letališču Marco Polo v Benetkah, potem ko se je urnik poletov na ekranu spreminjal: najprej 19.00 (odhod je bil predviden ob 17.31!), potem 21.00, nato 02.15, 03.00, nazadnje 02.30.

Boeing letalske družbe Air Canada je veličastno, kot bi mu ne bilo mar za nestrpno čakanje, pristal ob 01.40, ob 03.15 pa so si člani MPZ Vesela pomlad in ansambla Zvezde, zborovodja Franc Pohajač in spremljevalci iz sveta sodelavcev, poleg seveda ostalih 400 potnikov, končno zapeli pasove na težko pričakovanem letalu, ki naj bi vse prepeljalo v Toronto. Dvajsetdnevno gostovanje med Slovenci v Kanadi se je začelo počasi uresničevati.

Kaj kmalu pa so iz ust mladih pevcev privrele druge pripombe, kajti Boeing je moral pred Torontom pristati v St. John'su v Novi Funlandiji. »Kanada nas noče sprejeti. Ni nam usojeno, da poneseemo slovensko pesem v Kanado!« Prav slovenska pesem pa je zadonela v letalu med utrujenimi potniki, ki so radovedno prisluhnili mini-koncertu MPZ-ja, in je po peturnem čakanju v St. John'su pognala v zrak letalo, da je — tokrat zares! — ob 12.15 (kanadski čas) pristalo v Torontu.

HAMILTON

Slovenska pesem je vžgala prenekatera srca kanadskih Slovencev, ki so našo pevsko mladino z Opčin takoj ob prihodu sprejeli z veliko gostoljubnostjo. Prvi, ki je 58 Slovincem iz zamejstva na stežaj odprl vrata svojega doma, je bil pravzaprav župnik Franc Slobodnik. Dvanajst dni je bilo župnišče sv. Gregorija Velikega v Hamiltonu središče shajanja vseh pevcev in spremljevalcev Vesele pomladi in ansambla Zvezde, ki so sicer bivali pri slovenskih družinah. Bivanja pri družinah, s katerimi so gostujoči z Opčin navezali izredno tesne prijateljske stike, je bilo vsekakor bolj malo. Pevci in spremljevalci so se namreč zjutraj zbirali v župnišču, se z najetim avtobusom odpeljali na koncerte ali na ogled krajevnih znamenitosti ter se »domov« vračali šele pozno zvečer. Vedno so jih »doma« sprejeli topla beseda, skrb za katero koli potrebo, prijazen nasmeš in želja po medsebojnem spoznavanju in razgovoru v materinem jeziku. Časa za to pa je bilo večkrat premalo, kajti mladi pevci so bili stalno zasedeni pri uresničevanju načrtov celotne skupine.

Vsako soboto in nedeljo so MPZ Vesela pomlad, ansambel Zvezde in harmonikar Zoran Lupinc, ki je ob tej priložnosti sodeloval z ansamblom in tudi samostojno nastopal, ponesli slovensko pesem v razna slovenska kanadska društva. Program je bil sestavljen pod geslom »Spleti pesmi in vedrih melodij«. Na nastopih so ga oblikovali MPZ, DPS, FPS Vesela pomlad, ansambel Zvezde in harmonikar Zoran Lupinc. Svežino in navdušenje pa so nastopom dajale predvsem slovenske ljudske pesmi, ki

MPZ Vesela pomlad pred mestno hišo v Torontu

so jih Slovenci v Kanadi lahko slišali v različnih priredbah in zasedbah. Tamkajšnji Slovenci so si lahko med nastopi nabavili kaseto MPZ, DPS Vesela pomlad in ansambla Zvezde z naslovom »Leti pesem«, ki so jo pevci z Opčin posneli ob 10-letnici zborovskega delovanja aprila 1988. Poleg tega pa so na domove lahko ponesli spomin na srečanje s svetovnim prvakom na diatonični harmoniki (frajtonarci), Zoranom Lupincem, v obliki kasete »The world champion«.

Med bivanjem v Hamiltonu (od 10. do 22. avgusta) je MPZ nastopil najprej v Slovenskem narodnem domu Lipa park v St. Chatharine's z enournim večernim koncertom, kateremu je sledil ples z ansambлом in harmonikarjem. Tu je pevska skupina z Opčin doživela zelo prijazen in izredno gostoljuben sprejem s strani predsednika doma in vseh prisotnih. Nepozabni dan pa je bila nedelja, 14. avgusta: v Pomurskem društvu Večerni zvon v Torontu sta MPZ in ansambel Zvezde sodelovala pri jutranjem bogoslužju, ki je sklenilo izredno dobro obiskan Marijanski shod. Popoldne pa se je na veliki zeleni farmi Pomurskega društva zbralo okrog 1.800 ljudi, ki je prisostvovalo koncertu ter se zvečer zabavalo in plesalo ob zvokih ansambla Zvezde in harmonikarja Zorana Lupinca. Slovenska ljudska in umetna pesem ter narodno-zabavna glasba sta tako prevzeli prisotne, da so še dolgo po nastopu navdušeno zatrjevali »all very good«.

Bivanje v Hamiltonu so gostujoči zaključili z nastopom v Slovenskem parku v soboto, 20. avgusta, slavnostni poslovilni koncert pa je bil v nedeljo, 21. avgusta v župnišču. Zjutraj je MPZ pel pri maši v slovenski župnijski cerkvi sv. Gregorija Velikega, popoldne pa je bil v župnijski dvorani na sporedu nastop mladih pevcev in ansambla, ki so se s slovensko pesmijo uradno zahvalili in poslovlili od župnika Slobodnika in od družin, ki so gostile zbor, ansambel in spremljevalce.

Med bivanjem v Hamiltonu so pevci spoznavali tudi okolico: naravne lepote (mogočne Niagarske slapove, slikovita Tisočera jezera - Thousand

islands, zelene Botanične vrtove - Royal Botanical Gardens), kulturne znamenitosti (največje slovensko romarsko središče v Midlandu, Huronski indijanski muzej, hamiltonsko katedralo in mestno palačo ter Dunderdune castle), odkrili pa so tudi podjetnost tamkajšnjih Slovencev (ogled dveh tovarn, katerih lastniki so prav Slovenci, in prekmurske farme-prašičereje) ter nekaj časa posvetili tudi nakupovanju po ogromnih trgovinah Eaton's in Simpson's in razvedrilu (obisk zabavišča Marineland).

TORONTO

Selitev iz Hamiltona v Toronto 22. avgusta je bila za mlade pevce nekoliko travmatična zadeva, kajti zapustiti smo morali kraje in ljudi, ki so nam postali že domači. Kaj kmalu pa je skupina navezala tesne prijateljske stike tudi z družinami, ki so pevce in spremljevalce gostile v Torontu. Tudi tukaj je šla zasluga za dobro počutje v prvi vrsti duhovnikom, še posebej g. Tomažu Mavriču, ki je skupino z Opčin sprejel v župnišču in poskrbel, da so bili tamkajšnji slovenski skavti in skavtinje stalni spremljevalci gostujočih med bivanjem.

Zadnji teden gostovanja je bliskovito minil: v torek je bil na vrsti pomemben nastop pri sprejemu na županstvu v Torontu. Temu je sledil enourni koncert na City Hall Squaru, tj. na glavnem torontskem trgu pred mestno palačo. Ta nastop, ki ga je sicer nekoliko motilo slabo vreme, je delno snemala tamkajšnja televizija. Po napornem koncertu se je skupna okrepcala v župnišču Marije Pomagaj. Zelo gostoljubno je namreč pevski zbor, ansambel in spremljevalce sprejel župnik Anton Batič, ki je bil med drugim zvest navijač skupine med njenimi nastopi v Torontu.

V sredo, 24. avgusta so se mladi pevci brezskrbno zabavali v velikem

Ansambel Zvezde v Kanadi avgusta 1988

zabavišču Wonderland, v četrtek pa sta zbor in ansambel doživela prisrčen sprejem v Starostnem domu Lipa. Koncertu je prisostvovala sicer maloštevilna starejša publika, ki pa je nastop spremljala z veliko človeško toplino.

Petek je bil posvečen še zadnjemu ogledu Toronta; skupina se je zjutraj povzpela na najvišji stolp na svetu, tj. na torontski CN Tower, popoldne pa si ogledala Science Center.

V soboto, 27. avgusta je zbor nastopil v torontskem Primorskem društvu Simon Gregorčič s koncertom, kateremu je sledil ples, ki je za navdušene prisotne trajal do poznih ur. V nedeljo sta zbor in ansambel nastopila na proslavi Baragovega dne v Slovenskem letovišču: zjutraj je zbor ob spremljavi ansambla sodeloval pri bogoslužju, popoldne pa nastopil v tamkajšnjem Baragovem domu, kjer je z daljšim koncertom sklenil svojo turnejo med Slovenci v Kanadi.

Naslednjega dne, 29. avgusta je bilo v župnišču slavnostno poslovilno kosilo v »režiji« in prisotnosti g. Tomaža Mavriča, g. Tineta Batiča in vseh župnijskih sodelavcev, ki so številno skupino gostujočih z Opčin med bivanjem v Torontu spremljali povsod. Ob poslavljanju se je utrnila marsikatera solza; v avtobusu, s katerim se je zbor peljal na letališče, pa so mladi pevci kar »skupinsko« bruhnili v jok. Polni nepozabnih doživetij s kanadskimi Slovenci so se ob 21. uri vkrcali na Boeing 747 in odleteli s sveta, v katerem so pustili del svojega srca.

POVRATEK IN NEPOZABNI VTISI

Letalo je pristalo na letališču v Benetkah naslednjega dne ob 11.23. »Gostovanja je konec. Doma smo.« V mislih pa so še kanadski »starši«, družine, prijatelji, župnišča, ganljiva srečanja med nastopi s tamkajšnjimi Slovenci, ki so se z bridkostjo spominjali na svoj rodni kraj v matični domovini; v ušesih še odmeva navdušeno vriskanje kanadskih prijateljev med plesi z ansamblom Zvezde, koncerti pri ljudeh, ki jim je prepevanje slovenskih pesmi pomenilo vračanje h koreninam, iskanje, hrepenenje po slovenski besedi, ki jo je Kanada pokrila z debelo plastjo angleščine...

Teško je povedati z besedami, »kako« je bilo. Mislim, da se je uresničilo to, kar je zborovodja MPZ Vesela pomlad g. Franc Pohajač povedal pevcem v opozorilo in spodbudo pred odhodom v Kanado: »Vsak naj se zaveda, da je cilj gostovanja tamkajšnjim Slovencem posredovati pesem, ki jih bo razvedrila in navdušila. Povsod, v vsakem okolju, naj bo pripravljen zapeti, četudi morda eno samo pesem. Kadarkoli bomo peli, dajajmo vtis, da nas pesem združuje, da smo v njeno moč prepričani. Če bo iz naših src in lic žarela pesem, nas bodo gostitelji veseli in iskreno nam bodo hvaležni.«

Ganljivo poslavljanje pred odhodom iz Kanade je najočitnejši dokaz, da bivanje med kanadskimi Slovenci ni bilo le gostovanje. Bilo je mnogo več: medsebojno darovanje in sprejemanje nasmehov, pogledov, objemov, solza, odsev neizrekljivih in neizrečenih želja, hrepenenj, občutkov... Bogastvo notranjega sveta slehernega človeka se je v Kanadi preko slovenske pesmi razlilo na druge: mlada srca z Opčin so postala eno s Slovenci v Kanadi... Ne, to ni bilo le »gostovanje«. Bilo je mnogo več...

Rajska ptica

Ko so leta 1949 v najdišču na Pristavi pri Bledu v nekem staroselskem ali tudi staroslovenskem grobu iz druge polovice 6. stol. naleteli med različnimi najdbami tudi na zaponko, ki spominja na pava, so jo uvrstili med poznoantične krščanske simbole, najdeno med drugimi predmeti, kakor srebrni uhani, pisana ogrlica iz jantarjevih in steklenih jagod, ki so pripadali mlademu, okoli 25 let staremu dekletu. Takšna najdba je dokaj redka, kakor ugotavljajo arheologi, za 6. in 7. stol. in da najdemo le še kakšen primer po bolj odmaknjenih dolinah v Alpah. Okrasna zaponka ima velikost 5,4 cm po dolžini in 4,1 cm po višini. Hrani jo Narodni muzej v Ljubljani.

Zaponka z Bleda predstavlja nedvomno rajsko ptico, ki jo že iz časov pred antiko ponazarja največkrat pav. Toda kakšen je ta antični in potem zgodnjekrščanski simbol? Ali gre mogoče tudi za slovenski znak, ki smo ga bili prevzeli od tkm. staroselcev, ali pa ohranili, če smo Slovenci sami tisti staroselci, na katere raziskovalci naše preteklosti nenehno zadevajo, ne da bi ob njih dognali kake slovanske novoselece? V tem primeru bi bil znak rajске ptice domač, slovenski.

Antična in zgodnjekrščanska simbolika rajске ptice temelji na pavu, ki je po svoji lepoti in razkošju bajnih peres najlepši izmed vse perjadi. Pav izhaja iz Indije, kjer so ga že v stoletjih pred našim letoštetjem udomačili in gojili po kraljevskih vrtovih. Zaradi svoje lepote in bogastva blesteče srčastih peres, ga je indijska domišljija ovila z legendami. V njem so Indijci videli sončno ptico, znamenje nesmrtnosti. Budistična umetnost je pava upodabljala kot svetlobno bičje, in mu v kljun nadevala kačo, tj. simbol zlih sil, nad katerimi pav oz. sile svetlobe zma-

Udeb ali po domače »rajska ptica«
z razprto kronco

gujejo. Indijski Budha je večkrat upodobljen kot kralj, ki jaha na pavu, čigar rep je na široko razprt in kralja kot nekakšna avreola svečano obdaja.

Po trgovskih poteh so pava že dokaj zgodaj zanesli v Sredozemlje, saj se že v 5. stol. pr. Kr. pojavi pri Grkih kot sveta ptica, posvečena Heri, materi bogov. V velikem številu so pave gojili še zlasti v vrtovih njenega templja na otoku Samos. Herino znamenje je bila podoba pava z žezlom prek hrbta.

V rimske vrtove so pava vpeljali šele eno stoletje pred Kristusom, toda takoj je postal izredno priljubljen. Njegovo lepoto rimski pesniki in pisatelji večkrat omenjajo. Tako Plinij v svoji *Historia naturalis* (X, 22), ki navaja med drugim, da pav v jeseni izgubi svoje perje, spomladi pa mu lepa peresa spet zrastejo. Kot sveta ptica je pav pripadal rimski boginji Junoni, kakor je pripadal Jupitru orel. V tem svojstvu je bil orel znamenje rimskega cesarja, pav pa znamenje rimske cesarice.

V zgodnjem krščanstvu je pav postal simbol Vstajenja. In ko je sv. Avguštín, eden izmed cerkvenih očetov, zapisal v *Civitas Dei*, da pavje meso ne

gnije, je pav ponazarjal večno življenje, nesmrtnost in neminljivo pomlad v rajskih vrtovih. Ponekod v zgodnjem krščanstvu je zaradi krožno razprtega repa predstavljal sončno kroglo in zaradi očesnih peres tudi zvezdnato nebo, kot prisposodbo božjega stvarstva.

Najpogosteje pa je bil prisposodba nesmrtnosti in večnega življenja v rajskih vrtovih, zato se njegove upodobitve nahajajo najbolj pogosto na nagrobnikih, mozaikih in po katakombah. Vsa ta obširna simbolika se je strnila zgolj na podobo pava. Po starokrščanskih krstilnicah že sam na sebi predstavlja rajski vrt, ki se novokrščencu odpre s prenovo v milosti božji po krstu. Upodobitve pavov s kelihom in grozdjem pa so predstavljale doživetje nadzemske sreče in nebeško osvežilo ob uživanju Evharistije. Obstajajo pa tudi pogoste podobe pavje dvojice, pi-joče iz vrča, ki ponazarja živo vodo.

Okrasna zaponka s Pristave pri Bledu združuje nedvomno krščansko simboliko pava. Obenem pa nosi še dve znamenji, po katerih je zares edinstvena v evropskem merilu. Ti znamenji sta dva posebna lika, trikot in krog s piko.

Noge te ptice so namreč povezane v trikotnik, ki je v krščanstvu znamenje troedinega Boga, ker je vsaka njegova stranica obenem povezujoča in združujoča prvina. Znamenje trikota najdemo tudi na starokrščanskih nagrobnikih. Po pričevanju sv. Zenona iz Verone so v prvih stoletjih krščanstva podarjali novokrščencem broše z znakom trikota, ki naj bi jih spominjal, da so bili krščeni v znamenju presv. Trojice. V teh trikotih se je pogosto nahajal Kristusov monogram ali pa črki alfa in omega.

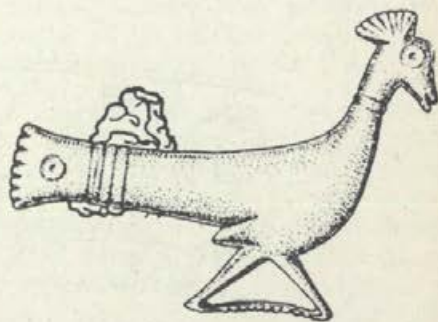
Krog s piko, ki ga ima blejska ptica odtisnjena na repu, pa je najbolj popoln lik, ki nima ne začetka ne konca, nič takega, kar bi bilo večje ali manjše, spredaj ali zadaj. Odraža popoln mir in obenem največjo napetost. Vsled tega je simbol absolutne priučujočnosti in vsemogočnosti božje. Istočasno pomeni krog, v katerem se krož-

nica nenehno vrača na svoj začetek, tudi vesoljni krogotok in izraz najvišjega, vse življenje obvladujočega zakona, in s tem simbol nesmrtnosti, ki se kaže v tem, da se iz umirajoče narave vedno znova obuja in poraja novo življenje.

V krogu je pika, ki pomeni število ena, simbol nedeljive celote, osnova vseh števil. Iz enice se porajajo vsa druga števila, brez nje ni množice, sama pa je izven tega. Zato je bila enica že v zgodnjem krščanstvu simbol najvišjega Bitja, čigar moč je utemeljila vesoljstvo.

Značilni znaki, ki jih ima rajska ptica z Bleda, kažejo na njeno antično in zgodnjekrščansko simboliko. Vprašanje pa je, ali prihaja tudi sama rajska ptica kot simbol iz Indije, ali pa je bila že poprej poznana v Evropi, in se je kasneje poistovetila z indijskim pavom, zaradi njegove izredne lepote?

Da si človek vse duhovno že od davnina ponazarja s podobami iz stvarnega sveta, leži že v njegovi naravi. Ljudje so si duhovna bitja, genije, božanstva, že od najstarejših časov predstavljali kot krilata bitja in jih kot takšna upodabljali. O tem pričajo upodobitve iz egiptovskih grobnic, besedila babilonskih bajk itd. Stari Grki so si človekovo dušo zamišljali kot krilato senco, ki ob njegovi smrti zapusti telo. Takšna predstava se je v ljudskem izročilu ohranila vse do danes, in tudi pri Slovencih so stari ljudje pripovedovali otrokom: ko človek umre, zleti v nebo golobica.

Bled - Rajská ptica

Ptice na nebu pa so že iz predzgodovine odsev nadnaravnega, duhovnega sveta in onstranskega življenja, v kateri je človek od zmeraj veroval. O tem nam prav zgovorno pričajo upodobitve ptic, zlasti v obdobju umetnosti situl, ki je za časa železne dobe, imenovane Hallstatt, v 6. in 5. stol. pred Kr. cvetela na območju vzhodnih in osrednjih Alp ter spodnjega dela Padške nižine. Ta umetnost je pripadala Venetom. Na znamenitih situlah, tj. obrednih vedricah iz bronu, so vtolčeni prizori, navadno v več nizih: prizori iz družabnega življenja, vojščaki, domače in bajeslovne živali. Vmes najdemo podobe ptic, med katerimi bi spoznali orla, krokarja in raco, večinoma pa so zgolj splošne upodobitve ptic.

Na situli, ki nosi danes ime Providence, je upodobljeno pravo češčenje ptice, ki ima gotovo božanski značaj; na situlah iz najdišč Vače in Magdalenska gora nastopajo ptice v različnih prizorih, podobno na obredni kanglici oz. cisti iz Eppana pri mestu Bocen na Južnem Tirolskem, itd. Med upodobitvami na pasni sponi z Magdalenske gore pa vidimo tudi ptico s kačo v kljunu, ki jasno odraža starodavno prispodobno boja med silami svetlobe (ptica) in silami teme (kača), in s tem zmagovanja dobrega nad zlím.

Ptice so v tem vesoljnem spopadu znamenje neba, svetlobe in dobrega, ti stega raja, ki si ga evropski človek zamišlja kot nebesa, poveličanje, in kot božjo slavo, glorio, kot petje angelskih zborov. Prispodoba raja na starem Vzhodu pa je bil čudovit vrt, katerega

je ponazarjal pav. Predstava o raju v prispodobni čudovitega vrta tudi s krščanstvom ni prodrla v zavest evropskega človeka, kateremu je narava s potoki, travniki in gozdovi, v primeri s puščavskim Vzhodom, nekaj vsakdanjega.

V ljudskem izročilu, tudi slovenskem, se je ohranila nekoliko drugačna predstava raja, poosebljenega v rajski ptici. In sicer o pojoči rajski ptici, ki ustavi čas. Stara slovenska ljudska pesem z naslovom »Menih in rajska ptica« zapisana na Ravnici nad Gorico, v Mirnu pri Gorici, v Kropi na Gorenjskem, v okolici Brežic na Stajerskem in najbrž še kje, pripoveduje naslednje:

Eppan - Rajska ptica na situlah 5. stol. pr. Kr. (umetnost Venetov)

V nekem kloštru je bil med mladimi tudi star menih, ki je želel zvedeti, kako je v raju. Prišla je mlada ptičica, ga peljala v zeleni gozd, se vsedla na lipico in mu prepevala. Potem pa je menih želel še enkrat v kloster, da drugim pove, kako lepo mu je bilo. Tu pa je zvedel, da je poteklo že tri sto let, odkar je bil odšel. V starih letopisih so ga vpisali kot izgubljenega. On pa je mislil, da je ptičico poslušal samo pol ure.

Providence - Rajska ptica

Značilno je, da se je v slovenskem izročilu ohranil naziv »rajska ptica« na Vipavskem za vrsto, ki ji sicer največkrat rečejo udeb (Upupa epops), pa tudi bud, butej, mutec, hubkač, smrdokavra, smrdela in še kaj. Slednji imeni zaradi tega, ker njeni mladiči razširjajo neprijeten vonj, da se branijo pred plenilci. Na Vipavskem pa pravijo tej ptici tudi »pav« ali »božji ptič«, na Krasu tudi »božji petelinček«. Naš znani naravoslovec Fr. Erjavec nam o njem poroča v svojem delu »Živali v podobah« že v prejšnjem stoletju in pravi: »Največ se ponaša z lepo, dva palca dolgo, črno in belo zarobljeno pernat krono, katero more po svoji volji položiti po glavi in jo spet privzdigniti.«

Se bolj značilno pa je, kar nam Fr. Erjavec navaja o ljudski veri, ki se naša na to ptico: »...po tem se da soditi, da je bil udeb Slovincem nekaj prerokovalen ptič; naši dedje so imeli tudi prazno vero, da se v udebovem gnezdu najde čudodelen kamen, ako kdo ta kamen spečemu človeku dene pod glavo, mu ta vse svoje skrivnosti razodene; drugi spet pripovedujejo, da udeb pozna neko travo, s katero se mora vsaka ključavnica odpreti brez ključa; tudi imajo vero, da udebovo srce in jetra človeka uspavajo ter mu prijetne sanje privabijo. Iz vsega tega se vidi, da je bil udeb našim pradedom skrivnosten ptič...«

Presentljivo pri vsem tem je, da znamenita rajska ptica z Bleda nikakor ni pav, temveč prav stiliziran udeb, četudi brez dolgega kljuna.

Očitno je, da gre v primeru rajske ptice v slovenskem izročilu za nadaljevanje antičnega izročila. Podobno kot v nekaterih svetniških legendah: o sv. Luku, ki da je ubil svoje starše (junak Ojdip); o godcu, ki gre pred pekel reševat svoje drage (pevec Orfej gre po Evridiko); sv. Anton opat, ki gre v pekel po ógenj za ljudi, ki zmrzujejo (junak Prometej) ipd.

Pisatelj Janez Trdina nam v svojih Bajkah in povestih o Gorjancih sporo-

ča o Rajske ptici, zgodbi, v kateri naslika bogastvo rajskega vrta, v katerega je zašel dobri grof:

»Ta kraj je bil najlepši gaj, kakršnega ni videl ne v domačih ne v tujih deželah. Z dreves so visela zlata jabolka, iz debel se je cedil iz nekaterih med, iz nekaterih dišeče kadilo; prelepo je dišalo v tem gaju vse: trava, cvetice in celo listje na drevju. In če je grof pogledal na zemljo, se je le sketalo okoli njega brez števila bistrih studencev... V senci krasnega gaja je bilo tiho, za čuda tiho. Poskakovala je od veje do veje samo ena ptičica. Nihče ne bi rekel, da je ptičica lepa, ako ne bi imela zatega kljuna. Ali še lepši, stokrat lepši od zatega kljuna je bil nje mili, sladki glas, katerega se grof ni mogel naslušati...«

Vače - Rajska ptica

Pisatelj Janez Trdina je nekoliko oblikoval ljudsko izročilo, sicer pa je motiv o pojoči ptičici v raju pristen, ljudski. Tudi v tem primeru je grof mislil, da je ptičico poslušal tri ure, minilo pa je trideset let.

Upoštevač ohranjene motive o pojoči rajske ptici v slovenskem ljudskem izročilu, njeno poistovetenje z udebom in ohranjena imena, da gre za rajske, božje ptice, je očitno, da gre za antični ali še starejši simbol, ki ga je potem prevzelo krščanstvo. Rajska ptica je postala tako eno izmed znamenj slovenskega izročila.

Tisoč otokov

Tisočeri kanadski otoki so ostanki iz ledene dobe. Takrat so nastala kanadska Velika jezera. Zdaj pa mimo teh otokov teče voda proti Atlantskemu oceanu.

Prvi prebivalci teh Tisoč otokov so bili Irokezi, Indijanci, in sicer plemena Mohawk, Oneidas, Onendaga, Seneca in Tuscaroras. Indijanci so te otoke imenovali Manitonna, kar pomeni »Vrt velikega duha«.

Samuel de Champlain, slavni francoski raziskovalec, je prvi odkril to otočje leta 1600. To pot so potem uporabljali francoski trgovci, imenovani »Coureurs de Bois«, po slovensko bi jim rekli »gozdni tekači«. Pri njihovem prodiranju na zahod so trgovali s kožami, ki so jih potem prodajali v takratni francoski koloniji Mount Royal, tj. današnji Montreal.

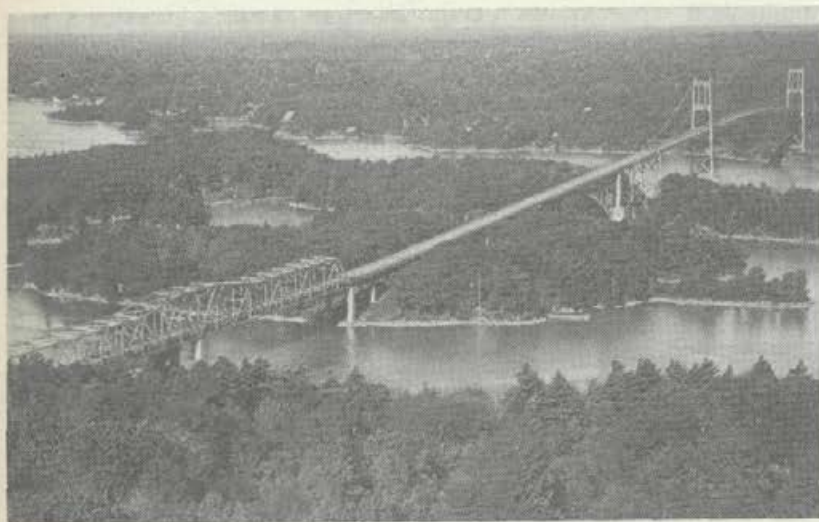
Ti otoki so nudili varno zavetje potnikom, predno so šli preko brzic Long Saults ali pa potem, ko so se vračali. Marsikdo je v teh vrtincih končal

svojo življenjsko pot. Zato so se jih trgovci bali.

Kmalu pa so te Tisočere otoke izvohali morski razbojniki. Napadali so trgovce, ki so se obloženi s krznom vračali proti Montrealu.

Sedemletna vojna med Anglijo in Francijo je povzročila precej žalosti na teh otokih. V 17. stol. so Angleži zasedli Quebec in tako imeli kontrolo nad Velikimi jezери. Pomagali so jim pa Irokezi. Na teh otokih so zgradili trdnjave tako Angleži kot Francozi. Bili so to kraji hudih bojov. Po angleški zmagi so krožile legende o zakopanih francoskih zakladih na nekaterih otokih in o potopljenih francoskih ladjah v ožinah med otoki.

V času vojne za neodvisnost Amerike so prišli na te otoke ameriški Loyalisti, ki so se umaknili iz vzhodnih predelov. Tako so prav ti ljudje pomagali Angležem med vojno leta 1812. Spet so bili otoki prizorišče bojov. Znan je zlasti napad na vas Gananoque. Na

Pogled na most med Kanado in ZDA

sveti večer 1814 je bila podpisana pogodba v Ghentu. Od tedaj ne smejo več pluti vojne ladje po reki Sv. Lovrenca. Samo leta 1860 so ta mir skalili Fenian napadi. Od takrat pa kraljuje mir nad »Vrtom velikega duha«.

To otočje so Angleži temeljito premerili in organizirali. Vsak otoček je dobil ime po angleškem admiralu, bitki ali ladji. Vseh otokov je okrog 1.800. V začetku tega stoletja so se na številnih naselili ameriški bogataši v svojih razkošnih hišah. Imeli so tudi precej zasebnih klubov. V času depresije (1930-1935) pa so mnogi propadli, nekaj se jih je pa le še ohranilo do današnjih dni.

Danes imajo na teh otokih svoje poletne domove Kanadčani in Američani. Med prebivalci obeh držav vladata prijetno vzdušje in mir.

Če bi indijanski poglavar Manitou imel to srečo, da bi mu bilo dovoljeno še enkrat obiskati svoj rojstni kraj, bi izbral Gananoque, kar pomeni v indijanskem jeziku »Kraj zdravja in sreče«.

Razveselilo bi ga, kar bi videl v Gananoque. Še vedno je to kraj zdravja in sreče poln prijaznih ljudi. Dostope krasijo lepe mojstrovine iz granita. Ti vhodi so vedno odprti. Spremenil se je le prostor, kjer so nekoč trgovali. Nič več ne zamenjujejo kož za druge potrebščine. Sedaj je tu eno najlepših trgovskih središč v Ontariju. Naprodaj

so najboljše porcelanasti in volneni izdelki in še mnogo drugih stvari. Nič več ni treba pluti s čolnom iz brezovega lubja skozi kanale in ožine pri Gananoque. Na voljo je razkošna ladja, s katere se lahko občudujejo lepote teh otokov.

Nič več ni treba iskati počitka v tradicionalnem wigwamu. Ponujajo se hoteli in moteli z odlično postrežbo. Ni treba več loviti rib. V vodi jih je sicer še dosti kot nekoč. Tudi je odveč lov na jelene in race z lokom in puščico. Dovolj je hrane v lepih gostilniških prostorih. Prijetno je voziti čolniček med temi Tisočerimi otoki in se zabavati z balinanjem namesto s starimi indijanskimi igrami. Izbira je velika: gledališča, pevski zbori, letala, tekmovanje s čolni, plavanje, smučanje povodi. Nekateri otočki so še prav taki kot za časa Indijancev. Manitou bi užival v prosti naravi in znova doživil svojo mladost na teh prelepah otokih.

V zalivu Polmesec na otoku Bostwick je lepa kapelica. Včasih so tu Indijanci drobili svojo koruzo in prepevali. Zdaj je pa kraj, kjer se zbirajo k molitvi. To bi gotovo razveselilo staro indijansko srce. Ob odhodu bi dvignil svojo bakreno glavo proti nebu in se s svojim čudovitim pokrivalom zahvalil Vsemogočnemu, da je ohranil Tisočere otoke še vedno kot »Kraj zdravja in sreče« in »Vrt velikega duha«.

Pogled na počitniške hišice »weekend«

Križpot - zaselek pod Mačkoljami

O Mačkoljah se pogosto beleži to in ono v kakem časopisu, reviji, brošuri... Kljub temu se dogaja, da te kdo preseneti z vprašanjem: »Kje pa so Mačkolje?« No, da je to vas na Tržaškem, še gre; da ni to kraj na Krasu, tudi marsikdo ve. Mogoče je komu znano tudi, da spada vas v dolinsko občino. Po tem bi sklepali, da so Mačkolje vas v tržaškem Bregu. Prav natančno pa ni tako, kajti v Mačkolje moraš onstran Brega. Iz Doline te pelje pot po bregu, tj. po vzpetini, ki ji pravijo krajani kar Brda, po klancu Preganci do prelaza »Pri pilu«, ki je bil nekdanjim Istranom dobro znan. Ko so namreč hodili razni prekupčevalci, kmetje in kmetice pa tudi delavci iz severno-osrednjega dela Istre (od Kubeda do Buzeta) v Trst, so šli vedno tod s svojimi osli in vozmi. Od tu so po dolgi poti vendarle zagledali Trst in se oddahnili, ker jih je čakalo še malo poti do cilja, le še pol-drugo ali dve uri hoda.

»Pri pilu« stoji danes mnogo novih hiš. Kar zelo se je vas razširila v to smer. Jedro vasi, pravo nekdanje že istrsko vaško naselje pa je razpostavljeno ob ozkih cestah, ki so speljane skozi vas — najprej gre doli ena sama do lipe, kjer se razcepi v tri vzporedne smeri: v desno po Klancu navzdol, v levo navzgor na Ulico, po sredi pa ravno proti cerkvi. Na križišču se zopet združijo v eno cesto, ki pelje po Usladeščih in po Skarsih na Križpot.

Križpot je danes že kar velik zaselek v dolini pod vasjo. Svojčas (in to ni tako daleč nazaj) je bil tod, po tej Osapski dolini, od Oreha do Križpota in še naprej proti Ospu, svet zamočvirjen, ob dežju večkrat precej poplavljen.

Tedaj pa, ko je župnikoval v Ospu dekan in deželni poslanec Josip Kompara, se pravi v prvih letih našega stoletja, se je prav po njegovi zaslugi bonificirala ta slikovita dolina. V KolGMD (1926) beremo o tem sledeče:

Pogled na hiše
novega naselja
Križpoti
pod Mačkoljami

Ko je prišel Kompara v Osp, je bila vsa dolina od Gabrovice do morja za poljedelstvo neporabna, ker so jo hudourniki vedno poplavljali. Zasluga župnika Kompare je, da sta država in dežela tako uredili hudournike in tako bonificirali nad 4 km dolgo dolino, da je danes ta pokrajina pravi raj...

Josip Kompara ima torej zasluge, da se je voda iz grap in hudournih potokov zbrala v lepo urejeno rečno strugo. Novo nastali reki pravijo domačini kar Reka. V njej so desetletja mačkoljanske žene-perice prale perilo tržaške gospode. Parcele na prej močvirnatih dolinskih tleh so se zdaj kmalu uredile v rodovitne njive, po katerih so lastniki zasadili posebno veliko češnjevih dreves. Na njive onkraj reke je bila speljana čez zidan most, cesta, ki pripelje iz Mačkolj naravnost preko Križpota. Tam ob gozdu se je že nekdanj po urejeni ozki strugi pretakala voda na mlinška kolesa v »Malnerjevem mlinu«. Malnerji so bili Mačkoljani in so v svojem mlinu v »valah« bivali in delali izmenično vsak po en teden. Po bonificirani in zares rodovitni Osapski dolini je bila speljana še ravna cesta od Oreha gor ob Ospu in v klanec po Gabrovici do Katinare pod Črnim Ka-

lom. Cesta je bila potrebam primerno široka, a seveda makadamska, peščena — »bela cesta«. Ob tej ravni cesti na Križpotu so začele nastajati nove hiše.

Prva hiša na Križpotu je zrasla leta 1912. Sezidal si jo je Roko Slavec, po domače Pedon. Po poklicu je bil čevljar, a je svojo pridnost usmeril v gostilniško delo. Tako je gostilničaril že v manjši hiši sredi Mačkolj. V novi hiši na Križpotu pa je seveda odprl novo in lepo gostilno. Izkazalo se je, da je mož vedel, kje se je tedaj to izplačalo. Bila je pač tisti čas Pedonova gostilna edina hiša na Križpotu, edina hiša ob dolgi poti od Oreha do Ospa, edini kraj, kjer so se mogli ob počitku tudi okrepčati že omenjeni potniki, delavci in mali trgovci, ki so šli v Trst ali se od tam vračali.

Križpot pa je ime zelo primerno za kraj, kjer se cesti križata ali sekata v obliki križa. Istočasno sta cesti tudi meja med mačkoljansko in prebeneško srenjo. Roko Slavec-Pedon iz Mačkolj se je v svojo novo hišo na Križpotu preselil pravzaprav na prebeneško stran. Tako so na občini vpisali, da biva na »prebeneškem Križpotu«. Ita-

KD Mačkolje je priredilo Dan kulture. Na sliki: nastop otroškega zbora Slovenski šopek

lijansko so začeli imenovati kraj »Crociata di Prebenico«.

Za Pedonovo hišo-gostilno je kmalu zrasla še druga hiša, ki jo je sezidal Emil Tul (Čukarjev) takoj po prvi svetovni vojni (1919 ali 1920). Naslednji dve hiši, ki sta zrasli na Križpotu, sta bili posledica požiga Mačkolj po fašistih leta 1921. Sezidala sta ju pogorela lastnika Dreja Šturman (Malmenov) na prebeneški strani in Tone Smotlak (Preščen) na mačkoljanski strani, na svoji njivi ob novi cesti pod vasjo. Tako so rasle v »valah« ob Križpotu hiše druga za drugo. Do začetka druge svetovne vojne jih je bilo že devet. Vsi lastniki so bili Mačkoljani, ki so se preselili iz vasi v strmem bregu v lažje življenje na ravnem zemljišču. Mačkoljani so iz svoje revne vasi skoraj z zavistjo gledali na one v »valah« oziroma na Križpotu, ker so bili povsem na boljšem: imeli so vedno pitno vodo, ki so jo zajemali iz vodnjaka vsak pred svojo hišo; imeli so kratko in ravno pot do reke za pranje perila; imeli so v soseščini svojega doma lepe njive; imeli so končno ravno cesto do Trsta, kamor so se mogli peljati kar s kolesi. Prebivalci na Križpotu so se očitno

zavedali svoje »gosposkosti« in so se temu primerno kar prevzetno obnašali v odnosih do Mačkoljanov.

Po drugi svetovni vojni so kmalu začele rasti nove hiše ob Križpotu. Najprej so jih zidali samo Mačkoljani, ki so še vedno hodili tja doli »na boljše«. Tedaj se je življenje na Križpotu še izboljšalo, saj je do tja vozil tudi avtobus, ki po še neurejenih klancih v Mačkolje in po ozkih cestah ni mogel kar tako skozi vas.

Začeli so pa prihajati na Križpot tudi italijanski prebivalci. Prvi so prišli tisti, ki so se poročili z domačinkami. Kmalu pa se je zgodilo, da so Mačkoljani prodali zazidljive parcele, na katere so postavili svoje nove domove čisto tuji ljudje. Zgodilo se je tudi, da so se nekateri domačini potujčili in kot taki bivajo zdaj v svojih velikih in novih hišah v »valah« oziroma Križpotu.

Danes šteje Križpot trideset hiš, izmed katerih je ena kasarna orožnikov-mejnih stražnikov. Štiri ali pet družin je povsem italijanskih, petnajst družin je še čisto slovenskih, ostale pa so narodnostno mešane.

Po drugi svetovni vojni je stekla me-

Dvojezični napis
novega naselja

ja ravno skozi Križpot, tako sta dve hiši ostali na jugoslovanski strani in sedaj pripadata sosednji vasi Osp. Meja je tudi odrezala most čez reko od ustrezne ceste in v zameno za to so že ob nastajanju mejnih problemov zgradili nov most nižje na Reki, kjer se kraj ledinsko imenuje Močvere. Mejni prehod na Križpotu ni mednarodni, a moreš tu prečkati mejo s prepustnico.

Na samem Križpotu stoji velika tabla, na kateri beremo, da spada kraj

v občino Dolina, ki je pobratena oziroma prijatelj občin Kočevje, Milje, Koper, Sežana in Marzabotto. Ob vstopu v to novo vasico so table z napisom KRIŽPOT - CROCIATA (Občina Dolina). Do Križpota pa kažejo ob raznih križiščih smerokazi z istim napisom.

Nekaj pa še manjka v tej novo nastali vasici Križpot. Ravno ob križpotju bi morali domačini čimprej postaviti primerno kapelico, da bo tako dobil ta kraj tudi potrebno versko obeležje.

M. PERAT

Sv. Višarje

Sv. Višarje spadajo med najbolj priljubljene božje poti. Ležijo na stičišču treh narodnosti: slovanske, germanske in romanske ter so poleg tega najvišja Marijina božja pot v Evropi.

ZAČETKI ROMARSKÉ POTI

Začetki te božje poti, ki segajo v leto 1360, niso povsem jasni. Legenda pripoveduje, da je neki pastir iz Žabnic v grmu na vrhu hriba našel lesen kip Matere božje, okoli katerega so klečale ovce, ki jih je brez uspeha iskal vsepovsod po gori. Ob tem pogledu je tudi pastir pokleknil, nato pa vzel kip ter ga odnesel v župnišče v Žabnice.

Župnik je sklical vaščane in jih spraševal, kdo izmed njih je zanesel kip na goro, toda nihče ni vedel ničesar o tem. Zato je župnik kip dal pod ključ, toda naslednje jutro je ta že spet bil na vrhu gore. Ker se je to še večkrat ponovilo, je župnik odšel k patriarhu v Oglej ter mu povedal, kaj se dogaja. Po daljšem premisleku je patriarh ukazal, naj na kraju, kjer so našli kip, sezidajo cerkev, kip pa naj postavijo na oltar.

Tako se je tudi zgodilo. Cerkevica je seveda bilo zelo majhna; domnevajo, da je obsegala prostor, kjer stoji današnji prezbiterij, saj ni bilo lahko zidati

na taki višini, kamor je bilo treba vse potrebno znesti. Iz tega časa se omenja tudi prvi čudež in sicer naj bi bil v hipu spregledal mož, od rojstva slep, ki je ozdravel v trenutku, ko je izrazil željo, da bi rad pomagal pri zidanju cerkve.

Na Sv. Višarje je ljudstvo že od

ALBERT MIKLAVEC

SVETE VIŠARJE

*Marija, si Višarje si izbrala
od vekov že za prestol med gorami,
da vedno bi prebivala med nami
in nas pred zlom ljubeče varovala.*

*Nešteto romarjev si že spoznala,
ki prihiteli k Tebi so s solzami
v očeh, kot gre otròk zaupno k mami,
da bi jim pot v nebesa pokazala.*

*Z globoko vero, z delom oznonjenim
vseh Žabničanov cerkev je nastala,
zavetje mnogim dušam izgubljenim.*

*In Ti ljubeča Mati si postala
sinovom, hčeram, staršem prerojenim
in z Milostjo si jih domov poslala.*

vsega začetka rado romalo. Zlasti se je tu zbralo mnogo romarjev za Veliki šmaren leta 1760, ko se je obhajala 400-letnica božje poti. Pripovedujejo, da se je ob tej priložnosti zbralo na gori 24 duhovnikov in ogromna množica ljudstva.

Sv. Višarje so takrat spadale pod celovško oz. krško škofijo, zato je ob tej slovesnosti bil navzoč tudi krški škof, ki je imel slovesno mašo. Nato so kip Matere božje nesli v procesiji okoli višarskega hriba, kot je to v navadi še v naših časih. Prav tako slovesno so jubilej višarske božje poti praznovali sto let kasneje. Takrat je papež s posebnim pismom celo razglasil višarsko sveto leto.

NESREČE IN PREGNANSTVA

Kot mnoge druge božje poti, je tudi višarska bila ukinjena pod vladjo cesarja Jožefa II. (1782). Marijin kip so zato odnesli v farno cerkev v Žabnice; na goro se je ponovno vrnila po cesarjevi smrti.

Leta 1807 je v cerkev na Višarjah udarila strela. Cerkev je pogorela in z njo vse, kar je bilo lesenega. Svetišče so kmalu popravili ter dodali še en oltar v čast Mariji Pomagaj. V stranskih kapelah pa sta bila oltarja sv. Jožefa in sv. Ane. Cerkev je imela tri zvonove. Največji je tehtal 1.232 kg in so ga spravili na goro leta 1834.

Sv. Višarje spadajo pod žabniško faro, zato so župniki iz Žabnic odgovorni za to božjo pot. Seveda pa so na Višarjah vedno bili tudi drugi duhovniki, ki so nudili duhovno oskrbo množicam vernikom, ki so prihajale na goro. Leta 1906 so oskrbo za višarske romarje prevzeli frančiškani iz Ljubljane, ki so tu ostali do leta 1924, ko so jih, kot po drugih obmejnih božjih poteh, zamenjali italijanski redovniki.

Med prvo svetovno vojno je cerkev na Višarjah bila popolnoma porušena. Marijin kip je župnijski upravitelj iz Žabnic, frančiškan p. Pij, že poprej odnesel v župnišče v Žabnice. Ker pa je

vojna nevarnost postajala vedno večja, je sklenil, da Marijin kip spravi v kakšen bolj varen kraj. Tako je višarska Marija našla zatočišče najprej v Beljaku, nato pa v frančiškanskem samostanu v Mariboru.

Po vojni so Višarje skupno s Kanalsko dolino prišle pod Italijo. Na obnovevitev svetišča je bilo treba čakati precej let, tako da se je sv. maša v višarski cerkvi spet darovala šele leta 1922.

Marijin kip pa je še vedno bil v izgnanstvu. Iz Maribora so ga leta 1920 prenesli v romarsko cerkev Sv. Križa nad Dravogradom, odkoder se je leta 1925 končno vrnil v Žabnice. Tu je bil na kresni večer izpostavljen v farni cerkvi, naslednji dan, 25. junija, pa so ga v spremstvu duhovnikov ter velikanske množice ljudi slovesno prenesli v višarsko svetišče.

Obnovljeno cerkev je posvetil goriški nadškof F. B. Sedej 1. julija 1926. Cerkev ima dva oltarja; slike so delo Toneta Kralja in predstavljajo glavne dogodke iz Marijinega življenja. Zanimiva je tudi slika o nastanku božje poti z veličastnimi gorami v ozadju. V loku nad prezbiterijem stoji napis v latinščini, isti, ki je bil že v stari cerkvi: »Na tem mestu je stala najdena Mati Kristusova 1360«.

Cerkev je potrebovala tudi nove zvonove. Prejšnje je namreč pobrala vojna. Tudi tokrat je svetišče dobilo tri zvonove, ki jih je blagoslovil dr. Lambert Ehrlich, žabniški rojak.

Sv. Višarje so po prvi svetovni vojni pripadle goriški nadškofiji. Tako je ostalo do leta 1933, ko je celotna Kanalska dolina s Sv. Višarjami vred prišla pod videmsko nadškofijo in tako je še danes.

Med drugo svetovno vojno svetišče na Višarjah ni bilo skoro nič poškodovano, pač pa je morala spet nastopiti pot izgnanstva višarska Mati božja. Kip so prenesli v Žabnice ter ga skrili. Ko se je vojna končala, se je Marija 11. avgusta 1945 vrnila na svoj višarski prestol.

PO DRUGI SVETOVNI VOJNI

Leta 1947 so v videmski nadškofiji organizirali posebna romanja višarske Matere božje. Višarska Marija je tako obiskala faro Landar v Nediški dolini, kjer so imeli misijon, nato pa se je podala na pot po vsej Kanalski dolini. Ljudstvo jo je povsod spremljalo v procesiji. V znamenje spokornosti so bili bos; bos je bil tudi duhovnik, ki je pri procesiji nosil križ.

Ker stoji svetišče na Sv. Višarjah (kot pove že ime), zelo visoko, 1790 m

nadmorske višine, so se nekdanja romanja vršila samo v poletnem času; začela so se 24. junija, torej o kresu in končala na prvo (rožnovensko) nedeljo v oktobru. V ostalem času je svetišče ostalo zaprto, prav tako tudi ostala poslopja ob cerkvi, saj so tu pozimi visoki snežni zameti.

V zadnjem času se je močno razvilo smučarstvo, zato so Sv. Višarje postale zanimive tudi za te športnike. Zarisali so posebno smučarsko stezo in potegnili vlečnice. Tako so Višarje odprte

Del romarjev iz Ronk pred svetiščem »Madonna del Covolo« (maja 1988)

tudi pozimi in je tam vsako nedeljo maša ob 12. uri.

Sv. Višarje so postale tudi vir navdih za razne pisatelje in pesnike. Nar-te Velikonja je napisal povest »Višar-ska polena«, Metod Turnšek »Na Višar-jah zvoni«, Stanko Vuk črtico »Madon-na Sclava«, Joža Lavrenčič »Višarsko legendo«. Pa še ta in oni pesnik in pe-snica je našel navdih za svoje stvaritve prav ob Sv. Višarjah, ki med vsemi romarji vidijo največ Slovencev.

Ta Marijina božja pot stoji sredi Julijcev in nudi čudovit razgled na vrša-ce vsenaokrog. Proti vzhodu se dviga Mangart s Poncami in Bovškim Grin-tavcem, na severu zakriva razgled Oj-sternek z Dobračem in Ziljsko dolino,

na zahodu so Karnijske Alpe in tam daleč na obzorju se ob lepem vreme-nu vidi tudi Veliki Klek (Grossglock-ner). Najlepši pa je pogled na južno stran, na Viš in na gmoto Montaža z navpičnimi stenami. Tudi zaradi tega slovijo Sv. Višarje.

Sedaj vozi na Sv. Višarje žičnica, ki so jo na novo zgradili in odprli za promet 24. junija 1988. Naši predniki so na to goro hodili peš, kar je seveda najlepše. Toda namen romanja ostaja isti: počastiti skupno nebeško Mater, ki stoluje sredi veličastnih gora in od tu skrbno bedi nad romarji treh narod-nosti, od katerih se vsak v svojem je-ziku obrača k Njej.

JOZKO ŠAVLI

Kranjska čebela

Čebelarstvo ima pri Slovencih dokaj staro izročilo. V zgodovinskih zapisih je prvič omenjeno leta 772, ko se na-vaja, da je bavarski vojvoda Tasilo od-peljal na Bavarsko mnogo najboljših slovenskih čebelarjev za bavarske cer-kve in samostane. Leta 933 se sloven-sko čebelarstvo znova omenja v neki cesarski darovni listini.

Se pomembnejša omemba izhaja iz leta 1002, ko cesar Henrik II. daruje cerkvi Matere božje in sv. Korbinijana v Freisingu svojo posest v Stražišču ob Sori, v Waltilonovi grofiji, z vsem pripadajočim, tudi čebeljo pašo (*zidalve-don*). In leta 1007 daruje omenjeni cerkvi isti cesar svoja posestva v krajih Welz (Belec) in Lind (Lipa) v Karantan-ski krajini (danes Zg. Štajersko); škofu Engelbertu iz Freisinga pa posestvo v kraju Katsch (Kač) v isti krajini, prav tako s čebeljo pašo vred (*zidalveidis*).

Vse te zgodnje omembe v virih ka-žejo, da je pri Slovencih čebela že od nekdanj cenjena, pa tudi spoštovana.

Kranjska čebela

Slovenski človek pravi celo, da čebela umre, medtem ko vse druge živali poginejo. Takšno izredno spoštovanje gre čebeli zaradi neutrudnega dela pri nabiranju medu. Postala je naravnost pri-spodoba delavnosti. Izrek »priden kot čebela« je človeku najvišje priznanje za trud in marljivost.

V vzhodnih Alpah je bilo čebelarje-nje razširjeno že v obdobju pred pri-hodom Rimljanov. Grški pisec Strabon (V 206) poroča na začetku tisočletja, da so prebivalci današnjih kranjskih in koroških predelov prinašali na trg v Oglej med drugim tudi med in vosek. Rimski zgodovinar Plinij (XXI, 12) pa

poroča, da so prebivalci venetskega mesta Hostilia vozili panje po reki Pad, jih izpostavili ves dan na kakem kraju, da so čebele zarana izletele na pašo, napolnile satje z medom, zatem so jih peljali nazaj domov.

Ti Veneti, predrimski prebivalci, po katerih nosi še danes ime obsežna dežela Benečija in mesto Benetke (Vene-to, Venezia), so morali govoriti jezik, ki bi bil dokaj blizu današnjemu slovenskemu. Tako slutimo iz starih imen, npr. Terg (Tergeste, Trst), Grad (Grado, Gradež), ipd. Tudi beneško-italijanski izraz »bugno« bi bil potemtakem samo oblika besede panj. Natančneje bodo morali vse to raziskati jezikoslovci.

Starost čebelarstva na naših tleh odpira sploh vprašanje, poleg starih venetskih imen, kmečke kulture ipd., če so se Slovenci res naselili v vzhodne Alpe šele v 6. stoletju? Povsem mogoče bi bilo, da so prav oni tisti staroselci, ki jih omenjajo zgodovinarji. O kaki naselitvi v naše kraje v tem obdobju nam poleg vsega ne poroča prav noben zgodovinski vir.

Seveda so dognali, da so se s čebelarstvom ukvarjali že stari Slovani v svoji pradomovini nekje za Karpati. Bilo je to gozdno čebelarjenje in vse do

novejšega časa se je v teh predelih ohranil pokončni panj, narejen iz drevesnega debla, značilen za gozdno čebelarstvo. Ustrezno temu se je ohranil tudi naziv za gozdnega čebelarja, »bortnik« pri Rusih, »bartnik« pri Poljaki in »brtnik« pri Čehih, ki izhaja iz imena za te vrste panj (bort, bart, brt).

Pri Slovencih je značilen drugačen, tj. ležeči panj, značilen za gojenje čebel, ne pa za gozdno čebelarjenje. Zato tudi v slovenskem jeziku ni značilne besede za pokončni panj.

Ležeči slovenski panj najstarejše vrste je narejen iz votlega čoka, prirezan na vrhu in pokrit z lesenim pokrovom. Takšen panj so imenovali *korito*, v koroški govorici pa *sod*. Značilen je predvsem za nekdanje in danes slovenske predele. Od slovanskih sosedov pa pod tem imenom poznajo le še Čehi (koryto včelni). Vendar pa najdemo njegove sledove tudi drugod po Alpah, proti zahodu do retoromanske Švice. Torej po predelih nekdanje Recije, od koder so nam ohranjena tudi številna slovenska krajevna in ledinska imena. O teh imenih nam je v svojih spisih veliko poročal H. Tuma.

Že na vzhodnem obrobju današnjega slovenskega ozemlja se začenja dru-

Mešani zbor
iz Podgore
pod vodstvom
Zdravka
Klanjščka
v štandreški
cerkvi
na koncertu
Marljinih pesmi
(maja 1988)

gačna čebelarstva kultura, za katero so tipični panji v obliki košev, pleteni iz slame, npr. v Beli krajini ali na vzhodnem Štajerskem. Območje te vrste panjev obsega ves Balkan z Grčijo vred.

Staro korito omenja z imenom »truncos apum« listina iz leta 1240, ki jo je avstrijski in štajerski vojvoda Friderik Babenberg - Bojeviti izdal samostanu v Vetrinju.

Iz korita se je že zelo zgodaj razvil podoben ležeči panj, narejen iz desk, ki so ga z domačim imenom poimenovali *truga*. Ker najde truge tudi po Alpah vse do Švice, sodi nemški čebelarški znanstvenik L. Armbruster, da so to vrsto panja razširili romanski kolonisti. To pa ni verjetno. Kaže, da je ta panj v Alpah izviren.

Gotovo je, da predstavlja truga za čebelarstvo velik napredek. Pripravna je za prenašanje čebel na pašo v hribe. Mogoče jo je tudi večati s podkladami in nakladami, kadar čebelja družina zelo narase.

Pri Slovencih omenjajo trugo že kranjski pisci kakor Valvasor (konec 17. stol.), za njim pa znani čebelarji kot P. P. Glavar, A. Janša ter J. A. Scopol. Na začetku tega stoletja je bila trgovina s čebelami najbolj razširjena na Kranjskem, zato je ta slovenski ljudski panj, izboljšana truga, dobil trgovsko ime *kranjič*, dasi je značilen za vse slovenske dežele.

Na kranjičih začnejo od začetka 18. stol. dalje poslikavati tkm. panjske končnice oz. z izvornim nazivom *čelnice*. Poslikavanje se razvije v značilno slovensko ljudsko umetnost. Prva poslikana čelnica, ki nam je ohranjena, izhaja iz leta 1705. Poslikavanje pa doseže svoj umetniški vrhunec med leti 1820 in 1880. Motivi prikazujejo na šaljiv način prizore iz ljudskega življenja, lovske zgodbe, kako si ženske brusijo jezik, pa tudi zgodovinske zgodbe, dogodke in osebe, kakor sta Pegam in Lambergar ali pa Kralj Matjaž itd.

Poslikavanje čelnic je značilno samo za slovensko čebelarstvo. Omejuje

se v glavnem na Kranjsko in Koroško. Njegov prvotni namen je bil ta, da bi čebele hitreje našle svoj lastni panj. Pa tudi zato, da bi si čebelar v množici panjev lažje zapomnil, kateri od njih je šibkejši, bolj rojiliv ipd. Težko bi pritegnili mnenju, ki ga je izrazil V. Steska (Slovenska umetnost, 1927), češ da so poslikavanje čelnic zanesli k nam nemški umetniki po 30-letni vojni (v 17. stol.). Prišlo je namreč že v navado gledanje, po katerem naj bi Slovenci svojo kulturo vedno samo od drugih prevzemali.

Sredi prejšnjega stoletja je doživelo čebelarstvo mogočen preobrat v tehniški izdelovanju panjev. Odkritje letvic, ki so omogočile vlaganje premičnih satov, je dalo pobudo za številne nove iznajdbe in povsem spremenilo poprejšnji način čebelarjenja. Po vsem svetu so se pojavile nove oblike panjev. Tudi po slovenskih deželah pride do poskusov izdelovanja novih oblik. Pojavi se tako kobariški Pinčev panj, koroški Sumperjev, pa Porentov panj

---

LJUBKA SORLI

OTOŽNOST

*Nad cesto breg, s ciklamni posejan,
z opojnim vonjem bolne misli zdravi
kot hladni vir popotnika v puščavi.
Nedaleč breza sanja v tihi dan.*

*Med travo še zeleno tu in tam
preprost podlesek kvišku pogleduje;
za sončni žarek plaho moleduje
in skoraj čudi sivim se meglám.*

*Na žici lastovice za slovo
so zbrale se na zadnje zborovanje.
Kako v srce boli njih ščebetanje...
V daljavi čaka tuje jih nebo.*

*Iz leta v leto in iz roda v rod
ponavlja se življenje brez prestanka.
Usoda ena sama je neznanka —
med boji, strahom, upi večna pot.*

itd. A. Žnideršič je začel preučevati tirolski Albertijev panj ter ga izboljšal.

Novi panj je bil opisan v »Slovenskem čebelarju« leta 1910. Ustrezal je odlično razmeram pri nas, tako da so zastopniki slovenskih čebelarskih društev sprejeli sklep o njegovem poimenovanju v *Alberti-Žnideršičev panj* (AŽ-panj).

AŽ-panj ima 11, 10 ali 9 satnikov, porazdeljenih v pritličje in nadstropje. Pritličje služi navadno za plodišče, tu matica zalega po satju, izlegajo se žerke, ki jih čebele krmijo, da se potem iz njih izbubijo mladice. Prehod v nadstropje zapira matična rešetka, skozi katero prehajajo lahko čebele, ne pa matica, ki je večja. V nadstropju odlagajo čebele med, tu je njihovo medišče. Nad satniki pa je še nekaj prostora, odkoder vodi navzven zamreženo okenca, zato da se panj lahko zrači. Višina panja je navadno 62, širina 40 in dolžina 68 cm. Satniki so premični. Čebelar jih lahko enega za drugim jemlje iz panja, otrese čebel ter iztoči med. Pa tudi pregleduje zalego, čisti škodljivce itd.

Razmnoževanje panjev se vrši z rojenjem. Ob polnih zalogah hrane napravijo čebele ob robu sata več matičnjakov, ki jih matica zaleže. Ko se izleže prva matica, poderejo čebele druge matičnjake. Tako le ena mlada matica dorase. Stara matica pa tedaj z delom čebel zapusti panj in si išče novo domovanje. Navadno sede na kako vejo v bližini. Ob njej pa vse čebele, ki jo spremljajo, druga na drugo, tako da visijo na veji kakor grozd. To je roj, ki ga čebelar ogrebe v ogrebalnik in dene v nov panj, v katerem roj hitro zgradi novo satje in ustvari zalego. En panj lahko v enem letu roji tudi do trikrat, kar pa čebelarju, ki ima že ustaljeno število panjev, nikakor ni pogodu, saj rojilni panj s tem oslabi, si mora na novo ustvarjati zalego in s tem prinaša manj medu.

Med številnimi pasmami se še posebej odlikuje *kranjska čebela* (*apis mellifica carnica*), znana po svoji prid-

nosti, mirnosti in varčnosti pri hrani, zlasti še pozimi, ko vlada v panju pomanjkanje. Po slovenskih deželah ta vrsta čebele še danes prevladuje, le na njihovem obrobju se pojavlja tudi *nemška čebela* (*apis mellifica mellifica*), in zlasti *italijanska čebela* (*apis mellifica ligustica*). Slednja se je bila dokaj razširila na Primorskem, ker začne na pomlad zalegati eden do dva tedna poprej, tako da so mlade čebele dokaj zgodaj godne za prvo pomladansko pašo. Toda kasnejša opazovanja so pokazala, da kranjska čebela, ki je značilno siva, izletava na pašo povprečno za skoraj 10 dni dalj od italijanske in na ta način svojo spomladansko zamudo pri izleganju več kot poplača v pozni pomladi in poleti, ko je paše največ.

Avstrijski prodajalci čebel jo imenujejo tudi koroška, v novejših knjigah pa se zanjo pojavlja izraz *noriška čebela*, ker je razširjena sklenjeno prav na območju vzhodnih Alp, v nekdanjem Noriku.

Kot samostojno čebelo jo je opredelil A. Pollman leta 1875, potem ko se je ime »kranjska čebela« po letu 1866 že uveljavilo po Evropi in po svetu. To leto je namreč Emil Ravenegg Rot-schütz začel izvažati čebele po svetu — prvi trgovec s čebelami na Slovenskem, ki je v Podsmreki pri Višnji gori uredil svoj Kranjski trgovski čebelnjak.

Že pred prvo svetovno vojno je bila ta čebela ena najbolj iskanih pasem po vsem svetu, tako da je v čebelji trgovini tekmovala z njo le italijanska.

Njena razširjenost po območju nekdanjega Norika, razširjenost ljudskega panja kranjiča vse do Švice in zgodovinska navedba iz leta 772, da so Karantanci šli na Bavarsko vpeljavat čebelarstvo, ki so ga imeli očitno že razvitega, pa kažejo, da izvira kranjska čebela še iz predrimskega časa. Bila bi torej eden izmed mnogih dokazov, da so Slovenci bivali v teh krajih od nekdanj in ohranili tudi staro čebelarstvo.

Župnijska kronika iz Bazovice

Župnijska dvorana

Leta 1950 je župnija kupila staro »štalo« in jo preuredila v kinodvorano. Prej namreč ni imela župnija nobenega prostora, kjer bi lahko gojila kulturno dejavnost. Še pred tem so sicer mladi župljani uprizorili več iger v izpraznjenem hlevu pri »Županovih«. Čutila se je potreba po novi dvorani. Ko je bila dograjena, so se domačini in prebivalci okoliških vasi radi udeleževali številnih iger, ki so jih uprizarjali domači in tuji igralci. Tedensko so bili na sporedu zabavni filmi. Udeležba je bila vedno zelo velika. Ko pa je televizija stopila v hiše, je število udeležencev začelo stalno upadati, tako da se ni več splačalo vrteti filmov. Bolj odprta državna meja je vabila ljudi iz vasi, tako da so bile prireditve tvegane.

Pred tremi leti so oblasti zaradi novih predpisov glede varnosti prepovedale vsako dejavnost v dvorani. Leta 1987 smo končali s prenovo dvorane

in jo najprej odprli za praznik župnijske zavetnice sv. Marije Magdalene 22. julija, uradno pa štiri mesece pozneje. Ob tej priložnosti so nastopili domači pevski zbori: otroški »Slomšek«, ki ga vodi Andrej Pegan, mešani zbor »Skala« iz Gropade pod vodstvom Anastazije Purič in bazovski zbor »Lipa«, ki ga vodi Evgen Prinčič.

Za miklavževanje 1987 smo priredili lepo igrico in obdarovanje otrok. Od januarja do maja 1988 se je zvrstilo kar osem prireditev. Nastopili so štandreški igralci z Goldonijevo veseloigro »Prebrisana vdova«; nato je bil na sporedu »Viky Show«, ki ga je uprizoril čarodej Ivo Valetič s svojo skupino; pripravili smo Prešernovo proslavo, pri kateri je bila slavnostna govornica prof. Nada Pertot; februarja so nastopili tudi proseško-kontovelski igralci z zabavno igro Atilija Kralja »Kdo je na vrsti«; Slovensko stalno gledališče iz Trsta je uprizorilo igro »Kontrabas« z enim samim igralcem; otroci so pri-

Otroški zbor »Slomšek« iz Bazovice v obnovljeni župnijski dvorani na »Našem prazniku« v počastitev Slomška in Prešerna

pravili Praznik staršev; ansambel »Synthesis« je aprila zabaval številno občinstvo; prosvetno društvo Lipa je za skupni nastop povabilo pevski zbor »Tabor«. Srečanje v maju smo posvetili vprašanju »sinhrotrona«, ki ga nameravajo zgraditi na kraških bazovskih tleh in bi s tem uničili lep del naše zemlje. Vsi vaščani so sodelovali pri razpravi in iskali rešitev, ki bi preprečila to gradnjo v bližini naše vasi.

Prav je, da naša župnijska skupnost, ki ima prenovljeno dvorano, izrazi hvaležnost vsem, ki so sodelovali s prostovoljnim delom pri obnovi, in dobrotnikom.

Naši izleti in romanja

Slomškov dom je tudi 1988 priredil več romanj in izletov. Najprej so bili na vrsti otroci-pevci in njihovi starši, ki so poromali na Sv. Višarje in se povzpeli na Lovce. Stiridnevni izlet smo imeli po slikoviti Umbriji, kjer smo si ogledali zanimivosti najprej Ravenne nato Assisija, Spoleta, Perugia in Gubbio. Občudovali smo lepe podzemске jame pri kraju Frasassi. Septembra 1988 smo imeli enodnevni izlet-romanja

na Monte Berico in v Mazzorato. Aprila pa smo se skupaj z drugimi tržaškimi romarji udeležili romanja k Sv. Emi v Krko.

ALBERT MIKLAVEC

VNEBOVZETA (Repentabor)

*Pred veki smo Slovenci ti izbrali
na Repentabru prostor sredi Krasa
in z drážestjo naravnega okrasa,
ljubezen srčno smo ti darovali.*

*Z nebes bediš nad nami, božja Mati,
in vedno si pripravljena prositi
za nas Boga, v življenju nas voditi
kot naša Mati, da se nam ni bati.*

*Vsi radi romamo v ta sveti kraj,
kjer spomenik ljubezni je do tebe,
ki vzeta si bila v nebeški raj.*

*Razsvetli nas, ker danes so potrebe
duha pereče, kot le malokdaj:
brez pomoči ne pusti nas od sebe!*

Otroci kolonije SLOKAD so se povzpeli na vrh gore Kokoš (671 m) avg. 1988

Ekološka zaskrbljenost glede vodotokov pri nas

Voda je za vsa živa bitja bistvene-ga pomena za preživetje. Hvala Bogu, v naših krajih v glavnem vode ne manjka. Zanimivo pa je vprašanje kvalitete vode, kar lahko zadeva tudi naše kraje.

Nakazal bom le nekaj ugotovitev, ki so povezane z modrozeleno Sočo in z njenimi pritoki. Važno je, da priznamo in spoznamo napake, ki so bile storjene in se čimprej tudi nekaj naredi za ekološko zdravo vodo, česar ne gre omalovaževati, ker smo vsi odgovorni za prihodnje rodove.

Najprej moramo razmisliti, kaj in kdo kvari vodo. Slabša kakovost vode je odvisna predvsem od človeka, ki s svojimi posegi v naravo in s svojo prisotnostjo onesnažuje vodotoke. Onesnaženje seveda ni povsod enako in je izrazitejše v spodnjih in srednjih delih rečne struge. Predstavim naj samo nekaj nevarnih vzrokov, ki onesnažujejo naše vode:

a) Če se spremenita kemična in kovinska sestava vode, se temu tudi avtohtoni vodni organizmi s težavo prilagodijo. Tako npr.: Rabeljski rudnik s svinčenimi in drugimi kovinskimi odpadki ogroža talne vode in tudi Koritnico; Idrijca prenaša odpadke živega srebra; tovarna cementa v Anhovem ogroža Sočo z azbestom; vodo onesnažujejo tudi razni pesticidi in herbicidi, kot tudi umetna gnojila, ki jih uporabljajo v kmetijstvu. Kemične sestavine teh preparatov počasi pronicajo v reko ali v podtalnico. Nevarno je zato, ker marsikje uporabljajo kot pitno vodo neposredno vodo iz reke ali podtalnice.

Ta voda se potem pretežno vrača kot komunalna voda v strugo reke in torej spet kakovostno obremenjuje rečno vodo. Tako npr. klor, ki je v večji ali manjši meri v vsaki pitni vodi v naših domačih pipah, postane ob povratku v reko, strup za ribe, ker

preko škrg takoj preide v njihovo telo (nekateri trdijo, da ta klor škoduje tudi človeku).

b) Organsko onesnaževanje vode nastopi, ko organske snovi kmetijskega izvora in komunalne odplake spremenijo fiziološke lastnosti vode. Tako nekatere ribe in druge vodne živali, ki so ribam za hrano, trpijo zavoljo tega »bogatenja«, ki lahko povzroči znano evtrofizacijo oz. prekomerno povečanje vodnih rastlin kot planktonske alge. Ko te razpadejo porabijo še raztopljeni kisik v vodi. Naj omenim še, da je med tako imenovanim »fekalnim« onesnaževanjem posebno nevaren za človeka mišji urin, ki pride v stik z vodo in lahko prenaša leptospirozo.

c) Obstaja tudi biološko onesnaževanje, ki ga povzročijo bakterije, patogene ali ne. Ti mikroorganizmi so povzročitelji mnogih nalezljivih bolezni, ki lahko ogrožajo ves ekosistem in seveda človeka.

d) Marsikje mehansko onesnaževanje, ki ga povzroča delo v peskokopih in raznih vodogradbenih delih v strugah, škoduje vodnemu rastlinju in torej zatočišču oz. življenjskemu prostoru za več vrst rib in ribji zarod. Tudi zaježitve motijo; npr. potočna postrv, sulec, lipan ne ljubijo stoječih voda, kjer se nabira razno blato, ki prekriva rečno dno.

Poleti izginja zaradi suše in neodgovornega črpanja velikih količin vode za kmetijstvo samočistilna sposobnost vode, zato poginejo ribe, ker je tudi premalo vode. Tako se je npr. zgodilo, da bi v Idrijci skoraj izginila redka riba, znana kot »cobite barbatello«, če ne bi primerno posredovali deželni čuvaji.

Ker se je populacija rib v zadnjih letih manjšala, so ribiči naseljevali nove vrste, dokler nista dežela F-JK ter Zavod za ribištvo Slovenije poskrbela

Ob sklepu
 Marijinega leta
 pri obnovljeni
 kapelici
 pri Sabličih
 v nedeljo
 14. avg. 1988

za nadzorovano umetno vzrejo v ribogojnicah. Tako so rešili tipično in avtohtono ribo, soško postrv (salmo marmoratus cuvier), ki je bila še v prejšnjem stoletju edina vrsta postrvi v Soči. Sedaj jo že dobimo križano z drugimi »novimi« vrstami postrvi. Nove ribe večkrat škodijo ekosistemu, ker se npr. hranijo z ikrami in zarodom avtohtonih rib in so jim tudi tekmeč za hrano.

Še nekaj ugotovitev: v ustju Soče, Timave, Moščenic in celo v Doberdobskem jezeru ter še v Rižani zasledimo posebno ribo selivko, tj. jeguljo, ki je ni v drugih rekah Slovenije in se kot morska riba podaja po rečnem toku navzgor, dokler je ne ustavi rečna pregrada. Zaradi onesnaženja okolja ob rečnih pritokih pa so obsojene na izginotje nekatere druge živalske vrste: tako potočni raki, tudi razne ptice, npr. vodomci (alcedo atthis) in vidre.

Pred nekaj leti so ugotovili, da je v vodnjaku pri Petovljah in v nekaterih vodnjakih v Vilešah kakovost vode vedno slabša, ker je skoraj neposredno vezana z vodo iz Soče. Tako ni izključeno, da bo tistih 300 tisoč kubičnih metrov zelo kakovostne vode, ki jo mislijo črpati v Šempetru ob Soči za tržaško prebivalstvo in tamkajšnje to-

varne, znižalo raven podtalnice v začetju pri Fari, ki oskrbuje petnajst občin na Goriškem.

Za zaključek tega skromnega spisa, naj pripomnim, da se moramo vsi truditi, da vodo in vodotoke varujemo, da ostanejo v čim popolnejšem naravnem okolju. Zaradi tega ne zadostujejo čistilne naprave in tehniški posegi ali dosežki biotehnologije, če je pomanjkljiva ekološka odgovornost posameznika.

ALBERT MIKLAVEC

POLETJE

*V teh rumenih,
 vročih dneh,
 je sonce naše vse
 in se kotali
 po golih tleh
 kot zlata žoga,
 valovi
 po travnikih
 in kot nemirni val
 v skale pljuska,
 skriva se
 v brinovo grmovje
 vse po kraški gmajni
 do predolgega večera.*

Zapis o sinhrotronu

SLOVENCIM IN SVETLOBNI POSPEŠEVALEC

Znanstveno raziskovalno področje v gradnji na tržaškem Krasu, ki deloma že deluje, predstavlja poskus priskrbiti Trstu novo vlogo in ugled v vsestravnem in mednarodnem življenju, potem ko je propadla njegova merkantilistična in industrijska funkcija. To naj bi bilo sodobno mesto znanosti in tehnologije, ki naj bi ustvarilo vsaj nekaj delovnih mest za vse bolj študirajočo mladino, a bi priklicalo kvalificirano osebje tudi iz mednarodnih krogov in istočasno sprožilo priložnosti za vsestransko mednarodno sodelovanje.

Tu je med drugimi že dobil prostoro inštitut za genetsko inženjerijo ustanove OZN Unido ter vrsta drugih zavodov in laboratorijev, ki se bodo ukvarjali z visokimi znanstvenimi problemi. Med temi je tudi sinhrotron ali svetlobni generator, ki ga je predlagal Gorican Carlo Rubbia, potem ko si je z Nobelovo nagrado pridobil tudi ugled in prijatelje v političnih krogih. Sin-

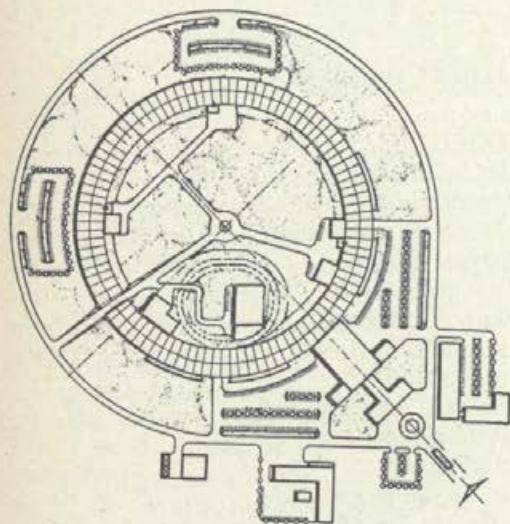
hrotron pomeni za Trst in za raziskovalno področje gotovo prestižno pridobitev, investicija sama pa tudi veliko sredstev za gradnjo in opremo.

Italijanske stranke so skoraj vse brez izjeme zamisel podprle, pa tudi slovensko javno mnenje in politično predstavništvo ni bilo proti, čeprav je tudi v tem primeru šlo za žrtvovanje nekaj slovenskega teritorija in za namestitev velikih struktur v neposredno bližino slovenskih vasi, kar je že samo po sebi sumljivo in nevarno.

Po prvotnih načrtih bi področje moralo zasesti rahlo se vzpenjajoči osonni prostor med državno cesto št. 202 in obronke kraške planote od bivšega begunskega taborišča v smeri proti Banom, kjer je nekoč bila Henriquezova zbirka orožja in kjer so že plitvo zemljo neusmiljeno orale gosonice tankov italijanske vojske med vežbanjem. Za kmetijsko področje ni predstavljalo velike izgube in zato tudi nismo Slovenci temu načrtu nasprotovali, čeprav smo seveda bili zaskrbljeni, ker bo znanstveno mesto prej ali slej pomenilo tudi pritisk na slovenska naselja.

Toda Rubii in sodelavcem se je to področje moralo zdeti preveč pusto in premalo zeleno in ob ogledu terena samega so jim oči padle na bujne pašnike in ograde med Padričami in Bazovico, ki bi lahko postali zanimivi za intenzivno živinorejo.

Taka lokacija torej pomeni hud udarec našim potencialom in našemu teritoriju, področje pa bi se tako še bolj približalo Bazovici. Slovenski ugovori, pomisleki in protipredlogi, katerim se je pridružilo tudi nasprotovanje zelenih in ekologistov, pa niso nič zalegli. Naleteli so na povsem gluha ušesa vseh tržaških krogov, ki so pripravljani na vsako žrtev, samo da bi si pridobili naklonjenost sedaj že ob-

Načrt za sinhrotron

lastnega Rubbie in znanstvenih menažerjev, ki so se usidrali na raziskovalnem področju. Zavedeli so se svoje moči in zdaj vztrajajo pri načrtu, ki ni v ničemer boljši od prvotnega, razen po zunanjem videzu, politiki pa jim gredo v vsem na roko.

Zdi se, da je bitka za Bazovce in druge Slovence glede lokacije sinhrotrona že izgubljena. Želeti bi bilo, da bi med našimi organizacijami in političnimi predstavniki prišlo zdaj do potrebnega soglasja, da bi vsaj dobili primerno protivrednost za žrtev, ki jo bomo morali prestati. Nekatero slovenske organizacije in komponente našega političnega življenja so se namreč v tem primeru obnašale z nedoslednostjo, ki more biti za našo manjšino nevarna.

Tu objavljamo strokovni članek mladega slovenskega fizika Boruta Bajca, Tržačana, ki je doštudiral v Ljubljani, kjer je zdaj na izpopolnjevanju.

BORUT BAJC

KAJ JE IN ČEMU SLUŽI SINHROTRON

Zadnja leta je v Trstu precej govora o sinhrotronu. Malokdo pa ve natančneje, kaj to je in katere koristi lahko imamo od njega. Namen tega prispevka je, nuditi najnujnejše informacije o svetlobnem pospeševalcu ali sinhrotronu.

Iz osnov fizike vemo, da električno nabiti delci sevajo elektromagnetno valovanje, če jih pospešimo. V primeru, da ima tak delec nizko hitrost v primerjavi s svetlobno hitrostjo (300 tisoč kilometrov na sekundo), bo to sevanje izotropno (v vse smeri približno enako). Količina sevanja bo majhna in energija valovanja nizka. Čisto drugače pa je, če naraste hitrost nabitega delca do skoraj svetlobne hitrosti. V tem primeru se intenziteta sevane svet-

Tržaški škof Lovrenc Bellomi je obiskal otroke v koloniji dobredelnega društva SLOKAD v Dragi (jul. 1988)

lobe hudo poveča, zviša se energija valovanja in delec seva v zelo ozkem prostorskem kotu v smeri lastne hitrosti.

Delec, ki se giblje v krogu, je seveda pospešen, drugače bi se namreč gibal premočrtno. Če je tak delec električno nabit in je njegova hitrost blizu svetlobne, bo torej med kroženjem seval elektromagnetno valovanje, ki bo pretežno v smeri tangentno na krog vrtenja. Na osnovi tega principa deluje sinhrotron. Po navadi imamo opravka z elektronskimi sinhrotroni, kar pomeni, da so nabiti delci, ki krožijo, elektroni.

Delovanje sinhrotrona pa je nekoliko bolj preprosto razloženo tako: v linearnem (ravnem) pospeševalniku pospešijo elektrone skoraj do svetlobne hitrosti ter jih vbrizgajo v pospeševalno cev, ki ima obliko obroča (to je tudi glavni del svetlobnega pospeševalnika) in premer katerega lahko meri tudi 100 in več metrov. V tej cevokrožnici imamo več naprav, ki imajo nalogo, da omogočajo elektronom, da se gibljejo v krogu, da se sinhrotronsko sevanje izboljša in da ostane elektronski curek usmerjen in kompakten ter da se ne razprši.

LJUBKA SORLI

KAM PLOVE ČAS

Kam plove mojega življenja čas, vprašujem se, ko v srcu mi hudo je. Priromala v pristan ne bova v dvoje — te sanje davno že je zrušil plaz.

Zdaj v mislih rada vračam se nazaj in po stezah spominov se sprehajam. Podobe mile v srčni hram presajam. ob njih še v zimi bohota se maj.

O, dolga, dolga za menoj je pot... V vrednote vere moč mi je krepila, da našla iz težav sem, kam in kod.

Nevidna božja roka, ki vodila korak je moj nenehno in povesod, me z upanjem ljubeče je pojila.

Poglejmo nekoliko podrobneje delovanje teh naprav. Če bi hitre elektrone pustili proste, bi se gibali premočrtno. Močno homogeno magnetno polje pa povzroči, da elektroni zavijejo. Ta princip pridno uporabljajo pri sinhrotronih, tako da namestijo po cevi več takih magnetov. Tako je pospeševalna cev sestavljena iz ravnih in zakrivljenih magnetnih odsekov, kjer elektroni sevajo. Sledijo si v sosednici. Na nekaterih ravnih odsekih pa so pospeševalne celice, ki jih napajajo z visokofrekvenčno napetostjo in ki vračajo elektronom energijo, ki so jo izgubili zaradi sinhrotronskega sevanja. Na teh odsekih se nahajajo tudi kvadrupolni in šestpolni magneti. Ti imajo močno nehomogeno magnetno polje ter skrbijo za to, da elektronski curek lepo kolimira, to je, da je ozek in usmerjen ter da se elektroni v njem ne razpršijo.

V najbolj primitivni verziji sevajo elektroni po krožnih odsekih pospeševalne cevi. Za izboljšavo lastnosti sinhrotronskega sevanja pa se poslužujejo dveh dodatnih naprav: wigglerjev in modulatorjev. Obe sta sestavljeni iz alternirajočih se magnetov, ki povzročijo, da se elektroni gibljejo po vijugasti poti. Ker je to gibanje pospešeno, elektroni sevajo. S tema napravama se intenziteta sevane svetlobe poveča, ravno tako pa tudi območje energij izsevane svetlobe. Modulator pa ima še to posebnost, da lahko sevanje pri določenih diskretnih energijah še posebej ojači.

Sinhrotronsko sevanje ima več odličnih lastnosti. Dosežemo lahko svetlobo velike intenzitete v zelo širokem območju energij (od infrardeče, preko vidne svetlobe, pa vse tja do ultravijoličnih in rentgenskih žarkov). Žarki so praktično vzporedni. Njihovo sevanje je zbrano v zelo ozkem snopu. Poleg tega je svetloba močno polarizirana, kar pomeni, da niha električno polje, ki je povezano s svetlobo (elektromagnetnim valovanjem), vedno v isti smeri.

Zaradi teh in še drugih odličnih

lastnosti je sinhrotronsko sevanje za določeno uporabo bistvene važnosti. Uporabljajo ga pri raziskavah o materialih, kjer preko sipanja in absorpcije sinhrotronskega sevanja v rentgenskem območju frekvenc, določajo razne lastnosti snovi, atomov in molekul. S tehniko EXATS lahko ugotovijo lego atomov v snoveh z urejeno strukturo in njihovo spreminjanje. V medicini pa lahko sinhrotronsko sevanje uporabijo za slikanje ožilja. Predvidevajo, da bodo lahko slikali tudi žive celice, kar je bilo doslej nemogoče in kar bo go-

tovo prispevalo k razvoju medicine.

Za konec še nekaj podatkov o tržaškem sinhrotronu. Premer pospeševalne cevi bo približno 70 metrov. V cevi bodo krožili elektroni z 2 G eV energije ali, drugače povedano, ti elektroni bodo le za 10 metrov na sekundo počasnejši od svetlobe. Sinhrotron bo seval predvsem v območju nizkoenergetskih rentgenskih žarkov. V tem območju najsodobnejših modulatorjev dosežene tudi do tisočkrat večje svetlobe kot v trenutno najboljših sinhrotronih na svetu.

A. T.

Deželne in upravne volitve junija 1988

26. junija 1988 so bile pri nas redne volitve za obnovev deželnega zbora Furlanije-Julijske krajine, pokrajinskega sveta na Tržaškem in Goriškem ter občinskega sveta v Trstu. Občinske volitve so bile tudi v nekaterih drugih občinah v deželi, med temi v Ronkah in v Trziču na Goriškem.

Praden podamo pregled in oceno volilnih izidov, naj spomnimo, da je minulega leta poteklo 25 let od ustanovitve avtonomne dežele Furlanije-Julijske krajine, kateri je država priznala poseben statut, to se pravi posebne zakonodajne in upravne pristojnosti, kakor so priznane še štirim drugim deželam: Siciliji, Sardiniji, Dolini Aosta in Gornjemu Poadižju. Za podelitev posebne avtonomije se je ustavodajna skupščina leta 1947 odločila zaradi posebnih zemljepisnih, zgodovinskih in političnih razlogov, med katerimi je v prvi vrsti prisotnost manjšinskih jezikovnih skupin (francoske v Aosti, nemške v Gornjem Poadižju (Južnem Tirolu) ter slovenske v Furlaniji-Julijski krajini.

Danes skušajo politični zgodovinsko pisari minimizirati prisotnost slovenskega prebivalstva kot razlog za podelitev

posebne avtonomije novi deželi, toda iz zapisnikov takratnih razpravljanj v ustavodajni skupščini izhaja, da sta imeli odločilen pomen dve značilnosti: obmejni značaj dežele in prisotnost Slovencev. Kasneje so prevladali povsem nasprotni razlogi, da naj manjšinsko zaščito ureja osrednja državna oblast in ne Dežela. Tako je bil leta 1963 odobren posebni statut naše dežele, ki ne vsebuje nobenih pristojnosti na področju zaščite slovenske manjšine. Po nekaterih manjših premikih pa v zadnjem času prihaja celo do tega, da deželni uradi nočejo več sprejemati prošenj slovenskih ustanov v slovenščini. Po drugi strani pa se nekatere politične stranke, med temi v prvi vrsti PSI, zavzemajo za to, da bi se s spremembo obstoječega volilnega zakona onemogočila izvolitev v deželni zbor predstavnikov manjših strank, med temi tudi edine manjšinske stranke Slovenske skupnosti.

Zdelo se nam je potrebno prikazati ta zgodovinski prerev avtonomne dežele Furlanije-Julijske krajine, da tako lažje razumemo stvarne razmere, v okviru katerih se odvija tukajšnje politično življenje na splošno in sloven-

ske manjšine še posebej, saj se le-ta mora še vedno trdo boriti za svoj življenjski prostor v sedanji deželni in državni stvarnosti.

POLITIČNO NASTOPANJE SSK

Najbolj viden zunanji politični odraz slovenske manjšine v Italiji je obstoje slovenske skupnosti (SSk) kot samostojne manjšinske politične organizacije. Pod tem nazivom in znakom lipove vejice neprekinjeno nastopa že od prvih deželnih volitev, ki so bile leta 1964, in je doslej vedno uspela zbrati toliko glasov, da je lahko izvolila svojega predstavnika v deželni zbor. Število njenih volivcev se je v tem razdobju spreminjalo, tako da znaša povprečno deset tisoč. Kot je razvidno iz glavne razpredelnice, je na lanskih volitvah v deželni zbor SSK prejela 8.682 glasov, leta 1983 pa 10.467 glasov, to se pravi skoro 1.800 glasov manj. Največji osip je bil na Tržaškem, sledi ta videmska in goriška pokrajina.

Za utemeljeno razlago takšnega nihanja glasov je vsekakor potrebna analiza splošnih razmer in trendov, in predvsem politične razdrobljenosti Slovencev, ki se je ob zadnjih volitvah še povečala, tako da so bili slovenski

predstavniki izvoljeni z velikim tveganjem. Za SSK kot izrazito stranko na narodnostni podlagi, je že samo demografsko upadanje prebivalstva negativen dejavnik. Veliko število njenih tradicionalnih volivcev je izhajalo iz starejših plasti prebivalstva, zato tudi znaten priliv mlajših volivcev ni mogel odtehtati izpada starejših volivcev.

Druga ugotovitev je ta, da je slovenskega zamejskega posameznika in družbo zajela neka resignacija, iz katere ga ne vzdramijo ne statistični podatki o našem propadanju ne očitni dokazi narodnoobrambne neučinkovitosti pred asimilacijo in izgubljanja življenjsko pomembnih pozicij, kakor tudi ne pogumna dejanja posameznikov za konkretno uveljavljanje narodnostnih pravic, kot je bil, recimo, primer Sama Pahorja.

To je obenem znak, da se manevrski prostor Slovencev iz dneva v dan zožuje. Ne goriški Travnik ne dogodek na tržaški glavni pošti kljub nekemu obetajočemu videzu nista sprožila procesa, ki bi ustvaril pogoje za učinkovito akcijsko in politično nastopanje Slovencev v stvarnosti, v kateri živijo in delajo.

V okviru gornjih ugotovitev je tre-

Dr. Rafko Dolhar

Dr. Mirko Špacapan

Dr. Zorko Harej

Bojan Brezigar

ba omeniti tudi dejstvo, da tudi sama slovenska manjšinska stranka deluje v nelahkih pogojih, zlasti kar se tiče materialnih možnosti poseganja v volilne kampanje, kakor to lahko delajo druge stranke, ki z materialnimi sredstvi razpolagajo v obilni meri.

POGLED NAPREJ

Prav je, da nekatere stvari povemo odkrito, da bo vsem jasno, v kakšnih

razmerah poteka vsakdanje politično delo v okviru slovenske manjšinske stranke, ki ji je tako rekoč usojeno, da prenaša boj za uresničevanje manjšinskih pravic iz roda v rod. To pa ne sme še biti razlog za omahovanje in nestvarno malodušnost. Izkušnje narekujejo, da je treba računati tudi na spremembe bodisi razmer bodisi okvirov delovanja. Treba bo še bolj strniti sile ter jih usmeriti k nekaterim bistvenim ciljem. Pregledati bo treba tudi nekatere tradicionalne koncepte manjšinske politike v luči splošnega miselnega razvoja o vlogi in mestu manjšinskih skupnosti tudi z ozirom na evropske procese združevanja.

NAŠI IZVOLJENI PREDSTAVNIKI

Če po teh okvirnih razmišljanjih pregledamo končni obračun junijskih volitev v luči koristi celotne slovenske narodnostne skupnosti, vidimo, da se je, številčno vzeto, zastopstvo Slovencev nekoliko okrnilo. Izpadli so predvsem slovenski socialistični predstavniki v goriškem in tržaškem pokrajinskem svetu ter v tržaškem občinskem svetu. SSK je kljub omenjenemu osipu glasov spet izvolila svoje predstavnike tako v deželni svet kot v oba pokrajinska sveta in v tržaški občinski svet. V deželni svet je bil izvoljen devinsko-

POKRAJINSKI SVET V GORICI

STRANKĚ	1988			1993		
	Glasovi	Odst.	Sed.	Glasovi	Odst.	Sed.
MSI	6.156	6,1	1	5.371	5,3	1
KPI	25.505	25,5	7	31.007	30,8	8
SSk	2.830	2,8	1	2.996	3,0	1
PSDI	4.773	5,0	1	6.639	6,6	2
ZEL.	1.075	1,1	—	—	—	—
KD	32.245	32,2	8	33.416	33,2	8
MF	890	0,9	—	—	—	—
PRI	2.826	2,8	1	6.124	6,1	1
PLI	1.414	1,4	—	2.575	2,6	—
PSI	13.222	13,2	3	10.428	10,3	3
GL	2.084	2,0	—	—	—	—
ZEL. (sonce)	7.026	7,0	2	—	—	—
LpT	—	—	—	2.101	2,1	—
SKUPNO	100.210	100	24	100.654	100	24

nabrežinski župan Bojan Brezigar in tako nasledil dr. Draga Štoko. V tržaški pokrajinski svet je bil potrjen dr. Zoriko Harej, v tržaški občinski svet pa prof. Aleš Lokar. Na Goriškem je bil v pokrajinski svet ponovno izvoljen dr. Mirko Špacapan.

SSk je na deželni volitvi 26. junija 1988 prejela 8.682 glasov ali 1,1 % ter 1 sedež.

Na deželni volitvi 1983 pa je prejela 10.467 glasov, ali 1,2 % ter 1 sedež.

OBCINSKE VOLITVE V TRSTU

STRANKE	OBCINSKE VOLITVE 1988			OBCINSKE VOLITVE 1992		
	Glasovi	Odst.	Sedeži	Glasovi	Odst.	Sedeži
KD	44.243	27,3	18	34.262	19,3	12
KPI	24.501	15,1	10	33.223	18,7	12
PSI	23.245	14,4	9	13.690	7,7	5
PSOI	2.892	1,8	1	4.735	2,7	1
PRI	4.290	2,7	1	5.923	3,0	2
PLI	4.284	2,6	1	2.902	1,6	1
SSk	3.561	2,2	1	4.108	2,3	1
MSI	15.123	9,3	6	13.337	7,6	5
FURLANSKO GIB.	296	0,2	—	—	—	—
DP - TRŽ. GIB.	2.414	1,5	—	3.570	2,0	1
GIUST. E LIB.	1.001	0,6	—	—	—	—
ZELENA LISTA	5.482	3,4	2	—	—	—
ZELENI	5.109	3,2	2	—	—	—
TLT	2.216	1,4	—	1.003	0,6	—
LpT	23.163	14,3	9	54.874	31,0	20
OSTALI	—	—	—	8.800	4,7	—
SKUPNO	161.819	100	60	177.241	100	60

POKRAJINSKI SVET V TRSTU

STRANKE	POKRAJINSKE VOLITVE 1988			POKRAJINSKE VOLITVE 1992		
	Glasovi	Odst.	Sedeži	Glasovi	Odst.	Sedeži
KD	45.566	25,2	6	37.333	16,9	6
KPI	32.948	18,2	5	42.920	21,8	7
PSI	24.100	13,4	3	15.170	7,7	2
PSOI	3.210	1,8	—	4.741	2,4	1
PRI	4.313	2,4	1	5.679	2,9	1
PLI	4.562	2,5	1	3.112	1,6	—
SSk	5.851	3,2	1	6.154	3,1	1
MSI	16.066	10,0	2	14.489	7,4	2
DP - TRŽ. GIB.	2.453	1,4	—	4.002	2,0	1
TLT	2.440	1,4	—	—	—	—
ZELENA LISTA	6.024	3,3	1	—	—	—
FURLANSKO GIB.	216	0,1	—	—	—	—
ZELENI	6.588	3,7	1	—	—	—
GIUST. E LIB.	1.295	0,7	—	—	—	—
LpT	22.957	12,7	3	56.776	26,8	9
OSTALI	—	—	—	8.003	4,1	—
SKUPNO	180.589	100	24	196.984	100	30

J. M.

Intervju z deželnim poslancem dr. Dragom Štoko ob koncu 20-letnega delovanja v deželni zbornici Furlanije-Juljske krajine

Dvajset let ste zastopali našo edino slovensko stranko v deželni zbornici Furlanije-Juljske krajine. Kaj bi o tem povedali?

Z zadovoljstvom lahko trdim, da mi je delo v deželni zbornici bilo v veliko veselje. Ne samo v okviru deželne skupščine kot take, ampak tudi kot predstavnik komisije za Osimske sporazume ter prometništvo, nazadnje pa za kulturo, šport in rekreacijo, sem imel vtis, da je predstavnik slovenske stranke bil vedno v ospredju in obenem v boju za pravice naše slovenske narodne skupnosti.

Ali ste kot predstavnik teh komisij imeli veliko stikov po svetu?

Lep spomin imam na Združene države Amerike, kjer smo preživeli 15 dni kot gostje ameriške vlade in smo tako lahko obiskali Parlament Filadelfije in Parlament Washingtona. Šlo je za probleme po potresu v deželi Furlaniji-Juljski krajini, katere je naša delegacija obravnavala ter se zahvalila za ameriško pomoč naši deželi.

Drugi obisk je bil na Švedskem, kjer smo si ogledali atomsko centralo blizu Stokholma. Zame je bilo to izredno doživetje, v kolikor so švedski strokovnjaki dokazovali, da mora biti danes svet v sklopu jedrske energije, saj bi drugače na Švedskem ne imeli dovolj električne luči in drugih pripomočkov, ki služijo modernemu svetu.

Dr. Drago Stoka

Tretji obisk komisije, ki sem jo vodil pa je bil v Georgiji in Armeniji oktobra 1987, kjer smo si na licu mesta ogledali dejansko stvarnost etničnih in političnih problemov v Armeniji. Takrat smo začutili zrak, ki je zajel Armenijo. Danes pa beremo v časopisih, kaj se dogaja in je bila torej naša domneva celo na mestu.

Česa se z zadovoljstvom najlepše spominjate?

Ko sem kot tridesetletnik stopil v deželno zbornico so mi bili najbolj pri srcu beneški Slovenci ter Slovenci Kanaške doline. Zato sem si zanje prizadeval. Po težkem postopku se mi je posrečilo, da sem preko takratnega deželnega odbornika Stopperja beneškim društvom in župniščem omogočil, da so dobili precejšnjo finančno pomoč. Prav tako sem zadovoljen, da sem Zavodu sv. Družine v Gorici omogočil, da si je z deželno pomočjo zgradil novo stavbo.

Kaj mislite pa glede današnjega položaja Slovencev v Italiji?

Da moramo biti predvsem realisti, kot so danes koroški Slovenci. Včasih so rekli, da ne moremo z glavo skozi

zid, tako tudi mi ne smemo danes. Moje mnenje je, da smo ustanovili mirno sožitje med italijanskim in slovenskim svetom v naši deželi, kar je seveda nekaj zelo pomembnega.

Glede naše globalne zaščite: moje mnenje je, da moramo biti sila oprezní, da nam ne bi po kakšnem čudnem zakonu vzeli še to, kar imamo.

Po mojem so glavne postavke našega življenja naslednje:

1. Slovenske šole vseh vrst do univerze, ohranitev radia Trst A v taki obliki kot je danes.

2. Slovenska televizija na celotnem območju dežele Furlanije-Julijske krajine.

3. Uradna uporaba slovenskega jezika od Trsta do Trbiža.

Za vse te smernice sem skušal v teh dvajsetih letih v deželni zbornici Furlanije-Julijske krajine biti vnet zagovornik. Če mi je to uspelo ali ne, bo pač pokazala prihodnost.

Zahvaljujem se za intervju in vam želim še veliko uspehov pri vašem nadaljnjem prizadevanju za blagor naše zamejske skupnosti.

Slovensko poletje 1988

»Bolj ko pr'tiskajo na nas, težej se bomo dal'!« S temi besedami je Igor Bavčar v imenu Odbora za varstvo človekovih pravic 27. julija 1988 pred vojašnico na Roški cesti v Ljubljani razpustil množico, ki se je zbrala ob zaključku sramotnega procesa proti urednikom in časnikarjem revije »Mladina« Janezu Janši, Davidu Tasiću in Franciju Zavrlu ter zastavniku Ivanu Borštnerju.

Vojaško sodišče je štiri obtožence obsodilo na zaporne kazni od petih mesecev do štirih let, češ da so krivi objave tajnega vojaškega dokumenta. Navedene Bavčarjeve besede zgovorno pričajo o upornem in samozavestnem vzdušju, ki je zavladovalo med Slovenci ob uprizoritvi tega političnega procesa. Dogodki ob njem so bili seveda le eden od številnih izrazov nezadovoljstva slovenskega naroda, ki se je zavedel svoje nacionalne in kulturne ogroženosti.

Ivan Borštner

David Tasić

Janez Janša

Proces sam na sebi pa je bil spet le tista zadnja iskrica, ki je povzročila, da so dolgo tleča čustva končno le bruhnila na dan: 21. junija na mogočni manifestaciji na Trgu Osvoboditve, na številnih literarnih večerih Društva slovenskih pisateljev, nato na zborovanju v Mostecu, na Roški cesti itd. Slovenija se je nenadoma znašla v središču jugoslovanske, pa tudi evropske in svetovne javnosti, kot najbrž še nikoli v svoji zgodovini. Kako se je civilna zrelost Slovencev spremenila, je razvidno iz tega, da sta bila pred dobrimi desetimi leti dva slovenska razumnika (Blažič in Miklavčič) še bolj po krivem obsojena, pa so si upali javno reagirati le osamljeni posamezniki, da ne govorimo o molku, ki je spremljal usodo številnih zapornikov (posebno duhovnikov) v prvem desetletju po vojni.

Korenine današnjega vrenja segajo seveda daleč nazaj v preteklost. Sedanje težave so izbruh nezadovoljstva le pospešile. Vzroki nezadovoljstva so pa naslednji:

1) Nikoli dokončno in zadovoljivo rešeno vprašanje statusa in suverenosti posameznih narodov v okviru federacije. Slovenci vedno težje prenašajo, da se nekatere odločitve, ki jih zadevajo, sprejemajo zunaj in mimo njih. Kolikor toliko avtonomistična ustava iz leta 1974 je danes pod pritiskom centralističnih amandmajev znova v nevarnosti. Nekdanji jugoslovanski unitarizem predvsem po zaslugi vojske znova dviga glavo.

2) Enostrankarski politični sistem ali z drugimi besedami diktatura komunistične stranke. Vsaka diktatura pa je v temeljnem nasprotju z željami po resnični svobodi, pluralizmu, pravni državi, spoštovanju zakonitosti itd.

3) Nerešljivo nasprotje med načelom svobodnega samoupravljanja ter dejanskim dirigiranim gospodarstvom. Prav to nasprotje je jugoslovansko gospodarstvo pahnilo na rob bankrota. Slovenci, ki živijo od vseh Jugoslovanov najbližje razviti zahodni Evropi, z vedno težjim srcem spremljajo širjenje prepada med Evropo in Jugoslavijo. Razumljivo je torej nezadovoljstvo Slovencev, ki so sicer po svoji tradiciji in miselnosti Srednjeevropejci in to tudi hočejo ostati.

V večletnih razpravah so se tako v slovenski javnosti izoblikovale nekatere jasne in odkrite zahteve: zahteva po samobitnosti in suverenosti slovenskega naroda, zahteva po demokraciji, zahteva po odločnem preokretu gospodarske politike, ki naj sloni na tržnih zakonitostih in zasebni pobudi, kar naj omogoči postopno vključevanje Slovenije v evropsko tržišče, in končno, kar je najvažnejše, zahteva po spoštovanju osnovnih človekovih pravic, kakor jih zagotavljajo Deklaracija človeko-

Udeleženci pevskega seminarja ZSPZ iz Trsta (9-15. avg. 1988 na Jezerskem) na izletu v Selah na Koroškem

vih pravic, Helsinška listina ter — nenazadnje — tudi sama jugoslovanska ustava.

Te zahteve predstavljajo skupno platformo slovenskega gibanja, v katerem sodelujejo predstavniki najrazličnejših skupin, od mladih okrog časopisa »Mladina« preko izobražencev okoli »Nove revije« do krščansko usmerjenega društva 2000 ter škofijske komisije Pravičnost in mir. Iz teh zahtev (in vrednot) so nastale Teze za ustavo republike Slovenije (Gradivo za slovensko ustavo, april 1988) in za to so šli ljudje demonstrirati na cesto. Podčrtati velja, da je vodstvo tega gibanja izrecno zavrnilo uporabo sile kot sredstva za dosego zastavljenih ciljev.

To pa seveda še ne pomeni, da vlada v Sloveniji zaupanje v »prihodnje dni«, nasprotno. Prej bi govoril o zaskrbljenosti in občutku brezizhodnosti. Ljudi navdaja občutek nemoči v prvi vrsti zato, ker nihče ali malokdo sploh ve, kaj se v resnici dogaja za kulisami, kdo v resnici drži v rokah niti slovenske usode. Grenko je dalje spoznanje, da se z izjemo svobodnejšega ozračja, v katerem je zadihala kultura, kljub pritisku javnega mnenja nič bistvenega ni spremenilo: vprašanje suverenosti ni bilo rešeno, partija se še naprej trdno oklepa oblasti in se je celo bati, da bo spretno izkoristila sedanja trenja sebi v prid, ekonomski položaj se ne izboljšuje. Vsi se končno trezno zavedajo, da je izhod iz globoke in vsestranske krize izredno težaven, da, morda celo nemogoč brez novega trpljenja. Nikjer ni nobenega jamstva, da bodo tisti, ki imajo v rokah dejansko oblast, v resnici prisluhnil glas ljudstva, pa čeprav vladajo v njegovem imenu. Verjetno je to eden od razlogov, zakaj je slovenski narod v tem trenutku tako složen v protestu zoper sedanje stanje, tako neučinkovit pa v izdelavi načrtov za bodočnost (izjemi sta seveda politični program J. Janše ter že omenjeni predlogi za novo ustavo).

Nedavni dogodki v Sloveniji imajo tudi za nas, Slovence za mejo, zelo velik, morda celo življenjski pomen. Naša usoda je namreč neločljivo povezana z usodo matičnega naroda v Sloveniji. Zanimanje za večinski del našega naroda zato nikakor ni vmešavanje v tuje notranje zadeve, ampak enostavno skrb za lastno prihodnost. Poleg tega je seveda jasno, da nam je lahko v učinkovito oporo pri delu za narodni obstanek le suverena, vsestransko razvita, ustvarjalna in gospodarsko učinkovita država. Kako bi zaostala republika, zreducirana na raven nepomembne beograjske province, mogla pomagati slovenskim manjšinam v Italiji, Avstriji in na Madžarskem? Da to, žal, niso neutemeljeni strahovi, je pokazal ravno nedavni ljubljanski proces: s kakšnimi občutki naj Slovenci v Italiji zahtevamo enakopravnost slovenščine v javnih ustanovah, ko pa še celo sredi naše prestolnice Ljubljane nimamo pravice do sodne obravnave v našem jeziku?

Temu početju se je slovenska javnost vendarle uprla in val oživlja-joče narodne zavesti je pljusknil tudi k nam. Zajel je starejšo generacijo, pa tudi mlade. Drugače si ne bi znal razložiti recimo spontanega zanimanja za potek ljubljanskega procesa in izrazov solidarnosti s priprtimi med člani enega od lanskkih tržaških skavtskih taborov, pa tudi prisotnosti kar številnih mladih na manifestaciji 21. junija 1988 ter članov SKK na Roški cesti.

Končno so nedavni dogodki v Sloveniji pomembni še iz nekega drugega razloga. Danes se sicer tudi pri nas v zamejstvu vsi Slovenci

enodušno opredeljujejo za demokratizacijo slovenske in jugoslovanske družbe, za tržno gospodarstvo itd. A eno je peticije v korist obtoženih časnikaarjev podpisovati danes, ko to počenjajo tako rekoč vsi, nekaj drugega pa je bilo se dosledno zavzemati za demokracijo, samostojno nastopanje za t.i. meščanske vrednote takrat, ko si zaradi tega v očeh »uradnih« forumov veljal za manj naprednega, manj delavskega in celo manj slovenskega. Oživiljena narodna zavest v Sloveniji lahko torej vlije novega poguma in zaupanja vsem zamejskim Slovencem, še posebno pa tistim, ki so od vsega začetka tudi v praksi ubrali pot samostojnega nastopanja in zavzemanja za pluralistično družbo.

Kako naj torej ocenjujemo opisane premike, je po vsem tem jasno: za vsakega iskrenega narodnjaka in demokrata so ti dogodki znamenje upanja in vir nove življenjske sile. Obenem pa predstavljajo še poseben izziv za vse tiste, ki usodo naroda presojujejo v luči krščanskega humanizma. Na dlani je namreč, da so v t.i. slovenski opoziciji ljudje najrazličnejših gledanj in življenjskih drž, ki sicer soglašajo v prej omenjenih zahtevah, si pa med seboj diametralno nasprotujejo v temeljnih življenjskih vprašanjih. Kristjani, recimo, brez pridržkov cenimo »Mladinin« pogumni boj za svobodo izražanja in za narodno samobitnost, smo pa resnično v zadregi ob nekaterih njenih ciničnih in anarhoidnih (večkrat tudi neokusnih) moralnih stališčih, katerih nikakor ne moremo uskladiti s siceršnjim plemenitim bojem za spoštovanje človekovega dostojanstva. Vendar je spet res, da lahko o etičnosti govorimo šele takrat, ko slednja vzklije iz človekove svobodne odločitve. Zato je tudi za kristjane edina možna izbira, da podpremo vse, ki svoj trud zastavljajo v korist narodne samobitnosti in svobode. Le dialog v svobodi lahko namreč soočenje stališč pripelje do razčiščevanja in moralnega preroda.

Začetek gradbenih del za novo središče gorlških slovenskih šol

Violinski natečaj »Rodolfo Lipizer«

Že vrsto let ima Gorica ob koncu poletja in v začetku jeseni vrsto zanimivih in sedaj že priznanih mednarodnih prireditev, s katerimi je prodrla v širši svet. Tako zlasti mednarodno zborovsko tekmovanje C. A. Seghizzi (ki pa je sedaj že drugo leto sredi julija) in folklorna parada s tekmovanjem in mednarodni violinski natečaj »Rodolfo Lipizer«. Če k temu uvrstimo še prav tako dolgoletna Srednjeevropska kulturna srečanja (Incontri culturali mitteleuropei), ki so navadno oktobra, je slika lahko popolna.

Goriška glasbena tradicija je seveda še bogatejša, če vsemu temu dodamo dolgo vrsto koncertnih prireditev skozi vse leto, posebej v zimskem času in spomladi.

Od leta 1977 deluje v Gorici kulturno društvo »Rodolfo Lipizer«, ki ima danes vidno mesto v goriškem glasbenim življenju. Začelo se je s prirejanjem komornih in drugih koncertov. Tako sedaj že dolgo vrsto let prireja redno sezono nedeljskih in večernih

koncertov in ima tudi občasen svoj mali orkester. Leta 1981 pa je začelo s prirejanjem mednarodnega violinskega natečaja, ki ga je prav tako poimenovalo po R. Lipizerju, goriškem violinskem pedagogu in dolgoletnem ravnatelju mestne glasbene šole.

Rodolfo Lipizer (1895-1974) je svoje glasbene študije iz violine dovršil na milanskem konservatoriju G. Verdi in se nato izpopolnjeval na dunajski Glasbeni akademiji, kjer je študiral tudi kompozicijo in dirigiranje. Nekaj let je bil dirigent simfoničnega orkestra v Opatiji; od leta 1930 do 1961 pa ravnatelj glasbene šole v Gorici, kjer je vodil tudi več let simfonični orkester. Več časa je bil tudi predsednik mednarodne žirije na zborovskem tekmovanju. Izdal je več del za višjo tehniko violine.

Kako poteka in kako je zamišljen violinski natečaj? Organizatorji so ga zamislili kot pravo študijsko kompeticijo. Od začetnih izločilnih do polfinalnih in finalnih nastopov ima strokovna žirija kar veliko nelahkega dela. V

Skupina kitaristov
glasbene šole
iz Standreža
v Katoliškem domu
v Gorici

teh nastopih morajo tekmovalci predstaviti vrsto predpisanih skladb, v katerih lahko dokažejo svojo igralno tehniko in virtuoizem. V zaključnih tekmovalnih nastopih pa predstavijo po dva violinska koncerta z orkestrom (v celoti). Na samem koncertnem — še vedno tekmovalnem nastopu — odigrajo finalisti en cel koncert ter en stavek iz drugega predlaganega koncerta. Tu so navadno na vrsti klasični violinski koncerti, ki so jih napisali npr. Beethoven, Mendelssohn, Brahms, Sibelius, Bruch, Čajkovski, Wieniawski itd., ki sodijo tudi med najlepše tovrstne stvaritve sploh.

Umetniško strokovno žirijo sestavljajo navadno znani violinisti in violinski pedagogi raznih držav. Med temi je bil več let tudi slovenski violinist Rok Klopčič. Prav tako so njihovi predsedniki ugledni glasbeniki iz najrazličnejših držav. Zadnjič ji je predsedoval dirigent in violinist R. Zino, dolgoletni ravnatelj Akademije sv. Cecilije v Rimu. Prav tako so omembe vredni simfonični orkestri, ki nastopajo skupno s finalisti zadnje tri večere. Na zadnjem tekmovanju je sodeloval simfonični orkester iz Sofije, ki ga je vodil dirigent Ludmil Dešev. Prejšnja leta je bilo na vrsti več simfoničnih orkestrów, zlasti iz vzhodnih držav. Med temi tudi orkester ljubljanske Opere.

Kdo pa nastopa? Navadno se predhodno vpiše kakih petdeset ali več kandidatov iz raznih držav. Dejansko pa jih pride v Gorico le kaka tretjina, to pa zato, ker se zavedajo resnosti in težav, ki jih tak mednarodni natečaj zahteva. Od teh jih nato do finalne izbire pride le kakih šest in med njimi se ob koncu izdelata prednostna lestvica. Prvi nagrajenec ima že po pravilniku (poleg lepe denarne nagrade in raznih diplom) še zagotovljene koncerte po najboljših italijanskih in evropskih glasbenih središčih. Vedno lepe in primerne nagrade prejmejo tudi ostali.

Prva leta so zmagovali predvsem Korejci in sploh azijski predstavniki. Zadnja leta so se latorike preselile v

Evropo (leta 1987 je odnesel prvo nagrado Avstrijec), leta 1988 pa je zmagal mladi Kitajec Hu Kan, ki je na zaključnem nagrajevalnem koncertu občuteno odigral nelahki Sibeliusov Koncert za violino in orkester v d-molu, polnem virtuoziščne tehnike in obenem tako bogatem in izraznem liričnem delu. Dober je bil tudi francoski konkurent Jean-Marc Phillips, ki se je pomeril z zahtevnim Brahmsovim koncertom v D-duru. Edini italijanski kandidat (doma z Goriške, živeč v Luksemburgu) je izpadel že prej, edini Slovenec, Miran Kolbl, pa je dosegel polfinale.

Naj dodamo, da se vsako leto ob samem natečaju odvija tudi študijsko zborovanje o kaki violinski temi. Leta 1988 je bila na vrsti didaktika, združena z učnimi programi violine.

Goriški violinski natečaj »R. Lipizer« se danes uvršča med glavne tekmovalne prireditve po Italiji in Evropi. Za Gorico pa to vsekakor pomeni lep umetniški dosežek in bogat prispevek k njeni kulturni vlogi.

JOŽE ALEKSIJ MARKUZA

HRIB SV. LENART

*S snegom
pokrit,
preprost
kot menih
iz davnine.*

*Nekoč samostan,
danes razvaline,
ker ljudje
niso umeli
tujih besed.*

*Prihodnost
brez pravih poti,
umira ta rod
brez življenja
za nove dni.*

Župnijska glasbena šola v Mačkoljah

Ansambel župnijske glasbene šole v Mačkoljah

V naši majhni vasi in župniji se kar naprej nekaj giblje. Četudi je vse, kar miglja, majhno, skoraj neznamno za veljavo v širšem svetu, je vendar vse to važno, ker predstavlja nekaj živo pobarvanih kamenčkov v mozaiku celotnega kulturnega in prosvetnega življenja v našem slovenskem zamejstvu. Brez teh kamenčkov bi bil mozaik kljub svoji razsežnosti vendarle nepopoln, nedodelan ali okrušen. Tako je upravičeno trdil v svojem izvajanju na neki prireditvi v Mačkoljah predsednik Slovenske prosvete Marij Maver.

Eden barvitih kamenčkov omenjenega mozaika je pri nas Župnijska glasbena šola, ki živi že vrsto let. Začela se je skoraj slučajno v šolskem letu 1970-71. Tedaj so se ustanovljale podobne šole tudi v drugih breških vaseh (Ričmanje, Boršt, Boljunec), po Krasu in v Trstu (Sv. Križ, Opčine, Rojan), kamor je segal vpliv že močno razgibane glasbeno-vzgojne dejavnosti v Slomškovem domu v Bazovici.

Takrat je bil pri nas v Mačkoljah ducat pridnih dečkov in deklic, ki so

jih starši rade volje prijaviли v novo osnovano glasbeno šolo. Sedež je bil v župnijskem domu. Uspešno je Darina Kante poučevala harmoniko. Vsi tedanji učenci so se vadili torej le v igranju harmonike, a to pridno in vztrajno, da so nekateri že naslednje in nato vrsto let spremljali petje otroškega zbora ali celo samostojno igrali na prireditvah.

Naša glasbena šola se je vključila v novo združenje — pravno ustanovo z naslovom »Slovenska glasbena šola« ob ustanovnem občnem zboru v Bazovici (Slomškov dom) 19. febr. 1972. V celoti je obiskovalo glasbeni pouk tedaj v župnijskih prostorih prej omenjenih krajev že 150 učencev. Kakor stoji zapisano v pravilniku ustanove, je namen Slovenske glasbene šole oblikovati in širiti med slovensko mladino glasbeno vzgojo z ustanavljanjem in vodenjem rednih šolskih tečajev s pomočjo primernih in sposobnih učiteljev. Tako se je ustanovil kasneje še ustrezen glasbeni tečaj tudi v Skednju.

V Mačkoljah se je kmalu skupina staršev nekaterih pridnih gojencev po-

stavila proti praksi, da ostane sedež glasbene šole v župnijskih prostorih. S silo so šolo iz župnišča premestili v staro srenjsko hišo. Zaradi nesoglasja ob tej nasilni spremembi sedeža šole, so nekateri verni starši odjavili svoje otroke od pouka. Za preostale gojence je glasbeni pouk potekal redno le še par let, a brez povezave s Slovensko glasbeno šolo.

Šele v šolskem letu 1980-81 se je župnijski svet zavzel za ponovno odprtje glasbenega tečaja v Mačkoljah z nazivom »Župnijska glasbena šola«. Pouk je vodila od tedaj do konca šolskega leta 1985-86 Marija Družina Zadnik. Pod njenim vodstvom so se številni gojenci vadili povečini v igranju na kitaro, a posamezni so igrali na druga glasbila. Kakih petnajst njenih učencev se je usposobilo, da so mogli spremljati zlasti otroško petje v cerkvi in na raznih prireditvah. Nekateri mlajši nadaljujejo glasbeni pouk pod vodstvom učitelja Naceta Duha. Število učencev naše glasbene šole je v tem zadnjem letu prvič padlo pod deset, kar je nujna posledica upadanja rojstev v zadnjem obdobju.

Ker je naša Župnijska glasbena šola redno povezana s Slovensko glasbeno šolo, dobiva po tej poti letno sila skrom-

no podporo. V bistvu sloni finančno breme za vzdrževanje šole na požrtvovalnih starših. Če bi bilo kaj več prispevkov iz javnih skladov, ki se dalo šolo še uspešneje voditi in nabaviti primernejša glasbila.

Zivljenje šole je odvisno le od dobre volje staršev, ki se ne plašijo žrtev, če je le viden uspeh. Naša glasbena šola je pravzaprav župnijska zadeva, zato je tudi njen cilj pripraviti sodelavce pri bogoslužju v domači cerkvi. To se deloma že dogaja, saj se pri mladinskih mašah spremlja otroško petje s primernimi instrumenti.

Mnoge društvene in sorodne prireditve v srenjski hiši so prišle do veljave prav po zaslugi gojencev Župnijske glasbene šole. Naš glasbeni ansambel redno nastopa tudi na vsakoletnem Prazniku češenj.

Ne moremo pričakovati, da bo vsak gojenec, ki se je kdaj vpisal v glasbeno šolo, prišel zagotovo do zaželenega cilja in da bo znal igrati na glasbilo. Za nekatere je že uspeh, da so se seznanili z notami. To bi sicer morala dajati po učnih načrtih že redna osnovna šola, a se to poredko dogaja. Zato je potrebno, da se ohranja, vzdržuje in vodi že ustanovljena glasbena šola.

Mladi
Ilario Tul
vodi
otroški zbor
Slovenski šopek
v Mačkoljah
(maja 1988)

Maks Fabiani - evropski arhitekt

Maks Fabiani

V preteklem poletju smo videli v Trstu čezulične napise z vabili za ogled razstave »Nove meje v arhitekturi«, ki so jo pripravili v prostorih nekdanje konjušnice v Miramarskem gradu. Razstava je prikazovala stvaritve arhitekta Maksa Fabianija. Kdo je bil ta pomembni arhitekt, da se ga je tržaško mesto spomnilo 25 let po njegovi smrti?

Maks Fabiani se je rodil 29. aprila 1865 v Kobdilju na Krasu v občini in župniji Štanjel. Umrl pa je 12. avgusta 1962 v Gorici. Šele leta 1984 je našel poslednje počivališče na domačem pokopališču pri cerkvi sv. Gregorija v Kobdilju.

Družina Fabianijev je prišla na Kras iz Bergama. Tako namreč izpričuje grob nekega Petra Fabianija iz leta 1638. Ta se je iz Bergama preselil na Kras, na grič Kobdilj pri Štanjelu. V teku let si je družina zaokrožila posesti v trdno imetje. Najstarejši sin je vedno prevzel po očetu imetje, ostali pa so se zaposlili v državni upravi. Mati našega arhi-

tekta je bila Tržačanka, tirolskega pokolenja, Karolina von Kofler.

Tako se je v Maksu Fabianiju mešala nemška, slovenska in italijanska kri. Kulturno je bil zlasti močan nemški priliv tedanje Avstrije. Znanje slovenščine je bilo vsakdanje po rojstnem kraju, nemščina je bila nujno potrebna za vsako stopnjo v državni upravi, italijanščina pa je bila po materini strani prav tako domača, že zaradi bližine večjih mest Trsta in Gorice, s katerima je imela družina tesne stike, zlasti po materi, ki je bila gotovo dvojezična, dokler je bila v Trstu. Po preselitvi v Kobdilj pa se je seznanila tudi s krajevno slovensko govorico.

Maks je bil dvanajsti sin, vzgojen v tipični in trdni kraški hiši na griču, s prijazno okolico. Osnovno šolo je obiskoval v domačem Štanjelu, sedemletno realko pa v Ljubljani. Ljubljana se mu je tako vtisnila v njegov značaj in spomin, da jo je vzljubil in iz te okolice postal urbanist za srednjevelika mesta. Po končani realki je šel v širni svet, na cesarski Dunaj, kjer se je vpisal na politehniko in diplomiral leta 1891. Imel je odlične in svetovno priznane profesorje za mehaniko, zgodovino umetnosti, filozofijo in novoklasično arhitekturo. Da je bil vedno odličen dijak izpričuje dejstvo, da je že po dveh letih študija prejel študijsko stipendijo Karlo Ghega (1802-1860), ki je načrtoval med drugimi deli tudi železnico Trst-Dunaj.

Ta stipendija, ki je tudi za takratne čase zelo izdatna, je Fabianiju omogočila, da je kot mlad arhitekt šel na študijsko potovanje po Italiji, Grčiji, Turčiji, Mali Aziji, severni Evropi, Nemčiji, Švici, Belgiji, Franciji in Angliji. To študijsko potovanje je trajalo kar tri leta in Fabiani se je vrnil z bogato zbirko podatkov, zasnutkov, risb

in načrtov, ki jih je potem razstavil v Društvu inženirjev in arhitektov. To mu je prineslo laskava priznanja in pohvale z vseh strani. Sam je o tem zapisal: »To ni bil neposreden uspeh in glavni sad mojih čudovitih izkušenj, temveč pridobitev sposobnosti polne in kritične presoje in vrednotenja tehnično-umetniških del...«

Bivanje v Italiji je Fabianija naravnost prevzelo. Odločilna sta bila zanj Palladijev vpliv in pa etruščanska umetnost. V Rimu se je tesneje seznanil z vodilnimi predstavniki kulturno-umetniške smeri, znane pod imenom »secesionizem«. Ta umetniška smer se je razširila in utrdila v Angliji, Belgiji, Franciji, Nemčiji in Avstriji. Na Dunaju pa je v Fabianijevem času v arhitekturi bila vodilna Wagnerjeva šola.

Pod vplivom te šole se je Fabiani tedaj lotil praktičnega dela — preučevanja urbanistike, zlasti Ljubljane, ki jo je prav tedaj, 14. aprila 1895, hudo prizadel potres, ko so domala vsa poslopja utrpela škodo in in je bilo treba desetino vseh podreti. Pri obnovi mesta in pri regulacijskem načrtu je aktivno sodeloval arhitekt-urbanist Maks Fabiani, ki je zlasti zasnoval del mesta v ob-

močju nove Miklošičeve ceste. Za Ljubljano je Fabiani projektiral leta 1902 Krisperjevo stanovanjsko hišo, leta 1905 Hribarjevo in naslednje leto veliko stavbo za ženski licej in trgovsko hišo Kleinmayer-Bamberg.

V istih letih pa je projektiral tudi v Trstu Bartolijevo hišo na Borznem trgu in na obrežju Grumula mogočno stanovanjsko hišo. Še danes pa dela čast Fabianiju nekdanji Narodni dom v Filzijevi ulici, kjer so našli prostore: gledališče, posojilnica, hotel, restavracija in društveni prostori. Stavbe ni mogel uničiti niti zločinski požig v juliju 1920. Prisilna prodaja ni imela sreče do današnjega dne. Stavbo preurejajo sedaj v univerzitetne namene.

Tudi cesarski Dunaj krasijo Fabianijeve zamisli s stanovanjskimi palačami, od katerih so bile nekatere v zadnji vojni močno poškodovane, a še vedno nosijo pečat načrtovalca. Ponosno se dvigajo palače: Urania, Palmers, Artaria, Riessova, Portois in pa načrt za vhod na dunajsko pokopališče.

Za Opatijo pa je projektiral obširen hotel. Fabianija so poznali tudi preko meje. Zaupali so mu splošno ureditev mest Bielsko in Biala na Poljskem. Pa

Predstavniki italijanske manjšine v Istri so bili gostje DSI 21. mar. 1988

tudi Gorici se je Fabiani oddolžil in ji vtisnil trajen spomin s Trgovskim domom na vogalu Verdijevega korza in Petrarcove ulice. Ta stavba je še danes Gorici v ponos.

Gorici je Fabiani pripravil kar dva načrta za cerkev Srca Jezusovega. Prvo fazo je preprečila vojna, druga pa je bila uresničena v času med obema vojnama. Razkošni prvi načrt je predvideval, da bi nova cerkev postala stolnica. Drugi načrt pa je moral biti skromnejši, dasi je tudi ta prvotno bil velikopotezen. Leta 1928 je Fabiani moral načrte poskromiti in cerkev so končno leta 1937 posvetili.

Velikopotezni pa so bili Fabianijevi regulacijski načrti tako za Ljubljano kot za Gorico in njeno okolico. Fabiani si je zamislil vodno povezavo od Jadranskega morja po Soči, Vipavi, mimo Postojne, Vrhnike, po Ljubljani in Savi in dalje po Donavi v Črno morje z možnimi odcepi še drugam. Veli-

ko je tudi Fabianijevih podrobnih načrtov za goriško okolico.

Pred zadnjo vojno se je Fabiani umaknil v Štanjel, kjer je deset let (1934-1945) celo županoval in dal tudi domači občini kot arhitekt svoj pečat, zlasti pri urejanju štanjelskega gradu. Reševal je ljudi in njih imetje v času najhujših grozot.

Skromna pa so priznanja, ki jih je Fabianiju dala javnost. Leta 1902 mu je bil dodeljen prvi doktorat iz tehničnih znanosti na dunajski univerzi in je bil tudi imenovan za izrednega profesorja brez natečaja. Imel pa je veliko osebnih poznanj, tako s pokojnim predsednikom ital. države Gronchijem in vlade De Gasperijem ter drugimi odličnimi osebnostmi. Toda številna civilna in strokovna odlikovanja še zdaleč ne odtehtajo in ne razodevajo vsega, kar je ta veliki mislec snoval in uresničil v svojih dolgih 97 letih življenja.

IVO JEVIKAR

Ljubezen do gorá in ljudi

Ob 130-letnici rojstva
dr. Juliusa Kugyja

»Kugy opisuje v svoji knjigi nedosežno lepo in toplo krasoto naših planin. Nihče še ni tako lepo pisal. Vmes pa opisuje z isto toploto naše ljudi, svoje ljube spremljevalce in vodnike.«

Tako je pred 60 leti zapisal v Kalendarju Goriške Mohorjeve družbe župnik Jože Abram-Trentar, ki je bralcem obširno prikazal prvo knjigo tržaškega planinca, planinskega pisatelja, glasbenika in botanika dr. Juliusa Kugyja. To je bila knjiga »Iz življenja gornika«, ki je izšla v nemščini leta 1925. Vanjo je avtor izlil svojo ljubezen do narave, cvetja, gora, predvsem

do Julijcev, a tudi bolj oddaljenih vrhov. Izpričal je svojo ljubezen do ljudi v gorskem svetu. Povzdignil je vrednote, kot so lepota, prijateljstvo, poštenost, zvestoba, strpnost. Popisal je seveda tudi svoje vzpone in se izpovedal kot zastopnik pionirske, klasične alpinistične šole, ki odklanja športni alpinizem in moderne pripomočke. Tudi zavarovane poti in marsikatere markacije so ga motile. Danes se zdi vse to daleč, pa vendar ima Kugy tudi za sodobnika pomembna sporočila.

To je med drugim ugotovila naša javnost, ko je »Skupina 85«, ki jo v Trstu vodi prof. Pavle Merku, pred meseci priredila vrsto pobud ob 130-letnici Kugyjevega rojstva. Tako je odpr-

*Prisrčen poudar
našim ljubim
lepim goram!
Dr. Julij Kugy*

la razstavo, pripravila izlet v Trento, zavrtela slovensko-avstrijski televizijski film o Kugyju in zbrala za okroglo mizo sedem strokovnjakov iz Furlanije-Julijske krajine, Slovenije in Koroške, da bi slavljence osvetlili z vseh vidikov njegovih dejavnosti. Kot je poudaril neki opazovalec, je Kugy s tem pripravil majhen čudež, saj so se v Trstu enakopravno in prijateljsko zbrali v njegovem imenu ljudje treh jezikov in različnih pogledov.

Dr. Julius Kugy (1858-1944) je bil otrok svojega časa. V nekem smislu predstavnik tiste Srednje Evrope, ki ima svojo os v nemškem jeziku. Nekateri Slovenci mu poleg tega niso pozabili, da je pravzaprav v glavnem potomec potujčenih rojakov. Njegov oče, trgovec, je bil iz vasi Pod lipo v Ziljski dolini in priimek njegovih prednikov

se je glasil Kugaj. Mati pa je bila najstarejša hči slovenskega tržaškega javnega delavca in pesnika Jovana Vesela-Koseskega, ki pa je bil oženjen z Italijanko. Sam je zapisal o svojih otroških letih: »Vzgojeni smo bili v domoljubnem smislu kot dobri Staroavstrijci, a brez šovinističnih pretiravanj, brez krika in vika. Zgodaj smo se naučili spoštovati prepričanje vsakogar, čeprav je bilo našemu nasprotno... Zato so nas radi sprejemali tako v italijanskih in slovenskih krogih Trsta kot v nemških. Naše in moje osnovno pravilo je bilo, da ima vsak narod polno pravico in tudi dolžnost, da se razvija.« V knjigi »Pet stoletij Triglava« pa je o sebi povedal, da je »mož, ki stoji visoko nad vsakim nacionalizmom, čigar obzorje se ne neha tam, kjer leže meje njegovega jezika«.

Vse njegove knjige in tudi sodobniki izpričujejo Kugyjevo človeško globino in prijateljstvo do Slovencev. Nekateri naši gorski vodniki so dobili v njegovih spisih prave spomenike. Najlepše koticke gorskega sveta v Zahodnih in Vzhodnih Julijcih pa bi lahko opremili s poetičnimi navedki iz njegovih del. Ime Triglava, Soče, doline Trente, Viša in Montaža je ponesel v široki svet.

Zato ni čudno, da je njegovo ime zapisano v številnih planinskih in plezalskih vodnikih: od prvega izleta na Triglav leta 1875 do leta 1912 je opravil vsaj 50 prvenstvenih vzponov, predvsem v skupinah Montaža in Viša, na Jalovcu, Mangartu, Škrlatici, Triglavu. Po njem so poimenovane tudi nekatere smeri. Leta 1953 so mu v Trenti postavili mogočen spomenik. Vse njegove knjige so bile, čeprav nekoliko pozno, prevedene v slovenščino: *Iz življenja gornika; Delo, glasba, gore; Julijske Alpe v podobi; Anton Ojcinger - življenje gorskega vodnika; Pet stoletij Triglava; Božanski nasmeh Monte Rose; Iz minulih dni*.

Slovenci smo mu torej prijateljstvo in spoštovanje povrnili, njegovo sporočilo pa nas še navdušuje.

Koprski stolni prošt Leopold Jurca

»Doba naših let je sedemdeset let, če smo krepki, osemdeset,« pravi psalmist. Koprski stolni prošt Leopold Jurca, ki je po kratki bolezni umrl 22. februarja 1988, je torej spadal med »krepke«, saj se je njegovo življenje izteklo le nekaj tednov pred izpolnjenim 83. letom. Kot Kristusov duhovnik je Bogu in ljudstvu služil skoraj 59 let — od biserne maše ga je ločilo manj kot poldrugo leto. Svoja najlepša duhovniška leta je posvetil vernikom v hrvaški Istri, kjer so pred njim in še v njegovem času delovali mnogi slovenski duhovniki.

»Z vso gorečnostjo in velikodušnostjo mladosti je služil Gospodu, ne oziraje se na nevarnosti, preizkušnje in preganjanja, ki so mu pretila za časa fašizma, v viharjih letih druge svetovne vojne in po njej,« je v nagovoru pri pogrebnem bogoslužju, ki ga je ob delovanju petih škofov, 85 duhovnikov in številnih vernikov vodil slovenski metropolit, ljubljanski nadškof Alojzij Šuštar, dejal koprski škof Metod Pirih.

»Kot zvest Kristusov služabnik ni zamolčal ničesar, kar je smatral, da je ljudem v korist. Z govornimi in pisanimi besedami, s stanovskimi govori za mlade, za moške in žene, z duhovnimi vajami in ljudskimi misijami, s predavanji in verskimi prireditvami, s cerkvenimi društvi, s pisanjem spomenic na cerkvene in civilne oblasti, v katerih je dokazoval, da se morata krščanski nauk in evangelij po božjem, cerkvenem in naravnem pravu oznanjati v materinem jeziku, je v svoji pastirski skrbi zaupano ljudstvo učil, budil, vzgajal in vodil.«

Hrvatom, Slovencem in Italijanom je dopovedoval, da je narodnost velika dobrina, a da je vera pred narodnostjo in da božja odrešujoča ljubezen vse povezuje v eno samo družino. Svoje boje s fašističnimi oblastniki, ki so hoteli Hrvate in Slovence poitalijanči-

ti, je popisal v knjigi »Moja leta v Istri pod fašizmom« (Ljubljana 1978).

Istri je daroval 33 let, zatem je 26 let deloval v Kopru. Deset let je bil stolni župnik in prošt ter generalni vikar škofa Janeza Jenka. To službo je ohranil tudi potem, ko je stopil v pokoj.

Rajni prošt Leopold Jurca se je rodil 4. aprila 1905 v Rihemberku, sedanjem Braniku, od koder je bila doma njegova mati; oče pa je bil Kraševac, ki je tam služboval kot kmetijski tehnik pri nekem veleposestniku. Polde je bil njun prvorojenec, za njim pa sta dobila še tri hčere in enega sina (ta je kmalu umrl), ki pa so zagledali luč sveta drugod, kajti družina se je pogosto selila: najprej v Kaprivo pri Go-

Msgr. Leopold Jurca

rici, potem v Dalmacijo in nazadnje v Črno goro. Oče je sprejel službo učitelja na poljedelski šoli za fante v Boki Kotorski. Polde je tam obiskoval prva dva razreda osnovne šole, ki je bila srbska, in prve črke, ki se jih je naučil, so bile cirilske. Materi je bilo dolgčas po domačih krajih, zato so se tik pred prvo svetovno vojno vrnili v Rihemberk. Od tam so kmalu odšli v Postojno, kjer je oče dobil službo upravitelja Grand hotela. Ob splošni mobilizaciji 26. julija 1914 je bil oče vpoklican k vojakom, kot sanitejec je sprva služil na Opčinah pri Trstu. Poiskal je stanovanje za vso družino, ki se je tja preselila že jeseni tega leta. Tam je Polde končal četrti razred osnovne šole. Mati je kmalu ostala sama s štirimi otroki, kajti oče je bil kot avstrijski vojak poslan najprej v Srbijo, zatem v Galicijo in nazadnje na soško fronto, od koder je prišel v italijansko ujetništvo. Tam je umrl za špansko gripo. Preden je odšel na soško fronto, je prišel domov na dopust in s seboj je prinesel deset zvezkov svojih dnevnikov ter veliko časopisnih izrezkov. Navado zapisovati dnevne dogodke in zbirati iz-

rezke časopisov je po njem podedoval sin Polde.

V pogovoru za slovenski mladinski verski mesečnik Ognjišče ob svoji zlati maši leta 1979 je Leopold Jurca povedal, da je z Opčin hodil peš v peti razred osnovne šole na Proseku. »Tokrat smo trpeli hudo lakoto. Čeprav je bila blizu našega stanovanja velika vojaška pekarna, doma nismo imeli niti mrvice kruha. Bili smo štirje otroci, štiri lačna usta. Nekega večera nam je mama pripovedovala svetopisemsko zgodbo o preroku Eliju, ki mu je krokar vsak dan nosil kruh. Ko je še govorila je nekdo potrkal. Prišel je vojak Primožič nekje s Kranjskega, ki je večkrat prihajal k nam, da mu je mama na šivalni stroj kaj zakrpala. Pod pazduho je prinesel hleb kruha. Bilo je čudovito!«

Polde je imel veliko veselje do knjig, zato ga je mati kljub veliki stiski vpisala na pripravnico za nemško gimnazijo v Trstu. Takrat pa je pribežala iz Gorice v Trst slovenska gimnazija in tako je Polde lahko obiskoval to šolo. Prvi razred je končal z odliko, potem pa je bilo vojne konec, te kraje so za-

Otroški zbor
Vigred
iz Sempolaja
na reviji
Pesem mladih
v Kult. domu
v Trstu

sedli Italijani in slovenske gimnazije v Trstu ni bilo več. Drugi razred je napravil privatno: delal je izpite pri profesorjih kar na domu. Uspelo mu je priti na prvo slovensko gimnazijo v Škofovih zavodih v Šentvidu nad Ljubljano, kjer je leta 1925 maturiral.

Med njegovimi sošolci je bil tudi kasnejši duhovnik-slikar Stane Kregar. Bogoslovje je študiral v Gorici in 30. junija 1929 ga je tedanji tržaški škof Alojzij Fogar v stolnici sv. Justa posvetil v duhovnika; novo mašo pa je pel teden kasneje, 7. julija, na Opčinah, ki so bile tedaj še povsem slovenska vas. Novomašno slavje so mu zagrenili fašisti, ki so »stražili« cerkev in dvorano, kjer je bilo novomašno kosilo za povablence. Prepovedali so slovensko petje in slovensko pridigo, ki pa je vseeno bila (pridigar je bil openski rojak Franc Malalan, župnik in dekan v Ospu).

Mladi duhovnik Leopold Jurca je nekaj tednov po novi maši nastopil svojo prvo službo v župniji Trviž v srcu Istre, ki je bila šest let brez duhovnika. Po njegovi zaslugi je bila župnija kmalu prerrojena. Sad njegovega dela so bili tudi številni duhovni poklici: samo iz trviške župnije je odšlo v samostan 26 deklet, precej pa tudi iz župnij Beram, Kaščerga in Motovunski Novaki, ki jih je več časa upravljal, tako da je bilo vseh skupaj 40; štirje fantje so se odločili za duhovniški poklic, dva sta postala redovna brata.

Ko je zavezniška komisija za razmejitve med Italijo in Jugoslavijo po vojni raziskovala narodnostne razmere v Istri, da bi začrtala čim ustrežnejšo mejo, so Leopold Jurca ter istrska duhovnika Josip Milanović in Albin Banko kot predstavniki »Zbora svečenikov sv. Pavla« ob srečanju s to komisijo 19. marca 1946 v Pazinu natančno in dokumentirano prikazali narodnostni sestav istrskega prebivalstva, italijanske načrte za potujčevanje ter napore Hrvatov in Slovencev za ohranitev narodnosti. To je odločilno pripomoglo, da sta bila Istra in Slovensko Primorje priključeni Jugoslaviji.

Ko je bilo leta 1945 ustanovljeno dijaško semenišče v Pazinu, je bil trviški župnik Leopold Jurca imenovan za njegovega prvega ravnatelja. V tem zavedu za vzgojo duhovnikov so bili ne le fantje iz Istre, Reke in kvarnerskih otokov, ampak tudi iz Primorske in iz ljubljanske škofije. Semenišče je vodil do leta 1950 in v njegovem času je bilo pod semeniško streho do 300 fantov. Na željo ljubljanskega škofa Vovka je ravnatelj Jurca slovenske fante učil njihovega materinega jezika.

Leta 1950 je prevzel vodstvo župnije Pazin, leto kasneje je postal tam župnik in prošt in to službo vršil vse do leta 1962, ko je prišel za župnika v Koper. Leto zatem je postal stolni prošt, škof Janez Jenko pa ga je leta 1964 imenoval za svojega generalnega vikarja. Leta 1972 je zaradi boleznih župnijo predal svojemu nekdanjemu kaplanu Bojanu Ravbarju, službo generalnega vikarja pa je opravljal vse do tedaj, ko je škof Jenko vodstvo koprške škofije izročil svojemu nasledniku Metodu Pirihu (leta 1987).

Zadnjih šestnajst let se je ves posvetil svojemu »konjičku« — zbiranju gradiva o Slovencih na Tržaškem, o njihovem jeziku in zgodovini. To je pridno delal vse do svoje smrti. Gradivo je deloma uporabil za razne članke, s katerimi se je večkrat oglašal tudi v Kalendarju Goriške Mohorjeve družbe, večji del pa še čaka na ureditev in objavo.

JOZE ALEKSIJ MARKUŽA

5. VIDENJE

*Ob koncu poti
bleščeča podoba
novih dni.*

*Morje
in bregovi
v sijaju noči.*

*Narava
in veselje
v blesku stvari.*

*Nov dom
v prostosti
slovenskih otrok.*

Duhovnik in javni delavec Peter Šorli

16. julija 1988 smo pospremili k zemeljskemu počitku na duhovniški del tržaškega pokopališča pri Sv. Ani gospoda Petra Šorlija — duhovnika in javnega delavca, ki mu Slovenci na Tržaškem veliko dolgujemo. Zadnja leta je živel nekoliko odmaknjeno, ne več v središču dogajanja kot prejšnja desetletja, zato pa ni naš dolg hvaležnosti nič manjši, saj o marsikaterem njegovem dejanju že govori — in pohvalno govori — naša zgodovina. Njegovo dolgo in plodno življenje zasluži daljšo obravnavo. To je le skromen oris njegovega javnega dela.

MLADA LETA

Peter Šorli se je rodil na Grahovem ob Bači 19. januarja 1902. Oče Peter je bil kovač, pozneje nestalen železniški delavec, mati Marija je rodila enajst otrok. Oba sta umrla v srednjih letih. Ob gradnji bohinjske železnice so bili razlaščeni, rojstna hiša porušena, nekaj metrov više pa so starši z odškodnino postavili novo. Katehet Jože Abram je očeta prepričal, naj Petra pošlje v šole v Gorico. Posređoval je tudi za nizko vzdrževalnino. Zaradi vojne je šolanje prej opustil, potem pa nadaljeval na slovenski škofojski gimnaziji v Šentvidu nad Ljubljano. Leta 1922 je Šorli stopil v goriško bogoslovje. Posvetil ga je nadškof Sedej 25. marca 1926. Želje, da bi naprej študiral, mu nadškof ni izpolnil. Kot se je nekoč po Šorlijevem hudomušnem spominjanju izrazil, je imel »rajši zdrave osle kot bolne doktorje«.

Šorliju so oblikovali značaj domača toplina in vernost, hribi, nekateri vzorni vzgojitelji. V škofovih zavodih si je, kot je sam pravil, oblikoval značaj. Uvedel se je v organizacije, študiral Kreka in Ušeničnika, telovadil, pisal v Domače vaje in vzljubil matematiko. »K pobožnosti me ni bilo treba siliti.

Peter Šorli

Velik del dijakov nas je prejemalo vsak dan sv. obhajilo,« je zapisal. Za duhovniško pot se je odločil po sedmi gimnaziji, po kateri je izjemoma takoj stopil v bogoslovje, maturiral pa kot privatist v Idriji. V bogoslovju je našel notranjo vedrino, ki je revščina ni načela.

LETA POD FAŠIZMOM

Težka leta fašizma so Petra Šorlija postavila med klasične like primorskega slovenskega duhovnika — branilca vere, temeljnih vrednot, človečnosti, materinega jezika in narodnosti. V Tolminu (kaplan 1926-27), na Bukovem (župnijski upravitelj 1927-33) in v Podmelcu (župnik 1933-43) ni bil le dušni pastir, temveč tudi prosvetni in gospodarski delavec. Zato je imel veliko težav z režimom. Njegova osebna mapa v arhivu notranjega ministrstva v Rimu ima kopico oznak, ki so slovenskemu duhovniku temnega dvajsetletja le v ponos.

Prvič je bil pravzaprav priprt leta 1919. V domači vasi so postavili zasilen oder za veseloigro. 17-letni Šorli

je uvodno besedo izkoristil za spodbujanje k obiskovanju slovenskega pouka. Orožniki so ga prijeli, a kmalu izpustili.

V letih 1930-32 je skupno z dvema župljanoma doživljal preiskavo, ker so vaški fantje na Bukovem tako obesili nove zvonove, ki jih je oskrbela država, da je kladivo cerkvene ure bilo ravno na fašistični znak. Končno jih je preiskovalni sodnik Posebnega sodišča za zaščito države oprostil.

Ko je bil v Podmelcu, so mu leta 1937 izrekli opomin (»ammonizione«), ki je bil preklican ob srečanju Ciano-Stojadinović, leta 1938 pa svarilo (»diffida«). Ti ukrepi so bili seveda povezani z omejevanjem osebne svobode in nadzorstvom.

Razlogi so bili različni, pri vseh postopkih pa se v dokumentih ponavljajo oznake: slovanofil, iredentist, prevratnik, protiitalijan, protifašist. Omenja se njegovo oviranje Balille in Dopolavora. Poudarja se, da ni dal zvoniti ob »zmagi« v Vzhodni Afriki 8. maja 1936, da je vodil Marijino družbo, prirejal igre, imel slovensko katehezo in delil verski tisk iz matične Slovenije. Postopke so spremljala zasliševanja, prisluškovanja in zasledovanja.

Se neraziskan je dogodek, ki ga je Šorli sam omenjal, da so imeli katoliško usmerjeni ljudje na Goriškem tajno politično organizacijo »Zveza božjih in narodnih delavcev«. V njej je imel številko 27. Zaprisegel ga je tajnik Kmečko delavske zveze dr. Josip Bitežnik na sedežu te organizacije v Gorici, očitno pred letom 1930, ko se je Bitežnik z dr. Besednjakom umaknil na Dunaj. Ko je kasneje prišlo do znane spora Besednjak-Kralj, je ostal Šorli v skupini dr. Janka Kralja, vendar kot podeželski župnik precej odmaknjen od političnih dejavnosti.

DVOJNA SMRTNA OBSODBA

Ob napadu na Jugoslavijo je bil Šorli s farani izseljen v Toskano, a je spretno uspel spraviti Tolmince nazaj v domače kraje, ko je grozilo, da bi

jih zadržali kar v Italiji ali pa bi zavlčevali povratek ob izkoriščanju državnih prispevkov za njihovo vzdrževanje.

Zaradi svojega prepričanja se med vojno ni mogel ogreti za načrte in metode ljudi, ki so dejansko vodili partizansko gibanje. »Ljudsko sodišče« ga je aprila 1943 obsodilo na smrt, vendar je bil na to opozorjen in se je umaknil. Do padca fašizma je živel v Lengmoosu na Južnem Tirolskem, nato se je naselil v Trstu. Po vojni so mu izjavili, da je pri obsodbi šlo za napačno in so mu vrnili zaplenjeno imovino.

V Trstu se je začelo zanimivo poglavje njegovega tesnega sodelovanja s skupino slovenskih obveščevalcev v korist zahodnih zaveznikov, ki jih je v okviru Vauhnikovega omrežja vodil v Trstu časnikar Jože Golec-Jojo (pozneje sežgan v Rižarni). Šorli je namreč odklonil ponujeno uniformo in bil prepričan, da s pomočjo Joju in z izpostavljanjem le samega sebe koristi boju proti trinogu. Delo in nevarnost je jemal kot nekaj naravnega, kot dolžnost časa. V Trstu je vodil urad Socialne pomoči, z intervencijami pri oblasteh pa je marsikoga, ne glede na pripadnost, rešil internacije.

Jeseni 1944 je bila Golčeva skupina

ALBERT MIKLAVEC

MOJA POT

*Kjerkoli hodim,
sem doma
in povsod
cvetijo mi livade...*

*Zaman me svet tepta:
vzvetim še lepši,
iz gorja
mi rože rastejo.*

*Sel bom
kamorkoli,
ker vem,
da bom povsod doma.*

razkrita in njeni člani večinoma aretirani. Šorlija so imeli zaprtega v korojskih zaporih od 2. oktobra do 13. novembra. Med zasliševanji na sedežu Gestapa na trgu Oberdan so mu napovedali ustrelitev, a so ga naposled poslali v Dachau, kjer je dobil številko J 128.240. O dachauskih doživetjih je rad pripovedoval, npr. o tem, kako mu je poznejši kardinal Beran na sveti večer 1944 daroval kos črnega kruha.

POLITIČNO DELO

Po vojni se je Peter Šorli vrnil v Trst in tu preživel drugo polovico svojega življenja kot dušni pastir za Slovence pri Sv. Ivanu. Zanje je zgradil Marijin dom (1968) in skrbel tudi za prosvetno delo. Delal je še kot katehet na slovenskih šolah, publicist in 14 let nedeljski pridigar na Radiu Trst A.

To je tudi čas, ko se je zapisal v zgodovino obnavljanja slovenskih postojank na teh tleh. Odločno se je zavzel za samostojno politično nastopanje. Ustanovil je Udruženje slovenskih in hrvaških krščanskih socialcev, od 1. avgusta 1948 Slovenske krščansko socialne zveze, kot politično stranko katoliško čutečih Slovencev, s prosvet-

nim odsekom, ki se je kmalu osamosvojil kot Slovenska prosveta.

Nekateri so to, spričo obstoja Slovenske demokratske zveze, imeli za razbijanje enotnosti in obnavljanje predvojnih delitev v nelevičarskem taboru. Dejansko pa je v tem delu osnova mnogih ustanov katoliških in nekomunističnih Slovencev na Tržaškem, samostojnega političnega nastopanja in dejanske javne emancipacije slovenskih katoličanov na Tržaškem.

Boril se je za slovenske šole pod zavzniki in za ostale narodne pravice. Odločno se je zavzel za skupni nastop s SDZ na prvih povojnih volitvah v Trstu leta 1949. Kljub jasnosti in odločnosti v načelih je bil npr. pobudnik prve enotne stavke v obrambo naše šole, za katero so se dogovorile na smrt skregane politične struje nekje pod zvonom Novega sv. Antona.

Ob razhajanjih v stranki okoli vloge dr. Besednjaka, ki se je vrnil na Primorsko in ob Šorlijevem soglasju stopil v SKSZ, je bil zagrenjen in je leta 1954 s sodelavci ustanovil Slovensko katoliško skupnost (poznejše Slovensko ljudsko gibanje) in jo kot tajnik vodil do 1962. To so bila leta te-

Tečaj
klekljanja
v Romjanu
(Ronke)
v prostorih
društva Jadro
je vodila
Franči Končut
iz Nove Gorice
(od nov. 1987
do jun. 1988)

snega sodelovanja s SDZ, a tudi neena-kega boja z večinskimi silami, pomanjkanja kadrov in organizacije.

Ni bil zadovoljen z malo elegantnim načinom, kako so ga zamenjali kot tajnika, ko so nastopile mlajše sile. Letnica 1962 pa je bila pomembna tudi za druge politične skupine na Tržaškem. Zrasla je Slovenska skupnost, ki jo je Sorli do konca spremljal z živim zanimanjem in vzajemnostjo. Zanj je volil še kak teden pred smrtjo, ko je bil med enimi in drugimi dolgotrajnimi pregledi v bolnišnici nekaj dni

doma. Bil je nosilec odličja SSK s I. deželnega kongresa. Kot politik je bil velik narodnjak, realist, moder in s čutom za ironijo in avtoironijo. Spoštovali so ga tudi drugače misleči.

Škof Bellomi je g. Šorlija imenoval za častnega kanonika. V pokoj je stopil leta 1981, vendar je do konca sodeloval v dušnem pastirstvu.

Umrl je v bolnišnici na Katinari 14. julija 1988 zjutraj kot pravičen mož, dober duhovnik, človek, ki se je v svojem 86-letnem plodnem življenju razdal bližnjemu.

K. H.

Viktor Prašnik nas je zapustil

Pogreb Viktorja Prašnika v cerkvi sv. Ignacija na Travniku v Gorici dne 23. novembra 1987 ni bil pogrebna svečanost, temveč prej zmagoslavje moža, ki ga je spoštoval vsakdo, kdor ga je poznal. Prišli so njegovi prijatelji in znanci z vseh strani. Ni bila navzoča samo Goriška in z njo Tržaška, marveč so prišli v velikem številu njegovi vaščani iz Cerkna, pa delegacija s Koroške in celo posebno zastopstvo iz Belgije s svojim dušnim pastirjem g. Vincom Žakljem. Kajti pok. Viktor je bil znan povsod, tudi onstran oceanov.

Ni bil ne pesnik ne pisatelj, niti politik ali gospodarstvenik, bil je preprosto dober človek; s svojo dobroto, prijaznostjo in veliko kulturno zagnanostjo si je pridobil prijateljev povsod.

Dalo ga je Cerkno kot toliko drugih velikih mož. Tam se je rodil 30. septembra 1919 materi Katarini, preprosti Cerkljanki. Tam je rasel in se vzgajal ob materi, ob domači cerkvi in v cerkljanski skupnosti. Rad bi bil šel v šole, toda mati ni zmogla stroškov, drugi so pa menili, da je študentov dovolj. V šole bi bil rad šel, ker ga je vleklo postati duhovnik. Tudi pozneje, ko je bival v Gorici, je še vedno gojil to že-

ljo. Pa spet ni bilo ljudi, ki bi ga gmotno podprli. Ko se je pojavila ta možnost, je pa dejal: »Prepozno, imam že preveč let.« Zato se je poročil z učiteljico Mirjam Obljubek in z njo živel v lepem sožitju deset let, ko ga je njej in nam nenadoma odnesla neizprosna smrt.

V domačem okolju je Viktor dozorrel v pokončnega kristjana, zavednega Slovenca in zavzetega ljubitelja slovenske kulture. Ker ni mogel v šole, je šel za krojača, da je lahko preživel sebe in mater. Toda ni mu šlo toliko za delo in zaslužek, kot za to, da je ostal svoboden in neodvisen. Čeprav ubog, vendar svoboden za usluge in za svoje veselje, ki je bilo predvsem petje.

Že v Cerknem je pristopil k cerkvenemu pevskemu zboru in bil velik prijatelj kaplanov, ki so se zvrstili v Cerknem. S pok. Ladotom Piščancem ga je vezalo posebno prijateljstvo in je vedel o njem marsikaj pričati. Ljubezen do petja je ohranil vse življenje do konca. V Gorici je pristopil k zboru Mirka Fileja, pa k vsem zborom v cerkvi. Pel je vsako nedeljo pri dveh, treh mašah. Iz te ljubezni je sprejel tudi predsedstvo moškega zbora »Mirko Filej«.

Viktor Prašnik

Viktor Prašnik je imel še druge talente: bil je dober igralec. V 50-tih in 60-eth letih, ko je cvetelo amatersko dramsko delovanje v Gorici v okviru Slov. katol. prosvetnega društva največ v režiji Maksa Komaca, je Viktor Prašnik vedno imel kako važno vlogo in se zmeraj odlično postavil.

Toda ni mu šlo za čast ne za zaslužek, zato je bil tudi kulturni garač v službi slovenske in krščanske kulture kot odbornik prosvetnega društva in kot dolgoletni predsednik tega društva, ki se je poimenovalo po Mirku Fileju.

Kot kulturni garač je seveda sodeloval še pri drugih naših ustanovah, tako v odboru za Katoliški dom ter pri fantovski Marijini kongregaciji, dokler je ta obstajala. Tudi Katoliški glas je imel v njem zvestega pomočnika pri upravi, saj ga je ravno v prostorih uprave, to se pravi na delu, zadela možganska kap, ki je čez nekaj ur prekinila njegovo tako bogato in plodovito življenje.

Še nekaj kratkih življenjskih podatkov: Med vojno je bil mobiliziran v italijansko vojsko. Po 8. septembru 1943 se ni vrnil v Cerklno, ker so mu to odsvetovali. Kasneje se je pokazalo,

da po pravici, saj bi sicer prav gotovo končal v breznu kot oba kaplana in tisti, ki so z njima sodelovali. Ker ni mogel ostati skrit, se je odločil za četniško ilegalo in šival vojakom. Ob neki priložnosti so jih Nemci zajeli in zaprli v Ljubljani, a se je vse srečno izteklo. Po vojni se je s četniki umaknil v Italijo, živel po raznih taboriščih, toda ni se odločil za emigracijo, marveč za vrnitev domov. Preveč ga je vleklo k materi in na Primorsko.

Ustavil se je v Gorici in se tu preživljal s šivanjem. Lahko bi bil odprl lastno delavnico ali se zaposlil v tovarni kot toliko drugih. Toda postal bi »hlapec dela«, on pa je želel ostati svoboden in prost. Šival je, vendar predvsem zato, da je preživljal sebe in mamo, ki je prišla k njemu v Gorico, ter da je pri tem še drugim lahko pomagal.

V Gorico so k njemu prihajali njegovi znanci in prijatelji iz časov četnikovanja in begunstva. Zato si pri njem srečaval znance s Cerkljanskega, pa bivše taboriščnike iz obeh Amerik, Avstralije, zahodne Evrope. Nič čudnega zato, če so se ob njegovem pogrebu zbrali rojaki s tostran in onstran državne meje, pa iz svobodne Evrope, saj je vsem bil prijatelj.

ALBERT MIKLAVEC

ZNANKA BURJA

*Ko na Krasu
zavije burja
krog vogala
tvoje hiše,
te pozdravi
kakor znanka
znanca...*

*In ni ga klanca
po vsem Krasu,
kjer bi burja
ne bila doma
in bi ne segla
s svojim glasom
v dno srca.*

Ana Praček - Krasna

Pesnica in pisateljica Ana Praček-Krasna se je rodila 30. nov. 1900 v Dolgi Poljani na Vipavskem. Umrla je 2. marca 1988 v Ljubljani.

Še mlada je odšla v Združene države Amerike, ki so postale njena druga domovina, saj je tam preživela dobrih petdeset let. Najprej je delovala med slovenskimi rudarji v Pennsylvaniji, leta 1929 pa se je z družino preselila v New York, kjer je nadaljevala s svojim kulturno prosvetnim delom med ameriškimi Slovenci in se kot članica socialističnega kluba vključila v politično delovanje. Začela je pisati pesmi in črtice, ki so izhajale v številnih izseljenskih listih in revijah. Med njenimi političnimi spisi je več člankov o primorskem vprašanju.

Med drugo svetovno vojno je delovala v raznih organizacijah in je bila tajnica Združenja slov. društev New Yorka in okolice. Skrbela je za slovenske oddaje na ameriškem radiu, nastopala je na raznih shodih, pa tudi kot predavateljica v slovenščini in angleščini. Sodelovala je v akcijah za pomoč

Ana Praček-Krasna

Jugoslaviji in zlasti po vojni seznanjala ameriško javnost z novo stvarnostjo v domovini.

Pomembno je njeno delo na pod-

Standreški mešani zbor pod vodstvom Mirka Spacapana v domači cerkvi

ročju periodičnega tiska. Urejala je Glas naroda ter bila med ustanovitelji in uredniki hrvaškega Novega lista. Tudi v domovini, ki jo je nekajkrat obiskala, je bila znana po svojih mnogovrstnih spisih, saj je sodelovala v Rodni grudi, Slovenskem izseljenskem koledarju in Naši ženi. Po dokončni vrnitvi v Vipavsko dolino (1972) je še naprej pisala, v glavnem spominske članke iz ameriškega življenja.

Njeno literarno delo obsega pesniško zbirko *Za lepše dni* (New York, 1950), zbirko črtic in člankov *Med dve-*

ma domovinama in avtobiografsko delo *Moja ameriška leta* (oboje izšlo v Kopru, 1978 in 1980). Slovenska izseljenska matica je s sodelovanjem avtorice leta 1986 izdala zbirko *Pesmi izseljenke*. Gre za izbor pesmi, ki so nastale večidel v ZDA in so bile objavljene v raznih izseljenskih glasilih. Na svoji dolgi življenjski poti je Ana Praček-Krasna opravila pomembno delo med slovenskimi izseljenci, predvsem v kulturnem in družbeno političnem pogledu. O tem pričajo njene zbirke in drugo objavljeno gradivo.

MARTIN JEVIKAR

Svetovni popotnik Andrej Kobal - umrl

Dne 16. marca 1988 je umrl v Murnau na Bavarskem svetovni popotnik Andrej Kobal, ki se je s pridnostjo in nadarjenostjo povzpел med najuspešnejše slovenske izobražence v ZDA. Doma je bil v Cerknem (r. 29. nov. 1899). V Gorici je dovršil nižjo gimnazijo, nato je zaradi revščine dve leti nosil pošto v Cerknem, v prvi svetovni vojni bil vojak ob Piavi, po vojni je pobegnil v Ljubljano, dovršil trgovsko šolo in se zaposlil pri vinskem podjetju do maja 1921, ko se je izselil v ZDA.

V Chicagu je postal pomožni urednik dnevnika Prosveta in njenega Mladinskega lista. Že mesec dni po prihodu si je kupil v okolici Chicaga zemljišče, si na njem postavil leseno hišo in ob prostem času kmetoval. Takoj se je vpisal na večerne tečaje Northwestern univerze za časnikarstvo in ekonomijo. Leta 1927 je zapustil Prosveto in se vpisal na čikaško univerzo in študiral psihologijo in sociologijo ter vrsto drugih predmetov. Po treh letih je dosegel bakalaureat, a študije je nadaljeval na Columbia univerzi in postal doktor znanosti z dvema disertacijama. Na univerzi je uvedel prve tečaje slovenščine v ZDA (1932-37) in bil lek-

Andrej Kobal

tor. Nato je študiral državno upravo na univerzi v New Yorku in dosegel nov doktorat, četrti doktorat iz psihologije pa mu je priznala zvezna vlada.

Ko je bil Kobal na newyorški univerzi, je poučeval na policijski akademiji in vpeljal sposobnostne teste. S temi testi se je tako uveljavil, da so mu jih v New Yorku tiskali in uporabljali po vsej Ameriki; ponatiskujejo jih

še zdaj. Zaradi njih je postal ravnatelj za osebje pri državni ustanovi NYNYA v New Yorku, pozneje v industrijskem podjetju Colt's. Po japonskem napadu na Pearl Harbour je Kobal sprejel ponudbo Pentagona za psihološko vojno službo (1942-44). Najprej je v nabornih uradih testiral vojake, potem je delal pri tajni službi OSS v Kairu, kjer je med drugim pošiljal izvežbane trojke v zasedene dežele, da so zbirale podatke. Nazadnje so ga prestavili k tajni obveščevalni službi P-2 v Pentagonu, ki je bila del generalnega štaba in je odločala o uporabi informacij. Na tem mestu je preprečil bombardiranje Ljubljane in Zagreba (Svet. popotnik... I, 259-60). Iz Pentagona so ga poslali za člana zavezniške kontrolne komisije v Bolgarijo in druge balkanske države (1944-46), kjer je sodeloval z Angleži in Rusi. Doživljal je bolgarsko komunistično revolucijo, pomagal kraljici Joani in otrokoma v tujino in se rešil atentata. Obiskal je tudi Jugoslavijo, kjer pa zaradi svoje funkcije ni bil dobro sprejet. Kot polkovnik je dec. 1946 odstopil in postal vladni svetovalec v Ministrstvu za narodno obrambo (1947-50). V enaki službi je bil dve leti

in pol na Japonskem, na Formozi in Koreji, nato se je vrnil v Washington in istočasno predaval na univerzi. Inštitut za javno upravo columbijske univerze ga je poslal 1955 v Vzh. Pakistan (Bangladeš), da je organiziral tečaje za javno upravo in predaval na univ. v Dacca. Po povratku 1959 je predaval javno upravo na univ. v New Yorku, od 1960-62 je bil spet vladni svetovalec v Washingtonu in predavatelj na takojšnji univerzi, od 1962-64 ravnatelj raziskovalnega oddelka pri Hoover Institution in predavatelj na Stanford univerzi. Tukaj je uredil in preučil arhiv ruske carske tajne policije Ohrane.

V letih 1965-69 je bil spet vladni svetovalec in raziskovalec in pripravil je tri obširne rokopise: »Ta moja dela niso izšla za javnost, temveč izključno za uporabo vladnih organov, zlasti v oddelkih za javno varnost, narodno obrambo in za ministrstvo zunanjih zadev« (Svet. popotnik, II, 354). Dobri dve leti je raziskoval dokumente in mikrofилme o sovjetski špijonaži v Ameriki in po svetu, prav toliko časa je pripravljaval razpravo o ciljih in uspehih Stalinove tajne službe pri pobijanju nasprotnikov in njihovih idej. V pokoj je

Maša
ob 48-letnici
postavitve
kapelice
Kraljici miru
na Katinari
nad Trstom
(13. sept. 1987)

stopil 1970 in se po ženini smrti naselil pri prijatelju baronu Krištofu von Flotowu v Murnauu pri Münchnu, z njim prepotoval vso zah. Evropo, bil pogosto v Trstu in Gorici, pri njem je tudi umrl, pokopali pa so ga v Washingtonu.

Kobal je razvil v Ameriki tudi svojo pisateljsko nadarjenost. Kot urednik je napisal več pesmi in kratkih povesti, deloma iz spominov na staro domovino, deloma iz življenja rojakov v Ameriki. V Chicagu je bil ves čas pri Dramatičnem društvu, sprva kot igralec, pozneje kot režiser. Ker ni bilo primernih iger, jih je 11 sam napisal. Uspele so tako, da so jih igrali po vsej Ameriki, nekaj so jih ponovili tudi na tržaškem radiu.

Po upokojitvi je začel pisati spomine za GMD. Izšli so pod naslovom *Svetovni popotnik pripoveduje*, prva knjiga 1975, druga 1976 (skupaj 786 str.). V njih je natančno in odkrito opisal svoje življenje od otroških let do upokojitve. Iz lastnega spoznanja je orisal življenje in delovanje slovenskih izseljencev v ZDA, njihova društva, časopise, jednote, prireditve, borbo za obstoj, uspehe in razočaranja, vodilne ljudi, naselbine idr. Ob visokem položaju v ameriški vojaški in civilni upravi, do katere je prišel po vztrajnem in napor-nem študiju na različnih univerzah (štirje doktorati!), ja razgrnil ameriške

razmere od predsednikov in ministrov do visokih uradnikov, vseučiliških profesorjev, poveljnikov, založnikov in preprostih ljudi, z vsemi je znal vzpostaviti človeški, največkrat prijateljski stik. Visoki položaj mu je omogočil, da je do temeljev spoznal in opisal razmere v povojni Bolgariji in na Daljnem vzhodu, kjer je bil prav tako prijatelj predsednikov držav in vsakdanjih ljudi, povsod pa je imel ostro oko in odprto srce za socialne, politične in verske razmere ljudi. Zato je knjiga važen zgodovinsko-politični dokument, istočasno pa dokaz slovenske sposobnosti, delavnosti in poštenosti. Nikoli ni zakrival svojega slovenskega izvora, ki ga ni prav nič oviral pri napredovanju, še pomagal mu je pri znanju slovanskih jezikov. Predstojniki so ga cenili kot človeka, strokovnjaka, predanega svoji novi domovini. Spomine je zaključil z besedami: »Rojeni Slovenci, ostanimo Slovenci!... Ne odtujimo se!«

Pri GMD je izšla tudi njegova knjiga *Slovenec v službi F.B.I. in druge zgodbe ameriških Slovencev* (1981). Pisal je v razne časopise in revije.

Andrej Kobal je bil velik Slovenec in velik mož, pridobil si je ugled in zaupanje povsod, kjer je delal. Njegovi spomini bi zaslužili ponatis v njegovi rodni domovini.

Začetek Drage 88 na Opčinah; od leve: prof. Jožko Pirc, Karel Smolle, srbski pisatelj Dobrica Cosić, pisatelj Alojz Rebula, Peter Močnik in Sergij Pahor (fotomladika)

Miro Gradnik umrl

V soboto 16. aprila 1988 popoldne je kot žrtev nesreče pred rojstno hišo v Medani umrl Miro (Gradimir) Gradnik. Pesnik Alojz Gradnik je bil njegov stric. Prav tako tudi polkovnik JLA Vladimir Gradnik.

Pokojni Miro se je rodil 24. junija 1928 v Medani, po razmejitvi pa se je leta 1947 preselil na očetovo posestvo na Plešivo pri Krminu. Tu si je ustvaril tudi svojo družino. Z delom in podjetnostjo si je pridobil mednarodni sloves kot velikokrat nagrajeni pridelovalec kvalitetnih vin. Posvečal se je tudi javnemu političnemu življenju na krminskem narodnostno ogroženem področju. Od leta 1975 se je aktivno udeleževal v politični stranki Slovenska skupnost.

Na njegovem pogrebu se je zbralo okoli 3.000 ljudi, kar priča o ugledu in spoštovanju, ki ga je užival tostran in onstran meje ter v svetu. Pogrebne svečanosti so bile najprej v medanski cerkvi, nato pa na medanskem pokopališču, kjer je pokojni Miro želel počivati zraven očeta in matere.

Miro Gradnik

Njegova prerana smrt je pretresla vso slovensko primorsko javnost, ker so krminski Slovenci z njim izgubili odličnega zagovornika njihovih pravic, goriška pokrajinska SSK pa svojega kvalitetnega predstavnika.

MARTIN JEVIKAR

V zadnjem letu so odšli

Inž. arh. Simon Kregar

Dne 19. nov. 1987 je nepričakovano umrl v New Yorku inž. arh. Simon Kregar, ki je dobrih pet let po zadnji vojni delal tudi v Trstu. Po rodu je bil Ljubljčan (r. 21. jan. 1914), študiral na ljubljanski univerzi pri znamenitem dr. J. Plečniku in diplomiral 1938. Delal je najprej v Ljubljani, od 1945 do marca 1951 je bil v Trstu prof. in potem urednik na Radiu Trst A, v New Yorku je najprej dovršil na univerzi

statiko, potem se je zaposlil pri Lockwood Greene Engineers Inc. v New Yorku, eni največjih inž. pisarn na svetu.

Amerika je odprla Kregarjevemu nemirnemu ustvarjalnemu duhu vrata na široko, da je ustvaril nekaj stavb in uresničil več drznih arhit. načrtov, ki so mu prinesli priznanja in svetovni ugled. Samo nekaj primerov: San Jose News Building, San Jose, Cal., stavba, ki je delno zgrajena na vodi, je dobila posebno pohvalo Zveze arhit. iz San

Simon Kregar

Francisca kot prispevek k lepoti mesta. Skupina stavb Fairchild Hiller Space Center v Germantownu pri Washingtonu je zgrajena iz posebno vlitih opeke in jeklenih plošč; ITT Long Distance Center v Springfieldu, Mass., je v vlitem betonu; v istem kraju je zgradil sredi mesta mogočno kamnito poslopje. Na letališču JFK v New Yorku je izoblikoval največje poslopje za tovarna letala v ZDA American Airlines. Zgradil je še vrsto pomembnih stavb v raznih mestih.

Inž. Kregar je bil pomemben kulturni delavec. V Trstu je vodil na Radiu aktualna tedenska poročila o kulturi v svetu, napisal več izvirnih radijskih iger, 50 varietejskih oddaj, napravil več načrtov za obnovo vasi, cerkva in kapel. V ZDA je delal na odru cerkve sv. Cirila, kjer se zbirajo Slovenci, kot igralec in režiser. Od 1970 je bil tajnik Lige slov. Amerikancev, član raznih društev, dopisnik amer. časopisov — skratka vodilna osebnost zlasti newyorških Slovencev. Izčrpnější življenjepis je v PSBL II, 196-98.

Politik dr. Joža Vilfan

V Ljubljani je umrl 21. nov. 1987 tržaški rojak, politik in diplomat dr. Joža Vilfan. Rodil se je v Trstu 6. jul. 1908, kjer je bil njegov oče Josip odvetnik, občinski in deželni svetovalec, predsednik Političnega društva Edinost,

dvakrat poslanec v rimskem parlamentu. Sin Joža je stopal po očetovih stopinjah, le da se je iz narodnjaka prelevil v komunista (1934 vpis v KP). Gimnazijo je obiskoval v Trstu in Kranju, pravo v Rimu, na Dunaju in v Ljubljani, kjer je doktoriral 1933. Eno leto se je izpopolnjeval v Parizu, nato je bil odvetnik v Kranju, dokler ga niso Nemci preselili v Srbijo.

Med vojno je bil pri partizanih in od 1943 visok funkcionar v raznih svetih na Primorskem. Po vojni je šla njegova pot navzgor: javni tožilec, generalni sekretar jugoslovanske delegacije na mirovni konferenci v Parizu, potem v Londonu in Moskvi, šef stalnega jugoslovanskega odposlanstva pri OZN, veleposlanik v Indiji in Burmi, Titov osebni tajnik (1953-58), podpredsednik izvršnega sveta SRS, poslanec v Beogradu in Ljubljani, vodilni v SZDL, delal pa je tudi v mednarodnih organizacijah.

Objavil je številne razprave in govore o manjšinskih vprašanjih zlasti o Slovencih v Italiji, ki so mu bili najbolj pri srcu in najbližji. Ob 70-letnici je izšel izbor Vilfanove publicistike pod naslovom *Delo, spomini, srečanja* (1978, uvod Branko Marušič, bibl. M. Brecelj).

Med povojnimi slovenskimi politikmi se je Vilfan odlikoval po izobrazbi, ugledenem evropskem nastopanju in diplomatski spretnosti.

Slikar Riko Debenjak

Po dolgi in težki bolezni je umrl 26. dec. 1987 v Ljubljani slikar in grafik Riko Debenjak, goriški rojak. Rodil se je 8. febr. 1908 v Gorenji vasi pri Kanalu, med vojno pa se je morala družina izseliti k Sv. Juriju pri Celju. Obiskoval je realko v Ljubljani, 1924 se je vpisal na učiteljsiše v Tolminu, po dveh letih pa je odšel v Novi Sad in bil pri železnici telegrafist in prometni uradnik do 1930, ko se je preselil v Beograd in študiral na Umetnostni šoli in na Višjem akademskem tečaju do 1937. Nato je odšel za leto in pol v Pariz in samostojno študiral umetnost.

Riko Debenjak - Lastna podoba

Leta 1939 se je Debenjak nastanil v Ljubljani in študiral grafiko v sodelovanju z Božidarjem Jakcem. V letih 1948 in 1949 je z Maksimom Sedejem in Marijem Pregljem kopiral freske v Prilesju pri Plaveh in na Škrilju pri Bermu. Leta 1950 je postal prof. grafike na ALU v Ljubljani in ostal tu do upokojitve 1973.

Debenjakova prva dela razodevajo posebno zanimanje za tonske barvne prelive. Vzor so mu bili predvsem francoski impresionisti, vir navdiha pokrajina, poraben predmet, morsko dno, zid, drevesna skorja, tudi svetloba je bila resničnost v bežnem presnavljanju, vsebina simbolična (*Moja mati, Goriška Madona, Notre Dame*). Počasi je prešel k risbam in grafikam v raznih tehnikah in se pridružil »neodvisnim«. Razvoj je šel dalje do barvne litografije in barvnih lesorezov. Zadnja njegova stopnja so magične dimenzije, kjer je

umetnik zapustil intimni svet domačnosti ter se prepustil meditacijam o svetu, ki ga slutimo v naši domišljiji.

O Debenjaku je zapisal Zoran Kržišnik: »Riko Debenjak je kot ustvarjalec pobudnik in prvi mojster sodobne eksperimentalne slovenske grafike, mednarodno znane pod imenom "ljubljanska grafična šola", in hkrati med vodilnimi jugoslovanskimi umetniki na področju barvne grafike, predvsem akvatinte... Zapisal se je v zgodovino.«

Razstavljal je doma in po svetu, dobil vrsto priznanj in odlikovanj. Ilustriral je tudi več knjig, za GMD Terčeljeve *Voznike* (1940).

Pesnik Karel Rakovec

Dne 9. jan. 1988 je umrl v San Miguelu pri Buenos Airesu (Arg.) prof. in pesnik Karel Rakovec, ki je v prvih povojnih letih učil v Gorici in Trstu. Po rodu je bil Ljubljančan (r. 1. sept. 1917) in tudi vse šole z univerzo je dovršil v rodnem kraju. V jeseni 1945 je začel poučevati v Gorici in ostal tukaj do mirovne pogodbe 1947, ko se je preselil v Trst in učil na Nižji srednji šoli. V Trstu pa je ostal samo do 12. febr. 1948, ko se je dokončno preselil v Argentino in se ustavil v Buenos Airesu.

Karel Rakovec je začel pesniti pred vojno v Domu in svetu, vendar je

Karel Rakovec

ustvarjal počasi, premišljeno, največ v sonetni obliki. V Argentini se je posvetil prevajanju svetovne poezije. Sad tega dela je knjiga *Posneti soneti*, ki je izšla 1987 pri SKA v Buenos Airesu z ilustracijami Bare Remec, Ivana Bukovca, Franca Papeža in arh. Jureta Vombegarja, opremil pa jo je arh. Marijan Eiletz.

Jedro knjige so »posneti« soneti iz svetovne literature. Ne gre za dobesedne prevode, kakor je pri prevajanju navada, ampak za osebni, svojski način. Predstavitelj knjige Andrej Rot je v Buenos Airesu rekel, »da gre za način prevajanja, ko bi pesnik Rakovec sam rad napisal sonet, ta pa je bil že napisan, zato jih slovenskemu bralcu podaja skozi lastno doživetje in čutenje, uporabljajoč svoj lastni leksikum«. Brez dvoma novost v slovenskem prevajanju.

V knjigi je tudi 23 Rakovčevih izvornih sonetov, v katerih je v mojstrski obliki, klasični erudiciji, zgoščeni obliki, z drznimi podobami in sugestijami, s krščansko modrostjo izpovedal svoje upe in brezupe, stiske in težave, skozi katere se je moral v težkih časih prebijati.

Filozof Janez Janžekovič

9. marca 1988 je umrl v Ljubljani

Janez Janžekovič

teološki profesor in filozof dr. Janez Janžekovič, ki se je rodil 4. mar. 1901 pri Sv. Marjeti niže Ptuja. Večino teoloških in filozofskih študijev je opravil v Franciji. V duhovnika je bil posvečen 1928, leto kasneje je postal doktor bogoslovja. Po krajšem kaplanovanju je predaval 7 let v mariborskem bogoslovju, od 1938 do 1974 pa je predaval na Teološki fakulteti v Ljubljani, kjer je nasledil dr. Aleša Ušeničnika.

Kot filozof je bil pronicljiv duh, raziskoval je spoznavoslovje, marksizem, francoske mislece, etična vprašanja, narodno pripadnost, smisel življenja idr. Utemeljeval je narodnostne vrednote, nezvestoba svojemu narodu je greh. Zavzemal se je za dialog, ker je bil prepričan, da je v vsakem človeku kaj dobrega.

Napisal je vrsto razprav, knjig in člankov. Mohorjeva družba v Celju je izdala 6 knjig njegovih *Izbranih spisov*, posebej pa je treba omeniti njegovo knjigo *Smisel življenja in Filozofski slovar*.

Janžekovič je predaval na prvih študijskih dnevih Draga 1966; nastopil je z dvema predavanjema: *Znanost in svetovni nazor in Vprašanje človeške bitnosti in religije*.

Pesnik in dramatik Danilo Gorinšek

Spomladi 1988 je tiho in skoraj neopazno umrl v Mariboru starosta mladinskih pesnikov in igralcev Danilo Gorinšek. Med obema vojnama so ga deklamirali po vseh slovenskih šolah in prebirali v mladinskih revijah, a tudi še po zadnji vojni, v mariborskem SNG pa je bil eden najbolj zaposlenih in upoštevanih igralcev, po potrebi pa tudi pevec.

Rodil se je 19. febr. 1905 v Lipnici v Avstriji, se preselil v Maribor, obiskoval dramsko šolo Milana Skrbinška in Vala Bratine in začel igrati v sezoni 1922/23. Ker mu je manjkalo izobrazbe, je pustil gledališče in študiral na gimnaziji v Celju, maturiral pa je v Ptuj. Po maturi se je vpisal na pravo

Danilo Gorinšek

v Ljubljani, vendar ga ni končal. Vrnil se je v Maribor in bil od 1928 do 1941 član SNG. Med vojno so ga Nemci pregnali v Srbijo, 1942 je prišel v Ljubljano in do konca vojne igral v Drami, po vojni se je vrnil v Maribor in igral do upokojitve 1964. Eno leto pred upokojitvijo je bil direktor Drame, vsa povojna leta do 1967 pa tudi lektor. Leta 1963 je prejel nagrado mesta Maribor za življenjsko delo v gledališču in mladinski literaturi.

Gorinšek je odigral galerijo večjih in manjših vlog v dramah in komedijah, med njimi celo vrsto Cankarjevih. Ker je imel velik smisel za humor in karikaturu, so mu bile pri srcu komedije. Za mladino ni pisal samo pesmi, ampak tudi igre. *Rdečo kapico* so igrali v njegovih štirih predelavah kot spevoigro in igro. Z Rošem je napisal otroško igro *Desetnica Alenčica*, ki so jo uprizorili 1951 tudi v Trstu. Zadnja, *Silni bič*, je izšla 1962. Dramatiziral je *Svejka*, prevajal za gledališče in TV skoraj vse operete, ki so jih uprizorili v Mariboru.

Med mladino in široko javnostjo pa se je najbolj uveljavil z duhovitimi in zabavnimi pesmicami, ki so izšle v zbirkah *Maj* (1927), *Pisan cvet* (1928), *Nao-krog* (1929), *Majdine pesmi* (1933), *Zlatu tička* (1943), *Veseli raj* (1956) in *Vrtljak* (1972).

Jamar in planinec Pavel Kunaver

Aprila 1988 je umrl v rojstni Ljub-

ljani (r. 19. dec. 1889) v devetindevetdesetem letu starosti Pavel Kunaver, jamar, planinec, ustanovitelj slovenskega skavtizma. Po poklicu je bil meščanskošolski učitelj, nazadnje ravnatelj v Zg. Šiški.

V planine ga je že v mladih letih pritegnila mogočna narava, v kateri se šolata vztrajnost in čisti značaj. V naravo je hodil sam in s prijatelji, o njej je pisal v *Planinski vestnik*, o njej je napisal 40 poljudnih in leposlovnih knjig, ki so vse vabile mlade ljudi v naravo. V naravo se je vračal s svojimi akvareli. Prva leta stoletja je bil član Drenovcev, skupine planincev in alpinistov, ki so ob vsakem vremenu in v vseh letnih dobah hodili v planine. Bil je član naveze treh, ki so kot prvi Slovenci 1911 brez vodnika preplezali slovenski steber v sev. Triglavski steni.

Že pred prvo svetovno vojno je bil član Društva za raziskovanje jam in s tovariši je v letih 1910-14 preiskal velik del dolenskega in deloma notranjskega Krasa. Od mar. 1917 do apr. 1918 pa je bil kot speleolog zaposlen na italijanski fronti, kjer je raziskal nad 100 jam, večinoma prepadov. Podatke o teh

Pavel Kunaver

raziskavah je objavil v poljudnoznanstvenih spisih *Kraški svet in njegovi pojavi* (1922) in *V prepadih* (1932). Pri tem je iskal rešitev kraškega prebivalstva na višavah pred sušo, na kraških poljih pred poplavami.

S skavtizmom se je seznanil leta 1913, ko ga je kranjska deželna vlada poslala na Dunaj, da bi si ogledal tamkajšnjo organizacijo. Njen vojaški duh mu ni ugajal, pravi skavtizem je spoznal šele po vojni in ga 1923 organiziral ter postal starešina Zmajevega stega, župe skavtske organizacije za Dravsko banovino. Skavtski zakoni so ga pritegnili in mu ves čas pomagali vzgajati mladino v dobre ljudi.

Ko so po zadnji vojni skavte odpravili, je Kunaver vodil Prirodoslovni krožek ljubljanske klasične gimnazije. 22. apr. 1951 so ustanovili Združenje tabornikov Slovenije in Kunaverjev Prirodoslovni krožek preimenovali v Triglavsko družino tabornikov, v jeseni so ustanovili Zmajev vod, pozneje odred, Kunaverja pa so imenovali za častnega starešino, kar je ostal do smrti.

Celih 45 let je opazoval Sonce, narisal pet tisoč slik s sončnimi pegami in pošiljal poročila v Beograd, Moskvo, Washington in Zürich.

Narodnopolitični delavec Dorče Sarđoč

17. jun. 1988 je umrl v Gorici dr. Dorče Sarđoč, narodnopolitični delavec, član organizacije TIGR. Rodil se je 1898 v Slivnem pri Nabrežini, toda ko je imel eno leto, so se preselili v Gorico, ki je postala njegov pravi dom. Študiral je v Trstu in Gorici, med prvo svetovno vojno so ga mobilizirali in kot vojak je prišel dvakrat pred sodišče, ker je dezertiral in propagiral za majniško deklaracijo. Po vojni je odšel na Koroško, že 1919 pa so ga italijanske oblasti aretirale z bratom in prijatelji, ker so v Podgrajah peli v gostilni slovenske pesmi. Šele po šestih mesecih so ga pred vojnim sodiščem v Trstu oprostili. V Ljubljani je dokončal gimnazijo, nato se vpisal na medicino najprej v Ljubljani, potem v Pragi, Berli-

Dorče Sarđoč

nu in Zagrebu, diplomiral pa je v Gradcu 1924, leto pozneje je opravil specializacijo v zobozdravništvu na Dunaju.

Leta 1926 je Sarđoč odprl v Trstu zobozdravniško ambulanto in se vključil v politično življenje, predvsem v krog Edinosti, Prosvete in bil eden izmed duhovnih voditeljev Zveze mladinskih društev, ki jih je ustanovil Roman Pahor. Kmalu pa se mu je zazdela politika dotodanjih voditeljev preveč popustljiva in previdna, zato se je v jeseni 1927 udeležil ustanovnega sestanka narodnoobrambne organizacije TIGR na Nanosu in začel z ilegalnim delom. Hodil je po deželi, povezoval ilegalce in jim delil propagandni material v svoji ambulanti. Aretirali so ga 4. avg. 1928 in v jeseni odposlali v konfinacijo na otok Lipari. Po amnestiji se je 2. dec. 1932 vrnil v Gorico, čakal poldrugo leto na ponovni vpis v Zdravniško zbornico in nadaljeval z ilegalnim delom. Ob vrnitvi v Trst je ilegalno delo še pomnožil: tigrovci so načrtovali atentate na Mussolinija, delali sabotaže, zbirali orožje.

Sardoč je delal v dveh tigrovskih skupinah: v skupini teroristov in v skupini nacionalistov-intelektualcev. Po vstopu Italije v vojno so Sardoča 12. jun. 1940 zaprli in ga z drugimi postavili na drugi tržaški proces. Obsodili so ga na smrt, nato pa pomilostili na do smrtno ječo skupaj s Čermeljem, Kavsom in Ščuko. Poslali so ga na otok Santo Stefano. Po 8. sept. 1943 so zavezniki Sardoča osvobodili in prepeljali v Palermo, kjer je zdravil bivše konfinirance, dokler ni sam zbolel. Ko je ozdravel, je posredoval med rojaki, ki so se odločali za partizane, zaveznike ali na čakanje. Sam je stal na strogo narodnem stališču, vendar se je po sporazumu med Titom in Šubašićem odločil za sodelovanje in odšel v Alžir. Ko pa je videl, da se »situacija v Jugoslaviji nagiba na Titovo stran«, je odklonil sodelovanje in se vrnil v Rim, kjer je spet zdravil ljudi. Peš se je jun. 1945 vrnil v Trst, kjer je bila še jugoslovanska vojska. Poiskal je Bevka, predsednika SIAU, in mu svetoval, naj bi jugoslovanska oblast upoštevala mnenje manjšine, naj nudi manjšini potrebno finančno pomoč in naj odpelje s seboj vse, ki so se med 40-dnevno zasedbo Trsta kompromitirali. Bevk ga je zavrnil, da je tako govorjenje nesmiselno, ker bo Trst jugoslovanski.

Sardoč je po vojni spet opravljal zobozdravniški poklic in se popolnoma umaknil iz javnega in političnega življenja. Leta 1970 je stopil v pokoj in se preselil v Gorico. Leta 1980 je svoje spomine pripovedoval na Radiu Trst A in po posnetkih je Lida Turk pripravila knjigo in jo opremila z opombami *Tigrova sled - pričevanje o uporih primorskih ljudi pod fašizmom* (ZTT - Lipa Koper 1983).

Sardoč je bil jeklenega značaja, čist narodnjak, neustrašen bорец za pravice Slovencev v Italiji. V boj je šel v jasni zavesti, da lahko izgubi tudi življenje, zato se ni pritoževal nad zapori in konfinacijami, ker je bil zanj narod nad posameznikom. Ko pa so se razmere spremenile in so drugi prevzeli oblast, se je tiho umaknil.

Fran Zwitter

Aprila 1988 je umrl v Ljubljani akademik zgodovinar Fran Zwitter, ki je bil tesno povezan tudi z zamejstvom. Rodil se je 24. okt. 1905 v Beli Cerkvi pri Novem mestu, študiral v Ljubljani in na Dunaju zgodovino in arheologijo, doktoriral v Ljubljani, nato se je dve leti izpopolnjeval v Parizu. Leta 1937 je postal privatni docent za občo zgodovino novega veka na Filozofski fakulteti v Ljubljani, kjer je ostal kot redni prof. do upokojitve 1975. Med zadnjo vojno je bil zaprt in interniran v kraju Aprici (prov. Sondrio), po ital. kapitulaciji je šel k partizanom in vodil Znanstveni inštitut. Med 1945 in 1948 je delal kot izvedenec za mejna vprašanja v inštitutu zunanjega ministrstva v Beogradu in pri jugoslovanskih delegacijah na mednarodnih konferencah.

Po vrnitvi v Ljubljano 1948 je Zwitter nadaljeval delo na univerzi, 2. jun. 1953 je postal dopisni član SAZU, 17. okt. 1958 pa redni član. Od 1972 je bil tukaj upravnik Zgodovinskega inštituta Milka Kosa, od 1977 tajnik I. razreda SAZU.

Raziskoval je posebej starejšo zgodovino slovenskih mest, Napoleonove Ilirske province, demografski razvoj

slovenskega ozemlja od srede 18. stol. Pozneje se je zanimal za narodnopolitične probleme od konca 18. stol. do prve svetovne vojne v slovenski zgodovini, kot član uredništva je napisal glavni del slovenske zgodovine od srede 17. stol. do konca 18. za Zgodovino narodov Jugoslavije. Delal je na problemih razmejitve z Italijo in Avstrijo po

zadnji vojni in pisal o primorskih in koroških Slovencih. Predaval je tudi na študijskih dneh Draga 1969: *Prelomna razdobja v zgodovini Slovencev v XX. stoletju*.

Bil je član številnih mednarodnih zgodovinskih društev, nastopal je na mednarodnih kongresih in dobil več jugoslovanskih nagrad in odlikovanj.

M. K.

Prosvetna dejavnost na Goriškem v sezoni 1987-88

Delovno obdobje se v društvih, ki so včlanjena v Zvezi slovenske katoliške prosvete (ZSKP) začne v septembru in traja do prve polovice julija, ko je na programu zadnja velika prireditve Festival narodno zabavne glasbe. Čez poletje pa pridejo na svoj račun še študijski dnevi in izleti združeni tudi s pevsкими nastopi. Odbor zveze ima svoje mesečne seje od septembra do vključno meseca junija v prostorih Katoliškega doma, kjer so se do sedaj v glavnem odvijale tudi vse kulturne prireditve, ki jih je Zveza prirejela. Sedaj pa je ta dvorana neuporabna, ker ne odgovarja novim predpisom o varnosti. Zveza se bo zato morala v novi sezoni soočiti tudi s tem velikim problemom. S popravili so povezani veliki stroški in res bo treba čez leto s skupnimi močmi poskrbeti, da bo dvorana v najkrajšem času lahko zopet služila svojemu namenu.

V začetku leta 1989 in sicer 11. januarja bo 30 let, odkar so se nekatera goriška društva sestala in ustanovila ZSKP. Sedaj so v to Zvezo včlanjena štiri društva, trije pevski zbori in slovenski oddelek Ljudskega radia. Ob ustanovitvi je bilo zelo aktivno Goriško društvo, saj je prav iz njegove srede zrasla želja po sodelovanju med društvi in želja po dvorani, ki naj bi slu-

žila vsem Slovincem v mestu in onim s podeželja.

Danes so se razmere spremenile. Društva na podeželju so dobila svoje dvorane, v mestu samem pa se čuti pomanjkanje delovnih sil in tudi padec zanimanja za prosvetno delo. Goriško društvo je v letu 1987 občutilo velik udarec ob smrti dolgoletnega predsednika Viktorja Prašnika. Njegova smrt je močno prizadela tudi Zvezo, saj je bil pok. Viktor med njenimi ustanovitelji, njen blagajnik in nazadnje tudi njen podpredsednik. Tkal je tudi stalne prijateljske vezi med Slovenci in slovenskimi društvi po svetu.

Takih ljudi je v naših društvih vedno premalo, saj je velikokrat sodelovanje na katerem koli področju mogoče le med ljudmi s srčno kulturo, ki znajo poslušati in spoštovati sogovornika.

Zgledu Viktorja Prašnika smo skušali tudi slediti, ko smo si med letom izmenjavali misli in kovali načrte. Precej skrbi je bilo pri usklajevanju programa, saj je zadnje čase v Gorici veliko zanimivih pobud, ki prihajajo iz italijanskih kulturnih krogov ali s strani Kulturnega doma in ZSKD. Prav s tema dvema ustanovama skušamo uskladiti programe, da bi se prireditve ne križale.

Zveza se zaveda tudi važne vloge,

ki jo ima med nami Stalno slovensko gledališče in ga zato podpira v bojih za obstanek. Ideja in želja po skupnem slovenskem kulturnem prostoru se urešničuje po kulturnih izmenjavah s Koroško, Tržaško, Benečijo in Slovenijo, pa tudi s Slovenci, ki živijo kjerkoli po svetu.

Zveza gleda z zaupanjem v prihodnost, saj je v njeni sredi kot tudi v društvih veliko mladih. Prav njim je tudi treba priznati pozitiven premik na pevskem področju. Večja pevska izobrazba in nov priliv pevcem sta dala zborom nove pogoje za razvoj. Pevska revija Cecilijanka je pokazala, da se zbori, ki na njej nastopajo, ne vadijo samo za to revijo, kot se je včasih večkrat dogajalo, ampak imajo svojo celoletno dejavnost. Ta prihaja predvsem do izraza pri samostojnih koncertih kot so nam jih letos nudili zbori Hrast, F. B. Sedej in L. Bratuž.

Revija Cecilijanka '87 je bila posvečena dvema pomembnima obletnicama in sicer 50. obletnici mučeniške smrti Lojzeta Bratuža in 25. obletnici smrti Mirka Fileja. Zbor Hrast iz Doberdoba je prejel priznanje ZSKP za svoj 25. nastop na tej reviji.

Glasbena šola, ki je nastala z namenom, da bi nudila mladim možnost

glasbene izobrazbe je postala številčno zelo močna. Do sedaj je delovala v okviru ZSKP oz. posameznih društev. S sezono 1988-89 pa se je osamosvojila; izdelan je bil statut novega Slovenskega glasbenega centra »Emil Komel«, v katerem se bo šola pod strokovnim vodstvom samostojno lahko bolje razvijala.

Da bi delovanje Zveze seglo tudi na nova področja in da bi se delokrog razširil, se je v njeni sredi osnovalo pet komisij, za katere so odgovorni člani Zveze, sestavljajo pa jih lahko tudi nečlani. Te komisije so: glasbeno-pevska, dramsko-lutkovna, folklorna ritmično baletna, likovna, filmsko fotografska in literarno predavateljska.

Zveza je v sezoni 1987-88 poskrbela za niz predavanj o slovenski primorski zgodovini in sicer: O cerkvenih razmerah na Goriškem na prelomnici 19. stoletja (Fr. Kralj), O življenjski poti kardinala Missia (K. Humar), Missia in Mahnič (D. Klemenčič). Ob 70. obletnici smrti Janeza E. Kreka pa je Zveza pripravila dve predavanji: eno o Krekovi osebnosti (J. Juhant) in Krekovem socialnem delu (J. Gril), drugo pa o Kreku na Goriškem (P. Stres).

Da bi spodbudila pri društvih dramsko dejavnost, že vrsto let razpisuje

Posnetek z občnega zbora ZSKP v Katoliškem domu v Gorici (aprila 1988)

Mešani zbor iz Pevme pod vodstvom Franca Valentinčiča na koncertu cerkvenih pevskih zborov ob sklepu Marijinega leta v Štandrežu

ZSKP skupaj s Prosvetno zvezo iz Trsta natečaj Mladi oder. Priznanja podelita na Dan slovenske kulture.

Zelo bogato je bilo v obdobju 1987-88 delovanje po društvih. Izbrala sem le nekaj najbolj značilnih podatkov. Vsi zbori, ki delujejo v okviru Zveze so nastopili na Cecilijanki, razen enega tudi na reviji Primorska poje, zato teh nastopov ne bom še posebej omenjala.

ZBOR RUPA-PEČ

Zbor je skrbel za kulturno prosvetno dejavnost v svojem okolišu. Poleg moške in mešane zasedbe je stalno vadil tudi otroški zbor. Zbore vodita Zdravko Klanjšček in Nadja Kovic. Skupaj so imeli 17 nastopov. Zanimivo je bilo sodelovanje z zborom iz Mirna. Mešani zbor Rupa-Peč je poleg tega priredil še Praznik frtalje z bogatim sporedom, organiziral izlet na sneg in štiridnevno potovanje na Sinjo obalo. Mladina je pripravila izvirno Miklavževanje z »Igro parov« in recital »Na Miklavžev večer«.

ZBOR »MIRKO FILEJ«

Zbor vodi Zdravko Klanjšček. Imel je 10 nastopov, od teh naj omenim nastop v goriškem Avditoriju na božičnem koncertu, nastop na reviji Koro-

ška poje v Celovcu in sodelovanje v okviru Alpe Jadran s koncertom v Grifnu v Avstriji.

ZBOR »LOJZE BRATUŽ«

Zbor vodi Stanko Jericijo. Na štirih nastopih in sicer na Cecilijanki, na italijanski reviji posvečeni sv. Ceciliji na Travniku, na božičnem koncertu v goriški stolnici in v goriškem Avditoriju je pel Bratuževe in Filejeve skladbe. Veliko truda je zbor vložil v pripravo osemglasne maše za dva zbora skladatelja Bianciardija, ki jo je izvajal z zborom »S. Ignazio« v Gorici, Sieni in Kranju.

DRUŠTVO »MIRKO FILEJ«

Društvo je posvetilo veliko pozornosti glasbeni dejavnosti. Glasbeno šolo je obiskovalo 50 gojencev, ki jih je poučevalo 10 učiteljev. Pripravili so tri nastope: enega v cerkvi sv. Ivana v spomin na pok. preds. društva Viktorja Prašnika, druga dva pa v dvorani Katoliškega doma. V okviru društva deluje tudi otroški zbor Kekec.

Društvo je priredilo štiri koncerte: pevsko orgelski (Hubert Bergant in ljubljanski solisti Zlata Gašperšič, Marcel Ostaševski, Dragiša Ognjanovič), klavirski koncert (Silvio Sirsén), baroč-

Zbor
teoretskega
oddelka
»Emil Komel«
vodi
Anamarija Jug

ni koncert (Dunja Spruk, Tomaž Lorenz, Maks Strmčnik) ter orgelski koncert (Paul J. Šifler).

PD ŠTANDREŽ

Dejavnost štandreškega društva je bila zelo živahna. Mešani zbor, ki ga vodi Mirko Spacapan, je imel šest nastopov, med temi tudi nastop na italijanski Cecilijanki na Travniku. Mladinski zbor, ki ga vodi Elvira Chiabai je imel sedem nastopov. Glasbeno šolo je obiskovalo 30 gojencev.

Pravi ponos društva je dramska skupina, ki vsako leto naštudira novo delo, s katerim nastopi na Srečanju amaterskih dramskih skupin Slovenije; v letu 1987 je nastopila tudi na Srečanju deželnih amaterskih skupin, ki je bilo v Kult. domu v Gorici. Januarja 1988 se nam je ta dramska skupina predstavila s premiero Goldonijeve komedije »Prebrisana vdova« v režiji E. Aberška. Skupina je nato nastopila še enajstkrat.

Društvo Štandrež je edino, ki goji tudi balet. Skupino vodi prof. Nataša Sirk. Mladina se je strnila v krožek »Glosa« in pripravila zanimivo Prešernovo proslavo. Navezala je stike z društvom Oton Župančič, ki prav tako de-

luje v Štandrežu. Obe skupini sta nato sodelovali na skupnem literarnem večeru.

PD HRAST

Mešani zbor Hrast iz Doberdoba vodi Hilarij Lavrenčič. Leta 1987 je imel 13 nastopov. Pel je na goriškem gradu ob predstavitvi plošče »Isonzo canta«, bil je na obisku v Althofnu (Avstrija) in tam imel koncert, pel je še na Dunaju, na celovečernem koncertu v Doberdobo ob 20-letnici ustanovitve društva Hrast in v Svečah na Koroškem. V avgustu je zbor priredil za pevce študijske dneve v Žabnicah.

Glasbeno šolo v Doberdobo je obiskovalo 25 dijakov. Za Miklavža so otroci pripravili izvorno delo »Velike sanje malih«, ki ga je napisala Franka Ferletič. Društvo je priredilo na veličnočni ponedeljek Praznik pomladi.

DRUŠTVO F. B. SEDEJ

V Števerjanu deluje več skupin, ki so povezane v društvo in sicer: mešani in mladinski zbor, dramska skupina, glasbena šola in ansambel Lojzeta Hledeta. Poleg teh je še pevska skupina Števerjanska dekleta, ki deluje samostojno. Mešani zbor vodi Tomaž To-

zon. Imel je devet nastopov; naj ome-nim latinsko mašo, ki jo je izvajal za Božič in koncert Marijinih pesmi. Na tem koncertu sta sodelovala tudi pev-ska skupina ansambla L. Hledeta in Števerjanska dekleta. Mešani zbor je tudi posnel na ploščo pesem »Zname-nje«, ki je izšla v Sloveniji. Mladinski zbor, ki ga vodita Anka Černic in Karlo Bolčina je pel v glavnem na domačih prireditvah. Društvo izdaja že 20 let Števerjanski vestnik.

Z igro, ki jo je dramska skupina na-študirala v sezoni 1986-87 je nastopila v Šmihelu na Koroškem. Društvo je tu-di priredilo Briški praznik in skupaj z ansamblom Lojzeta Hledeta 18. Festi-val narodno zabavne glasbe.

LJUDSKI RADIO

Slovenski odsek pri zadržni radij-ski postaji Ljudski radio je praznoval 10. obletnico ustanovitve. Ob tej prilož-nosti so sodelavci v pogovoru za od-dajo »Na goriškem valu« radia Trst A, predstavili načrte, smernice, kratko zgodovino in težave, s katerimi se vsak dan srečujejo. Tudi sodelavce LR je zelo prizadela smrt Viktorja Prašnika, ki je le nekaj tednov prej začel sobot-no oddajo »Nekaj minut za duha«.

V glavnem so bile oddaje razpore-jene kot v prejšnji sezoni, le da se od oktobra 1988 začnejo oddaje ob 19.30 in zaključijo ob 21.30. Od januarja 1988 so oddaje tudi ob nedeljah in prazni-kih. S prispevki poslušalcev so si pre-cej povečali zbirko plošč in kaset. V diskoteki imajo 750 velikih plošč in 350 kaset s približno 13.000 pesmimi in melodijami, ki so vse zabeležene v karto-teki.

ALBERT MIKLAVEC

ZIMSKO SONCE

*Medlo zimsko sonce
se je razlilo
na obletele gozdove
in se skrilo
med suho listje
kraškega sveta:*

*gosta megla
bo pogasila
še poslednji sij...*

*Pozimi je tako,
da vse počiva:*

tudi sonce!

Člani
štrandreške
dramske
skupine
ob premieri
Goldonijeve
komedije
»Prebrisana
vdova«

Prosvetna dejavnost na Tržaškem v sezoni 1987-88

Ta pregled zajema prosvetno dejavnost društev in organizacij, ki delujejo v okviru Slovenske prosvete na Tržaškem. Seznam prireditev zajema čas od septembra 1987 do septembra 1988, torej glavno zimsko sezono ter redke prireditve, ki se odvijajo v poletnem času.

Izven sporeda kulturnih prireditev omenjamo na tem mestu dva dogodka, ki se vendar tičeta kulture in našega središča v centru Trsta: 6. nov. 1987 je naš sedež in Peterlinovo dvorano v Donizettijevi ulici obiskala »Skupina 85«, ki ji predseduje in daje zagona prof. Pavle Merku; 12. dec. pa so v prostorih Slovenske prosvete počastiti štiri javne in kulturne delavce, ki so praznovali v tem letu okrogle obletnice. To so bili dr. Teofil Simčič, svetoivanski kaplan g. Peter Šorli, prof. Maks Šah in dr. Matej Poštovan.

PREŠERNOVA PROSLAVA

Tradicionalna Prešernova proslava, ki je združena z literarnim natečajem

Mladike in natečajem Mladi oder, je bila 8. febr., prav na dan Prešernove smrti. Pri prireditvi so z recitacijami sodelovali člani Slovenskega kulturnega kluba, s pevsкими točkami pa Tržaški mešani zbor pod vodstvom Andreja Pegana. Slavnostni govor je imela Jelka Cvelbar. O izidu obeh natečajev poročamo posebej.

3. PRIMORSKI DNEVI NA KOROŠKEM

V okviru kulturnih izmenjav, ki jih pripravljajo Krščanska kulturna zveza (KKZ) iz Celovca, Zveza slovenske katoliške prosvete (ZSKP) iz Gorice, Slovenska prosveta (SP) iz Trsta in Studenci iz Čedadada, so se na Koroškem odvijali od 11. do 18. okt. 1987 Tretji primorski dnevi na Koroškem. V Šmihelu so gostovali člani prosvetnega društva F. B. Sedej iz Števerjana s Finžgarjevo igro »Veriga«. V Ziljski dolini so isti dan gostovale glasbene in pevske skupine iz Rezije in Benečije. Ves

Tržaški mešani zbor
pod vodstvom
Andreja Pegana
na Prešernovi proslavi
8. febr. 1988
(foto Cvelbar)

Najmlajši nagrajenci
13. natečaja
Mladi oder
v Trstu
(foto Cvelbar)

teden je bila v avli Slovenske gimnazije v Celovcu odprta razstava o beneških Slovencih, odprtja katere se je udeležil tudi italijanski konzul Martini v Celovcu. Poleg tega so bile še sledeče prireditve: oddaja v živo o Slovencih v Italiji, okrogla miza o gospodarski problematiki, srečanje z ustvarjalcema Ljubko Šorli in Borisem Pahorjem, mladinsko srečanje ter na koncu še nastop zborov Devin in Fantje izpod Grmade v Selah.

RAZSTAVE

V Peterlinovi dvorani je bilo tudi v tej sezoni nekaj uspešnih umetniških razstav. Nekaj so jih pripravili člani Slovenskega kulturnega kluba (SKK), nekaj pa Društvo slovenskih izobražencev (DSI). Naj tu za kroniko zabeležimo sledeče: od 19. do 31. okt. 1987 je razstavljal Norbert Grčar, od 15. do 31. marca 1988 Demetrij Cej, od 11. do 24. aprila 1988 pa Boris Zuljan.

Pisatelj Boris Pahor
in pesnica Ljubka Šorli
na Slovenski gimnaziji
v Celovcu
ob 3. Primorskih dnevih
na Koroškem
(fotomladika)

DRUŠTVO SLOV. IZOBRAŽENCEV

Bogat seznam prireditvev, ki jih je pripravilo DSI na svojih rednih ponedeljkovih sestankih, je naslednji: g. Tona Zrnc je predaval z diapozitivi o Indijancih (10. sept. 1987); Jože Velikonja: Vtisi iz Slovenije ob novem obisku (5. okt.); Tomaž Simčič, Marjan Pertot in Marijan Kravos: Slovenci ob Srebrni reki (12. okt.); dr. Janko Prunk: Politično delo J. E. Kreka ob 70-letnici smrti (19. okt.); Ivo Jevnikar, inž. Franko Piščanc in odv. Josip Škerk: informativna okrogla miza o referendumih (26. okt.); Lelja Rehar: Jakominova Škedenjska krušarca (9. nov.); dr. Vinko Potočnik: Inflacija poštenja in morale (16. nov.); prof. Milan Dolgan: Liki duhovnikov v slovenski dramatiki - Moškričebni župniki (23. nov.); Pavle Merku in Filip Fischer: Ferruccio Fölkel: Storia del 5744 (30. nov.); dr. Hubert Požarnik: Od česa bomo živeli v prihodnjih desetletjih - ekološko vprašanje, vloga posameznika (7. dec.); predstavitev mohorjevka in programa GMD za leto 1988 (14. dec.); škof Metod Pirih: božična misel (21. dec.); prof. Martin Jevnikar: Bibliografija argentinskega tiska M. Pertota (11. jan. 1988); dr. Vinko Škafar: Bioetika ali meje genetične revolucije (18. jan.); prof. James

Davis: Zgodovina kraške družine v luči svetovnih dogodkov (Rise from Want) 25. jan.); dr. Janko Prunk: Škof A. B. Jeglič in njegova nacionalna politika 1. febr.); Danilo Sedmak, Peter Močnik, Emidij Susič in Ivo Jevnikar: okrogla miza o dvojezičnosti ob primeru Samo Pahor (15. febr.); srečanje z Alojzijem Starcem, vikarjem za Slovence v Argentini (22. febr.); dr. Franc Miklavčič: Ločitev in ne izločitev Cerkve od države (29. febr.); prof. Tomaž Simčič: Gosarjev krščanski družbeni nauk (7. mar.); dr. Tone Stres: O čem Cerkev ne sme molčati (14. mar.); Srečanje z italijansko manjšino v Istri (21. marca); škof Lorenzo Bellomi: velikonočna misel (28. mar.); podelitev nagrade Fr. Sodji za knjigo Pisma mrtvemu bratu (11. apr.); podelitev nagrade iz Črnotovega sklada prof. Martinu Jevnikarju (18. apr.); dr. Marko Rupnik: Ob tisočletnici pokristjanjenja Rusije - značilnosti ruske krščanske duhovnosti (2. maja); Viktor Blažič: Krščanski socializem in politika (9. maja); Taras Kermauner: Krščanstvo, slovenstvo in civilna družba (16. maja); Alojz Rebula: Kristus da - Cerkev ne (23. maja); dr. Emilijan Cevc: Marija v slov. umetnosti (z diapozitivi) (30. maja); dr. Luigi Tavano: Attensi v kulturni in cerkveni

Prof. James Davis
v DSI (desno)
predstavlja svojo knjigo
o slovenski kmečki
družini Žužek
iz Vižovelj
(fotomladika)

Skof Lovrenc Bellomi
vodi somaševanje
ob Dragi 88
(fotomladika)

zgodovini Gorice (6. jun.); Irena Šumi:
Indijanski pesnik iz rodu Cheyenne La-
ce Henson (13. jun.); filmski večer
Aljoše Žerjala (26. jun.).

DRAGA 88

Studijski dnevi »Draga 88« so bili
v Finžgarjevem domu na Opčinah v
dneh od 2. do 4. sept. 1988. Prvo pre-
davanje *Manjšinstvo z evropske per-
spektive* je imel avstrijski državni po-
slanec, izvoljen na listi Zelenih dr. Ka-
rel Smolle. Njegovo predavanje v pe-
tek zvečer je bilo zaradi slabega vre-
mena v dvorani. V soboto, 3. sept. je
predaval na vrtu Finžgarjevega doma
srbski pisatelj Dobrica Ćosić na temo
*Tradicije in ideologije v zgodovini srb-
skega naroda*. V nedeljo zjutraj je pre-
daval prof. Joško Pirc iz Rima *O lo-
čitvi duhov - ob stoletnici Rimskega ka-
tolika*. Zadnje predavanje z odgovori
na vprašanje *Kam plovemo?* je imel
tržaški pisatelj Alojz Rebula. V nede-
ljo je na vrtu maševal udeleženec Dra-
ge tržaški škof Lorenzo Bellomi. Pre-
davanjem je vse tri dni prisostvovalo
približno 500 poslušalcev iz Slovenije,
zamejstva in zdomstva. Izšel je seveda
tudi vsakoletni zbornik s predavanji
in diskusijo prejšnje »Drage«.

SLOVENSKI KULTURNI KLUB

Sestanki SKK so vsako soboto ob
18.30. Iz njihovega seznama povzema-
mo najvažnejše: Kje smo bili, kaj smo
doživeli - vtisi s počitnic (3. okt. 1987);
V potu svojega obraza so služili kruh
to poletje (10. okt.); film *Amadeus* (31.
okt.); srečanje z organizacijo OZN iz
Slovenije (7. nov.); Breda Susič in Bar-
bara Zlobec: Vtisi s potovanj po Ame-
riki in Rusiji (21. nov.); srečanje s
predstavniki Radia Opčine (28. nov.);
veselo miklavževanje (5. dec.); Boljši
sejem za Sklad Mitja Čuk (19. dec.);
silvestrovanje (31. dec.); prof. Marija
Cenda-Klinc: Martelančev »Veter iz lju-
bih daljav« (9. jan. 1988); prof. Zora
Tavčar: Postna premissljevanja Matjaža
Kmecla (23. jan.); Marjan Kravos in
Tomaž Simčič: Slovenci v Argentini (z
diapozitivi - 30. jan.); Prešernova pro-
slava z literarnim in likovnim nateča-
jem (6. febr.); pustni ples (12. febr.);
srečanje s Samom Pahorjem (20. febr.);
predavanje Toneta Bedenčiča o vredno-
tah (26. mar.); Boris Zuljan vodi po
svoji slikarski razstavi (23. apr.); uvod
v predstavo mariborske Drame (7. ma-
ja); Marjan Jevnikar: film o Genijih (14.
maja); okrogla miza: Kam na počitni-
ce? (18. maja); zaključni filmski večer
(18. jun.).

V okviru SKK je lani razvil izredno živahno dejavnost gledališki krožek, ki je pripravil uspešno predstavo Slavka Pregla in Lučke Susič »Geniji v kratkih hlačah«. Predstavo je zrežirala L. Susič, pri igri pa je nastopilo preko 20 igralcev. Premiera igre je bila v gledališču Fr. Prešeren v Boljuncu 12. mar. 1988. Ponovili pa so jo še v Prosvetnem domu na Opčinah (9. apr.), v Modestovem domu v Celovcu (29. apr.) in na prostem Med borovci v Števerjanu (15. maja). Igro so tudi posneli za tržaški radio.

MLADI ODER

Izid lanskega trinajstega natečaja »Mladi oder«, ki je namenjen amaterskim igralskim skupinam, so razglasili na Prešernovi proslavi v Peterlinovi dvorani 8. febr. Natečaja, ki ga prirejata ZSKP iz Gorice in SP iz Trsta, se je lani udeležilo 19 igralskih skupin in odrov. Nagrade so razdelili v tri kategorije in sicer za prave gledališke skupine, za prosvetna društva in šole. Natečaj je razpisan vsako leto v spodbudo predvsem mlajšim igralcem in gledališčnikom.

MLADIKA

Lanski 31. letnik Mladike je nada-

ljeval z redno objavo mladinske priloge Rast. Redno je spremljal kulturno dogajanje med Slovenci in beležil dogodke iz slovenskega sveta. Mladika je lani izdala ob 23. »Dragi« serijo štirih razglednic z motivi študijskih dni »Draga«. Razpisala pa je tudi 16. literarni natečaj, na katerem je podelila vse tri nagrade za poezijo (Bruna Pertot, Jože Stegu in Igor Vrabc) ter samo tretjo nagrado za prozo (Pavle Zidar). Z novim letom pa je revija začela izdajati izredno zanimivo študijo prof. Pavleta Merkuja »Svetniki v slovenskem imenoslovju«. Študija bo izhajala več let kot priloga in jo bo na koncu mogoče vezati v dragoceno knjigo. Z letom 1988 je Mladika z nekaterimi številkami povečala svoj obseg.

NAGRADA »VSTAJENJE« IN »SKLAD DUŠANA ČERNETA«

Kot smo že zabeležili, med večeri DSI so lani podelili 25. nagrado »Vstajenje« duhovniku Francu Sodji za knjigo »Pisma mrtvemu bratu«. Na slavnostnem večeru so sodelovali prof. M. Jevnikar, pisatelj Alojz Rebula in Matejka Maver, ki je brala iz nagrajene knjige. Namesto odsotnega avtorja je

Prof. Jože Velikonja
predavatelj v DSI
(fotomladika)

Slikar Boris Zuljan
v Peterlinovi dvorani
v Trstu
(fotomladika)

nagrado sprejel dr. Anton Stres iz Ljubljane.

Odbor Sklada Dušana Černeteta pa je lani podelil nagrado za delovanje po smernicah, ki jih je cenil pok. Dušan Černe, univ. prof. Martinu Jevnikarju za njegovo dolgoletno in dragoceno delo v prid slovenske kulture, posebej še zamejske in zdomske. Pri podelitvi so o nagrajencu spregovorili dr. Zorko Harej, prof. Lojzka Bratuž in prof. Nađja Pahor Verri.

KNJIŽNICA DUŠANA ČERNETA

Knjižnica Dušana Černeteta, ki jo vodi knjižničar Marjan Pertot, je lani pokazala sad svojega bogatega knjižnega zbiranja. Izdala je namreč prvi del »Bibliografije argentinskega tiska 1945-1987«, v katerem so zbrani podatki o knjižnih izdajah v Argentini v omenjenem razdobju. Knjižnica od časa do časa obvešča o svojem delu s priložo, ki izhaja v Mladiki.

ZVEZA CERKVENIH PEVSKIH ZBOROV

Zveza cerkvenih pevskih zborov na Tržaškem je lani kot vsa prejšnja leta dala nekaj pobud za skupne nastope. Tako je bila 29. nov. 1987 revija cerkvenih pevskih zborov, na kateri je v

dvorani Sv. Marije Velike nastopilo trinajst zborov. Božični koncert je bil 10. januarja 1988 v stolnici pri Sv. Justu. Pomnoženi mladinski zbor je vodil Andrej Pegan. Koncert so ponovili v Portorožu 17. jan. Mladinska revija »Pesem mladih« je bila v Kulturnem domu v Trstu 27. marca. Vsakoletni tečaj za pevce cerkvenih zborov pa je lani bil od 9. do 15. avg. na Jezerskem. ZCPZ je 15. maja pripravila koncert umetnih Marijinih pesmi, na katerem je nastopilo šest zborov.

SLOVENSKA GLASBENA ŠOLA

Slovenska glasbena šola razvija svojo dejavnost v nekaterih župnijskih domovih, kjer se mladi učijo posameznih glasbil in petja. Ta dejavnost, čeprav skromna, razvija pri najmlajših ljubezen do glasbe in jih združuje. Nekatero skupine pa so na raznih revijah in nastopih pokazale prav lepe glasbene uspehe. Na tem mestu moramo pohvaliti predvsem pevske skupine »Vesela pomlad« z Opčin, ki jo vodi Franc Pohajač, »Tržaški mešani zbor«, ki ga je v prejšnji sezoni vodil Andrej Pegan, zbor »Slovenski šopek« iz Mačkolj, katerega duša je učiteljica Ljuba Smotlak, in morda še katerega. Te skupine bi gotovo zaslužile večjo pozornost s prikazom celotne njihove dejavnosti.

SZSO - Trst v letu 1987-88

Skavtizem kot vzgojna metoda, si postavlja za cilj vzgojo dobrih državljanov, s poudarkom na skrb za dosego telesnega zdravja in moči ter dograjene osebnosti; vzbuditi v človeku čut za službo in pomoč bližnjemu. Skavtska metoda se v ta namen poslužuje znamenitih štirih točk Baden Powella: **značaj**, ki ga gradimo s skavtskim življenjem, zaupanjem odgovornosti, samovzgojo in sovzgojo, s skupinsko igro in iskanjem Boga; **zdravje in telesna moč**, ki ju pridobimo z vsakdanjim vežbanjem telesa, gibanjem, pravilno prehrano in higieno; **ročna spretnost**, ki jo dosežemo predvsem s pionierstiko in večdnevnim bivanjem v naravi; **služenje bližnjemu**, se pravi izvrševanje tega, kar nas uči vera, si prisvojiti smisel za dolžnost, altruizem, za ljubezen do bližnjega, do Boga in domovine!

TEČAJI IN DUHOVNA RAST

Zadnja leta se je v organizaciji pokazala vedno večja potreba po vzgoji in šolanju voditeljev. V preteklem delovnem letu je organizacija skušala usmeriti del svojega delovanja v to smer, tako direktno kot z iskanjem pomoči pri italijanskih skavtskih organizacijah. Prvo srečanje, namenjeno izoblikovanju in izpopolnjevanju voditeljev, je bilo 22. novembra 1987 v župnijski dvorani v Dolini. Zjutraj so bili na vrsti trije posegi: Marjan Jevnikar je predaval o sodobnosti Baden Powellove vzgojne metode, Marjan Kravos o civilni in kazenski odgovornosti voditeljev in Franc Mozetič o potezah skavtskega voditelja. Predvsem popoldansko predavanje klanovodje AGESCI iz Aviana Dina del Savia »Načrtovanje dela v skupini in podvigi« je želo precejšnje odobravanje prisotnih, ki so na polah izrazili veliko zanimanje za podobne pobude.

Drugo slično predavanje je bilo 4. februarja 1988 na temo »Skupinska dinamika«. Predavala je Mirjam Bratina, ki je na nazoren način podala nekaj teoretskih osnov socialne psihologije. Zaustavila se je predvsem pri tistih značilnostih, ki naj bi jih majhna skupina imela, da ohrani neko določeno ravnovesje in učinkovitost pri delu. Istega meseca je članom klana in drugim prijateljem predavala dr. Alenka Kušar iz Ljubljane. Številna udeležba je pričala o aktualnosti, predvsem pa o perečnosti vprašanja »katoliške spolne etike«, ki je bila osrednja tema predavanja. Sestanka se je udeležilo okrog 60 mladih iz Trsta in Gorice, marsikdo je posegel v razgibano končno debato. Sledilo je marca predavanje dr. Petra Močnika o »Vlogi laika v Cerkvi in družbi«.

V okvir šolanja in izpopolnjevanja spada nedvomno tudi vodniški tečaj, ki je potekal med božičnimi počitnicami od 27. do 29. decembra 1987. V Dragi se je zbralo 19 vodnikov in podvodnikov veje izvidnikov in vodnic. Z navdušenjem so sledili tridnevnim predavanjem in praktičnim vajam iz prve pomoči, taborjenja, orientacije, kuhanja in animacije tabornih ognjev.

Omenim naj še gostovanje 10. aprila 1988 znanega kubanskega mimika Andrésa Valdésa. S svojo umetniško dovršeno predstavo je v dvorani Marijinega doma v ul. Risorta navdušil gledalce iz srednje starostne veje naše organizacije, ob koncu pa odgovarjal na vprašanja, ki so mu jih postavljali. Z nastopom je hotelo pokrajinsko vodstvo spodbuditi vse naše voditelje, pa tudi mlajše člane, k bolj pozornemu in domišljijsko bogatejšemu izoblikovanju tistih sposobnosti, ki so nujno potrebne za vzbujanje prijetnega razpoloženja ob tabornih ognjih, kakršno

Mladinska skupina
iz Nabrežine
na praznik
Svetogorske Kraljice

nam morejo dati le kakovostne točke in skeči.

Za duhovno rast svojih članov je kot običajno pripravila organizacija duhovne obnove za vse starostne stopnje, pred Božičem in Veliko nočjo. Na Veliki petek je pripravila križev pot na Repentabru.

DELOVANJE MED LETOM

Tedenske sestanke vodov izvidnikov in vodnic je popestrilo skupno delovanje veje, ki je letos izvedla dva podviga: o Skavtizmu in Naravi. Slednjega je zaključila velika orientacijska igra po Krasu ob koncu maja. V okviru iste veje lahko omenimo še udeležbo na 8. skavtskem športnem srečanju v Gorici ter smučarskem izletu na Zoncolan, poleg vsakoletnega pustovanja, ki ga za vsako vejo posebej organizira vodstvo na pustno nedeljo, v duhu sprostitev in družabnosti. Klanu je lanska ponovitev plesa na pustni torek nudila prijetno alternativo plesom in zabavam, ki jih organizirajo številna druga društva.

STIKI IN SODELOVANJE S SOSEDNIMI ORGANIZACIJAMI

Stike z italijanskimi skavtskimi organizacijami navezuje predvsem vod-

stvo, ki je že večkrat dobilo od strani italijanskih sogovornikov potrdilo, da se lahko naši člani udeležijo njihovih tabornih šol za voditelje. Poleg tega smo v preteklem letu skupno izpeljali tri večje pobude: že običajno božično mašo ter baklado po mestnih ulicah ob praznovanju Dneva spomina za obe starejši veji in pa posebno skupno srečanje voditeljev na temo koedukacije, v tržaškem semenišču 13. marca 1988. Na slednjem, ki se ga je udeležila manjša skupina naših voditeljev, so prišla na dan predvsem različna gledanja na tematiko koedukacije in interedukacije ter različne metode pri reševanju nelahkega vprašanja vzgoje fantov in deklet v isti organizaciji.

Na koncu bi omenil še večdnevno udeležbo petih naših mlajših voditeljev tabora-pohoda »Route d'orientamento«, ki ga je italijanska AGESCI organizirala prve dni septembra 1988 v Furlaniji.

JURJEVANJE, PRESTOPI, TABORI

Predno zapišemo o taborih, višku skavtskega delovanja in življenja, bi nekoliko omenili premike v posameznih vejah ter stanje organizacije ob zaključku delovnega leta.

Najprej naj omenim, da je skup-

nost voditeljev in drugih aktivnih članov klana SZSO v Trstu, dne 11. oktobra 1987 na svojem letnem občnem zboru, soglasno izvolila novo načelnico Bruno Ciani, ki je nasledila dolgoletno načelnico Evo Fičur. Do premikov je prišlo tudi na vrhu deželnega vodstva. Mesto predsednika SZSO je za leto 1987-88 prevzel Mauro Leban iz Gorice, mesto deželnega tajnika pa dosedanji predsednik inž. Marjan Jevnikar iz Trsta.

7. novembra 1987 je v jami pri Gabrovcu prestopilo 18 novincev in novink roverjev in popotnic. Veji volčičev in veveric ter izvidnikov in vodnic pa so na jurjevanju 24. aprila 1988 sprejeli v svojo sredo precejšnje število novih članov. Oba obreda, tako mlajše kot srečnje veje, sta potekala zaradi izredno slabega vremena v zaprtih prostorih, prvo v Slomškovem domu v Bazovici, drugo v Finžgarjevem domu na Opčinah. Obljubilo je 32 volčičev in veveric ter 48 izvidnikov in vodnic. Kot zanimivost naj dodamo, da je nočna nevihta s snežnim metežem presenetila skupino nadobudnih izvidnikov, vodnic, novincev ter novink roverjev in popotnic, ki so se odločili, da bodo šotorili na travniku predvidenem za jurjevanje.

Ob izteku delovnega leta je štel tržaški del SZSO skupno 413 vpisanih članov, od katerih 113 roverjev in popotnic. Slabih 50%, tj. skupno 195 članov pa se je udeležilo poletnih taborov.

Že vrsto let se od druge polovice julija do prve polovice avgusta vrstijo kar štirje tabori. Prvi je bil na vrsti potovalni tabor, ki se ga je udeležilo 40 članov klana ter novincev in novink roverjev in popotnic. Pot jih je peljala od Rudnega polja na Pokljuki preko Kredarice, Triglava in Doliča v dolino Sedmerih triglavskih jezer, od tu pa mimo Krnskega jezera in Lepene v Jablancu pri Čezsoči (Bovec), kjer je potekal stalni del tabora. Na istem kraju je potekal kasneje tabor B izvidnikov in vodnic IV. in V. čete, medtem ko so izvidniki in vodnice I., II. in III. čete — tabor A — šotorili v Selah na Koroškem. Najmlajši člani, tj. volčiči in veverice, so pa kot zadnji taborili v Zabičah pri Ilirski Bistrici.

Vsak tabor zahteva, mimo organizacijskih težav, tudi veliko truda s strani voditeljev, ki skozi petnajst dni stalno sledijo življenju taborne skupnosti. Na obeh taborih izvidnikov in vodnic so spet prišle na dan nekatere težave ali bolje rečeno značilne poteze naših malih članov. Opaziti je vidna razlika med

Nagrajeni otroci - zbiralci Marijinih podobnic ob Marijinem letu 1988 v Mačkoljah s svojim župnikom

mestnimi otroki in temi, ki živijo v predmestju ali na vasi. Tako je bilo npr. opazno na taborih, da manjka mestnim skavtom nekaj izkušenj pri uporabi določenega orodja, čut za bolj povezano življenje v skladu z naravo in nenavezanost na domače udobje, zlasti pa je opazen vpliv italijanščine, ki veje iz domačega okolja mešanih zakonov. Vodstvo volčičev in veveric se je letos spoprijelo s težkim vprašanjem discipline in nevzgojenosti nekaterih otrok, kot tudi s problemom sprejemljivosti vseh in sožitja med najmlajšimi. Požrtvovalno delo, stalno spremljanje, potrpežljivo nagovarjanje ter veselo vzdušje vodstva pa ni bilo zaman. Že tekom bivanja na taboru je bilo opaziti določen napredek, tako kot se iz leta v leto pri otrocih veča čut za skupnost, navezanost na taborno življenje, iskanje ter želja po navezovanju prijateljstev in vesele družine.

ZAČETEK NOVE SEZONE

Ob začetku novega delovnega leta, pred rednim pokrajinskim občnim zborom, je veja izvidnikov in vodnic že osnovala načrt za bodoče delovanje ter

uvidela možnost nekaterih sprememb pri organizaciji in izpeljavi skupnega dela. Po dolgoletnem skupnem pripravljanju programov in centraliziranem delovanju, se veja odpira dejanskim potrebam posameznih čet in stegov, ki so vsaka s svojim vodstvom in članstvom usposobljena za delovanje v skladu s potrebami okolja, v katerem delujejo.

Tudi vloženi trud v skrb za pripravo, usposabljanje in izpopolnjevanje vodnikov, se počasi obrestuje, tako da so ponekod vodniki sami, ob pomoči svojih četovodij, zmožni voditi sestanke.

Tako lahko manj voditeljev skrbi za delovanje in rast več vodov. S tem se počasi rešuje problem števila voditeljev, ki je v zadnjih letih pestil vsako novo delovno leto. Zelo pozitivna se je izkazala tudi razbremenitev voditeljev-vzgojiteljev strogo tehničnih in organizacijskih del nasploh, ki so si jih v preteklosti s težavo naložili. Gremo torej naprej, uprti s pogledom v cilje naše organizacije, s še večjim prepričanjem v koristnost in potrebo vzgojnega in formativnega deleža celotnega našega delovanja!

Knjižničar Marjan Pertot
in prof. Martin Jevnikar
ob predstavitvi
»Bibliografije
argentinskega tiska
1945-1987«
(fotomladika)

Delovanje SZSO - Slovenskih goriških skavtov v letu 1987-88

Takoj na začetku sezone je lepo število goriških skavtov in skavtinj sodelovalo pri organizaciji in bilo prisotno v kroju na slovesnostih ob odprtju nove telovadnice ob Katoliškem domu, saj je bilo to velik dogodek za vse goriške Slovence, zlasti za mlade, ki ta objekt uporabljajo.

Delovanje goriških skavtov se je nadaljevalo z mašo za pokojne skavte in obiskom grobov meseca novembra v Steverjanu. Pomenljiv dogodek je bil prestop desetih novincev roverjev in popotnic na planoti nad Trebčami.

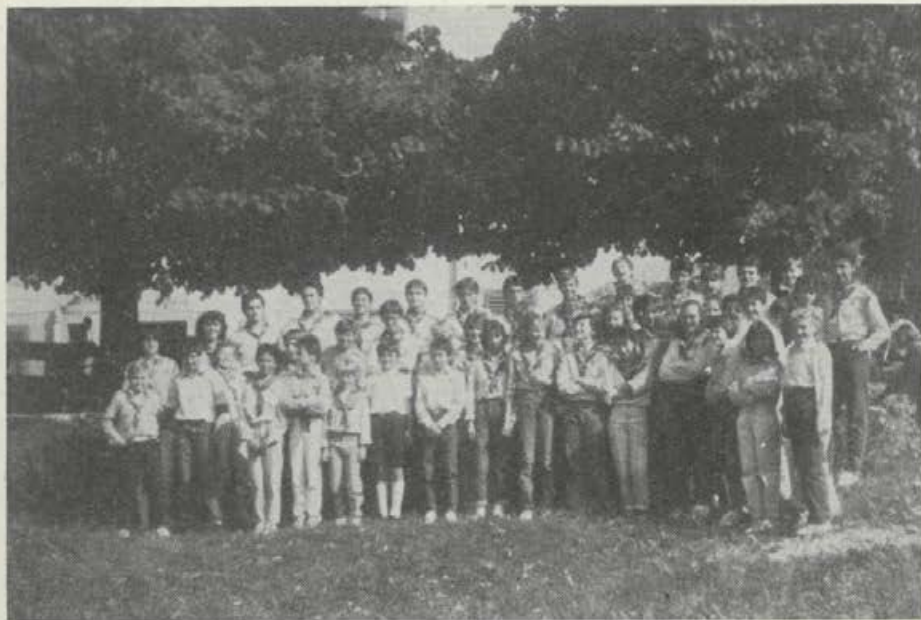
V Sovodnjah so skavti pripravili »Božični večer«, posvečen ostarelim v vasi; ostareli v domu počitka »A. Culot« v Ločniku pa so prav tako pred Božičem imeli v gosteh skavte, ki so priklicali vedrino na njihove obraze. Med božičnimi počitnicami je potekal že tradicionalni natečaj za najlepše jaslince.

Skupina roverjev in popotnic je v tem letu bila številna in je že po treh mesecih zbiranja organizirala silvestrovanje v mali dvorani Katoliškega doma.

Prve dni januarja 1988 so se vodniki izvidnikov in vodnic udeležili tri-dnevnega izpopolnjevalnega tečaja v Dragi pri Trstu, kjer so si pridobili veliko novih izkušenj in preživeli nekaj dni v skavtskem duhu.

Skupina novincev roverjev in popotnic pa je v istih dneh zimovala v Žabnicah, kar je bilo za nekatere zelo pomembno. Tudi ostali člani organizacije so priredili izlet na sneg, ki je bil povezan z Dnevom spomina, ko se vsak skavt spomni ustanovitelja skavtizma Baden Powella.

VIII. zamejsko skavtsko športno srečanje je bilo v režiji goriških skavtov in se je odvijalo v Slovenskem centru v Gorici. Poleg goriških so se ga, kot

Skupina goriških skavtov

prejšnja leta, udeležili tudi koroški in tržaški skavti ter skavtinje.

29.3.1988 so se člani udeležili pogreba bivšega člana Jožeka Bertolinija, ki se je med smučanjem na Kaninu smrtno ponesrečil; dostojno so se poslovili od dragega prijatelja.

Okolica Vrha sv. Mihaela je bila letos dvakrat prizorišče orientacijskega pohoda: prvi je bil nočni in samo za novince roverje in popotnice, drugi pohod pa se je odvijal pri belem dnevu in je bil namenjen tako goriškim kot tržaškim roverjem in popotnicam.

Največji skavtski praznik, jurjevanje, ki je po navadi 1. maja, je bil letos na Poljanah pri Doberdobu. Pod toplim pomladanskim soncem je obljubilo zvestobo Bogu, domovini in skavtskim zakonom 43 volčičev, veveric, izvidnikov in vodnic.

V nedeljo 26. jul. 1988 so se skavti v kroju udeležili posvečenja brata skavta Karla Bolčine za diakona.

Višek skavtizma pa so poletni tabori za vse starostne skupine. Volčiči in veverice so se letos udeležili enotedenskega tabora v Žabnicah, ki je bil zelo doživet. Izvidniki in vodnice so dva ted-

na taborili v Begunjah pri Cerknici. Slednji je bil poskusni, saj so obenem na istem mestu taborili tudi novinci roverji in popotnice.

Taborni program je bil pester, saj so se skavti izkazali v vseh skavtskih veččinah, tako v postavljanju objektov, orientacijskem pohodu, dnevu umetnosti, športu, igri in izletih.

Posebno pozornost so posvečali duhovnosti, ki se je izražala z večernicami in hvalnicami, mašami in dnevom zbranosti. Zvečer so se ob tabornem ognju zabavali s skeči, zadnji večer pa sta popestrila »proces« in »krst«.

Novinci roverji in popotnice, ki so si zastavili drugačen program so izkusili, kaj lahko pomeni pravo skavtsko življenje. Priznati je treba, da je bila slednja skupina med letom precej aktivna in se je poleg raznih akcij udeleževala tudi raznih predavanj in duhovnih poglobljanj. Ostale starostne skupine tudi niso zaostajale, saj so se izkazale s kvizi in srečanji, sodelovale pri miklavževanjih ipd.

Naj omenim, da je izšlo šest števil »Planike«, od katerih sta bili dve dvojni. Prinašale so obvestila in poročila o delovanju med letom; poletna številka je bila povsem posvečena taborom.

Praznik solate in tekmovanje v presajanju na Kolonkovcu

Nekaj kozmoloških odtenkov

I. - UVOD

Očarljiva scena nočnega neba nam poleg nepopisnih lepot utripajoče, s srebrom posejane nebesne oble, nudi še izzivalna in daljnosežna vprašanja. Težko bi bilo napraviti kratek pregled vseh vprašanj, ki zadevajo nastanek in razvoj vesolja in s tem v zvezi še vprašanja, ki zadevajo nastanek in razvoj vsega, kar v njem prebiva. Ustavimo se le pri nekaterih izmed njih, in na kratko preglejmo vprašanja, s katerimi se bori današnja kozmologija, to se pravi vprašanja, ki so predvsem iz področja fizike in zvezdoslovja. Neposredno pa so ti problemi tudi v zvezi s poglavji, ki poglobljajo vprašanja o nastanku življenja na sploh, o obstoju človeka, ali še bolj splošnega pomena, kot so metafizika in vera. V tem kratkem pregledu se ne bomo spuščali v to problematiko.

Kozmologija je moderna veda in predstavlja posebno poglavje v fiziki. Njen laboratorij je vesoljni svet sam. Tajne tega vesolja pa kozmologija proučuje z zakoni, ki jih je človek odkril z opazovanjem fizičnih pojavov na zemlji in z opazovanjem bližnjega ozvezdja. Kakor sleherni postopek v fiziki za razumevanje določenega pojava, tudi kozmologija ne le črpa vire iz opazovanj, temveč z njimi tudi potrjuje ali odstranja teorije, ki jih je možno formulirati bodisi o nastanku ali o evoluciji celotnega vesolja.

Kozmologija je dejansko nastala pred šestdesetimi leti s Houbblovim odkritjem »recesije galaksij« in od takrat naprej se opazovanja, s katerimi se gradi kozmološko spoznanje vesolja predvsem naslanjajo na podatke dveh glavnih vrst: prva vrsta zadeva razporeditev mase in drugih oblik energije v vesolju, druga pa zadeva določanje starosti zvezdnih sistemov in vesoljskih teles na splošno. Dejansko pa ni nujno, da opazovanja, ki so pomembna v kozmologiji, zadevajo predvsem razporeditev mase v vesolju in vesoljsko časomerstvo. Največje teoretično orodje, s katerim se v kozmologiji prodira v tajne dinamične evolucije vesolja je »Splošna relativnostna teorija«. Pri tej teoriji pa prostor in čas opisujeta dinamične in geometrične lastnosti vesolja, ki jih ravno razporeditev teles pogojuje.

Predno se podamo na opis dinamike vesolja, kakršno si jo danes predstavljamo, in točke ki so pri tem opisu še negotove, preglejmo na kratko nekatere opazovalne podatke, ki imajo posebno kozmološko pomembnost.

II. - KRATEK PREGLED POMEMBNEJSIH KOZMOLOŠKIH OPAZOVANJ

1. - Olbersov paradoks

Sleherni občudovalec nočnega neba se lahko začudeno vpraša, zakaj je med utripajočimi zvezdami nebo temno? Enostavni odgovor, ki bi verjetno opazovalca hitro zadovoljil je, da je število zvezd nezadostno, da bi bilo nebo enakomerno svetlo... Odgovor pa dejansko ni enostaven, ker je vprašanje daljnosežno in zadeva zanimive in pomembne kozmološke pojave.

V začetku prejšnjega stoletja, ko si je nemški astronom Olbers zastavil isto vprašanje, pa se je že vedelo, da je v vesolju dovolj zvezd, da bi nočno nebo bilo lahko ne samo enakomerno razsvetljeno, temveč da bi ta svetloba bila lahko celo sončni primerna in da bi na Zemlji morali zaradi tega prestajati vsaj tako toploto, kot vlada na sočni površini. To se pravi, da bi obstoj Zemlje in življenja na njej bil popolnoma nemogoč.

Čeprav je formulacija tega navideznega protislovja zelo preprosta, rešitev paradoksa pa ni enostavna. Rešitev je bila dokončno formulirana šele pred komaj pol stoletja, ko se je moderna kozmologija začela razvijati. Da se pripravimo na odgovor, ki je rešil Olbersov paradoks, preglejmo najprej, katere so predpostavke, ki nas uvajajo do tako protislovnega zaključka. Naštejmo samo glavne:

- I. - Vesolje je homogeno, to se pravi, da so svetila enakomerno razporejena v prostornini vesolja.
- II. - Vesolje je neskončno.
- III. - Tok sija pri vsaki zvezdi je povprečno enak sončnemu in je nespremenljiv.
- IV. - Vesolje je statično.

Če bi hoteli spremeniti prvo predpostavko, rekoč, da svetila niso enakomerno razporejena, bi bilo še vedno možno izračunati povprečno enakomerno gostoto števila svetlih teles iz neenakomerne razporeditve zvezd, in bi učinek svetljenja bil povsem nespremenjen. Prva predpostavka je torej samo teoretičen pripomoček za poenostavitev računov in nas nikakor ne približa ključu, ki bi rešil paradoks.

Tudi druga domneva ni dejansko bistvena. To se pravi, če bi si predstavili, da je vesolje »zaključeno« v pomenu štiridimenzijske relativnostne geometrije, bi vesolje še vedno ne imelo meja, in bi v takem zaključenem svetu svetloba zvezd in galaksij lahko neskončnokrat obletavala iste točke. Z lahkoto je možno dokazati, da bi tudi v tem primeru svetloba enakomerno polnila vesolje kot v primeru, da bi to bilo »neskončno« in »odprto« v relativnostnem pomenu besed. Malo kasneje bomo bolj natančno obrazložili pomen pojmov »odprtosti« in »zaključenosti« vesolja.

Tretja domneva je deloma samo pripomoček za olajšanje računov, deloma pa je tudi napačna. Tudi če se svetlobni tok od ene zvezde do druge lahko razlikuje, zaključki so isti, če si predstavljamo, da vse zvezde svetijo z istim povprečnim svetilnim tokom. Da je svetilni tok nespremenljiv pa pomeni, da je sij vsake zvezde tudi neskončno trajen. To pa je napačno, kajti vsako vesoljsko svetilo s časom pokuri svoje gorivo in preneha svetiti. Po drugi strani pa vemo še, da iz ostankov ene generacije zvezd nastajajo nove generacije zvezd. Iz tega pa bi lahko zaključili, da je trajnost svetljenja podaljšana v neskončnost, tudi če posamezne zvezde prenehajo bivati. Pripomniti je treba sedaj, da spajanje atomov ali proces, ki omogoča zvezdno izžarevanje, ni neskončno. Izžarevanje zvezd nastane, ko se v njenih jedrih lažji elementi spojijo, da sestavijo težje atome. En del lastne prvotne mase sestavnih delcev gre v silo, ki drži skupaj delce v atomih, drugi del pa je izsijan. Tako se vodikovi atomi počasi združijo in se notranja rezerva vodika v zvezdi spremeni v helij. Po podobnem procesu pa iz helija nastane ogljik in

drugi težji atomi. Težnost zvezd pa je nezadostna, da bi vnela spoj najtežjih atomov in se veriga ustvarjanja novih kemičnih elementov pretrga. Ker pa je vsaka zvezda izolirano svetilo, lahko iz vsega tega zaključimo, da tudi starost vesolja ne more presegati časovne dobe, v kateri bi vsa masa povprečne zvezde bila spremenjena v svetlobno energijo. S preprostimi računi lahko pokažemo, da vesolje ne more biti starejše kot 20 bilijonov let (20 000 000 000 000 let). To pa nas sooči z dejstvom, da je vesolje moralo nekdam nastati, kar znači, da vesolje ni verjetno večno v preteklost.

Hotoč vsekakor imeti predstavo popolno-večnega vesolja, so nekateri prelagali teorijo o večnem ali nenehnem stvarjenju vesolja. Možno bi bilo razumeti s to teorijo nekatera opazovanja le, če bi bilo možno da se iz nič pojavi en nov vodikov atom na liter vsakih tisoč milijonov let. Žal pa je ta teorija v nesoglasju z mnogimi zelo pomembnimi opazovalnimi podatki in za nekatere kozmološke pojave nima prave razlage. Zato so jo znanstveniki popolnoma opustili.

Iz gornjih komentarjev smo videli, da so zvezde podvržene neki evoluciji, saj morajo nastati, nekaj časa svetijo in nato tudi ugasnejo. Ali bi bilo možno misliti, da je tudi vesolje v celoti podvrženo nekemu razvoju in da se njegova oblika s časom spreminja? Lahko bomo odgovorili na to, šele ko bomo v naslednjih poglavjih pregledali še nekaj važnih kozmoloških opazovalnih podatkov. Lahko pa si že sedaj predstavljamo, da s četrto domnevo ni nekaj v redu. Zaradi zvezd, ki danes svetijo, bi moral namreč biti naš obstoj v statičnem vesolju popolnoma nemogoč, kajti morali bi goreti v peči, kjer bi toplota preseгла mejo 5000 stopinj Kelvina (1 stopnja Kelvina = 1 stopinja Celzija - 273).

Da zvemo, kaj je pravzaprav v četrti predpostavki napačno, skušajmo posplošiti za celo vesolje preprosti pojav, ki ga lahko vsak dan nešteto krat preizkusimo. Vemo, da nas žarki vedno manj ogrevajo, če se ognju oddaljujemo. Zakaj bi si torej ne postavili vprašanja, ali se ne morda svetila na neki način od nas oddaljujejo, tudi če tega z očesom ne moremo zaznati? Svetloba, ki bi segala do nas v odmikajočem se vesolju, bi na tak način bila manjša ali še celo tako razredčena, da bi celotno nočno nebo bilo temno. Uganke za zdaj še ne moremo rešiti, ker nam primanjkujejo še nekatera pojasnila. Vsekakor pa nas je preprosto vprašanje o temini nočnega neba nehote privedlo do dveh važnih možnosti, ki jih bo treba v naslednjih poglavjih raztolmačiti s pomočjo kozmoloških opazovanj in s pomočjo nekaterih teoretičnih pripomočkov. Zaznali smo torej možnosti, prvič, da je vesolje verjetno nekdam nastalo, in drugič, da je vesolje verjetno nestatično.

2. - Širjenje vesolja

Porazdelitev svetlobne energije na posamezne valovne dolžine, ki jo določeno svetilo oddaja, imenujemo »spekter«. Zvezna porazdelitev svetlobe zvezd, galaksij in drugih svetlih teles, je pretrgana s številnimi temnimi in svetlimi črtami. Imenujemo jih »spektralne črte«. Vsaka spektralna črta pa odgovarja določenemu energetskega stanju atomov, ki svetlobo absorbirajo ali oddajajo na površini omenjenih svetil. Zato vsako svetilo kaže v svojem spektru značilen sistem ali vzorec spektralnih črt, ki odgovarja toplotnemu stanju in gostoti izžarevajočih plasti. Temu stanju pravimo na kratko »fizično stanje«. Valovne dolžine spek-

tralnih črt vseh znanih kemičnih elementov je možno natančno izmeriti v laboratorijih. Te valovne dolžine pa veljajo potem za referenčni merilni sistem nepremikajočih svetil.

Svetli telesi, ki se nahajata v istem fizičnem stanju, pa lahko kažeta nekoliko premaknjene svoje značilne vzorce spektralnih črt, če se telesi z različno hitrostjo bližata ali odmikata od opazovalca. Ves spektralni vzorec je lahko pomaknjen na krajše valovne dolžine (valovne dolžine svetlobe modrih barv), če se svetilo bliža opazovalcu. Obratno pa bo spektralni vzorec ves premaknjen na daljše valovne dolžine (valovne dolžine svetlobe bolj rdečih barv), če se svetilo odmika. Temu fizičnemu pojavu pravimo »Dopplerjev pojav«.

Astronomi so že v začetku tega stoletja zapazili, da so spektralne črte galaksij nekoliko premaknjene na daljše valovne dolžine. Šele leta 1929 je ameriški astronom Hubbel odkril, da so ti premiki toliko večji, kolikor je oddaljenost galaksij večja. To odkritje, ki je zastavilo pravo smer modernemu kozmološkemu proučevanju, danes imenujemo »Hubblow zakon« recesije galaksij ali zakon širjenja vesolja.

Razmerje med hitrostjo oddaljevanja galaksij in njihovo oddaljenostjo pišemo z obrazcem:

$$V = H.R.$$

kjer je V hitrost recesije galaksije, R je njena oddaljenost in H je vesoljna konstanta, ki jo tudi imenujemo »Hubblova konstanta«. Ta konstanta določa pravzaprav, s kakšno hitrostjo se danes vesolje širi. O pravi oceni Hubblove konstante se do danes še niso astronomi popolnoma zedinili.

Hubblow zakon je bil odkrit z merjenjem oddaljevanja, gledano iz Zemlje, ali če bi se vsemirsko pomembno izražali: iz naše galaksije. Do istega zakona bi tudi prišel opazovalec, ki bi prebival na najbolj oddaljeni galaksiji. Da bomo razumeli, kako se to širjenje vrši, si predstavimo, da ima vesolje obliko potice in da vsaka rozina predstavlja eno galaksijo. S kvasom zameseno testo se bo enakomerno dvigalo, ne da bi mogli reči, da ima to širjenje kako središčno točko. Z dviganjem testa se bodo razdalje med rozinami večale. Ker pa ocena razmerja tega razmaha ne odvisi od točke, kjer bi jo določali, bi iz vsake rozine lahko videli isti razmah. Opazili pa bi predvsem, da se rozine, ki so bolj skupaj, oddaljujejo z manjšo hitrostjo kot pa tiste, ki so med seboj bolj oddaljene. Razlog tega pojava je, da se hitrost ocenjuje z razmerjem med razdaljo in časom. Ker pa je časovna enota ista, ne glede na razdaljo med rozinami, bo izmerjena hitrost oddaljevanja gotovo večja tam, kjer so rozine bolj redke.

S tem odkritjem recesije galaksij pa sedaj lahko odgovorimo na Olbersov paradoks. Prvič, domneva o morebitnem širjenju vesolja, ki smo jo izrazili na koncu prejšnjega poglavja, je s Hubblovim zakonom potrjena. Drugič pa smo opazili, da se svetloba odmikajočih teles premika na daljše ali bolj rdeče valovne dolžine. Po Hubblovem zakonu vemo torej, da se bolj oddaljena svetila odmikajo z večjo hitrostjo. Kar pomeni, da bo Dopplerjev pomik celotnega spektra teh teles proti daljšim valovnim dolžinam tudi večji. To pa predvsem pomeni, da bodo nam vidne valovne dolžine zelo oddaljenih zvezdnih sistemov, popolnoma pomaknjene na spektralno območje, ki je nam nevidno. Tudi ta pojav

je možno izračunati z zelo enostavnimi matematičnimi pripomočki in dokazati, da so spektralni pomiki zadostni, da se nam nočno nebo prikaže temno, ne pa svetlo.

Kar smo najvažnejšega zvedeli v tem poglavju je, da se vesolje širi. Širjenje, ki ga je danes moč oceniti, pa nam še ne pove, kako se je v preteklem času vsemirje širilo. Tudi ocene razdalj galaksij, in predvsem še najbolj oddaljenih, ki so kozmološko najbolj pomembne, so precej negotove, da bi lahko določili, kakšno dinamično usodo bo vesolje dočakalo.

Opazovalni diagram, iz katerega je bilo mogoče, kljub opazovalnim pogreškom izvesti Hubblov zakon pa odločno kaže, da opazovanja ne potrjujejo teoretično istovrstne relacije, ki jo predvideva že omenjena teorija o nenehnem ustvarjanju vesolja.

Vprašanje, ki smo ga stavili v prejšnjem poglavju o morebitnem razvoju našega vesolja, je tudi s Hubblovim odkritjem upravičeno. Po drugi strani, pa smo tudi oproščeni, če pri razpravi Olbersovega paradoksa nismo zaznali širjenja vesolja, kajti tega pojava s prostim očesom ne bi mogli videti, saj vid ne išče razdalje, kjer je ta splošni vesoljni pomik dovolj izrazit.

Se druge pomembne implikacije Hubblovega odkritja pa bomo lahko spoznali v naslednjih poglavjih.

3. - Razporeditev teles v vesolju in razporeditev radiogalaksij

V noči se zvezde in druga svetila prostemu očesu prikažejo hazardno razporejene po nebu. Nekaj jih je več ali manj navidezno združenih v konstelacije ali dozdevne figure. Če bi nam bilo možno, da se nenadoma dvignemo v višino kakih 30 000 svetlobnih let v smeri konstelacije »Perzeja« ali »Krme«, bi opazili, da je kakih sto tisoč milijonov zvezd, ki se urejene v ploščnati spirali skupaj počasi pomikajo okrog neke osrednje točke. Ta točka se, gledano z Zemlje, nahaja v smeri »Strelčeve« konstelacije. Velika spirala zvezd pa je ravno naša »galaksija«, ki jo tudi imenujemo »Rimska cesta«. Opazili bi še, da »ne daleč«, oddaljene samo kakih 160 000 svetlobnih let, se držita naše Rimske ceste majhni satelitski galaksiji, ki ju je na južni polobli možno videti s prostim očesom. Pravimo jima »Magelanske meglice«. Svetlobni žarki Magelanskih meglic, ki jih danes vidimo, pa so se podali na pot še predno se je *homo sapiens* začel sprehajati na tem svetu!

Najbližja galaksija, ki je naši podobna, se imenuje »Andromeda«. Do nje svetloba leno potuje 2 000 000 let s hitrostjo 300 000 kilometrov na sekundo!

Naša galaksija pa je član bližnje jate dvajsetih galaksij, ki zavzemajo prostornino s približno 3 300 000 svetlobnih let premera. Tej kopici galaksij pravimo »lokalni sistem«. Bližnja sosednja jata galaksij, ki vsebuje okoli 2 500 članov pa je oddaljena kakih 35 000 000 svetlobnih let. Več takih jat sestavlja naš »nad-lokalni sistem«. V njem lahko naštejemo 50 000 galaksij in obsega prostornino, ki ima 50 000 000 svetlobnih let premera. Največji znani nad-sistemi pa imajo okrog 100 000 galaksij in zasedajo prostor s približno 150 000 000 svetlobnih let premera. Končno pa še dodajmo, da nam je danes dosegljiva razdalja, ki ima kakih 13 000 000 000 svetlobnih let!

Opazili smo torej, da se masa v vesolju razporejuje v makro-dimen-

zijah v strukturo z zaporedjem neke hierarhije. Ko bi stopili na rob enega izmed teh nad-sistemov galaksij, bi opazili, da ta ozvezdja kot vozli tridimenzijske tkanine upodabljajo vesoljske »stene«, podobne mrenicam morskih gob. Lokalni sistemi in nad-sistemi so ploščnato razporejeni po teh vesoljskih mrenah. Med mrenami pa so votline, ki imajo kakih 500 000 000 svetlobnih let premera in kjer ni mogoče izslediti svetlega telesa. V predelu vesolja, ki nam je danes »dosegljiv« z različnimi opazovalnimi aparati, je naštetih kak milijon takih vseмирskih votlin. V vsakem takem prostoru pa je treba zajeti prostornino vsaj enega kubičnega metra, da ujamemo en sam vodikov atom! To dokazuje, da v takih prostorih vlada izredna praznina, če pomislimo, da je v zraku, ki ga vsak dan dihamo, povprečno $10^{21} = 1\,000\,000\,000\,000\,000\,000$ takih delcev na kubični centimeter!

Čeprav bi izgledalo, da je porazdelitev materije v vesolju zelo enakomerna, je to le pojav, ki zadeva v vesoljskem pomenu besede, samo manjše dimenzije. V enotah razdalj, ki so nam danes dosegljive in ki zadevajo večje predele vesolja pa je razporeditev mase izredno enakomerna ali homogena.

Spiralasta, eliptična ali druga regularna oblika galaksij pa kmalu izgine, ko se potopimo v globine vesolja. Tudi še tako veliki zvezdni sistemi, kot je naša Rimska cesta, ki ima več kot 80 tisoč svetlobnih let premera, ko sežemo v razdalje kakih tisoč milijonov svetlobnih let, ima obliko svetle pike. Spekter takih galaksij pa ni podoben spektrom, ki ga oddajajo bližnje galaksije. Taki izredni in oddaljeni galaksiji pravimo »kvazar«. Danes vemo, da so te galaksije povsem podobne drugim galaksijam bližnje soseščine, čeprav navidezno sevajo s posebno spektralno razporeditvijo. Njihovo evolucijsko stanje je po vsej verjetnosti podobno stanju bližnjih galaksij. Razložili bomo, v čem je njihova posebnost in kozmološka pomembnost.

Ker svetloba potuje s hitrostjo, ki ni neskončna in ker je oddaljenost kvazarjev izredno velika, lahko rečemo, da je pogled v take globine v vesolju tudi pogled v preteklost. To pa pomeni, da nam spektri kvazarjev kažejo, kakšno je bilo fizično stanje naših bližnjih galaksij v nekoliko oddaljenih dobah. Omenjeni kvazarjevi spektri kažejo predvsem izredno aktivnost, ki jo je možno pripisati fizičnim procesom prvih dob po formiranju galaksij iz pra-galaktičnega plina. Ta aktivnost se v bližnjih ozvezdijih normalno kaže kot izredno močno sevanje v najbolj energetičnem, ultravijoličnem predelu spektrov. Zaradi oddaljenosti kvazarjev, pa po Hubblovem odkritju širjenja vesolja vemo, da je recesijska hitrost teh predmetov tudi velika. Zaradi take hitrosti oddaljevanja pa je po Dopplerjevem pojavu ves spekter pomaknjen proti predelu velikih valovnih dolžin. Aktivnost kvazarjev se torej kaže kot izredno močno sevanje na radijskih valovnih dolžinah. Iz tega pa nastane tudi ime teh ozvezdij: »radiogalaksije«.

To poglavje lahko zaključimo rekoč, da je vesolje homogeno in da je njegova gostota bila nekoč večja. Ker pa vemo, da se vesolje širi, se moramo neizogibno zanimati za pretekli čas in si postaviti vprašanja o trenutku, ko se je to širjenje začelo in o začetnih značilnostih vesolja.

4. - Prasevanje

Rekli smo že, da vsako svetlo telo izseva energijo z značilno spektralno porazdelitvijo. Teoretično telo, ki je popoln absorbent energije

in istočasno tudi popoln sevalni oddajnik, pa imenujemo »črno telo«. Značilnost porazdelitve na valovne dolžine sevanja črnega telesa je, da je zvezna in da odgovarja samo enemu parametru, temperaturi. Pozneje bomo še videli, da govoriti o pojmu »biti izven našega vesolja« je brezsmiselni pojem. Zato pa se vse, kar je v njem, lahko samo spreminja, ne da bi se karkoli izgubilo. V tem smislu pa nam je vesolje tudi prispodoba ali model črnega telesa.

Po naključju sta leta 1955 Američana Penzias in Wilson odkrila, da na milimetrskih valovnih dolžinah obstaja sevanje, ki prihaja iz vesolja. To sevanje pa je povsod pričujoče in enako, ne glede na smer, kamor je radioteleskop usmerjen. Gostota tega sevanja je zelo majhna, a je ni mogoče prišteti k motnjam ali drugim opazovalnim pogreškom. Odkrila pa sta tudi, da ima to sevanje spektralno razporeditev, ki jo je možno pripisati črnemu telesu s temperaturo kakih 3 stopinj Kelvina. To odkritje štejemo danes za eno izmed najpomembnejših kozmoloških odkritij, ker predstavlja enega najtrdnjših vogelnih kamnov, ki potrjujejo teorijo o nenadnem ustvarjanju vesolja z eksplozijo.

Sevanje črnega telesa z zelo nizko temperaturo pa je že leta 1946 tudi teoretično predvideval ruski fizik Gamow v svoji teoriji o nastanku osnovnih kemičnih elementov.

Gostota celotne energije, ki jo črno telo izsije, odvisi samo od temperature in celotna gostota sevanja je večja, čim je višja temperatura. S podatki prejšnjih poglavij pa sedaj lahko zaključimo, da je vesolje bilo nekdanj manj razsežno in zato je vsaka gostota v njem bila tudi večja. Zato je možno tudi sklepati, da je vesolje moralo biti včasih tudi bolj vroče. Pridemo tako počasi do zaključka, da se je širjenje vesolja moralo začeti ne samo z veliko gostoto, temveč tudi v kondicijah izredno visoke temperature. Tako stanje pa nam naravno ponazarja eksplozijo. Kozmična nukleosinteza ali današnja teorija, ki opisuje nastanek osnovnih kemičnih elementov, predpostavlja torej domnevo, da je bil začetek vesolja vpisan z eksplozijo, ki jo tudi imenujemo »Praeksplozija« ali z angleškim prizvokom »Big-Bang«.

Širjenje vesolja in pričujočnost ozadnega sevanja črnega telesa treh Kelvinov sta v tej teoriji le posledica praeksplozije. Odkritje razredčenega prasevanja pa je tudi smrtni udarec za teorijo o nenehnem ustvarjanju, kajti v tej teoriji je obstoj tega sevanja nemogoč.

5. - Starost vesolja

Vsi podatki danes kažejo, da nima vesolje neskončne preteklosti. Zato pa se lahko še vprašamo, kdaj ali pred kolikimi leti je vesolje moglo nastati?

Časomerstvo vesolja je ena največjih in najtežjih nalog kozmologije. Poglejmo na kratko tri glavne metode, s katerimi je možno približno oceniti njegovo starost. To so: širjenje vesolja, starost radioaktivnih elementov in starost zvezdnih kroglastih kopic.

Če upoštevamo, da se je širjenje vesolja začelo s praeksplozijo in če si tudi predstavljamo, da je bilo to širjenje vse čase enakomerno, lahko iz Hubblovega zakona dobimo približno oceno časa, ko se je širjenje začelo. Starost, ki jo izvedemo iz Hubblove konstante je $T = 20$ tisoč milijonov let! Ker pa širjenje verjetno ni bilo vedno enako-

merno, kažejo bolj izdelani računi ki upoštevajo ta pojav neenakomernega širjenja, da bi se ocena starosti znižala za približno dve tretjini.

Iz razpada radioaktivnih elementov nastajajo nove kemične vrste. Ker se zakoni razpadanja in razpolovni časi v laboratorijih lahko natančno določijo, iz merjenja razmerij med številom jeder določene vrste in številom jeder začetnika, dobimo oceno časa, ko se je razpadanje začelo. Najpomembnejše vrste elementov, ki jih pri datiranju vesolja uporabljamo, so uranske vrste U^{235} in U^{238} , svinčene Pb^{206} in Pb^{207} , stroncij Sr^{86} in Sr^{87} in rubidij Rb^{87} . Iz analiz razmerij teh elementov dobimo povprečno starost 5 tisoč milijonov let. Ta ocenitev pa kaže, da je starost elementov na Zemlji približno trikrat mlajša od starosti, ki smo jo dobili iz Hubblovega zakona. Razlog te podcenitve je, da Sonce in ves sončni sistem spada že k drugi generaciji zvezd v naši galaksiji, če ne že k tretji. Naš sončni sistem pa je verjetno nastal iz ostankov kakšne vzplamtele nova-zvezde. Zato bi bilo treba upoštevati še povprečno starost nova-zvezd. K temu pa moramo došteti še starost naše galaksije in čas galaktičnega krčenja iz pragalaktičnega plina. Računska operacija, ki jo to daritanje zahteva, je prežeta z nešteti neznankami in je zato zelo netočna. Iz te računske manipulacije pa vsekakor dobimo, da bi starost vesolja bila med 10 in 20 tisoč milijoni let.

Značilnost zaporednih generacij zvezd je, da je obilica težkih atomov v vsaki novi generaciji zvezd večja. Najstarejši »prebivalci« vesolja so torej tisti, ki kažejo izredno pomanjkljivost kovinskih elementov (v astronomskem žargonu je kovina, vse, kar je težje od helija). Najstarejši znani predmeti v vesolju so torej kroglaste kopice zvezd. S pomočjo diagramov, ki opisujejo evolucijo zvezd, je možno dobiti starost kopic. To pa naj bi veljalo za novo približno ocenitev starosti vesolja. Tudi tokrat dobimo rezultate, ki so prejšnjim podobni.

Zanimivo je, da iz različnih, povsem neodvisnih metod, dobimo isto oceno starosti vesolja. To pa tudi lahko pomeni, da imajo vsi obravnavani pojavi isti začetek, kar je verjetno eden izmed najvažnejših sklepov današnje kozmologije.

III. - KOZMOLOŠKI POSTULATI

Kot smo že na kratko nakazali, je kozmologija tisto poglavje fizike in zvezdoslovja, ki proučuje nastanek in razvoj našega vesolja. Astrofizični so si za to nalogo zastavili nekaj vogelnih predpostavkov, ki to delo istočasno poenostavljajo in ga tudi usmerjajo. Danes je v kozmologiji pet takih postulatov ali principov. Imenujemo jih: postulat enotnosti, kozmološki princip, princip enakovrednosti, Machov princip in antropični princip.

Po principu enotnosti sledi, da so fizični zakoni, ki jih je človek odkril z opazovanjem njemu bližnje okolice in ki jih je možno preveriti v laboratorijih, veljavni za celotni predel vidnega vesolja.

S kozmološkim principom menimo, če izvzamemo krajevne neenakomernosti porazdelitve mase, da je vesolje povsem homogeno in izotropično. To zadnje pa pomeni, da ni v vesolju privilegiranih smeri.

Postulat enakovrednosti zahteva, da slehernemu telesu lahko pripišemo samo pozitivno maso ali celo, da je nima in to ne glede, ali gre za materijo ali za antimaterijo. Razlika med materijo in antimaterijo pa je samo v predznaku električnega naboja. Dva istovrstna delca ma-

terije in antimaterije imata isto maso in njun električni naboj se razlikuje samo v predznaku. Masa pa je mera telesne vztrajnosti in je to pojem, ki ima isti pomen bodisi pri opisu gravitacijske težnosti ali v drugih dinamičnih pojavih.

Machov princip je tesno povezan s Splošno relativnostno teorijo. Iz njega sledi, da je vztrajnost slehernega telesa pogojena od porazdelitve mase v vesolju in da ta porazdelitev določa geometrične lastnosti celotnega vesolja. O geometriji vesolja bo še govora malo kasneje.

Za zadnji princip pa se astronomi še niso zedinili, da bi ga imeli za resnično pomembnega. Za nekatere je pa seveda bistven. Po antropičnem principu bi kozmologija morala tudi raztolmačiti nastanek življenja in nastanek nas samih.

Iz teh principov sledi torej gradnja celotne kozmološke teorije, ki se pa predvsem naslanja na opazovalna dejstva. Sleherni trditev v tej teoriji mora biti potrjena z opazovanji. Najpomembnejša taka opazovanja pa smo že na kratko pregledali v prejšnjem poglavju.

IV. - RELATIVNOSTNA KOZMOLOGIJA

Če upoštevamo kozmološke principe, lahko formuliramo nešteto teorij, ki bi ustrezale za raztolmačenje enega ali drugega pojava v vesolju. Najpopolnejša med temi teorijami je Splošna relativnostna teorija, ki jo danes imamo za najpomembnejše kozmološko orodje.

Posebna ali Specialna relativnostna teorija ali prva relativnostna teorija, ki jo je Einstein formuliral, sloni na dveh postulatih. Namreč, da je svetlobna hitrost absolutna konstanta v vesolju in, da se fizični zakoni ne spremenijo, ne glede ali opisovana telesa mirujejo ali se enakomerno gibljejo. Einsteinova druga ali Splošna relativnostna teorija pa posploši veljavnost fizikalnih zakonov tudi na telesa, ki se neenakomerno gibljejo. Med najvažnejše posledice relativnostne teorije štejemo dejstvo, da so vsa opazovanja pogojena po medsebojnem gibanju med opazovalcem in proučevanim predmetom. Druga izmed važnih posledic te teorije pa je, da dobi masa tudi obliko energije. Mirujočemu telesu lahko tako pripišemo vsoto »lastne« energije po obrazcu, ki je vsem znan $E(\text{energija}) = M(\text{masa}) \times c^2$ (svetlobna hitrost na kvadrat).

Splošna relativnostna teorija dopušča matematično predstavitev že omenjenega Machovega principa. Enačbam, ki ta zakon opisujejo, pravimo »enačbe polja«. Naloga teh enačb pa je, da opisujejo geometrične lastnosti »časa-prostora«, ki ustreza določeni razporeditvi mase v njem. Uporabili smo sestavljenko »čas-prostor«, da smo označili štiridimenzijski prostor, kjer poleg nam že znanih prostorninskih tridimenzijskih koordinat, igra koordinatno vlogo tudi čas. Tem enačbam pravimo, da so enačbe »polja«, ker razpostavljajo relacijo med maso in geometrijo časa-prostora. Po tej geometriji pa je tudi opisan medsebojni vpliv mas, ki se nahajajo v določenem času-prostoru. Polje pa je izraz, ki v fiziki ponazarja medsebojne vplive, kadar so ti vplivi razpostavljeni s silami.

Pravimo, da je opis geometričnih lastnosti vesolja dovršen, ko je možno iz Einsteinovih enačb polj oceniti razdaljo med dvema točkama v času-prostoru in to po poti, ki jo opravi svetloba. Tako pot imenujemo »geodeza« in predstavlja pot, ki je med dvema točkama v danem času-prostoru najkrajša. V klasičnem tridimenzijskem prostoru je premica najkrajša pot med dvema točkama. Enačbo, ki predstavlja po-

splošno podobo premice, pa je možno dobiti tudi za štiridimenzijski prostor, samo če je ta prostor brez mase, to se pravi, popolnoma prazen. Zaradi obstoječe mase v vesolju so geodeze vedno krivulje. Praznosta pa je samo matematična prispejoda, ki je včasih nujna za poenostavitev računov. Ukrivljenost geodez se nanaša na porazdelitev mas v opisanem območju in predstavlja ukrivljenost odgovarjajočega časa-prostora. S tem pojavom pa je v luči splošne relativnostne teorije možno dati nov pomen krožnim potem teles z gravitacijskim podrejenim gibanjem. Elipse ali drugi konični preseki kot so krožne poti planetov okoli Sonca ali poti repatic, ki jih v klasični Newtonovi mehaniki opisujemo kot posledico gravitacijskih sil med telesi, so v relativnostni teoriji le poti, po katerih je danim masam možno krožiti, ne da bi bile kakšnim silam podvržene.

Sedaj se lahko vprašamo, kaj Einsteinove enačbe polj predvidevajo za celotno vesolje? Pojavi, ki jih bomo na kratko opisali, namenoma odgovarjajo kozmološkemu principu homogenosti in izotropije vesolja. Najvažnejši zaključki, do katerih bomo prišli pa so isti, če vesolju ustavimo nekaj nehomogenosti in pomanjkanja izotropije.

Prva najvažnejša posledica teh enačb je, da ni rešitev, ki bi predstavljale stabilno statično vesolje. Statičnost je možna le, če je vesolje prazno.

Ko se še ničesar ni vedelo o širjenju vesolja, je Einstein umetno uvedel statičnost v vesolju s priključitvijo neznane vesoljske sile, ki bi vesolju omogočila statičnost. Takoj po Hubblovem odkritju pa je Einstein opustil te sile in se omejil na prvotno obliko enačb.

Prvi, ki je prišel do zaključka, da Einsteinove enačbe ne dopuščajo vesoljske statičnosti, je bil belgijski jezuit Lemaitre. Danes uporabljamo tri rešitve teh enačb; dve sta zelo različni, tretja pa predstavlja samo neki mejni prehod med ostalima dvema. Te rešitve imenujemo ali matematični modeli vesolja, Friedmanove rešitve (po ruskem matematiku Friedmanu) ali pa tudi Lemaitrojeve brez kozmološke konstante. Kozmološka konstanta predstavlja tisto umetno silo, ki bi omogočila statično ravnovesje vesolja.

Ena izmed glavnih rešitev predstavlja vesolje v nenehnem širjenju, druga pa prikaže vesolje v utripajočem stanju. To se pravi, da za dane kondicije, bi se vesolje začelo nekdanj širiti in se bo neskončno širilo, ali pa se bo ciklično krčilo in širilo. Prehodna rešitev med tema dvema predstavama tudi opisuje vesolje v neskončnem širjenju. Prvo rešitev imenujemo »hiperbolično« in vesolju pravimo, da je »odprto« ali še, da je »neskončno«. Rešitev z vesoljem v utripajočem stanju označimo kot »sferično«, vesolje pa, da je »zaključeno«.

1. - Nekaj pojasnil o geometriji vesolja

Tridimenzijski značaj prostornine ne dopušča, da bi si lahko ustvarili grafično podobo ukrivljenega, sferičnega ali hiperboličnega vesolja. Ustrezna predstava sferičnega prostora v dveh dimenzijah pa je krogla ali sfera in upoštevajoč pri krogli samo njeno površino brez zajete prostornine. Dvodimenzijski hiperbolični prostor pa je ploskev drugega reda, ki ima obliko sedla na konju. Hipotetično bidimenzijsko bitje, ki bi obstajalo v takih prostorih, bi si tretje dimenzije ne moglo predstavljati. Gibalo bi se na sferični ali hiperbolični ploskvi ne vedoč, ali mu je sle-

herno presečišče teh ravnin dovoljeno. Najkrajša pot med dvema točkama v teh dvodimenzijskih svetovih pa so, kot si lahko predstavljamo, krivulje in ne premice. Na sferični ploskvi bi dimenzijsko bitje lahko začudeno neskončnokrat prehodilo začetno točko svoje poti, čeprav bi imelo stalno predstavo, da hodi samo v eno smer v brezmejnem prostoru. Zato se temu svetu pravi, da je »brezmejen«, čeprav »zaključen«. To ime in ta pojem pa v posplošeni obliki velja tudi za prostore številnejših dimenzij. Če bi imenovano bitje hodilo samo v eno smer v vesolju, ki ima obliko sedla, pa bi nikdar ne prišlo na izhodišče. Zato se takemu prostoru pravi, da je »odprt« ali »neskončen«. Iz tega je razvidno, da je za bitje dveh dimenzij vprašanje o preseščni smeri tem ploskvam brez vsakega pomena. Tako pa je tudi za tridimenzijsko bitje vprašanje brez smisla o možnostih fizičnega onstranstva našega vesolja, ker mu je obstoj dovoljen samo v danih dimenzijah. Vesolje je vse, zato pa, kar bi bilo v predstavi zunaj njega ne obstaja in nima fizičnega pomena.

2. - Je naše vesolje zaključeno ali neskončno?

Kar bi želeli zvedeti je, če je naše vesolje utripajočega značaja in zato sferično zaključeno, čeprav brez meja, ali se bo nenehno širilo in je zaradi tega neskončno (hiperbolično ali parabolično). Da si poiščemo primerne parametre, ki bi nam nekoliko pomagali rešiti to vprašanje, se bomo poslužili nekaj teoretičnih pripomočkov.

Ker so hitrosti oddaljevanja galaksij v naši okolici precej manjše od svetlobne, se lahko poslužimo klasične ali Newtonove mehanike. V predstavi klasične mehanike je gibanje vesolja pogojeno po razmerju med kinetično, ali energijo gibanja, in potencialno energijo gravitacijske privlačnosti. Prva energija je prisposoba mere gibalne »prostosti« teles, druga pa »odvisnosti«. Mehanske gibalne lastnosti teles v vesolju pa določamo pa splošni mehanski energiji, ki vsebuje kinetično in potencialno gravitacijsko energijo. Splošna mehanska energija pa je lahko pozitivna ali negativna. V prvem primeru bo »prostost« nadvladujoča in bo mehanski sistem teles opisoval odprte, neskončne krožne poti. V drugem primeru pa ima sistem omejeno gibanje in so zato krožne poti zaključene. Tako se tudi gibanje vesolja lahko primerja z odprtimi krožnimi potmi, ki predstavljajo neskončno širjenje, ali pa z zaključnimi krožnimi potmi, ki predstavljajo ciklusne obhode.

Ker se celotna mehanska energija ohranja, jo lahko izmerimo kadarkoli ne glede na fazo gibanja, v kateri se sistem nahaja. Prav posebno nas zanima razmerje obeh energij vesolja, kar pa odvisi od samo ene neznanke. Ta neznanca ali prosti parameter je vesoljska povprečna gostota. Geometrične lastnosti in z njimi pa dokončno usodo našega vesolja, bomo lahko hitro določili, če bi lahko primerjali današnjo povprečno gostoto vesolja z njegovo današnjo »kritično« gostoto. Ta kritična gostota pa opredeljuje možne rešitve Einsteinovih enačb. To mejno gostoto lahko izračunamo upoštevajoč nekaj preprostih relacij iz klasične mehanike in s Hubblovo konstanto. Tako dobimo, da je kritična gostota 0,000 000 000 000 000 000 000 000 01 gramov na kubični centimeter, to se pravi, kakih sedem vodikovih atomov na kubični meter! Če je povprečna gostota vesolja večja od kritične je vesolje cikličnega značaja, če je pa povprečna gostota manjša, se bo vesolje nenehno širilo. Eno najpomembnejših vprašanj, ki ga današnja kozmo-

logija mora še rešiti, je ravno to, da izve, katera bo usoda našega vesolja. Zato pa ocena povprečne gostote zavzema izredno važnost pri kozmoloških opazovanjih. Preglejmo na kratko nekatera ocenjevanja te gostote.

3. - Povprečna gostota vesolja danes

Klasično mehaniko uporabljamo lahko še pri ocenjevanju mase galaksij. Potrebna je za to nalogo porazdelitev rotacijske hitrosti posameznih galaksij, ki jih lahko dobimo po spektralnih analizah in s pomočjo Dopplerjevega zakona. Če se omejimo na določeno prostornino v vesolju in izračunamo maso vseh posameznih galaksij in jat galaksij, ki so zajete v njej, lahko ocenimo povprečno gostoto mase v izbrani prostornini. Čim večji je ta prostor, bo tudi število zajetih galaksij večje in bo ocenitev povprečne gostote mase v tem prostoru večje bližanje za povprečno gostoto celotnega vesolja. Tako pridemo danes do neoporečnega zaključka, da je gostota vidne mase v vesolju vsaj dvakrat manjša od kritične. Če bi se omejili samo na to ocenitev, bi lahko zaključili, da se bo vesolje potemtakem neskončno širilo.

Poleg vidne materije pa sta v vsemirju razpršena v medgalaktičnem prostoru še plin in prah, ki tudi prispevata k povprečni gostoti vesolja, pa ga večkrat ne opazimo, ali pa je ocenitev količine tega plina in prahu izredno težka. Veliko mase je še skrite tudi v plinskih in prašnih ovojnicah galaksij samih, v črnih brezni in predvsem v delcih, ki imajo neznatno maso pa so verjetno izredno številni. Te delce poznamo z imenom »nevtrini«. Nevtrini danes lahko nastajajo pri jedrskih reakcijah ali pri naravnem razpadu nekaterih snovi. Pretežno število nevtrinov, ki danes potujejo po vesolju, pa je bilo sestavljeno v prvih trenutkih po praeksploziji. Ti delčki nimajo električnega naboja in dolgo smo mislili, da nimajo več lastne mase. Več preizkusov pa že danes kaže, da nevtrini imajo nekaj lastne mase. Ker pa je možno, da je število nevtrinov, ki je nastalo v prvih fazah evolucije vesolja izredno veliko, je tudi možno, da je pretežni del mase vesolja v teh delcih razpršen. Obstaja več vrst nevtrinov in ker je njihova probojnost izredno velika, je določitev tako števila kot njihove mase in drugih lastnosti, izredno težavna. Zato pa je danes nemogoče točno vedeti, koliko mase vesolja je skrite v teh delcih.

K celotni masi lahko še prištejemo tisto gostoto mase, ki je v vesolju v podobi svetlobne energije. Poleg teh prispevkov k celotni masi pa vemo, da najnovejše teorije o poenotenju vesoljskih sil predvidevajo še obstoj novih vrst masivnih delcev, ki jih do danes še ni bilo mogoče odkriti.

Negotovosti zavoljo pogrškov pri merjenju lastne mase nevtrinov in drugih predmetov in negotovosti v teorijah samih, nam danes še ne omogočajo, da bi se odločili za eno ali drugo dinamično obliko vesolja. Videli bomo še, da kozmična nukleosinteza, ali teorija o nastajanju osnovnih lahkih elementov, tudi predpostavlja nekaj mej. Te meje pa odvisijo od vesoljskih obilic helija, devterija in litija in na katerih sloni določanje povprečne gostote vesolja v časih sinteze teh elementov. Pogreški pri merjenju teh obilic pa so zelo veliki in je zaradi tega vprašanje o povprečni gostoti vsemirja še popolnoma nerešeno.

Z besedo »praeksplozija« ali po angleško »Big-Bang«, naznačimo nenaden začetek našega vesolja. Ta začetek pa vsebuje matematično posebnost, ki jo imenujemo »singularnost« ali, da je ta začetek sam po sebi »singularna točka«. Singularnost pa še ne pomeni, da sta bila v začetku gostota in temperatura vesolja neskončno velika in da je bilo v tistem trenutku tudi spreminjanje njegove obsežnosti neskončno hitro. Danes je dokazano, da je v sleherni teoriji, ki bi opisovala začetek in razvoj vesolja z zaključki, ki so skladni z opazovanji in s kozmološkim principom, začetna singularnost neizogibna. Tudi če bi dopuščali, da bi vesolje ne bilo popolnoma homogeno in izotropsko, je začetna singularnost še vedno prisotna.

Ne bi bilo nespametno, če bi ponovili že pregledane razloge, ki podpirajo teorijo nenadnega začetka vesolja, to se pravi dejstva, ki zagovarjajo teorijo praeeksplozije.

1. Rešitev Einsteinovih enačb in opazovano širjenje vesolja.
2. Sovpadanje različnih ocen starosti vesolja.
3. Ozadno sevanje črnega telesa treh Kelvinov.
4. Opazovane obilice helija in devterija v vesolju.

Med prvimi, ki so predlagali teorijo nenadnega začetka vesolja, sta bila belgijski jezuit Lemaitre leta 1927 in ruski fizik Gamow leta 1948. Lemaitre je prišel do zaključka, da se je moralo vesolje nenadoma začeti zaradi matematičnih lastnosti Einsteinovih enačb, ki predvidevajo začetno singularnost in še zaradi termodinamskih razlogov.

V termodinamiki obstaja pojem, ki ga imenujemo »entropija«. Z entropijo pa razlikujemo stanje sistemov. Vzemimo za primer enega takih sistemov, kjer imamo en kozarec vode in v katerega vržemo eno kapljo tinte. Ko sta voda in tinta v dotiku, pa še nepomešana, imenujemo začetno stanje našega sistema. Ko preteče nekaj minut, se bo tinta pomešala z vodo, tudi če se sistema ne dotaknemo. Tako se urejenost delcev tinte iz prvotne podobe kaplje zgublja in se pomešanost tintnih delcev z vodo zveča. To pa tudi pomeni, da je verjetnost, da dobimo delec tinte kjerkoli v kozarcu tudi večja. Tedaj rečemo, da se je entropija sistema zvečala.

Ker je jasno, da se entropija vesolja večja, je nujno, da je moral nekoč obstajati začetek, ko je urejenost bila največja in je bila zaradi tega tudi entropija vesolja na najnižji stopnji.

VI. - PRVA RAZDOBJA NAŠEGA VESOLJA

Ker se teorija praeksplozije še najlepše ujema z opazovanji, preglejmo na kratko, kako naj bi se v manjših detajlih moralo vesolje razvijati od prvih stopenj svojega razvoja pa do danes.

Razvoj vesolja lahko razdelimo na pet glavnih obdobij. Vsako obdobje pa se razlikuje ne le samo po upadanju povprečne gostote materije, energije in temperature, temveč po stanju in po ustrojni značilnosti materije.

Od začetnega trenutka pa do delčka 10^{-43} sekunde (sekunda deljena s številom, ki ima 43 ničel), danes ni mogoče ugibati, kakšno je bilo stanje vesolja. To obdobje imenujemo »Planckovo obdobje«. V tem ča-

su so bili fizični pogoji vesolja taki, da so popolnoma ubežali nam poznanim teorijam. Drugače rečeno, ni jasno, da bi kvantna in relativistična teorija bili veljavni za fizične pogoje, v katerih se je v tistem trenutku nahajalo vesolje.

Ob koncu Planckovega obdobja, bi po teoriji morala temperatura vesolja segati do kakšnih 10^{32} stopinj Kelvina (število, ki ima 32 ničel), in premer današnjega vidnega vesolja bi imel samo kako tisočinko milimetra. Zato pa naj bi takrat gostota segala do 10^{61} ton na kubični centimeter (število, ki ima 61 ničel)!

Naslednjo dobo imenujemo »hadronska doba«. Hadronska doba ni trajala več kot sto milijonink sekunde. Zanimivo je, da so v tem kratkem času nastali hadroni z združitvijo kvarkov. Hadroni pravimo delcem, ki sestavljajo atomska jedra in druge delce z imenom »hiperoni« in »mezoni«. K tem delcem pa vključujemo tudi njim istovrstne delce iz antimaterije. Po pretekli hadronski dobi je temperatura padla že na 10^{12} stopinj Kelvina.

Ko so nastali hadroni, je nastopila »leptonska doba«. Ta doba pa je bila nekoliko daljša, čeprav ni trajala več kot eno samo sekundo. V leptonski dobi lahko ločimo dvoje manjših obdobij. V prvi stotinki sekunde te dobe, medtem ko so bili nevtroni s protoni v popolnem ravnovesju in je tudi svetloba bila v popolnem ravnovesju z obstoječo materijo, so se začeli oblikovati elektroni, nevtrini in njihovi istovrstniki iz antimaterije. Pravimo, da je svetloba bila v ravnovesju z materijo, ker sta se enakomerno druga v drugo spreminjali in je razmerje ene do druge v celoti ostajalo nespremenjeno. V drugem delu leptonske dobe pa se je že podrlo ravnovesje med nevtrini in antinevtrini, in se porazgubilo tudi ravnovesje med temi delci z ostalo materijo in svetlobo. Lahko bi drugače povedali, da se je vsa skupnost nevtronov materije in antimaterije iznebila jarma ostale materije in svetlobe. Istčasno pa je začela nastajati tudi velika razlika med številom nevtronov in protonov tako, da je na eno četrtno nevtronov prišlo tri četrtnine protonov, ker so se deloma prosti nevtroni kombinirali z elektroni. Leptonska doba se je zaključila s temperaturo 6 tisoč Kelvinov in povprečno gostoto 100 kilogramov na kubični centimeter.

Naslednje obdobje, ki ga imenujemo »obdobje svetlobe«, je trajalo kakih 500 tisoč let. V tem času je svetlobna gostota bila večja od gostote materije. V tej dobi pa so bile izredno pomembne samo prve tri minute.

Skoraj ves helij in ves devterij, ki ju danes dobimo v vesolju, je moral nastati v tistih prvih treh minutah. Razmerje ali količina teh snovi pa je od takrat skoraj nespremenjena, čeprav se še v zelo majhnih količinah te snovi proizvajajo v notranjosti zvezd. V ostalih 500 tisoč letih te dobe ni bilo drugih izrednih pojavov. Ob koncu tega obdobja je imela temperatura vesolja samo še 4000 stopinj Kelvina.

Ko danes merimo količino helija in devterija, merimo obilico snovi, ki je nastala v prvih minutah po praeksploziji. S pomočjo fizike jedrskih reakcij je možno zvedeti, kakšna sta morali biti gostota in temperatura vesolja v trenutkih sinteze te snovi. Če izračunamo zredčenje gostote do danes upoštevajoč pojav širjenja vesolja, lahko zvmemo, kakšna je povprečna gostota vesolja danes. Tako torej, če točno izmerimo, kakšna je obilica helija in devterija, lahko določimo današnjo povprečno gostoto vesolja in z njo njegovo dinamično stanje.

Sirjenje vesolja uvaja nenehno znižanje gostot vseh vrst. To spreminjanje pa je hitrejše za svetlobno gostoto, kot pa za materialno. V trenutku, ko je gostota materije bila močnejša od svetlobne, se je začela nova vesoljska doba, ki ji pravimo »doba materije«. Značilno za to dobo je, da je vesolje postalo prozorno za svetlobo, ali drugače povedano, materija je prenehala biti v jarmu svetlobe. Pri tako nizki temperaturi 4000 stopinj Kelvina, so bili vsi atomi v nevtralnem stanju in jih sevanje ni več moglo ionizirati. Sevanje, ki je istočasno tudi doseglo že visoko stopnjo razredčenja, ni več moglo odtrgati atomom svojih elektronov. S tem pa je tudi bila onemogočena interaktivnost med atomi in svetlobo.

VII. - KOZMOLOGIJA IN ELEMENTARNI DELCI

V začetne dobe vesolja lahko sežemo samo posredno s pomočjo fizike jedrskih reakcij in z ocenjevanjem količine helija, devterija in litija, ki so nastale v prvih minutah po praeksploziji. Segamo pa tudi posredno s pomočjo fizike elementarnih delcev, ki nam opisuje najgloblje tajne zgradbe materije. Tako se danes združujeta raziskovanja pojavov v svetu neskončno velikih razdalj in fizika sveta neskončno majhnih dimenzij.

Kot se je že večkrat pokazalo v zgodovini fizike, je poenotenje teorij prineslo jasnejše odgovore na vprašanja, ki jih stavijo opazovani pojavi. Tako je Newtonova mehanika v eni sami formulaciji istočasno razložila vrtenje gravitacijsko ujetih sistemov, kot so planeti okrog Sonca, in razložila je padanje predmetov na Zemlji, ko so ti iz višine prepuščeni sami sebi. Maxwelllova teorija je združila elektriko in magnetizem in s tem pojasnila značaj celotnega spektra sevanja. Dalje je kvantna teorija zastavila odgovore za celotno atomsko fiziko. Relativnostna teorija je združila prostor in čas in dala s tem materiji energetičen pomen pa tudi združila gravitacijo z geometrijo časa-prostora. Nobena od teh teorij pa ne združuje v eno enotno pojmovanje vseh sil, katerim je podvrženo vesolje. Sile pa so zanimivo vprašanje, kaj je ravno v prenosu medsebojnih vplivov ključ najglobljih tajn strukture materije.

V vesolju obstoje štiri vrste sil:

1. Močne sile, ki učinkujejo samo v majhnih razdaljah, podobnih dimenzijam elementarnih delcev in atomov. Njih naloga je, da držijo skupaj nevtrone in protone v atomskih jedrih, predvsem protone, ki so zaradi električnega naboja med seboj odbijalni.

2. Šibke sile, ki tudi učinkujejo samo na kratke razdalje in so predvsem odgovorne pri pojavih razpadanja nevtronov.

3. Elektromagnetne sile, ki se pojavijo med predmeti z električnim nabojem. Sile so privlačne, če so predznaki nabojev različni in so odbijalne, če so predznaki isti. Te sile delujejo na velike razdalje.

4. Gravitacijske sile tudi učinkujejo na velike razdalje. So šibkejše od elektromagnetnih samo, ker je povprečno materija v vesolju električno nevtralna; gibanje celotnega vesolja je podvrženo medsebojnim gravitacijskim silam teles.

Tako elektromagnetne kot gravitacijske sile ojačajo svojo učinkovitost, ko se razdalje med planeti zmanjšajo. Le pri razdaljah podobnim dimenzijam delcev, ki sestavljajo atome, so močne sile prevladujoče.

Naslednji vzpon poenotenja fizičnih konceptov je bila združitev v eno samo teorijo elektromagnetne sile in šibke sile. Velika teorija zedinjenja pa meri tudi na močne sile, in če mogoče, tudi na gravitacijo. Poenotenje sil pa pomeni, da so pri izredno visokih energijah medsebojnega vpliva vse sile enake, čeprav je pri nizkih energijah med njimi navidezna različnost. Ob energiji, ki ustreza temperaturi vesolja 10^{-10} (sekunda deljena s številom, ki ima 10 ničel) sekund po praeksploziji, se elektromagnetne in šibke sile poenotijo. Za energijo 10^{13} krat večjo kot prejšnjo, se tem silam pridruži tudi močna sila. Če pa je energija medsebojnega vpliva še 10 tisočkrat večja, pa se tem silam pridruži verjetno še gravitacija.

Kakor smo že povedali, je pri tolmačenju teh sil važno poznati delce, katerim je prepuščena naloga, da prenašajo učinek medsebojnih vplivov. Vloga teorij poenotenja sil je torej, da predvidevajo obstoj raznih delcev, ki jih je treba tudi potem eksperimentalno overoviti. Kot v primeru matematičnih enačb, ki večkrat dopuščajo obstoj različnih možnih rešitev, tako tudi v teorijah poenotenja sil obstaja velika izbira različnih teoretičnih delcev. Od teh jih samo nekaj resnično obstaja. Da pa napravijo pravilni izbor teoretičnih predpostavk, ki omejujejo število možnih delcev, fiziki elementarnih delcev potrebujejo podatke, ki jih lahko posreduje samo kozmologija. Ne bomo šli v podrobnosti teh teorij, ker je tema preobširna, da bi jo mogli na kratko opisati. Lahko pa dodamo, da je z združenimi rezultati kozmologije in fizike elementarnih sredstev, danes možno odgovarjati na vprašanja kot, zakaj ima naše vesolje tako obliko in ne drugačne? Kozmologija lahko pove, koliko je možnih različnih delcev, ki jim pravimo kvarki, iz katerih so sestavljeni hadroni. Če bi število kvarkov bilo drugačno, bi tudi količina helija in devterija bila drugačna kot je izmerjena. Na isti način pa se postavljajo meje tudi številu različnih nevtrinov. To pa nam pomaga, da po teoriji poenotenja sil lahko ugotovimo, zakaj je naše vesolje iz materije in ne iz antimaterije.

Medtem ko fizika elementarnih delcev napreduje pri opisu najintimnejših značilnosti materije s pomočjo kozmoloških podatkov, plesni še koš vprašanj, ki zadevajo celotno fiziko. Pri opisu začetka vesolja je še veliko neznank, čeprav opis povprečno zadovoljuje veliko opaženih pojavov. Tako nas na primer značilnosti širjenja vesolja, kakršne uporabljamo v teoriji praeksplozije, silijo do zaključka, da je v prvih trenutkih vesoljskega obstoja mnogo predelov, ki so med seboj popolnoma neodvisni in je zato težko razumeti, zakaj bi potem bilo v celoti vesolje tako homogeno, in da se povsod ravna pod istimi zakonitostmi, vsaj v obsežnosti, ki je nam poznana. Motijo pa nas še vprašanja, za katera ni nobenega odgovora iz področja fizike. Tako na primer: Kaj je bilo pred praeksplozijo? Zakaj je vesolje nehomogeno v manjših dimenzijah in homogeno v velikih dimenzijah? Zakaj ima prostor tri dimenzije in čas samo eno? Zakaj univerzalnost tako imenovanih »univerzalnih« konstant? Zakaj je vesolje dovolj simetrično in enostavno, da je človeškemu razumuumljivo?

K zadnjemu vprašanju je Einstein dodal: »Najbolj nerazumljivo je, da je vesoljeumljivo.« Ker pa vemo, da je naše telo sestavljeno z delci, ki se oblikujejo že v prvih trenutkih po praeksploziji, si lahko drznemo na dan z ugibanjem: verjetno zato, ker imata vesolje in človek isti začetek?

Prebrisani Tomek

(Humoreska)

Anastazij, opolnomočeni sluga in poverjeni varuh šolskega poslopja v obrobnem naselju predmestja, je dolgo pritiskal na gumb električnega zvonca. Kot predstavnik državnega aparata se je povsem zavedal svojih dolžnosti v učnovzgojnem programu ministrstva za šolstvo: njegov znak je pomenil začetek pouka.

Čez šolski prag so zdrveli še zadnji na pol zaspani mladostniki. Pod ukrivljenimi hrbti so nosili s knjigami natrpane pisane torbice, vanje pa so še prej potisnile skrbne mamice dobro založene kruhke, da bi njihovi ljubljenci ne pogrešali med dojemanjem učenosti prepotrebne energije. Zlasti fantiči so se radi prerivali in hoteli še zadnji trenutek izrabiti svojo prostost, da bi tako čimprej dosegli njim določene prestore.

V zbornici so se tedaj pripravljali na poklicne dolžnosti sindikalno nastrojeni šolniki. Nervozno so brskali po svojih predalih in iskali učne knjige ali pa še zadnji hip vdihavali nikotinsko omamo za jutranjo ublažitev živcev. Nato so svečano stopili na hodnik in počasi kapali proti delovnemu mestu. Na vratih pisarne se je kot vedno pojavil v birokracijo vpet ravnatelj in molče gledal svoje podanike in vstopajočo mladež. Kdor je šel mimo njega, je sklonil glavo, morda v pozdrav ali pa, kot bi hotel reči: tukaj sem, upoštevajte mojo prisotnost.

Za dolgo zvonjenje pa je imel Anastazij še poseben razlog. Glasno ga ni nikomur povedal, le včasih je potihoma komu zašepetal na uho in se nasmešnil. Z budnim očesom, ki je že videlo Abrahamov prihod, je kraljeval v stekleni utici kraj vhoda in vestno motril izpod črne čepice prihajajoče zamudnike. V tem resnem in razburljivem trenutku je dobrodušni sluga do kraja občutil svojo nepreklicno veliči-

no, kajti nihče mu ni mogel oporekati: kazalec na uri mu je dal vso moč.

»Je Tomek že prišel?« je zaslišal ravnateljev glas.

»Ne še,« je bil odgovor in Anastazij je znova pogledal na prihajajoče mladostnike ter iskal med njimi zaznamovanega.

»Ze spet je zaspal, mulo,« je brundal sam pri sebi, zmajal z glavo proti ravnatelju, dvignil rameni in molče otresel svojo odgovornost, češ kaj pa morem jaz za to. V srcu pa mu je bilo žal za Tomeka, saj je vedel, da bodo profesorji znova stresali svojo nejevoljo nad drobnim zapoznelim fantičem.

Ravnatelj je slutil nastalo zadrego. Nasmešnil se je Anastaziju izpod brčic in dal razumeti, da ve za njegovo namero.

»Se bolj pritisni, da bo slišal tudi Tomek!« ga je šaljivo spodbujal.

Anastazij je bil sedaj razorožen. Zvonil je in zvonil, da si je mladež po razredih kar zatiskala ušesa in pregnala še zadnjo jutranjo dremavico...

* * *

Tomek je bil svojevrsten dečko, trmast in neubogljiv. V šolo je prihajal zadnji, ko so drugi že sedeli na svojih prostorih. Profesorji so se nanj jezili, a nič ni pomagalo: ne opomini, ne vpisi v dnevnik, ne ravnateljevi ukori... Šele ko je na bližnjem zvoniku ura odbila osem, se je bledolični študentek vsak dan kot zadnja straža prihajajoče ukaželjne mladine počasi pomikal na svoje določeno mesto. Na očeh se mu je videlo, da je pravkar užival lepe trenutke, ko je pod toplo odejo sanjal svoj pravljični svet. Torbice ni imel, zato si je zvezke in knjige, v kolikor jih je premogel, stisnil kar pod pazduho. Ročke pa vtaknil v žep, da bi mu pri hoji ne bile v napoto.

Anastazij je poznal to trdoživo Tomekovo slabost. Slutil je, da ima fan-

tič težave doma in v šoli, zato mu je skušal pomagati. Čakal je, da se je Tomekova nepočesana glava prikazala na šolskem dvorišču in šele tedaj je pritisnil na zvonec.

»Mulo, podvizaj se! Profesorji te že čakajo,« ga je na pol resno na pol v šali spodbujal.

Tomek pa se je požvižgal na opozorilo in z nasmeškom mirno koračil čez šolski prag. Ko se je pomikal mimo predstavnika šolskega reda, mu je salutiral in tako vračal svojo naklonjenost za tihe usluge.

Če bi hoteli sedaj ugotoviti, kdo se med šolskimi zidovi ni počutil dobro, ne bi imeli težav. Tomek je bil gotovo med njimi. Odnos do nove stvarnosti je ob vstopu v razred pokazal z omalovažujočim pogledom. Bistro je ošvrknil svoje sošolce in preden se je usedel, se jim je rahlo priklonil, kot bi hotel reči: zdaj pa lahko začnemo. Prisotni so razumeli njegov pozdrav in v smehu sklonili glave ter se hihitali. Tomeka so sprejeli kot za junaka, ki se nekaj upa.

Tega mnenja pa ni bila mlada profesorica, ki je za katedrom vpisovala v svoj dnevnik. Strogo je pogledala iz za očal in že je zagrmelo:

»Tišina!«

Mladostniki so tedaj še bolj sklonili glave in se hihitali dalje. Tomek pa je kot pribit smelo zrl v profesorico in flegmatično zavračal njeno resnost.

* * *

Med poukom je bil Tomek v deveti deželi. S tem so se morali sprijazniti tudi profesorji, kajti svojeglavi študentek je le z enim ušesom prisluhnil njihovim dolgočasnim razlagam, nezanimivim pripovedovanjem in zapletenim pravilom slovnice. Raje je pod klopjo risal duhovite figurice, avtomobilčke in letala. Ko se je tega naveličal, je gledal skozi okno in se veselil skorajšnje prostosti.

Včasih se je med dolgočasjem zatekal v prijetna popoldanska doživetja, ko je bil sam doma. Starši so mu za tisti čas odmerili le nekaj kvadratnih

metrov prostora in ga prepustili njegovi dobri volji. Zanj je bilo to odločno premalo, zato je raje s prijatelji preživel prijetne trenutke v naravi. Če pa je ostal doma, so ga starši zvečer našli med belimi rjuhami, ki si jih je spodobil z njihove postelje. Pritrdil jih je na gornji rob omare in napel do tal. Tako si je zamislil primerno dirkališče za svoje avtomobilčke, ki jih je nato do utrujenosti spuščal po njem, mami pa preskrbel nepotrebno delo za pranje.

Sošolci so imeli Tomeka radi. Govoril je malo, kadar pa je izrazil svojo misel, je bila navadno originalna in posrečena. Nekoč je pri uri zgodovine profesorica govorila o Turkih. Omenila je, da so hudobni Turki vdirali v naše kraje, požigali vasi in jih ropali. Tedaj je Tomek bliskovito dvignil roko. Profesorica je bila presenečena saj se je kaj takega le redkokdaj primerilo.

»Kaj je, Tomek?« ga je vprašala.

»Jaz sem že videl Turke,« je smelo pripomnil fantič.

»Kje?«

»Blizu naše vasi, ko so naskrivaj prišli čez mejo. Pa niso bili hudobni, le lačni.«

Razred je butnil v smeh. Tomek pa je moško sedel, kot bi odkril Ameriko.

* * *

Sčasom se je v Tomekovem spopadu s šolsko stvarnostjo nagrmadilo toliko težav, da fantič ni vedel, kam z njimi. Vsakodnevno pridiganje, naj se uči, mu je presedalo. Pisanje nalog mu je bilo odveč. V svojem urniku je študentek enostavno črtal nekatere predmete. Pritegovale so ga samo še tehnične dejavnosti in prirodopis. Zlasti slednjega se je veselil, ker mu je profesor dovolil, da je prinašal v šolo živali, o katerih so se učili.

Tisti dan je mladi raziskovalec koračil mimo sluge še posebno slovesno. Krepko je stisnil pod pazduho veliko škatlo, da je Anastazij takoj zaslutil, da je bledolični kratkohlačnik prejšnji dan lovil po gmajni hrošče, metulje, mravlje in žabe. V mislih pa je nadaljeval:

»Danes bo pri profesorju Lešniku zopet veselo.«

Zgodilo pa se je, da so mlademu ljubitelju narave hrošči, ki jih je imel pod klopjo, ušli iz škatle že pri kakem drugem predmetu, ki Tomeku ni bil po volji. Hudobni jeziki so pravili, da jih je študentek hote spustil. V razredu je tedaj nastal vik in krik, zlasti v ženskih klopeh. Profesor pa je bil prisiljen prenehati s spraševanjem ali z razlago. Dijaki so se oddahnili in med odmorom pritekli k svojemu junaku in ga trepljali po ramenih:

»Bravo, Tomek! Rešil si nas petic!«

Tomek pa se je le skrivnostno smehljaj in si mislil svoje.

* * *

Preteklo je nekaj tednov in bližal se je konec šolskega leta. Tedaj se je Lešniku primerila nenavadna dogodivščina. Po končanem pouku se je hotel profesor odpeljati domov. A glej, na avtomobilu, ki ga je puščal na šolskem dvorišču, je manjkala evidenčna tablica.

»Kdo mi jo je ukradel?« mu je vrtalo po glavi. »Brez nje ne morem na cesto, tvegat bi globo in zaplembo vozila, če bi naletel na policijo.«

Ko je tako premišljeval naslonjen na avtomobil, je nenadoma zagledal Tomeka, kako ga opazuje izza grma. Profesor je brž izkoristil priložnost in pomignil dečku, naj se mu približa.

»Hočeš sladoleđ?« se mu je polaskal.

Študentek je za hip izginil za zelenjem, nato pa se je spet prikazal, vaba je bila prevelika.

»Tukaj imaš denar, eden bo zate, drugi zame!«

Tomek je zagrabil za bankovec in stekel do prve sladoleđarne. Lešnik pa je napeto pričakoval, kakšen bo učinek njegove strategije.

Kratkohlačnik se je kmalu vrnil s sladoleđom in hotel spet zbežati.

»Počakaj, dam ti še za enega, če mi poveš, kje je evidenčna tablica mojega avtomobila,« ga je zadrževal profesor.

»Ne vem.«

»Pomisli!«

Študentek je nekaj časa molčal, nato pa zahlipal skozi priprta usta:

»Jaz sem jo skrila.«

»Ti?«

»Hotel sem vam ponagajati, ker ste mi dali slab red.«

»A, saj res,« se je domislil profesor. »Jutri ga boš lahko popravil,« je blagohotno nadaljeval.

»Ne,« je odgovoril bledoličnik.

Zakaj ne?«

»Nočem se učiti za vaš predmet. Ne ugaja mi.«

»In vendar je potreben za izobrazbo,« je pripomnil profesor.

»Mene zanima računalništvo.«

»Kaj pa bi hotel postati?« je želel vedeti Lešnik.

»Pilot.«

»Pilot? Dobro, a tudi piloti berejo knjige in pišejo pisma,« je profesor smeje prepričeval mladostnika.

»Piloti vodijo letala in jim ni potrebna slovnica,« je svojeglavo vztrajal kratkohlačnik.

»Prav, o tem se bova še pogovorila. Sedaj pa pojdi po tablico in mi jo vrni!«

Tomek je počasi privlekel tablico izza grmovja in jo brez besed z zavijačem pritrdil na profesorjev avtomobil. Lešnik pa je medtem premišljeval, kdaj bodo nastopili za Tomeka časi, ko pilotom ne bo treba vedeti, kdo sta bila Dante in Prešeren...

ALBERT MIKLAVEC

PRIDIGA ZA VSE SVETE

*Bohotni šopi molitev,
razpihnjeni v hipnem vetru,
se dvigajo v nebo
iz razbitih vaz
in hočejo zastreti
zapuščeni obraz
samotnih grobov:*

*veter bo zdvijal v nemoč
in na grobovih
bo ostala
samotna zapuščena...*

Prepovedana pot

*Med našo in vašo hišo je velik vrt,
ves vrt je naš...*

*Ti, na njem nimaš drugega,
kakor prepovedan pot do nas...*

(S. Sardenko)

Izobraževalna društva so se po sili razmer spremenila najprej v telovadne krožke, katerim je bil duša prof. Filip Terčelj, in ko je bilo tudi to prepovedano, se je mladina zbirala v cerkvenih pevskih zborih, za katere jo je navduševal skladatelj Vinko Vodopivec.

To je bilo v tistih letih, ko je pri nas gospodovala »črna srajca«.

Člani pevskega zbora so se dobro razumeli med seboj. Kakor so prej, pod okriljem izobraževalnega društva prirejali igre, imenovane »veselice«, in potem pod vodstvom prof. Terčelja organizirane telovadne nastope, so pozneje, ko je bilo vse prepovedano, prirejali izlete v naravo. Mladina ljubi prostost. Ker je bila v vasi ovirana, so jo šli iskat v naravo. Tam so iz mladih grl s polnimi glasovi donele prepovedane pesmi: Hej Slovenci, Oj Triglav moj dom, Buči, buči morje Adrijansko, Eno devo le bom ljubil in druge.

Pa še nekaj drugega je bilo v teh pevskih zborih: iskanje simpatij. Fantje, ki so že odslužili vojaški rok, so med dekleti iskali sebi primerne in jo tudi našli. Pri marsikaterem je šlo že zares; drugi so še nekoliko skrivali svoje tajne zveze in razumevanja; med temi zadnjimi je bil tudi par, za katerega niti člani zbora niso vedeli. Morebiti sta znala svoje medsebojno razumevanje tako skrbno prikriti; ali pa — kar je še bolj razumljivo — ju niso poredni fantje razkrili zaradi velike razlike v stanu. Ona hči bogatega posestnika, on izučen obrtnik, sin malega kmeta s številno družino.

Neke sobote popoldne sta se ta skrita zaljubljenca, po domenjenem na-

ključju sešla na poti v vinograde. Ona, da natrga košaro breskev, da bodo imeli doma za nedeljo; on je šel, kakor vsako popoldne, ko se je vrnil iz službe, pomagat očetu, ki je škropil trte v svojem majhnem vinogradu.

»Veš,« je po kratkem razgovoru dejal fant, »jaz ne bi hotel, da bi drugi ljudje prinesli tvojim staršem na nos, da se rada vidiva. Bolje, če to zvedo od naju.«

»Tudi meni bi bilo ljubše tako. Dolgo najbrž ne bova mogla več skrivati, ker se na vasi vse hitro izve. Pridi k nam in povej.«

»Rajši povej ti,« je svetoval fant.

»Zakaj?« se je začudila.

»Saj veš! Razlika med vami in nami je velika; bojim se, da bi me takoj zavrnilo, zato je bolje, da jim poveš sama.«

»Beži, beži! Ti vse prečno gledaš!« je vzkliknilo dekle. »Saj nisem namenjena za dom; če bi bila, me ne bi dali izučiti za šiviljo. To pomeni, da bom prej ali slej šla od doma. Morda celo računajo na kakega obrtnika, ker so me dali izučiti.«

»Misliš?«

»Seveda. Pa tudi če ne bi bila izučena, za dom nisem namenjena, saj imam še dva brata in tri sestre.«

»Kot delavec se ne bojim bodočnosti. Zaposlitev v tržiški ladjedelnici je dobra in gotova, zato ne bi dolgo odlašala s poroko. Če tvoji starši ne bodo nasprotovali najini zvezi, bom takoj pričel iskati stanovanje. Bi ti ugajalo, če bi se naselila tam nekje blizu Gorice? Meni bi bilo ljubše kakor v Trzinu. Gorica je bolj domača.«

»Tudi meni bi bilo ljubše, Lojze! Vendar sem pripravljena iti s teboj kamorkoli že,« je dejala dekle in ga hvaležno pogledala.

»Hvala, Vida! Danes in jutri jim tega še ne povej; počakaj ponedeljka, da

odidem v Trzič. Prihodnja sobota bo odločilna za naju, težko jo bom čakal.«

»Tudi jaz. Kje se sestaneva?«

»Kjer hočeš. Pravzaprav veš ti bolje, kam lahko prideš; meni je vseeno,« je dejal in gledal po poti, če se morda približuje kak nepoklican radovednež.

»Tu v Borštu sva se že večkrat srečala... Bojim se, da bi kdo predčasno zvedel, ker gre po tej poti dosti ljudi v svoje grunte.«

»Pa kje drugje, Vida. Morda v Hribu, ki je blizu naše njive?«

»Tam je samo travnik. Rajši na Štangah, kjer imamo tudi mnogo sadja. Bom že kako uredila, da pojdem prihodnjo soboto tja po sadje.«

»Prav. Zdaj pa pojdiva vsak na svojo stran. Ženska, ki prihaja iz vasi, je boljše, da naju ne vidi skupaj.«

Razšla sta se. Ona v vinograd po breskve, on se je z naglimi koraki oddaljil, preskočil potok in zavil po stezi proti očetovemu vinogradu. Ženska, ki je prihajala, je bila namreč še precej oddaljena in ga ni mogla spoznati.

Se preden je odšel spet na delo, je staršem povedal, kaj namerava. Niso branili, le dvomili so. Mati, pametna in razsodna žena je dejala: »Ti ubogi fant, kam si se zagledal! Kaj si pozabil, da smo revni?«

»Ja, če bi bil Miha tak, kakor je Tevž, bi morda šlo,« je modroval oče, »toda njen oče — župan — se dobro zaveda, da je župan ne samo zaradi svoje pometi, pač pa predvsem zavoljo svojega premoženja. Trdno sem prepričan, da Tevž, njegov brat, ne bo nikoli izvoljen za župana, čeravno je pameten kakor Miha, če ne še bolj!«

To modrovanje staršev se je usadlo v njegove misli in ga ni več zapustilo. Ves teden, pri dekoracijskem delu na ladjah Saturniji in Vulkaniji, ki so jima takrat urejali notranjo opremo, je bil z mislijo in srcem doma. Nestrpnost je pričakoval sobote, da bo zvedel za odločilni odgovor, ki bo preusmeril njeno in njegovo življenje. Prepričeval je samega sebe, da se starši motijo. Najbrž si samo domišljajo, da jih vaščani zavoljo siromaštva ne cenijo. V doma-

či vasi jih ljudje res nekako prezirajo, v okoliških vaseh in v trgu pa je oče spoštovan mož, saj je odbornik Hranilnice in posojilnice in tudi Vinske zadruga. Kar mu marsikateri vaščan zavida... Tudi mater ljudje radi pokličejo k bolniku, da presodi njegovo stanje in svetuje ali je potreben zdravnik... Da, če vse to premisli, sme upati, da se starši motijo in da se bo zanj vse dobro izteklo.

Ko se je v soboto popoldne vrnil domov, je vesel in zadovoljen zadel na ramo koso in grablje ter odšel v Drgonc, da na obeh koncih njive na ozari pokosi travo in jo zneso domov za krmo čez nedeljo. Žvižgajoč je pokosil travo, jo zgrabil na kupo, skrnil koso in grablje v krompirjevo, nato pa z lahkim korakom hitel na nekoliko višje ležeče Štange, na domenjeni sestanek.

Vida ga je čakala, naslonjena na deblo hruške ječmenke. Poleg nje je bil jerbas poln raznovrstnega sadja. Ko jo je Lojze zagledal, se je v njegovi notranjosti nekaj zrušilo... Bila je bleda. Oči so obkrožali temni kolobarji, znamenje neprespane noči. Na ustnih ni bilo običajnega nasmeha, s katerim ga je sprejela vselej, ko sta se srečala.

»Vida!« je vzkliknil in ji ponudil roko.

»Lojze!« je vzdihnila in mu roko stisnila.

»Torej?« je vprašal.

»Šele včeraj sem povedala. Nisem mogla prej. Bala sem se.«

»In?«

»Ne dovolijo,« je zastokala.

»Zakaj ne?«

»Ker si... ker si... iz take hiše,« je izjecljala.

»Iz kakšne hiše?« je vprašal in se nemalo začudil.

»Prerevne zanje, Lojze...«

»In ti?«

»Ubogati moram,« je zajokala.

»Moraš?« je vprašal fant in glas mu je zatrepetal.

»Moram, Lojze. Ti ne veš, kaj so počeli z mano!«

»Kdo?«

»Najprej starši in domači; danes pa so se spravili nadme še vsi sorodniki, ki so v vasi. Samo stric Tevž se je potegoval zate in zame, vsi drugi so vpili, da take sramote jim ne smem delati.«

»Kakšne sramote?«

»Da bi se omožila s fantom, ki je sin revnih staršev.«

»In zdaj?« je vprašal Lojze, ki ni mogel verjeti tega, kar je slišal.

»Zdaj je vse končano. Določili so drugače, kot sva si midva zamislila,« je povedala med solzami.

»Zbogom, Vida!« je dejal in ji ponudil roko.

»Zbogom, Lojze. Če se boš kdaj spomnil name, vedi, da so starši uničili mojo srečo.«

»In mojo,« je vzdihnil.

Rada bi ga še nekoliko zadržala, zato je pokazala na jerbas s sadjem in rekla:

»Hočeš sadja? Izberi, kar ti ugaja.«

»Hvala. Ničesar ne bom vzel. Danes bi vse imelo okus po pelinu.«

Obrnil se je in odšel. Gledala je za njim in ko ji je izginil izpred oči, se je sesedla na tla in glasno zajokala.

* * *

Po nedelji je v vasi zašumelo kakor v panju čebel. Ženske so se ustavljale na poti v njive in v vinograde ter si pripovedovale nezaslišano novico; šepetaje so si jo ponavljale ob vodnjakih, ko so zajemale vodo; najglasneje pa na potoku, kjer so prenehale s pranjem, da ne bi preslišale kake besede...

»Ste slišale? Ali že veste, kaj si je upal ta Drejanov Lojze?« se je ozrla po ostalih najbolj glasna in najbolj strupena med njimi, potovka Urša.

»Kaj, kaj?« so radovedno stegnile vratove proti njej, tiste, ki še niso vedele; druge pa so se škodoželjno nasmihale.

»Drejanov fant si je izbral nevesto pri županovih!«

»Kaj? Drejanov, praviš. Kaj je pozabil, čigav je?« se je začudila mežnarjeva Meta.

»Zares!« je vzkliknila Potokarjeva Reza. »Kaj vse si upajo ti Drejanovi! Kaj pa imajo? Komaj za enega bi bilo, kar premorejo, ne pa za toliko otrok!«

»Saj je ne bi pripeljal domov,« je skušala braniti pametna sosedka.

»Domov?!« se je zasmejala Meta. »Kam naj jo pa pripelje? Na streho morda, zakaj pod streho ne bi imela prostora.«

»Prav si povedala, Meta. Jaz se večkrat sprašujem, kako in s čim se preživljajo, ko jih je toliko,« je dejala Reza.

»Miloščine pa le ne prosijo,« se je oglasilo dekletu, ki je do zdaj molče pralo svoje perilo.

»Tiho ti, ki nič ne veš, saj se ti še mleko cedi od brade!« je skoro zavpila potovka Urša.

»Zakaj naj bom tiho? Jaz jih še nisem ne videla ne slišala, da bi beračili. Če jih nočete hvaliti, bodite vsaj pravične do njih.«

»Kako pravične?« se je zadrla Urša.

»Potrdite resnico, da ne beračijo,« je vztrajalo dekletu.

»Ne beračijo...? Pa veš zakaj?«

»Menda zato, ker nimajo potrebe,« je pogumno odgovorila.

»Neee!« je zategnjeno dejala Urša. »Ne zato, ker nič ne potrebujejo, ampak zato, ker so ponosni!«

»Tako pa tudi ne, Urša. Ne rečem, da se mastijo s klobasami; tudi s pečenimi piščanci se ne pitajo. Preproste hrane pa jim ne primanjkuje,« se je spet potegnila za Drejanove pametna sosedka.

»In kje jo dobijo?« je hotela vedeti Meta.

»Kje? Nekaj pridelajo, nekaj oče zasluzi, starejši otroci tudi. Posebno fant ima dobro službo in Vida ne bi slabo zadela, če bi ga vzela...«

»Lojza, kaj si ob pamet? Župan naj bi dal svojo hčer za ženo mizarju?« se je začudila Potokarjeva Reza.

»In kaj je na tem slabega? On dekorativni mizar, ona izučena šivilja. Prav lepo bi lahko živeli,« je še vedno branila sosedka Lojza.

»Pa hiša? Misliš, da bi župan pri-
volil v to, da bi njegova hči živela v
najetem stanovanju?«

»Prav praviš, Reza,« se je spet vme-
šala potovka Urša. »Dekle, kot je žu-
panova Vida lahko dobi ženina, ki bo
imel hišo, grunt in še kaj pod palcem!«

»Pa če ga ima rada?« se je spet
oglasilo dekle.

»Rada?... Kaj ti v glavo ne pade! Če
bi ga imela rada, bi se staršem uprla
in zbežala od doma, pa ni, veš!«

»To spet ne bi bilo prav, veste. Vsi
poznamo mater županjo in vemo, kako
je stroga. Vida ga ima rada, a mora
biti pokorna svojim staršem, to pa jaz
vem.«

»Morda je res tako. No, saj Vida
ni nič kriva. Vsega je kriv on. Kaj pa
sili v bogato hišo? Fant iz take hiše naj
išče nevesto pri Kočarju na gmajni, ne
pri županu,« je gnala svojo Urša.

»To pa spet ne gre, Urša,« jo je za-
vrnila Meta. »Ni prav, da se ravno ti
tako ženeš, ko še bajte nimaš.«

»Če bi jaz imela bajto in sina, bi
mu nikoli ne dovolila, da bi iskal ne-
vesto pri bogatih ljudeh.«

»No, če bi ga imela, tvoj bi že lahko
iskal nevesto pri Kočarju. Drejanovih
pa nikar ne primerjaj z njimi, ker te-
ga ne zaslužijo. Kočar je imel hišo,
grunt in gozdno parcelo, pa je vse po-
gnal po grlu... Ko je dobil opozorilo,
da mu bodo tudi hišo prodali, če ne
bo nehal piti, je kričal: "Kamor je šla
sekira, naj gre še toporišče!" In je šlo.
Prodali so mu tudi hišo, zato je zdaj
na gmajni. Drejan pa ni zapravil nič.
Se pridobil je, kljub številni družini!«

»No ja, njivo je res kupil. Pa so
mu starejši otroci prislužili denar za
nakup,« je hotela imeti zadnjo besedo
Urša.

»Otroci ali sam, to je vseeno. Grdo
in krivično je, da Drejanove primerjaš
Kočarju,« je pribila Lojza.

»Lojza ima prav,« je potrdila Meta,
ki je šla nekoliko vase. »Drejanu in
njegovi družini ne more nihče nič sla-
bega očitati.«

»Slabega? Tega nihče ne pravi. Pa-

meti pa nimajo, posebno fant ne, ker
je zletel tako visoko, da...«

»Nehajte!« se je skoro zadrlo dekle
in jezno udarilo z brisačo po plohu.
»Ali ne vidite, da prihaja Drejanova
mati s plohom perila na glavi? Mar ho-
čete, da vas sama sliši, kako jo obi-
rate?«

Umolknilo so in hitele tolči perilo
po plohah. Drejanika je prišla, pozdra-
vila, stresla perilo na grušč ob vodi,
naredila s plohom veren in pričela pra-
ti. Na potoku se je zdaj slišalo samo
treskanje perila po plohah. Ženske so
hitele, da pridobe zamujeno. Ko so
oprale, so ena za drugo tiho odšle.
Ostala je samo Lojza. Približala se je
sosedu in sočutno rekla:

»Mislila sem, da so županovi in njih
"žlahta" pametni ljudje; zdaj pa sem
se prepričala, da niso. Kaj je bilo treba
razbobnati po vsej vasi, da je vaš fant
vprašal za Vido? Molčali naj bi!«

»Zdaj je, kar je, Lojza. Če bi fant
v začetku povedal meni in očetu, kaj
misli, bi mu odsvetovala. A saj veš,
kako je. Mladina misli in ukrepa po
svoje,« je povedala Drejanika.

»Kaj pa pravi zdaj fant?« je vpra-
šala Lojza.

»On še nič ne ve, da so to raztrosili
po vasi, saj se je tikalo samo njega in
Vide. Smili se mi. Kar bojim se sobote,
ko bo zvedel, da se njemu in nam
smejejo vsi.«

»Jaz se ne smejem, Katra, in še
marsikdo drug ne. To pa ti rečem: pri-
šel bo čas, ko jim bo še žal, da so ta-
ko ravnali.«

»Hudo so nas prizadeli, Lojza. Naj-
huje pa je to, da zdaj vsi ponavljajo
njih besede.«

»Kakšne besede?«

»Kaj jih še nisi slišala?« se je za-
čudila Drejanika. »Takole ponavljajo:
"Županovi so rekli, da fantu ne rečejo
nič, ampak, da si je upal kaj takega
storiti, ker je od take hiše?" Kakšna
je naša hiša, Lojza? Je morda moj mož,
fantov oče, kaj zapravil? Je koga osle-
paril? Kradel? Ali kako drugače koga
oškodoval?« In zajokala je na glas...

»Ne joči, Katra. Vsi vemo, da sta poštenje in odkritosrčnost globoko ukoreninjena v vaši družini. To delata zavist in hudobni jeziki.«

»Samo en madež je na naši hiši,« je dejala in si z vogalom predpasnika obrisala solzo, »madež revščine, ki je nismo sami krivi...«

»Vse se bo še obrnilo, le verjemi. Enkrat teče pes, drugič zajec. Morda se bodo tudi glede Vide še premislili.«

»Se ne bodo. Pa tudi če bi se, naš fant tega ne bi sprejel. Poznam ga. Pregloboko so ranili njega in nas.« Umolknila je, ker so se približale druge ženske, ki so prišle na potok izpirat žehto.

* * *

Drejanov oče je odstranjeval nepotrebne poganjke na trtnih steblih in jih sproti nosil v grapo na koncu vinograda. Tisti čas je prišel na konec trtne vrste njegov mejaš Tevž, s škropilnico na hrbtu in vneto škropil.

»Škropiš, Tevž?«

»Ja. Za letos menda zadnjič. Ti si jih že?«

»Sem jih že prejšnji teden. Poslušaj, Tevž,« je skoro proseče dejal in stopil k njemu. Tevž je obstal in zaprl pipico na koncu cevi. »Kaj je prijelo vaše doma, da so po vsej vasi raztrosili zadevo o našem fantu? Molčali naj bi in zase obdržali. Dekle in fant bi prebolela in vse bi bilo tako, kot je bilo prej.«

»Imaš prav. Jaz sem trobil svojemu bratu, naj molčijo, če že nočejo privoliti. Pa, saj veš, da jaz doma nimam besede. Ob vsaki priložnosti pade očitek, da branim in zagovarjam, ker sem jim sam napravil sramoto, da sem se priženil na majhno kmetijo. Pa sami bi morda še molčali! Ko pa so ti povedali vsem sorodnikom, je tako, kot bi zadevo obesili na véliki zvon. In veš, kdo se je najbolj trudil, da se to čimprej razve?«

»Kako naj bi vedel, če mi ne poveš?«

»Tina.«

»Katera Tina?«

»Tista na koncu vasi, moja svaki-

nja. Te dni je imela res veliko dela. Stala je pred hišo in ustavljala mimosidoče ženske in jim na dolgo in široko pripovedovala, kaj se je zgodilo.«

»Tina? Pa saj oni nimajo dosti več kot jaz! Doma pri meni je revščina, ker je družina številna, to je res; toda tudi oni se ne morejo bahati z bogastvom. Kravo in telico imam v hlevu tudi jaz kakor oni, in prašiča za domačo rabo tudi.«

»Toliko imam tudi jaz, a vendar me štejejo k revežem, čeprav nobenega nič ne vprašam. Hišo imajo res večjo in lepšo, ker je nova, drugega pa nič.«

»Se pa res čudim, da je ona to razbohnala.«

»Ja. Pa prav ona bi morala dobro premisliti, preden je odprla usta. Pomislila naj bi bila, da je šepava; tvoji otroci pa so ravni ko sveča. In fant, na katerega se je spravila, je strumen kakor kak avstrijski oficir. Da se ni rajši ugriznila v jezik, ko je pričela govoriti, ker je s tem napravila toliko nepotrebne govorenja in gorja!«

»Nam že,« je vzdihnil. »Z ženo skoro ne veva, kam pogledati. Vsi v vasi govorijo samo o nas. Kamor pridem, takoj utihnejo, ko me zagledajo,« je potožil Drejan.

»Tudi pri bratu je s svojim klepetanjem napravila precej gorja. Dekle bo zbolelo od samega joka in trpljenja.«

»Prebolela bo. Županova je. Vsi se strinjajo s sklepom njenih staršev. Za našega se bojim.«

»Zakaj?«

»Bojim se, da ne bo več zdržal doma. Še mene je hudo prizadelo zaničevanje, ki sem star in tega vajen. A kako naj mlad fant, ki ni nikomur prizadel nič žalega, prenese tako ponižanje?«

»Veliko krivico so ti storili, kakor so jo svoj čas meni, in mi še danes očitajo, da sem jim napravil sramoto. Zaman sem jim vedno zatrjeval, da sem zadovoljen in srečen. Njim je bogastvo več ko vse drugo na svetu.«

»Sem mar jaz kriv, če sem reven? Moji starši so mi dali to, kar so imeli,

in imeli so malo. Tvoj brat je pode-
doval po starših veliko, ker so veliko
imeli. Če bi pa to, kar so imeli, razde-
lili med vas na enake dele, bi vi vsi
imeli malo.«

»Res je, kar praviš. Pa še nekaj je,
kar pozabljaajo. "Bog je dal, Bog je
vzel," je rekel Job. Tudi njim Bog lah-
ko vzame...«

»Ne, ne, Tevž! Bog ne daj, da bi
jim priželel kaj hudega!« je vzkliknil
Drejan in se skoro prestrašil.

»Tudi jaz jim ne želim hudega. Tre-
nutno sem se spomnil na te besede in
sem jih povedal. Zdaj pa moram nada-
ljevati; rad bi danes končal.« Popravil
si je škropilnico na hrbtu, odprl pipi-
co in se oddaljil.

Drejan je zavzdihnil in tudi sam
spet prijel za delo.

* * *

Že doma je Lojze zvedel, kaj govo-
re po vasi. Zvečer, pri pevskih vajah,
pa je na obrazih nekaterih »prijate-
ljev« bral zasmeh in zadovoljstvo. Vi-
da, ki je stala na običajnem mestu je
molčala in ves večer strmela v note.
Druga dekleta so pogledovala zdaj njo,
zdaj njega; fantje pa so se nasmihali.
Domenili so se, da si bodo po pevski
vaji Lojzeta privoščili in zbijali šale na
njegov račun. Grčarjev Janez, ki je ve-
del za njih namero, pa ga je takoj po
vaji povabil:

»Lojze, pridi z menoj k nam. Moj
brat bi rad govoril s teboj glede ore-
hovega lesa, ki ga namerava uporabiti
za izdelavo pohištva.«

»Pusti ga! Saj bo lahko šel jutri,«
se je oglasil eden od fantov.

»Seveda, jutri!« je dejal drugi, in
tretji je pristavil:

»Prav zares. Jutri bo imel dovolj
časa, kaj bi hodil nocoj?«

»Bom prišel jutri po maši,« je sam
odločil.

»Ne, ne, nocoj moraš priti, saj ni
pozno!« je povedal Janez in ga povle-
kel s seboj. Ko sta se oddaljila od sku-
pine je dejal:

»Veš, saj brat mi je naročil, da pri-
di jutri, ker les si je treba ogledati

pri dnevni svetlobi; toda jaz sem te
hotel iztrgati iz fantovske družbe, da
se ne bi norčevali in te dražili zaradi
tvoje ljubezenske "polomije".«

»Molči, te prosim!« je zaprosil Loj-
ze.

»Ne. Prav o tem se hočem nocoj po-
meniti s teboj. Vida je govorila z ma-
no. Zelo trpi in se kesa, zakaj se star-
šem ni uprla. A kaj hočeš! Smo tako
vzgojeni, da starše ubogamo.«

»Ti jih nisi.«

»Res je. Nisem jih ubogal, ko so
zahtevali, naj Jožico pustim. Uprl sem
se — in zmagal. Po božičnih praznikih
se poročiva. Zadovoljni niso, branijo
pa tudi ne več, ker vedo, da bi branili
zaman.«

»Pri tebi je drugače, Janez. Jožica
ni iz revne družine; branili so ti iz dru-
gih razlogov.«

»Naj bodo razlogi taki ali drugačni,
vztrajati je treba pri svojem, pa se do-
seže, kar se doseči želi.«

»Pri županovih bi jaz z vztraja-
njem nič ne dosegel.«

»Ti morda res ne. Vida pa. Priprav-
ljena je čakati nate in odkloniti vsa-
kega drugega snubca. Zato ti svetujem,
čakaj tudi ti, kakor ona! Vihar se je
že nekoliko polegel in s časom...«

»S časom mene v vasi več ne bo!«
je mirno povedal Lojze.

»Ne? Kaj misliš ostati kar v Trži-
ču?« je vprašal Janez.

»Tržič je preblizu. Izselil se bom.
Preveč so me ranili.«

»Pozabi, Lojze. V razburjenju člo-
vek marsikaj reče, česar se potem ke-
sa. Nikar ne pokaži, da te je to tako
prizadelo. Molči, trpi in čakaj.«

»Tebi je lahko tako govoriti, ker
tega nisi skusil.«

»O, tudi jaz sem marsikaj prestal!
Ti ne veš, kako sta me mati in oče
zmerjala, kako sta vpila in zahtevala,
naj ne lazim za Jožico, ker ne bo ni-
koli moja žena. Vztrajal sem, in mo-
rali so se vdati.«

»Da sta vpila, to rad verjamem, to-
da vpila sta samo nate in zmerjala
samo tebe. Ljudje niso ničesar vedeli

o tem in tudi jaz ne bi vedel, če bi mi ti ne povedal. Mene pa opravljajo vsi vaščani. Pa če bi samo mene, naj že bo! A da mi očeta zasmehujejo, zaničujejo in ga primerjajo Kočarju, ki je vse zapravil, tega, Janez, jaz ne morem prenesti! Preveč boli ta kruta žalitev, zakaj jaz sem ponosen na svojo ga očeta!»

»Si lahko ponosen, Lojze! Moj oče pravi, da poštenjakov, kakršen je tvoj oče je malo na svetu.«

»Hvala, Janez, te besede so mi v tolažbo. Če boš še kdaj govoril z Vido, ji reci, naj nikar ne čaka name. Nikoli se ne bom tako ponižal, da bi jo vzel za ženo, če bi mi jo v doglednem času ponujali. Vedno bi imel občutek, da so mi jo dali iz usmiljenja.«

»Razumem. Ranili so te na najbolj čutiljivejši točki. Iz srca ti želim, da bi čas ozdravil to globoko rano, ki je globlja, kakor sem si jaz predstavljal.«

»Prvo zdravilo zame je izselitev. Morda bo tujina pravičnejša do mene kakor mi je domača vas, ko me vsi obsojajo zaradi nepremišljenega koraka k bogati hiši.«

»Lojze! Vsi te ne obsojamo. Marsikdo je na tvoji strani in obsoja Vidine starše, ne tebe. Zato ne bodi tako oster v svoji sodbi.«

»Lahko noč!«

»Že greš? Stopi z mano v klet na kozarec vina!«

»Rajši drugič. Zdaj moram domov, da ne bodo v skrbeh; odsvetovali so mi namreč, da bi šel k pevski vaji. Lahko noč.«

»Lahko noč,« je odvrnil Janez. Ko je gledal za njim je tiho preklinjal bogastvo, predsodke in strupene jezike. Hudo mu je bilo, ker bo izgubil prijatelja.

* * *

Čas se je nagnil v polno poletje. Zorelo je žito, zorela trava, zorel krompir, grah, fižol, zorelo sadje... Tudi sklep Drejanovega fanta je dozorel do uresničitve. Prošnjajo za izselitev so mu takoj odobrili in izdali potni list. Na predvečer svojega odhoda se je poslo-

vil od redkih prijateljev, ki so — poleg domačih — edini vedeli, kaj name-rava. Njegovi prošnji, naj molčijo so radi ugodili. Samo Vidi je nekdo izmed njih povedal, kdaj odpotuje. Od tistega večera, ko je bil pri pevski vaji, ga ni več videla. Petje je opustil, k maši pa je hodil v bližnji trg.

Prišel je zadnji dan. Mati je s solzami v očeh zbrala skupaj vse njegove stvari, ki jih je zložil v kovček. Pripravila mu je tudi popotnico, čeprav se je branil. »Da ne boš lačen,« je dejala, »če boš prišel pozno v Ljubljano.« Vse je bilo pripravljeno, samo najtežje ga je še čakalo: slovo od domačih. Tedaj pa je na cesti ustavil voz Grčarjev Janez in poklical:

»Si pripravljen, Lojze? V mlin peljem, pa te potegnem do trga, da ne boš nosil prtljage!«

»Hvala, Janez! Ti si zares dober! Zbogom, mati, oče, zbogom vsi!« Stiskal jim je roko in se obračal proč, da ne bi videl solz na materinem in očetovem obrazu. Prijatelj Janez mu je s svojim nepričakovanim prihodom olajšal grenkobo slovesa.

Samo nekaj minut po njegovem odhodu je z grabljami na rami hitela mimo Drejanove hiše županova Vida. Kradoma se je ozrla proti hiši, a tam je bilo vse tiho. Otroke, ki so vsi objokani hoteli na cesto, da bi gledali za vozom, so starši poslali v gornjo sobo; sama pa sta sedla k mizi in si brisala solze.

»Katra!« je poklicala soseda, ko je stopila na prag. »Oh,« je vzdihnila v zadregi in se obrnila proti izhodu, ko je videla solze v očeh.

»Kar ostani in povej!« jo je povabila objokana soseda in si obrisala solzne oči.

»Vida je zdajle šla mimo. Stopila sem za njo, in videla, da je obrnila po cesti... V Podlogu imajo pokošeno seno, krajša pot do trga vodi mimo njih senožeti. Najbrž bi ga rada še enkrat videla, pa se je odpeljal.«

»Je bolj prav tako, Lojza,« je odgo-

vorila. Drejan pa je vstal, stopil v shrambo, vzel kopačo in naročil:

»Pošlji za mano otroke z vrečami, da bodo pobirali krompir. Jeromen mi je obljubil, da mi bo zvečer pripeljal domov, kar bom skopal.«

»Bom,« je odgovorila žena. Soseda je odšla; žal ji je bilo, da je stopila v hišo z novico o Vidi. Spoznala je, da jih je odhod sina zelo potrl. Po njenem odhodu je Drejanka šla v shrambo, da pripravi vreče. V mračni shrambi pa se ni mogla več premagovati. Naloni se je na pograd, pripravljen za spravo krompirja in zajokala kot bi ji odnesli sina na pokopališče.

* * *

Poletno sonce je pripekalo in žgalo vsak dan bolj. Vinska letina, ki je v juliju tako lepo kazala, se je v drugi polovici avgusta pričela ničiti, zakaj zemlja je bila žejna. Grozdje je pred časom pričelo mecati in naglo zoriti, toda jagode so bile drobne, skoro brez soka. Suša, ki je do avgusta sploh ni bilo opaziti, je zdaj pritiskala z vso silo. Kal ob gmajni se je prvi posušil in žabe so se zarile v blato; za njim je usahnil bližnji potok, zato so živino gonili napajat v oddaljen močnejši potok. Ženske so hodile prat k reki; voda v vodnjakih je dnevno upadala, in ko se je znižala do kotla, so možje očistili vodnjake, vodo pa je bilo treba nositi iz oddaljenega studenca, ki je še izviral, ali pa jo pripeljati v sodih iz reke. Žalosten je bil pogled na njive, travnike in vinograde, kjer je vse bledele in usihalo. Ljudje so se ozirali kvišku, toda oblakov ni bilo, zrak pa vedno meglen. Skržati so godli že zjutraj ob petih, ptiči pa so se klavrno oglašali samo zgodaj zjutraj in zvečer; lastovke so letale visoko nad strehami, obadi so nadlegovali živino, da je jezno opletala z repom; močeradi, če je kdo katerega videl, so se nerodno kobacali v smeri proti vodi in ne od nje proč, kar bi pomenilo bližajoči se dež. Trava se je sušila pokonci, in sadje je padalo z drevja.

Nekega dne v avgustu pa se je že

zjutraj na severozahodu prikazal oblak. Večal se je in večal ter se širil nad dolino, za njim so se od vseh strani neba bližali drugi in kmalu je bilo nebo čez in čez pokrito z oblaki. Ljudje so se željno ozirali v oblačno nebo in prosili dežja. Tisto jutro se je na mah vse spremenilo: muhe so silile v hiše, lastovke so letale skoro pri tleh, živina v hlevih je bila nemirna, kokoši so se preplašene stiskale po kotih pod klonicami... Ljudje, ki so zgodaj zjutraj šli na delo v njive in vinograde, so od vseh strani hiteli domov, da pridejo čimprej pod streho...

Tam doli na severozahodu je votlo zagrmelo. Oblak, ki se je prvi prikazal, se je znižal in se temnosiv počasi pomikal proti jugu. Spet je zagrmelo. Stemnilo se je ko da je večer, v resnici pa je bila ura šele devet zjutraj. Tisti največji temnosivi oblak so neprestano križali manjši bliski; od časa do časa pa ga je razparala strela od vrha do tal in takrat je treščilo, da so žvenketale šipe v oknih in so se tresla vrata na podbojih. Med bliskanjem in treskanjem se je temnosivi oblak še bolj približal in obvisel med Brdmi in Rebernikom. Ognjene strele so grozeče paralecunjusto gmoto, ki je visela z neba.

»Treska in hudega vremena,« je molil Drejan, in družina, ki je klečala okoli njega je trepetajoča odgovarjala: »Reši nas, o Gospod!«

Prve kaplje dežja so se od severozahoda pognale v šipe. Dež! Tedaj pa se je močno zasvetila in za dlan široka ognjena razpoka je preklala nebo. Strahovito je treščilo prav blizu. Drejanovi otroci so se prestrašeni stisnili k materi in k očetu. Živina v hlevih je mukala, mačke so se poskrile, psi pa so se tresoč in cvileč stiskali k ljudem, ki so tudi trepetali in molili.

Trenutek tišine. Nato pa je zaropotalo po strehah, po šipah, po drevesju in klestilo in razbijalo, da je bilo groza. Šipe na izpostavljenih mestih so se drobile in steklo je žvenketaje padalo na tla; s točo, ki se je valila s streh, so padali tudi kosi razbite opeke. Nekdo,

ki ni hotel prepoznati Boga, ga je v tem strašnem trenutku priznal na enako strašen način: vrgel je na dvorišče nekaj svetih podob in zavpil: »Na! Sebe zdaj razbijaj!«

Ko je huda ura minila, so ljudje z grabljami odstranjevali točo izpred vrat in jo spravljali na kupe. Pri Stafterju so nekaj zrn stehitali. Skoro vsako je imelo po 200 gramov, najtežje pa 280 gramov. V petnajstih minutah je bilo uničeno vse. Za tisto leto je bila letina v pasu, nad katerim se je ustavil temnosivi oblak, spravljena. Tisti dan si nihče ni upal stopiti v vinograde, kjer je toča napravila največ škode. Počakali so, da se toča stopi in zemlja popije vodo. Drugi dan pa so se razjokali: trte so bile gole, niti lista ni bilo na njih; na mladikah so visele prazne hlantine, jagode so bile po tleh. Kjer je pa vinograd imel visečo lego, so se skotalile v jamice in v grape. Trgatev ob koncu avgusta je bila nadvse žalostna. S solzami v očeh so ljudje iskali jagode po tleh in jih devali v brentače. V pasu, ki ga je zajela toča, je bilo vse drevje brez listov; koruza je molela kvišku okrnjena stebela, povrtnina popolnoma uničena, buče sesekane, krmilna pesa brez listov in izdolbena, sadje je ležalo vse razbito po tleh.

* * *

Po nekaj dneh je prišel blagodejen dež. Kal se je zopet napolnil, potok zažuborel, v vodnjakih je voda naraščala,

gmajna je ozelenela in po senožetih je gosto poganjala nekoliko zapoznela otava.

Proti koncu septembra so trte zopet ozelenele in sadno drevje se je razcvetelo kakor spomladi. Po vrtovih so uničene cvetlice pognale nove vršiče in se obdale s cvetjem. Ljudje so se oddahnili in nekoliko pozabili na katastrofo, ki jih je prizadela v avgustu. Niso pa mogli tega zlepa pozabiti pri županovih. Zanje je tisto leto veljalo pravilo: »Če pride nesreča v hišo, odprite okna in vrata, da bo prišla noter zaporedoma, zakaj nesreča ne pride nikoli sama.«

Njih trtni nasadi so bili vsi na tistem pobočju griča, kjer je toča najbolj razbijala. Kljub temu so nabrali jagod za polovnjak vina; ob vretju pa je na polovnjaku počil en obroč in vino se je scedilo po kleti... Pri mladi kravi so čakali telička — podvrgla je mrtvo tele... Upali so, da bo pri jesenskih prašičkih več sreče; ker so se v štetju brejosti zmotili, je svinja, ki je bila tisto noč sama, vseh šest prašičkov raztrgala...

»Oh, kako moji starši vzdihujejo zaradi nesreč, ki nas ena za drugo obiskujejo,« je zaupala Vida svoji prijateljici, »meni pa so oni sami uničili srečo, a se jim nič ne smilim. Ker je bil sin revnih staršev, so me primorali, da sem jih ubogala. Če bo šlo pri nas še nekaj časa tako, kot gre zdaj, bomo kmalu bolj revni kakor Drejanovi.«

Uosebina

Dogajanja v Cerkvi

Okrožnica Janeza Pavla II. O skrbi za socialno vprašanje (J. M.)	28
Slovenec Edvard Pevec - pomožni škof v Clevelandu (Silvester Čuk)	33
Papež pri Sv. Emi v Krki na Koroškem (J. M. in S. Č.)	35
Don Bosko med spominom in prihodnostjo (B. K.)	41
Tržaška škofija se pripravlja na ljudski misijon (Dušan Jakomin)	45
Rimski simpozij o škofu Janezu Gnidovcu (Lojze Škerl)	48
Spominska plošča ob grobu sv. Cirila (Viljem Zerjal)	50
Cerkvica sv. Cirila in Metoda v Cerovljah (Jože Markuža)	53
Misijski križ in ljudski misijoni v Sv. Križu pri Trstu (Jože Kunčič)	57

Razprave in pričevanja

Najnovejše študije o prvem goriškem nadškofu K. M. Attems (L. B.)	59
Ohranjanje narodnosti in vere (B. Rozman)	64
Zapis o dijaški prilogi »Rimskega katolika« (Peter Rustja)	72
Rogovi - okras karantanskega grba (J. Š.)	75
Razmišljanje ob jeziku, kulturi in veri (Ambrož Kodelja)	78
Gostovanje v Kanadi (Giorgina Pisani)	80
Rajska ptica (Jožko Šavli)	84
Tisoč otokov (L. Mozetič)	88
Križpot - zaselek pod Mačkoljami (Ljuba Smotlak)	90
Sv. Višarje (M. Perat)	93
Kranjska čebela (J. Š.)	96
Zupnijska kronika iz Bazovice (M. Živic)	100
Ekološka zaskrbljenost glede vodotokov pri nas (K. M.)	102
Zapis o sinhrotronu (S. P. in Borut Bajc)	104

Iz dežele Furlanije-Julijske krajine in Slovenije

Deželne in upravne volitve junija 1988 (A. T.)	107
Intervju z deželnim svetovalcem dr. Dragom Štoko (J. M.)	110
Slovensko poletje (T. S.)	112

Glasbena dejavnost

Volinski natečaj »Rodolfo Lipizer« (Andrej Bratuž)	116
Zupnijska glasbena šola v Mačkoljah (L. P.)	118

Spominski zapisi

Maks Fabiani - evropski arhitekt (Maks Šah)	120
Ljubezen do gora in ljudi (Ivo Jevnikar)	122
Koprski stolni prošt Leopold Jurca (Silvester Čuk)	124
Duhovnik in javni delavec Peter Šorli (Ivo Jevnikar)	127
Viktor Prašnik nas je zapustil (K. H.)	130
Ana Praček-Krasna (Lojzka Bratuž)	132
Svetovni popotnik Andrej Kobal — umrl (Martin Jevnikar)	133
Miro Gradnik umrl (J. M.)	136
V zadnjem letu so odšli (Martin Jevnikar)	136

Prosvetna dejavnost in skavtsko delovanje

Prosvetna dejavnost na Goriškem 1987/88 (M. K.)	143
Prosvetna dejavnost na Tržaškem 1987/88 (M. M.)	148
SZSO - Trst 1987/88 (Vestni nosorog)	154
Delovanje SZSO-SGS 1987/88 (Vestni panter)	158

Iz veseljstva

Nekaj kozmoloških odtentkov (Janez Zorec)	160
---	-----

Pripovedni spisi

Prebrisani Tomek (Ivan Artač)	176
Prepovedana pot (Tončka Curk)	179

Pesmi

Pomladni dež (Albert Miklavec)	40
Sveta gora (Albert Miklavec)	61
Jezus Odrašenik (Albert Miklavec)	66
Opomin (Jože Aleksij Markuža)	76
Svete Višarje (Albert Miklavec)	93
Otožnost (Ljubka Sorli)	98
Vnebovzeta (Albert Miklavec)	101
Poletje (Albert Miklavec)	103
Kam plove čas (Ljubka Sorli)	106
Hrib Sv. Lenart (Jože Aleksij Markuža)	117
5. Videnje (Jože Aleksij Markuža)	126
Moja pot (Albert Miklavec)	128
Znanka burja (Albert Miklavec)	131
Zimsko sonce (Albert Miklavec)	147
Pridiga za Vse svete (Albert Miklavec)	178

KNJIŽNA ZBIRKA ZA LETO 1989

1. KOLEDAR 1989
2. PE-FAU - Spomin (Prvi del) - Miloš Vauhnik
3. SPOŠTOVANI - Albino Luciani
4. PRIMORSKI SLOVENSKI BIOGRAFSKI LEKSIKON
14. snopič

Naslov:

GORIŠKA MOHORJEVA DRUŽBA

Riva Piazzutta, 18
34170 Gorica - Gorizia
Italia - Italy (Europe)

CENIK KNJIG GORIŠKE MOHORJEVE DRUŽBE V ZALOGI

(1 ameriški dolar je zaradi nihanja valute vreden od 1.250 do 1.290 lir)

Acherman F. H., GOBAVI VITEZ, povest	LIR 2.500
Albrant Marta, DOLGA NOČ ČAKANJA, povest	3.000
Beličič Vinko, MED MEJNIKI, črtice	4.000
Beličič Vinko, PRELISTAVANJE POLDAVNINE, spomini	7.000
Ceglar Ludovik, JANEZ MADON, biografski roman	10.000
Curk Tončka, DECEK Z GORNJEVIPAVSKEGA, resnična zgodba	6.000
Dobraczynski Jan, RĚDNIK (2 dela), povest	12.000
De Wohl Luis, ZEMLJA JE OSTALA ZA NAMI, povest	4.500
GDM, ZBORNİK 1974, ob petdesetletnici	4.000
GMD, SLOVENCİ IN KATOLIŠKA CERKEV	5.000
GMD, KRATKA ZGODOVINA CERKVENIH ZBOROV	3.000
GMD, GOVOREČI BANKOVEC, antologija slov. humoristične proze	4.000
Hladnik Janez, OD TRIGLAVA DO ANDOV, biografija	8.000
Jaklič-Šolar, BARAGA, življenjska pot	3.000
Janežič Stanko, TRŽAŠKÍ OBRAZI, zgodbe	3.000
Janežič Stanko, ZEMLJAKI, črtice	5.000
Janežič Stanko, RADOST ŽIVLJENJA, duhovne misli	3.000
Jezernik Maksimiljan, RIM-ATENE-NAIROBI, potopis	4.000
Jeza Franc, NEVIDNA MEJA, fantastični spisi	7.000
Jurčič Josip, DESETI BRAT, roman	3.000
Kanduš-Piščanc Z., NA OBALAH MORJA, povest	5.000
Klinec Rudolf, ZGODOVINA GORIŠKE NADŠKOFIJE	5.000
Klinec Rudolf, ZGODOVINA GMD	5.000
Klinec Rudolf, MARIJA V ZGODOVINI GORIŠKE	4.000
Klinec Rudolf, PRIMORSKA DUHOVŠČINA POD FASIZMOM	7.000
Kobal Andrej, SVETOVNI POPOTNIK (II. del), spomini	7.000
Kobal Andrej, SLOVENEK V SLUŽBI F.B.I., biografska povest	8.000
Kozar Lojze, PAJKOVA MREZA, povest	3.500
Kragelj Jožko, MOJA TOLMINSKA, črtice	5.000
Kravos Josip, KUŠTRAVA GLAVA, črtice	4.000
Kunčič Jože, PISANI VRTILJAK, pesmi za mladino	3.500
Lavrenčič-Pregelj, VALENTIN STANIČ, življenjepis	4.500
Martelanc Saša, MELODIJA, črtice	7.000
Martelanc Saša, VETER IZ LJUBIH DALJAV, črtice	6.000
Mikuletič Fortunat, INTERNATITIS, kronika vojne	5.000
Močnik Hubert, SPOMINI IN IZKUSTVA, kronika učitelja	5.000
Pertot Bruna, DOKLER MARELICE ZORIJO, črtice	6.000
Piščanc Zora, ANDREJKA, roman	6.000
Piščanc Zora, BLAGOVESTNIKA SLOVANOV, roman	10.000
Piščanc Zora, PESNIK ZELENE POMLADI, biografska povest	10.000

Premrl Ivan, GLORIOSA, povest	3.500
Premrl Franc, JANEZ IN MAJDA, povest	3.500
Saksida Zora, MAMI (I. in II. del), povest	5.000
Saksida Zora, ZLATE SLIVE, pripovedke	5.000
Strojnikova Štefa, JASTREB KROŽI, roman	8.000
Segula Frančišek, PETDESET DNI PO JUTROVEM, potopisi	4.000
Sorli Ljubka, IZBRANE PESMI	7.000
Trench Sally, POKOPLJITE ME V ŠKORNJIH, povest	5.000
Ukmar Jakob, MARIJOLOGIJA, nauk o Mariji	5.000
Werfel Franc, BERNARDKINA PESEM, roman	8.000
Winovska Marija, MOČ LJUBEZNI, življenjepis	3.000
PRIMORSKI SLOVENSKI BIOGRAFSKI LEKSIKON (od I. do XIII. - posamezni snopič)	8.000 - 10.000
KOLEDARJI GMD (letniki)	8.000

libreria cattolica katoliška knjigarna

Piazza della Vittoria - Travnik, 25
GORIZIA - GORICA (ITALY)
Tel. (0481) 84407

- knjige (revije in specifične knjige po naročilu)
- šolske, pisarniške, tehniške in domače potrebščine
- vse vrste papirja in lepenke
- nabožni predmeti in sveče
- sezonski artikli za okras in darilo
- plošče in muzikasete
- igrače
- pisarniško pohištvo
- fotokopije